

చెన్నపట్టణము, జూన్ ౧౯౨౮

సంపుటము ౫ — విభవ సంవత్సరము జ్యేష్ఠమాసము — సంఖ్య ౬

దీపారాధన

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి గారు

(కుంభమీరు దుర్గమున. ఆత్మగతము)

ఝాలా రాజకుమారి

ఇటు సంఘటిల్లు నని యెంచగనైతి, నే డీ
కుటిలాత్మకుండునను కోటకు జేర్చెనయో శ్రీ
ఇటనుండి ముక్తి లభియించుట యెట్లో! న న్నో
నిటలాక్ష, వేగ కరుణింపు మనాథనాథా.

పరు లేవిధంబునను పాదము పెట్టలే రీ
ధరణీధరాగ్రరచితం బగు దుర్గ రేఖాం
తరసీమ! నా కిపుడు దారిని జూపగా నో
గిరిపుత్రికారమణ, కేవలు మీవె దేవా.

హృదయేశు గూడి సుఖయించెదనంచు లోలో
ముద మొందుచుండ కనుమూసెదునంతలో నీ
యదయుండుమూకునకటా, యెడబాటుగూర్చెం
దుదకేమి కాగలదొ తోచుట లేదు దేవా.

భయ మెత్తుచున్నది నృపాలుని మూఢ యేమో
వయసెంత యో చనినవానికి శాంత యేలా
నయవృత్తి బోవిడిచి న న్నొకవేళ కేళీ
ప్రియుడై విలాసినిగ బెగ్గిల జేయు నేమో.

5. 6- 1 ౮33

పరిణీత గాననెడి భావముతోడ దన్నున్
బరియింపు మంచు బలవంతము చేయునేమో
ధరణీధవుం, డకట ధైర్యము జారిపోయెన్
దరుణీవిలాపమున ధార్ష్ట్యము తగ్గునేమో.

అనుకంప లేక యిత డారడి పెట్టుచో నే
తనువుం దొరంగుటయె ధర్మముకాని నాథుం
డనయుంబు నాకయి మహావ్యథ చెందునయ్యో
వనితాత్వ మెందులకు వచ్చెను నాకు దేవా.

సదయుండె కానియెడ క్ష్మాపతి కుంభరాణా
కెదు రేరి రాకొమరు లీభువి నన్ను బ్రోవన్
హృదయేశ, యెట్లయిన నే నిరతంబు యుష్మ
త్పదపంకజ ద్వయమె భక్తిని సంస్మరింతున్.

కుంభరాణా (ప్రవేశించి)

ఆళీసమూహావృతయై మధుపానగోష్ఠిన్
కేళీమనోహర నికేతనసీమ నంతో
షాలాపముల్ సలుప కన్యమనస్కనై యి
ట్లీలా మదీయ నయనేందిర వర్తిలంగన్.

గాసిల్లు నీ మృదులగాత్రము లేవనేలా
నీ సన్నిధానమున నిల్చినవాడు యుష్మ
ద్దాసుండు గాని వసుధారమణుండు కాఁడో
వాసంతికాకుసుమవల్లరి సన్నిభాంగీ.

చేసన్న కన్గొనుచు శీఘ్రమె నీ యనుజ్ఞల్
దాసీజనంబు కలదాల్చునె సౌఖ్యమే నా
ప్రాసాదమందు తెలుపం గడు వేడుచుంటి
న్నీ సంశయంబుడిగి నిక్కము రాజపుత్రీ.

నీవాజ్ఞ యిచ్చునెడ నిష్ఠురకార్య మైనన్
మేవాడభూపతి నిమేషమునం ద్వదీయ
సేవాపరత్వమున జేయును సుమ్ము దేవీ,
వేవేగ తెల్పగదవే భవదాశయంబున్.

వ్రీడాభరంబునను విహ్వలచిత్త వైతో
నీ వింత సేపటికి విస్మృతి దక్కి నన్నుం
జూడంగ వచ్చె విరసుం డని యెంచినావో
నే డాయవచ్చితిని నిర్భర మైన ప్రేమన్.

నన్నన్యుగా దలప న్యాయముకాదు బాలా
మన్నింపగా దగును మానిని జాగుచేతన్
ఎన్నండు కౌగిట ధరింతును నిన్నటంచు
నున్నాడ నేను కడు నుత్సుకతన్ లతాంగీ.

ఏలా ముఖంబు పయి కెత్తక యేక నిష్ఠ
న్నేలం గనుంగొనెదు నీరజపత్రనేత్రా,
చాలున్ త్యజించి యిక సంశయబుద్ధి బాలా,
ఆలోకనంబున కృతార్థుని జేయ వేలా.

నిన్నెంత వేడినను నిర్దయురాల నన్నున్
మన్నింప నేమిటికి హఠానము నీకి, పోనీ
కన్నెత్తి ఒక్క త్రుటికాలముగాని చూడ
కున్నావు సిగ్గో భయమో మరి విభ్రమంబో.

లంబాలకా, యిపుడు లజ్జ దొరంగవేని
సంబాధితం బగును సాంద్రభుజోపగూహ
నంబందు భూరి కఠినంబుగ నీ యురంబు
బింబాధరంబు పరిపీడితమౌను సుమ్మా.

రాజకుమారి

తగునే యిటుల్ పలుక ధార్మికు లయ్యు దేవా
జగమందు ధర్మము ప్రచారము చేయువారే
మగువం గనుంగొనిన మాత్రమునన్ స్వకీయ
మగు నిగ్రహంబు విడనాడుట వింత కాదా?

కుంభరాణా

తోషమ్ము వాసెను సుధామధురమ్ము లైన
నీపల్కు నీచెవుల నిల్వగ మంజువాణీ,
ఆపాదమస్తపులకావృతదేహ మోహో
చూపట్టు కుట్మలితశోభి కదంబమట్టుల్.
నా కేమి వింతయు కనంబడ లేదు సుమ్మీ
లోకైకసుందరి త్రిలోచనుడైన నిన్నా
లోకించుచుండుమున లోల మనస్కుడౌను
నే కౌగిలీయగదవే స్తనభారనమ్రా.

రాజకుమారి

అకటా కటాక్షము లిటు లాడగ జెల్లునే కా-
ముకులట్లు పెద్ద లతి మోహముతోడ మీరల్
సకలావనీరమణ చక్రమహాధిపుల్ నే
వకురాలితో సరసవాక్యాలు యుక్తమౌనే.

కుంభరాణా

నీ విట్టు లెంచదగునే హృదయేశ్వరీ, నీ
సేవాపరాయణుడ నేన్నుడగాను దేవీ
నావాక్యమీ లీమొడనె నమ్మి ప్రసన్న రాలు
కావేని నీచరణకంజము లంటువాడన్.

రాజకుమారి

వల దిట్టిమాట ప్రభువర్య, రవంతయు న్నా
పలు కాలకింపరు కృపానిధు లయ్యు నయ్యో
తలిదండ్రులం గొలుచుదానిని మీరు దేవా,
బలిమిన్ హరించితిరి భావ్యమె యిట్టిచేష్టల్.

కుంభరాణా

ఆర్యోక్తి తత్పరులమై నిరతంబు వీర
మర్యాదలం దరచు మమ్ముల దూర నౌనే
శౌర్యోన్నతుల్ మిగుల శ్లాఘన చేయునట్టి
కార్యంబె చేసితిమి కాదు మరొండు ముగ్ధా.
దోషం బటంచు నను దూరగవచ్చు నన్య
యోషన్ హరించునెడ యోగ్యులుకాని కన్యా
భూషామణీ, యిపుడు భోగ్యవె నీవు మాతో
భాషింపలేవు నయపద్ధతి సూక్ష్మబుద్ధిన్.

రాజకుమారి

అనమాన శూరులు మహాకవులున్ విపశ్చి
ద్రసికాగ్రణుల్ వయసు దాటినవారు దేవా,
అనమంజసం బనక ఆశ వహింపనేలో
కసుగందనట్టి యొకకన్య నిమున్ వరింపన్.

కుంభరాణా

ఆహా లతాంగి పరిహాసము చాలు; అస్మ
ద్దేహంబునన్ వళులు దేరవు; కేశరాశి
కే హానియుం గలుగ; దేమి కొరంత లేదే
బాహాబలంబునను, ప్రాయము పోమె నాకో.
నీమీద నోతరుణి నిర్భర నిష్కలంక
ప్రేమంబుచేత నిను పెండిలియాడు కోర్కి
నామాననంబున ఘనంబుగ నిల్చెగాన
భామా, ఒసంగు భుజబంధనసమ్మదంబున్.

రాజకుమారి

బహుపూజ్యురా లయిన పట్టపుదేవి యుండన్
మహివల్లభా, యితరమానిని నామె యెట్టుల్
సహియించు? దేవర విచారణ చేసినారా
బహుభార్య లుండునెడ బాటిలుబాధ లెల్లన్.

కుంభ రాణా

ఆ సంశయంబు విడనాడుము రాజపుత్రీ,
కానంత యేనియును గౌరవహాని నీకుం
బ్రాసాదముం దెపుడు బాటిల దింతయేలా
నాసార్వభౌమపదనాయకురాల వీవే.

రాజకుమారి

అరయంగ నే తగుదునా తమదండ నుండన్
కరుణార్ద్రమానసులు గావున దేవ, నన్నుం
ద్వరితంబుగా జనకధామము జేర్ప యుష్మ
చ్చరణాంబుజంబులకు సాగిలి మ్రొక్కెదానన్.

కుంభ రాణా

దుర్వారమత్ప్రథిత దోర్బల నిర్జితంబౌ
సర్వంసహాస్థలికి చయ్యన రాణి జేతున్
సర్వంబు నీచరణసన్నిధి నుంతు, ఇంకన్
గర్వంబు వీడి నను కామిని, యేలుకొమ్మా.

రాజకుమారి

నరనాయకా, వలదు నా కివి యేవి మిమ్మున్
వరియింపజాల—అవివాహితవృత్తి నుందున్
త్వరితంబుగా జనకధామము జేర్ప యుష్మ
చ్చరణాంబుజంబులకు సాగిలి మ్రొక్కెదానన్.

కుంభ రాణా

ఆలోచనా రహిత మర్థవిహీనమౌ నీ
యాలాపధోరణికి అచ్చెరువొందుచుంటిన్
బాలా, పదింబదిగ బల్కగనేల నిన్నున్
వైళంబ యిచ్చ్యెడ వివాహము చేసికొందున్.

రాజకుమారి

ఉభయాభినిష్టమయి యున్నదె ప్రేమ, మీరల్
విభవాభిరాములును వీరవతంసు లయ్యున్
ప్రభువర్య, దీనయగు బాలను వేచ నౌనే
అభయంబొసంగి సదయంబుగ బంపు డింకన్.

కుంభ రాణా

ఏ హేతువో తెలియ దింత విరక్తికిన్ నే
నూహింపలేక వెత నొందుచు నున్నవాడన్.

రాజకుమారి

తెలియంగలేరె జయదేవుని కావ్యగీతి
కలకున్ మనోజ్ఞ "రసికప్రియ" నామవృత్తిన్
వెలయించినట్టి బహువిశ్రుతభావుకుల్ నా
తలపోత? మీకు విశదంబుగ దెప్పనేలా.

కుంభ రాణా

ఊహింపజాలను గుణోన్నతచిత్త, నీపై
మోహాతిరేకమున ముగ్ధుడ నౌటచేతన్.

రాజకుమారి

ఎదిరించుచుంటి నని యెంచగబోకుడీ నా
హృదయంబు వేరొకరి కిచ్చితి మున్నె దేవా.

కుంభ రాణా

పెక్కుల్ వచించితివి ప్రేమను నీమతంబున్
నిక్కంబుగా నెఱుగనేరక రాజపుత్రీ.

రాజకుమారి

విదితంబు చేసితిని ప్రీక దొరంగి యస్మత్
హృదయంబు పంపవలె నింతట నన్ను దేవా.

కుంభరాణా

చిక్కెమ్మ ఇక్కడకు జేర్చితి నిన్ను నాకై
ఇక్కార్యమున్ సలుప హీనత నాకు బాలా,
నీకేమియుం గలుగనేరదు సుమ్మి లోపం
బోకన్యకా, యిచట నుండు సుఖంబుతోడన్
ఏకారణం బయిన యేర్పడి బుద్ధిమారన్
చేకొమ్ము నన్ను సరసీజదళాయతాక్షీ.

[నిష్క్రమణము]

రాజకుమారి

భయ మొల్లా తీరినది ప్రస్తుత "మేకలింగు"
దయచేత రాజోకవిధంబుగ యోగ్యుడైనన్
భయదంపు దుర్గమున బంధితనైతి నయ్యో
ప్రియుడెంత నాకొరకు బెగ్గిలుచున్నవాడో.

శుకమట్లు పంజరము జొచ్చితి ప్రాణనాథా,
ఇక నెంతకాలమున కీచెరవీడి నే మీ
నికటంబు చేరుదునో నెవ్వగ బ్రహ్మదేవుం
డకటా దయారహితుడై లిఖియించెనేమో.

అనిశంబు నాదు హృదయాలయమందు నాథా
అనురాగదీపశిఖ ఆరక ప్రజ్వరిల్లున్.

కనుగొంచు నాయెడద కాంతు డెరుంగునట్టుల్
పెనుదీప మగ్రమున పెట్టుదు రాత్రివేళన్.

మదిలో నిరంతరము "మందురుదుర్గపాలు"
పదపద్మముల్ నిలిపి భక్తిని పూజచేతున్
బ్రదికించుకొందు తమభార్యనటంచు తెల్పం
గదె దీపికా, హృదయకాంతున కెట్టులైనన్.

దుఃఖధోరణి

అడవి శంకరరావు గారు

దుఃఖ సంకీర్ణ కష్టంపు ధోరణులను - 'స్వప్నమాత్రమె జీవిత వైభవ మ'ని
చెప్ప వత్తువు, భవదీయ చిత్తవృత్తి - నే ప్రపంచ మానముగా గుణించు కొనుచు!
సరస సౌభాగ్య కల్యాణ సౌఖ్య గీతు - లాలపింపంగ ననువైన యౌవనమును
నిరతమును శోకరాగాలనే నదింప - మేళవించెదేల సజీవ మృతిని గోరి ?

శాంతమహా నుషఃకాల పూజాంతమందు-మిహిరు మొగసాల గుమికూడి మేల్కొలుపులం
బాడు పక్షుల మంగళధ్వనులు, కాకు - చీకటుల రాక నెట్లు సూచించు చెపుమ?
సౌధశ్రేణీ సురక్షిత సౌఖ్య మత్త - కుందములం జూచి కేకిసల్ గొట్టినవ్వ
గడ్డిపువ్వుల నయ్యాట గానరవము - క్షుద్ర మానవ హృదయ సంక్షోభ మణంచు.
హృదయమను సానమీద సర్వేశ్వరుండు-దుఃఖమను చెక్కనొక్కి- యత్యుత్సుకతను
త్రిప్ప కొలంది, సుగంధమే తేల్చి, సాన - యరిగి పోకుండం బట్టిన యతండె ఘనుండు.
'నేడు, తేప'ను మెట్లపై నిత్య కృషిని - జీవితాదర్శ శిఖరముల్ చేరువారిం
గాంచి యైనను నీ పట్టు గట్టిపడదు! - పతనమే నీవు వాంఛించి పాటుపడెదొ?

హార్షనైషధము-శృంగార నైషధము

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

సంస్కృతమున నైషధశృంగారకావ్యప్రబంధము కవికులాదృష్టాధ్వపాంథుం డొనరించినది. దాని నశేషమనీషిహృదయంగమంబుగా శబ్దం బనుసరించియు, నభిప్రాయంబు గుఱించియు, భావం బుపలక్షించియు, రసంబు పోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, నౌచిత్యం బాదరించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు, మాతృకానుసారంబున భాషానైషధకావ్యంబుగ మార్చినవాఁడు కవిసార్వభౌముఁడు. ఇట్లుద్ధతులైన మహాకవు లిరువు రొక్క యితివృత్తమునం దమ వాణీవిలాసములం బ్రసరింపఁ జేయునెడ నొక్కొక్కఁ డొక్కొక్కచో నొక్కొక్కని మించిపోవుచుండుట తటస్థింపక మానదు.

కావుననే యౌచిత్యం బాదరించెదనని ప్రతినవట్టినవాఁ డయ్యు శ్రీనాథుం డొక్కొక్కచో మాతృకలోని యౌచితిని దన తెనుఁగులోనికిఁ దీసికొనిరాలేక పోవుచున్నాఁడు. ఒక్కొకచో మాతృకలోని రసమును బోషింపలేకపోవుటయే కాదు, తద్రససిద్ధిని దా నందఁజాలక సుడివడుచున్నాఁడు.

కొన్ని యెడలఁ దన చిన్నారి పొన్నారి నుడికారములలోఁ జేర్చి క్రొత్తభావములతోఁ గూర్చి నూతనౌచిత్యముల సమర్చి యసదృశరసప్రవాహములం దేల్చి మాతృకలోని వస్తువును నిస్తులముగ హావణించుచున్నాఁడు. ఇది, ప్రతిపద్యము విమర్శించి శ్రీనాథప్రతిజ్ఞ యను పేరున గ్రంథము వ్రాయఁదగి యున్నది. ప్రస్తుతము నా కన్గొనిన కొన్ని యంశములను సహృదయులకు నివేదించి గుణమున్న గ్రహింప వేఁడెద.

శ్రీహర్షుని యభివ్యక్తి

శ్లో. వాసఃపరం నేత్రి మహం ననేత్రం
కిము? త్వమాలింగయ తన్మయాఽపి,
ఉరోనితంబోరు కురు ప్రసాద
మితీవ సా తత్పదయోః పపాత. ౭-౮

ఉ. నేత్రమనేను, జీరయును
నేత్రమ; చీరకు నాశ్రయింపఁగాఁ
బాత్రతగల్గె నాకు నిటఁ
బాత్రత లేదని నామసామ్యమై.
చిత్రికతంబునన్ బలిమిఁ
జేకొనినట్టులు రాజదృష్టి యా
క్షత్రియకన్య చారుకటి
చక్రము నూరుయుగంబు దాఁకొనెన్.
—౩-౧౫౨.

ఇట మాతృకానుసరణము లేదు. రసౌచిత్యాదులేవైన సంపాదింపఁ బడినవా? లేదు. చూపు పాదములమీదఁ బడుటకు హేతువుత్ప్రేక్షింపఁబడుచున్నది కావున సూచకత్వసంభావనయే నలదృష్టికుచితము. 'ప్రసాదం

కురు' అనుట యాజ్ఞకు సంబంధించినది. ఆంధ్రీకర్త ప్రాభవము నే నలదృష్టి కీయఁదలఁచి పాద పతనమును దొలఁగినాఁడనిన "పాత్రతగల్గె. పాత్రత లేదు" అనుమాటలు ప్రతిగ్రహార్హతను దెల్పునవి. ప్రాభవమునకు సముచితములు కావు. త్రియకస్య యగుటయు ముట్టడింపఁబడుట కేకాక యాచ్యతకును మిగుల నను గుణమే.

"యాజ్ఞా మోఘా వరమధిగుణే"

కాన యిప్పట్టున శ్రీహర్షుని పోకడయే మించి యున్నది.

శ్లో. అస్యాం వపుర్వ్యూహవిధానవిద్యాం
కిం ద్యోతయామాస నవాం స కామః,
ప్రత్యంగసంగస్ఫుటలబ్ధభూమా
లావణ్యసీమా యది మా ముపాస్తే.
—౭-౧౨

క. వితత ప్రతిప్రతీకా
ద్భుత రూపవిలాస విభవభూషితయగు నీ
రతిబోటి తేటపఱుచుఁ
జతురానన హస్తశిల్ప చాతుర్యంబుఁ.
—3-౧౫౪

ఈ తెలుఁగున మాతృక చాలమాఱినది. మాతృకలోని చమత్కారము రాలేదు. ఈ నిర్మాణమునకుఁ గర్త మన్మథుఁ డగుటయే సమంజసము. రతి బోటియైన నేమి? ఎవరైన నేమి? లావణ్యసీమ యుపాసన చేయుచున్నదను నంశమును దొలఁగుటచే శ్లోకము లోని జీవకళ యెగిరిపోయినది. మూలమున సీమపదము సర్వోత్కృష్టలావణ్యమును గనఁబఱచుచున్నది. ఉపాసకునియాత్మ యుపాస్యాధీన మయినట్లు లావణ్యసారమెల్ల దమయంతి కధీనమైయుండె ననుటాదిగ బహుముఖములఁ బ్రసరించు లక్షణామూలధ్వని ప్రపంచపరిష్కారము లేకున్నఁ గావ్యమె ట్లగును?

శ్లో. తరఙ్గిణీ భూమిభృతః ప్రభూతా
జానామి శృఙ్గారరసస్య సేయమ్;
లావణ్యపూరోఽజని యౌవనేన
యస్యాం తథో చ్చైస్స్తనతా ఘనేన.
—౭-౧౧.

తే. యౌవనాంభోధరోద్భూతహావభావ
వారిధారాఽభి పూర్ణశృంగారతటిని
యబ్జభవసృష్టివిద్యారహస్యభూమి
నిఖిలలావణ్యసీమ యీనీరజాక్షి. 3-౧౫౫.

శబ్దార్థశ్లేషమయమైన యీ మాతృకకు దెనుఁగు సేఁతదుష్కరము. కవిసార్వభౌముఁడు యత్నించిన సాధ్యమయ్యెడిదేమో! భూమిభృత్పదము దొలఁగి యబ్జభవసృష్టిని బెట్టుట మాతృకానుసరణలక్షణము గాదు. "ఉచ్చైస్స్తనతా ఘనేన" అను నాయపుఁబట్టుల నుజ్జగింపవలసినప్పుడు భాషాంతరీకరణము మానుటే యుక్తమనుకొనువారు నుందురు.

శ్లో. ఆఘూర్ణితం పక్ష్మల మక్షిపద్మం
ప్రాంతద్యుతి శ్వైత్యజితామృతాంశు;
అస్యా ఇవాస్యా శ్చలదింద్రనీల
గోలామలశ్యామలతారతారమ్.
—౭-౨౯.

క. చలదింద్రనీలగోళా
  మలకోమల తారతారమండలములు ప
  క్ష్మలములు ప్రాంశు శ్వేతం
  బులు చపలములౌర! మెఱుఁగుఁబోఁడినయ
  [నముల్. —౩-౧౬౪.

నేత్రములకుఁ బద్మసామ్యమును భావించి పద్మములకు శత్రుజయమువలన గొప్ప చెప్పఁదగినట్లు కన్నులకును జంద్రజయమువలన గొప్ప చెప్పఁదగునని చమత్కరించి, కనుఁగొనల తెలుపును శ్రీహర్షకవి వర్ణించె. ప్రాంత ద్యుతిచేతనే జయించెనని యుపమేయము గొప్పను బలపఱిచెను. ఇదియెల్ల విడచి "ప్రాంశు శ్వేతద్యుతి" యనుపాఠ మాదరించి శ్రీనాథకవి తెచ్చినబాగు కన్పట్టదు.

శ్రీనాథుని స్వతంత్రత

శ్లో. అంతఃపురాంత స్సవిలోక్య బాలాం
  కాంచి త్సమాలబ్ధు మసంవృతోరుమ్;
 నిమీలితాక్షః పరయా భ్రమన్త్యా
  సంఘట్ట మాసాద్య చమచ్చకార.
  —౬-౧౩

చ. ప్రిదిలిననీవిఁ గేల సవరించు త
  లోదరి నోర్తుఁ గాంచి, లోఁ
 గదిరినపాపభీతి బడిఁ
  గన్నులుమోడ్చ నొకళ్లొకళ్లకై
 యెదురుగవచ్చివచ్చి యొక
  యిద్దఱుముద్దియ లొత్తి రవ్విభుఁ
 మదగజరాజకుంభముల
  మచ్చరికించు కుచద్వయంబులన్.
  —౩-౭౬

నలుగు పెట్టుకొనుటకుఁ జీరవిడిచిన స్త్రీ శ్రీహర్షునికి గోచరించినది. శృఙ్గారనైషధకర్తకో వదలినపోకముడిని గేలసవరించుకొను విలాసిని గన్పట్టినది. నలుఁడు కనులుమూసికొనినప్పు డొకతె యచ్చటఁదిరుగుచు నతని నొరసికొనెనని శ్రీహర్షకవి భావించెను. శృఙ్గారనైషధకవి కాశృఙ్గారము చాలలేదు. ఇరువురు జవ్వను లెదురుగవచ్చుటంజేసి వారిద్దఱికుచకుంభముల సంఘట్టనయను మహాసౌభాగ్యము నలునకు లభించినదని మురిసికొనుచున్నాఁడు. ఇం దాంధ్రీకర్త రసికత యభినందనపాత్రము కాదా?

అంతఃపురే విస్తృతవాగురోఽపి
  బాలావలీనాం వలితై ర్దృగన్తైః;
న కాలసారం హరిణం తదక్షి
  ద్వయం ప్రభు ర్బద్ధు మభూ న్మనోభూః.
  —౬-౧౯

ఇరులు గెలిచిన యంతఃపురేందుముఖుల
కురులు మరుఁడను వేఁటకాఁ డురులు సేసి
మరులుగొలుపంగ లేఁడయ్యె మనుజవిభుని
నరులు లేని దృక్కంజనశాబకముల. ౩-౯౦

ఇందు నలుని కన్దోయిని హరిణముగా శ్రీహర్ష మహాకవి భావించెను. శ్రీనాథమహాకవి నలునిదృక్కులను కాటుకపిట్టలతోఁ బోల్చినాఁడు. దృక్కులకు హరిణసామ్యము కన్నఁ గాటుకపిట్టలపోలికయే మిగులఁదగునని తోఁచెడిని. ఇదిగాక సంస్కృతమున నారికేళపాకమునను్న శ్లోకమును ద్రాక్షాపాకరమ్యముగఁ దెలుఁగుసేసినాఁడు కవిసార్వభౌముఁడు.

ఏతం నలం తం దమయన్తి! పశ్య
త్యజార్తి మిత్యాలికులప్రబోధాన్;
శ్రుత్వా స నారీకరవర్తిసారీ
ముఖా త్స్వమాశఙ్కిత యాత్ర దృష్టమ్.
—౬-౬౦

ఉ. వీఁడె నలుండు విశ్వపృథి
వీవలయైకవిభుండు నచ్చుచు
న్నాఁ డని భీమభూమిపతి
నందన నూఱడిలంగఁబల్కు పూఁ
బోఁడులమాట నేర్చికొని
ప్రోది శుకాంగన యట్లపల్కినన్
జేఁడిది నన్ను నేక్రియ నె
ఱింగెనొకోయని యెంచె నాత్మలోన్.
—3-౧౦౪

మూలములోని శారికను శుకాఙ్గననుగా మార్చుటయే కాక శంకనుగూడ శృంగారకవి మార్చివేసినాఁడు. నన్నిది కనుగొనెనా? యేమి యని దేవరహస్యము చెడుటను గూర్చిన యూహ గలిగిన దన్నచో; దేవతల మహిమ యెడ నలునకు సంశయము న్నట్లగును. అది యమ్మహాపురుషున కుచితము కాదని యెంచి కాబోలు శ్రీనాథమహాకవి "నన్నిది యెట్లు తెలిసికొనెనో!" అనివిస్మయమందినట్లు నలునిఁ జూపుచున్నాఁడు. అమోఘమైన దేవతల వర మట్లుండ దీనికి నేనెట్లు కన్పట్టితినో యను విస్మయము నలుని పరిజ్ఞాతృత్వముతోఁడి యుల్లాసవిలాసములను దెలుపుచున్నది.

అంబాం ప్రణాతోఽపనతా నతాఙ్గీ
నలేన భైమీ పథి యోగ మాప,
సభ్రాంతిభైమీషు న తాంవ్యవిక్త
సా తంచ నాదృశ్యతయా దదర్శ.
—౬-౫౮.

ఉ. ఎంతయు డాయనేగియు మ
హీశుఁ డెఱుంగఁగ నేరఁడయ్యె వి
భ్రాంతి విదర్భరాడ్దుహితృ
పఙ్క్తులలోన మృగాక్షినవ్వ; డ
య్యింతి యెఱుంగదయ్యెదిగ
ధీశచతుష్టయదత్తశాంబరీ
ధ్వాంతనిగూఢుఁడైన వసు
ధాధవునిన్ నికటస్థలంబునన్ - 3-౧౧౦

ఇం దదృశ్యుఁ డనుమాటకు "దిగధీశ చతుష్టయ దత్తశాంబరీ ధ్వాంతనిగూఢుఁడు" అని పెంపుఁజేయుట "నలప్రణాళీమిళదంబుజాక్షీ సంవాద పీయూష పిపాసవః" అను సంస్కృతము నాంధ్రీకరించు పట్టునఁగల "నల నాలీకమృణాళనాళలతికానవ్యప్రణాళీమిళ, ల్లల నాలాపకథాసుధానుభవ లీలాలోల చేతస్కులై" అను రమణీయవిస్తరీకరణమును స్మరణమునకుఁ దెచ్చెడిని.

శ్లో.లిపి ర్న దైవీ సుపఠా భువీతి
తుభ్యం మయి ప్రేరితవాచకస్య,
ఇన్ద్రస్య దూత్యాం రచయ ప్రసాదం
విజ్ఞాపయన్త్యా మవధానదానైః.

ఇది దేవేంద్రుని దూతి యింద్రసందేశమును దమయంతికి విన్నవించు సందర్భము. దీనిప్రారంభ మిట్లుండుట శ్రీనాథున కిష్టముగా లేదు.

"సీ. అవధారు దేవి! దివ్యకిరీటకోటిసం
దానితవికచమందారదామ
సందోహమకరంద బిందుధారాధౌత
సందీప్తచరణారవిందుఁడైన
సంక్రందనుండు నాస్వామి వ న్నాయింద్రు
గారాబుసంచారిగా నెఱుంగు."

అని సందేశమునకు ముం దుపోద్ఘాతమును జిత్రించి పెద్దన్న చే గురూపదేశముగఁ గైకొనఁబడిన "ఓమిహికాంశువంశకలశోదధి కౌస్తుభ రత్న! భూపతిగ్రామణి!" యను ప్రేమోగుణాస్పదమైన సంబోధనను దలఁపించుచున్నాఁడు. ఇదిగాక దేవతాలిపి యిక్కడివారికిఁ దెలియదు కాన నీ కింద్రుఁడు ప్రణయలేఖ్యమును బంపక నాచే సందేశ మంపెనని, కబు రంపుటకుఁ గారణముఁ జూపించుటచేఁ దృప్తిచెందక, దేవతాలిపి నీకుఁ దెలిసియుండిన నెన్ని ప్రణయలేఖ్యములు ముగ్ధమధురవైదగ్ధ్యసూచకములై నీకు వచ్చియుండునో! అని తనస్వామి యొక్క యాత్సుక్యవైదగ్ధ్యములను జాటుచున్నది దూతి యని యాంధ్రనైషధకవి యెంత వింతగ సంతరించెనో చూడుడు.

ఉ. చంచలనేత్ర! దివ్యలిపి
సంతతిభూజనముల్ పఠింపలే
రంచును నూనెఁగాని నఖ
రాగ్రమునన్ లిఖయించి నీకుఁ బు
త్తెంచుఁజుమీ మహేంద్రుఁడు
మదీయకరంబున దేవతావనీ
కాంచన కేతకీకుసుమ
గర్భదళంబునఁ గార్యపద్ధతుల్.
—3-౧౨౨.

ఇంకః వాసవుని వరించినచో లభించెడి నందనవన రామణీయక సమృద్ధిని గూడఁ దటస్థోపన విభావసామగ్రిగా సూచించుచు దమయంతికిఁ దనస్వామిమీఁద ననురాగము గలిగింప నెంచుట దూతి కెంతయు సముచితము.

శ్లో. సతీవ్రతై స్త్రీవ మిమం తు మంతు
మన్తర్వరం వజ్రిణి మార్జితాస్మి;
—౬-౧౧౦.

ఉ. స్వర్పతి చిత్తవృత్తి గలు
షత్వమునందునో యన్ భయంబు నా
కేర్పడలేదు విన్ము దివి
జేశ్వర దూతిక! సప్తతంతుభా
గార్పణ మాచరించి కర
మాదరణంబున నేను రాజకం
దర్పుఁడు నైషధాధిపుఁడు
దన్ను నుపాస్తియొనర్పఁ గల్గుటన్.
—3-౧౪3.

సతీవ్రతములచేత, వాసవునియెడ నే నిష్టు డొనరించు నపచారమును మాపుకొందు నని దమయంతి పలికెనని శ్రీహర్షకల్పన. సతీవ్రతములు భర్తసాహచర్య ముండినను లేకుండినను ఆచరింపఁదగినవి. అట్టి వ్రతములకన్నఁ దనరాజకందర్పునితోఁ గలసి మెలసి యుండి చేయు గృహస్థధర్మములే ప్రస్తుతసందర్భమున దమయంతి కెంతయు రుచించుచున్నవి. ఇది కనిపెట్టి శ్రీనాథమహాకవి దమయంతిచేత "నైషధాధిపుడును నేనునుగూడి దేవేంద్రుని సేవించెదములే" అనిపించినాఁడు.

శ్లో. బ్రహ్మాద్వయస్యాస్వభవత్ప్రి మోదం
రోమాగ్రపర్యాగ్ర నిరీక్షితేఽస్యాః;
యథాఽచిత్త్వం తదశేషదృష్టా
వథ స్మరాద్వైతసుఖం తథాఽసౌ.
—౭.3.

గీ. మానవతిమూర్తి యాపాదమస్తకముగఁ
దివురు వీక్షించి నిషధపృథ్వీకళత్రుఁ
డపుడు బ్రహ్మాద్వయప్రమోదాతిశాయి
మన్మథాద్వైతసుఖవార్ధి మగ్నుఁడయ్యె.
—3-౧౪౪.

రోమాగ్రము గన్పట్టినంతనే బ్రహ్మానందము గలిగె. దమయంతి సకలావయవదర్శనమైనపుడు స్మరాద్వైతసుఖముకల్గు టుచితమే కదా యను శ్రీహర్ష కల్పనలో రోమాగ్రదర్శన మనునది యెక్కువసరసముగఁ దోఁచమిచేఁ గాఁబోలు నాంధ్రనైషధకర్త మార్చివేసినాఁడు. "అశేషదృష్టా" అనుమాట కాపాదమస్తకముగ వీక్షించి యను సర్వలోకక్షుణ్ణమైన తెలుఁగుసూక్తి నుపయోగించి ద్రాక్షాపాకరమణీయతఘటించిన కవిసార్వభౌముఁడు బ్రహ్మాద్వయప్రమోదాతిశాయిమన్మథాద్వైతసుఖవార్ధిమగ్నుఁడయ్యె ననుట విచిత్రమా?

శ్లో. నేయం మృదుః కౌసుమచాపయష్టిః
స్మరస్య ముష్టిగ్రహణార్హ మధ్యా;
తనోతి న శ్శ్రీమదపాంగముక్తాం
మోహాయ యా దృష్టిశరౌఘవృష్టిః.
—౭-౨౮.

తే. అతివముష్టి ప్రతిగ్రహార్హావలగ్న
సందియము లేదు వలరాజుచాపయష్టి
అట్లుగాకున్నఁ గురియంగ నెట్లునేర్చు
ప్రకృతిశాతకటాక్ష నారాచవృష్టి.
—3-౧౬3.

చూపులను శరవృష్టిని జేయుఁగాన దమయంతి మన్మథ-చాపయష్టి యనిన శ్రీహర్షోక్తి కన్న చాపయష్టి గానిచో నీదృష్టి శరౌఘవృష్టి యెట్లు? అను శ్రీనాథోక్తిలో నర్థపుష్టి గన్పట్టు.

శ్లో. జంబాలజాలా త్క్షమకర్షి జంబా
నద్యా న హారిద్రనిభ ప్రభేయః;
అ ప్యంగయుగ్మస్య నసంగచిహ్నా;
మున్నీయతే దంతురతా యదత్ర.
—౭-౧?.

తే. సాటిజంబేటిజంబాలజాలమునకుఁ
బాటినూత్న హారిద్రావిభంగమునకుఁ
దరము సౌదామనీదామధామమునకుఁ
గరముఁబొలుపొందు దీనియంగముల కాంతి.
—3-౧౫౬.

దమయంతి నెమ్మేనిపసిమి వ్యక్తపఱుపఁదలఁచియు, అంగసంధులలోఁగూడ నెమ్ములు గన్పట్టనట్టు లవయవములు మాంసలములై యుండెనని చెప్ప నెంచియు, మాతృకాకర్త క్లిష్టకల్పనఁ దెచ్చిపెట్టినాఁడు. ఆ చిక్కులోఁ బడక యాంధ్రనైషధకర్త విశృంఖలముగ స్వతంత్రభావనను మూఁడగు పాదంబునఁ బొందుపఱుచుచు మొదటి రెండు చరణముల మాతృకాపర్యవసానమును దేల్చి వేయుచున్నాఁడు. ఎవరి యలంకారములు వారికే యుండుఁగాక. నారికేళపాకమును ద్రాక్షాపాకముగ మార్చుట సోమరిపోతులు కొందఱయ్యలకుఁగూడ నుపకారముసేఁతకదా :

సుల్తాను మహమ్మదు

చింతా శంకరదీక్షితులు గారు

"శోకరాజ్యమందు నాకున్న హక్కున - కెవ్వరడ్డు, చూతు మేడ్వకుండ
చూడ దలచినాడ, సుల్తాను మహమదు - నేటిరాత్రి యెంత పాటుపడిన."

అనుచు నెలుగెత్తి శోక విహ్వలత ననుచు - విమలచిత్తత, సింహాసనమున, నొకడె,
ధర్మచింతగూర్చున్న, సుల్తానుసభను - జేరె నొకపౌరు డతిభీతచిత్తవృత్తి.

అతని గాంచి సుల్తాను మహమ్మ దనియె - "శోక మతి పవిత్రము; దానిచొప్ప, నేను
రాజు, రాజునువలెనె మర్యాదసేతు - చెప్పికొన నెంచినది వేగ జెప్పుమోయి."

"దుష్టభూతము, భవదాశ్రితుం డొకండు - మద్గృహము జొచ్చి యిల్లు సామానునెల్ల
తనవిగా నెంచి పెక్కుబాధలను బెట్ట - దలకొనియె మమ్ము న"ని శోకతప్తుడనియె.

"ఉన్నవాడె యింక నుద్యోగి నీయింట - చెప్పుమోయి జాగు చేయనేల?
చూడవత్తు" ననుచు సుల్తాను మహమదు - ప్రీతి నతని నాదరించి యడిగె.

"'తెచ్చెద సుల్తానును నే, జెచ్చెరజని, నిన్నుబట్టి చీల్పించెద నీ
మచ్చరము చూపి, నిలుమీ, వచ్చెద, నిదె పోయి' యంచు బలికి వెడలితిన్,
అట్లు వెడలిన నన్ను, వెంటాడె నతడు - పెద్ద యికిలింతతోడ, నీవీథివరకు,
ఆకలియు, వేదనయు నన్ను నార్చుచుండె - దైవమవు నేడు, నాకు సుల్తాను! నీవు."

అనెడు నాతని నోదార్చి "అరుగుమోయి - ఇంటి కంపెద, వలసినవెల్ల నేను,
మరల నా పాపి వచ్చిన మాట దెలుప - నగును సుల్తాను మహమదు"కనుచునంపె.

భీతనేత్రద్వయంబుతో, వివశమైన - వర్తనముతోడ గద్గదస్వరముతోడ
తిరిగి మూణ్ణాళ్ల కాపౌరు డరుగుదెంచి - తెలిపె సుల్తానునకును నిందితుని రాక.

మారుమాట లేక మహమదు నలుగురు - దీర్ఘకాయులై విధేయులైన
భటుల, ఖడ్గములను బట్టుకరండని - బాధితాత్మువెంట బయలుదేరె.

చేరి రిందరు గబగబ పౌరునిల్లు, - ఆలకించిరి దుష్టవాక్యమ్ము నొకటి,
పలు భయంబులతోడ, వివర్ణమైన - పడతి మోమొండు గనిరి, గవాక్షమందు.

అనియె సుల్తానుమహామ "దీవరిగి, లోని - దీపమార్పుము; లోపలి స్త్రీజనంబు
వెలుపలికి నంపు మాపాపివెంట బడిన - తత్క్షణము, నత్తుమచటి కిందఱము మేము."

ఇల్లు జొచ్చెనతడు గల్లంతు పుట్టెను - బల్లలొకటి రెండు పడియెగ్రింద
అంధకారమయ్యె, నంతయు లోపల, - భీతచిత్త లిల్లు వెడలి రంత.

పరుసముల తోడ వెంబడి వచ్చెగాని - క్షణములోపల వాడిఖడ్గంబు లతని
దుష్టతను బాపి, వేడి నెత్తురును ద్రావి, - రోదనముజేయు పాపిని ద్రుంచివైచె.

తిరిగి వెలిగించి రింటిలో దీపములను - తెచ్చి, ప్రభునాజ్ఞ భటు లొకదీప మెత్తి,
ప్రాణహీనమౌ నా కళేబరము దరికి - జేరి, వంగి మొగము బరీక్షించి చూచి

మోకరించెను సుల్తాను, భూమిమీద, - దేవదేవుని మది సంస్తుతించె కొంత
నోటబలికె నదేమొ సంతోషవార్త - వరలె గన్నుల నానందబాష్పములను.

భక్తితాత్పర్యములతోడ, బలుకకుండ - ఊరకే నిల్చి రిటునటు నున్నవారు,
పిదప, ప్రభునాజ్ఞ భటు లిల్లు వెదకి, వెదకి - తినుపదార్థము లొక కొన్ని తెచ్చియిడిన

దాన నాకలి శ్రమయును దాహమార్పి - ఇంటి యజమాని బిలిచి, "నీ కెట్టిబాధ
లుండబో దింక సుఖముగా నుండుమోయి" - అనుచు దీవించి చన నెంచు నవసరమున.

ఆర్తిహీనుడగుచు, నాశ్చర్యమగ్నుడై - కన్నులందు బాష్పకణము లొదవ
శోకమెల్ల మఱచి సుల్తానుమహమదు - పాదములకు బరమభక్తి మ్రొక్కె.

"అడిగితినటంచు గోపంబు నందకుండ - స్వామి! నా మనంబున గల సందియములు
దీనుడగు నన్ను, గరుణించి తీర్పవలయు - మనవి గొనుడం"చు బౌరు డిట్లనియె నపుడు.

"మొదట దీపమార్పి, పిదప వెమ్మన నేల? - మోకరింపనేల ముఖముజూచి?
బీద తిండి నింత పేరాస దిననేల? - భక్తునింట, దెలుపవలయు దండ్రి."

అనెడు పౌరుని మొఱను దయార్ద్రబుద్ధి - నాలకించి, సుల్తానుమహమ్మదనియె,
"చెప్పెదను వినుమోయి, యేచిత్ర మిందు - గానరా దివి స్వాభావికములె కాని.

ఆది నేనాడు వింటి నీ రోదనంబు - నాడు మొదలింతదుష్టుడే వాడు నాకు
సన్నిహితు డేల కారాదు? కన్నకొడుకె - యైన గావచ్చు, నని భీతినందియుంటి.

ఎవ్వరైనను బ్రభుధర్మ మెరుగుదేను - కాని పితృచిత్తభీతి, చీకాకుపరుప
దీపమార్ప నాజ్ఞాపించితిని, మఱియు - ధర్మనేత్రంబులకు, నడ్డుదగులకుండ.

జరుపవలసిన ధర్మంబు, జరుగుపిదప - పాపి పరుడంచు దెలిపె దీపంబు నాకు
భయభరముతోడ నేనె, యీశ్వరవిధాన - మాచరించుట మ్రొక్కితి నతని కపుడు.

నాడు వినియున్న నీ యార్తనాదమునను - మూడు దినములనుండియు మూలబడిన
ఆకలిని దీర్చికొంటి గార్యాంతమిపుడు - నీగృహంబున; దాన సంతృప్తిగంటి.

పొందబో విట్టి బాధ లిముందు నీవు - సౌఖ్యముగ నుండుమోయి, నీ జనముతోడ
పోయివచ్చెద న"ని నగు మొగముతోడ, - జనియె సుల్తానుమహమదు సదనమునకు.

రాముడు—రామాయణము

కవికొండల వెంకటసత్యనారాయణమూర్తిగారు

రాముని గూర్చియు, రామాయణమును గూర్చియు పలువురు పలువిధములగు నభిప్రాయముల వెలిబుచ్చుచున్నారు. 1–రాముడును రామాయణమును భారతయుద్ధమునకు పూర్వమని కొందఱి యభిప్రాయము. 2–రాముడు భారతయుద్ధమునకు బూర్వపువాడేకాని రామాయణరచనమాత్రము భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట యని కొందఱి యభిప్రాయము. 3–రామునికంటెను రామాయణగ్రంథము మునుపటిదని కొందఱి యభిప్రాయము. 4–రాముడును, రామాయణమును గూడ భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట యని కొందఱి యభిప్రాయము. 5–రామాయణము భారతయుద్ధమునకు పిమ్మటిదనియును, అది పారాయణయోగ్యమగు నొక మంత్రగ్రంథముగా వాల్మీకి రచించెననియు, నందలి రామకథమాత్రము స్వకపోలకల్పితమనియును కొందఱి యభిప్రాయము.

పై విషయము లన్నియును చర్చనీయాంశములే. అందుచే పైవిషయములను బలపఱచుటకు నాకు లభించిన గ్రంథాధారముతో కొంతవఱకిచట చర్చించెదను. ఈచర్చయొక్క యుద్దేశము ఈ నాయభిప్రాయమే సత్యమని చదువరులకు దెలియజేయుట కాదు. ఈచర్చలో గల సారమును, నిస్సారమును పరిశోధనాభిలాషులగు పండితులు లెస్సగా తిలకించి యాయా భాగములపై వారికి లభించు నితరసాధనములతో సత్యమును వెల్లడించు సదుద్దేశముతో చక్కని విమర్శకు గడంగెదరని యాశించుచున్నాను. విమర్శమువల్లనే ప్రధానగ్రంథమున కెక్కువ వన్నె వచ్చునని పండితుల యభిప్రాయము. అందుచే పండితు లిట్టిపనికి బూనుకొనుటకై నే నీ వ్యాసమును వ్రాయుటకు దలపెట్టితిని.

విషయప్రవేశము

ముందు రామాయణము యొక్కయు, తత్కర్తయగు వాల్మీకియొక్కయు కాలమును పరికించినపిమ్మట రాముని కాలమును పరికించుటకు పూనుకొందము.

రామాయణభాష

రామాయణములోని భాషనుగూర్చి ముందుగా చర్చింతము. రామాయణము సమపాదయుక్తమైన శ్లోకములతో కూడికొనియున్నది. ఇది ప్రాకృతభాష లెస్సగా సంస్కరింపబడినపిమ్మట వ్రాయబడిన సంస్కృతభాష. దీనికిముందు వ్రాయబడిన వేదమంత్రములు, ఋక్కులు, బ్రాహ్మణములు, సూత్రములు కంటె నివి భిన్నమగు భాషను, భిన్నమగు ఛందస్సును కలిగియున్నది. అందుచే నీరామాయణము వేదములకంటెను, బ్రాహ్మణములకంటెను, సూత్రములకంటెను పిమ్మట వ్రాయబడినదని చెప్పవలసివచ్చును. అథర్వవేదము, ఐతరేయబ్రాహ్మణము, బృహదారణ్యకము మున్నగు గ్రంథములలో పరీక్షితుని గూర్చియు, పరీక్షితు వంశమును గూర్చియు చెప్పబడియుండెను. అందుచే నీ అథర్వవేదము బ్రాహ్మణములు, ఉపనిషత్తులు పరీక్షితునకును, పరీక్షితుని కుమారుడగు జనమేజయునకును గూడ పిమ్మట వ్రాయబడెనని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. ఏలయన: వానియందు జనమేజయుని దిగ్విజయమును, నాతని రాజ్యపరిపాలనములోని ధర్మమునుగూడ లెస్సగా వర్ణింపబడెను. ఇవి యన్నియును పరీక్షితునకును జనమేజయునకును పిమ్మట వ్రాయబడినచో వీనికి పిమ్మట వ్రాయబడిన రామాయణమును పరీక్షితునకును జనమేజయునకును పిమ్మటనే వ్రాయబడియుండవలెను. జనమేజయ పరీక్షితులు భారతయుద్ధమునకు నెంతో కాలము పిమ్మటివారు కావున రామాయణము భారతయుద్ధమునకంతకంటెను నెంతో యెక్కువకాలమున వ్రాయబడియుండవలెను.

రామాయణములోని విషయములనుబట్టి

ఇక రామాయణములోని విషయములను బట్టి రామాయణకాలమును నిర్ణయించుటకు ప్రయత్నింతము.

1. రామాయణమున యుద్ధకాండమున 120 వ సర్గయందు శ్రీరాముడు రావణుని సంహరించినపిమ్మట

బ్రహ్మ రాముని స్తుతించు సందర్భమున "నీవే విష్ణువు, నీవే కృష్ణుడవు" అని పెక్కుచోట్ల "కృష్ణ" శబ్దము వాడబడెను. మఱియొకచోట "పరిగృహ్యగిరిందోర్భ్యాం వపుర్విష్ణోర్విడంబయన్" యని శ్రీకృష్ణుని గోవర్ధనోద్ధరణము వర్ణింపబడెను. దీనినిబట్టి రామాయణరచన శ్రీకృష్ణునకు పిమ్మటయని చెప్పవలసివచ్చునుకదా? శ్రీకృష్ణునకు పిమ్మట యనగా భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట యనిరేకదా యర్థము?

2. రామాయణమున అయోధ్యాకాండమున 64వ సర్గమున నిట్లు వ్రాయబడెను.

శ్లో. యాం గతిం సగరశ్శైబ్యో దిలీపో జనమేజయః;
నహుషో దుంధుమారశ్చ ప్రాప్తాస్తాం గచ్ఛ పుత్రక!

పై శ్లోకమున జనమేజయుని నామముకూడ కానవచ్చుటచే రామాయణరచన జనమేజయునకుగూడ పిమ్మట యని రుజువగుచున్నది.

3. రామాయణమున యవనులు, శకులు, పహ్లవులను గూర్చియు, వారి యుద్ధములను గూర్చియు నిట్లు వ్రాయబడెను.

శ్లో. విశ్వామిత్రార్దితాన్ దృష్ట్వా పహ్లవాన్ శతశస్తదా;
భూయఏవాసృజద్ఘోరాన్ శకాన్ యవనమిశ్రితాన్.

శ్లో. తైరాసీత్ సంవృతా భూమి శ్శకై ర్యవనమిశ్రితైః;
ప్రభావద్భి ర్మహావీర్యై ర్హేమకింజల్కసన్నిభైః.

(బాల. ౬౫ సర్గ. ౧౧–౨౧)

పై శ్లోకముల ననుసరించి యవనులు, శకులు మున్నగువారు మనదేశమున ప్రవేశించి యుద్ధములు చేయుచున్నప్పుడుగాని, లేక పిమ్మటగాని రామాయణము వ్రాయబడెనని తేలుచున్నది. ఈయవనులును, శకులును మనదేశమున క్రీ. పూర్వము రెండవశతాబ్దము మొదలు క్రీ. శ. రెండవశతాబ్దమువఱకును కనబడుచున్నారు. వీరందఱును పశ్చిమోత్తరముల సరిహద్దుల నుండి హిందూస్థానమునకు వచ్చి పంజాబు ప్రాంతమున రాజ్యమును స్థాపించుకొనిరి. వీరి రాజ్యమునుగూర్చి కూడ కిష్కింధాకాండమున సుగ్రీవుడు సీతను వెదకుటకై వానరులను పంపుసందర్భమున నుత్తరదేశమున మ్లేచ్ఛ, శూరసేన, కాంభోజ, యవన, శక, దేశములున్నట్లు చెప్పెను. పైవిషయములనుబట్టి రామాయణము క్రీ. శ. నకు ఒకటి రెండుశతకముల పిమ్మటనే వ్రాయబడెనని చెప్పవలసివచ్చునేమో?

4. రామాయణమున అయోధ్యాకాండమున రాముడు జాబాలితో ప్రసంగించు సందర్భమున నిట్లు వ్రాయబడెను.

శ్లో. యథాహి చోర స్సతథాహి బుద్ధ
స్తథాగతం నాస్తిక మత్రవిద్ధి;
తస్మాద్ధియ శ్శంక్యతమః ప్రజానాం
ననాస్తికే నాభిముఖో బుధ స్స్యాత్.

అనగా బుద్ధుడు, తథాగతుడు, నాస్తికుడు చోరుని వంటివారనియు, ప్రజచే శంకింపబడినవాడెల్ల నాస్తికుడేయనియు, నందుచే పండితు డగువాడు వానికెదురుగ బోరాదనియును భావము. పై శ్లోకము బుద్ధమతద్వేషమును సూచించుచున్నది. బుద్ధమతావలంబకులగు మౌర్యవంశపు రాజులు వశించినపిమ్మట బ్రాహ్మణ పరిపాలనములో బౌద్ధమతమును క్షీణింపజేయుటకును బ్రాహ్మణమత మభివృద్ధి గాంచుటకును ప్రబలప్రయత్నములు గావించుచున్నదినములలో నీశ్లోకము వ్రాయబడినట్లు కనబడుచున్నది. అనగా క్రీ. పూ. 185 వ సం. తో మౌర్యవంశ మంతరించెను. పిమ్మట శుంగులును, కాణ్వులును పరిపాలనమునకు వచ్చిరి. వీరి కాలములో (అనగా క్రీ. శకమునకు ఒకశతాబ్దము ముందు వెనుకలలో) నీరామాయణరచన జరిగియుండవలెను. ఈకాలములోనే పాణిని మున్నగు వ్యాకరణకర్తలు, భాషాసంస్కర్తలు పెక్కురు బయలువెడలి వెనుకటి గీర్వాణభాషను సంస్కరించి కావ్యములు మున్నగునవి వ్రాయనారంభించిరి. అందిరామాయణ మాదికావ్యము. ఇక్కడకు రామాయణకాలమును, వాల్మీకికాలమును దాదాపుగా క్రీస్తుశకారంభమునకు పిమ్మటనే యని సూచించితిని. ఈసందర్భమునసే వాల్మీకి నివాసస్థానమునుకూడ కనుగొనుటకు ప్రయత్నింతము.

వాల్మీకి నివాసస్థానము

వాల్మీకి నివాసస్థానము పశ్చిమోత్తర హిందూస్థానమున సింధుసరస్వతులకు నడుమప్రదేశమై యుండవలెను. ఏలయన వాల్మీకి కిష్కింధకాండమున సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణార్థము కపులను నాలుగుదిక్కులకును బంపు సందర్భమున నా నాలుగుదిక్కులందునుగల దేశములను, నదులను నీవిధమున పేర్కొనెను.

1 తూర్పుదిక్కున—సరయువు, గంగ, కౌశికి, యమున, సరస్వతి, మాళవ, విదేహ, కాశి, మగధ, కోసల మొ.

2 దక్షిణదిక్కున—వింధ్య, నర్మద, గౌతమి, కృష్ణవేణి, అవంతి, విదర్భ, వంగ, కళింగ, అంగ, ఆంధ్ర, పుండ్ర, చోళ, పాండ్య, కేరళ, కావేరి మొ.

3 పశ్చిమదిక్కున—సురాష్ట్రము, బాహ్లీకము, శూరము, భీమము, సింధు, ప్రాగ్జ్యోతిషము మొ.

4 ఉత్తరదిక్కున—మ్లేచ్ఛ, శూరసేన, పుళింద, ప్రస్థర, భరత, మద్రక, కురు, కాంభోజ, యవన, శక, బాహ్లిక దేశములు మొ.

పై నుదహరింపబడిన నాలుగు దిక్కులయందును గల నదులకును, దేశములకును నడుమగల ప్రదేశము సింధుసరస్వతుల నడుమ ప్రదేశమని తేలుచున్నది. అనగా నార్యులు మొట్టమొదట మనదేశమున వాసస్థానముగా నేర్పఱచుకొనిన సప్తసింధుప్రాంతము. సుగ్రీవుడు వానరులకు చెప్పిన పై నాలుగుదిక్కులకును నడుమనున్న సింధుసరస్వతుల నడుమప్రదేశము కిష్కింధ కానేరదు కదా? లేక, రామాయణ కథానాయకుడు శ్రీరాముని వాసస్థానము నయోధ్యయు కానేరదుకదా? ఇది యా రెంటికిని భిన్నమగు మూడవప్రదేశము. ఇది తాను నివసించు ప్రదేశమై యుండవలెను. వాల్మీకి కిష్కింధకు నాలుగు దిక్కులంగల నదులను, దేశములను చెప్పుటకు మాఱుగా పొరపాటున తన స్థానమునకు నాలుగు దిక్కులంగల నదులను, దేశములను వర్ణించుకొనెను. వాల్మీకి తన రామాయణమున యవనులయొక్కయు, శకులయొక్కయు యుద్ధమును వర్ణించుటకూడ తా నాప్రాంతమునకు దగ్గర వాడగుటయే యొక కారణమై యుండవచ్చును.

రాముని కాలము

రాముడు భారతయుద్ధమున కెట్లు పూర్వుడు?

1. రాముడు 24 వ త్రేతాయుగమునాటివాడనియును, భారతయుద్ధము 28 వ ద్వాపరయుగమున జరిగెననియును బ్రహ్మాండాది పురాణములు చెప్పుచున్నవి. దీనినిబట్టి శ్రీరాముని యవతారానంతరము నాలుగుమహాయుగములకు పైని భారతయుద్ధము జరిగినట్లు స్పష్టపడుచున్నది.

2. మఱియు రాముని వనవాసకాలమునకు దక్షిణదేశమంతయు నరణ్యమయమై రాక్షసులకాటపట్టయి అక్కడక్కడ ఋష్యాశ్రమములు మాత్రము కలిగియుండెను. రామరావణయుద్ధములో రామునికి తోడ్పడినవారెల్ల మోటుజాతివారగు వానరులు, ఋక్షులు మున్నగు నాటవికజాతి.

3. భారతయుద్ధకాలమున దక్షిణదేశమంతయు నించుమించుగా జనాకీర్ణమై యుండెను. భారతయుద్ధసమయమున కురుపాండవులకు తోడ్పడిన రాజులు నాగరికత వహించిన దేశాధీశ్వరులు. భారతయుద్ధకాలమునకు అక్షౌహిణులసంఖ్య, యుద్ధములో సైనికులను వ్యూహములుగా పన్ను నేర్పు మున్నగునవి వర్ణింపబడెను. రాముని కొలువునయున్న వసిష్ఠుడును, రామునకు విలువిద్య నేర్పిన విశ్వామిత్రుడును భారతయుద్ధమునకు పూర్వులుగాని పిమ్మటివారుకారు.

4. రామునికాలమునాటికి మనుజుల కాయఃపరిమాణ మెక్కువగా నుండెడిది. రాముడు పదివేలేండ్లును, దశరథుడు అరువదివేలేండ్లును జీవించిరి. భారతయుద్ధకాలమునాటికి మనుజుల యాయుఃపరిమాణము తగ్గినది. శ్రీకృష్ణుడును, ధర్మజుడును నూటయిరువదియైదు సంవత్సరములు చిల్లరమాత్రమే జీవించిరి.

5. వాల్మీకిరామాయణానుసారము వైవస్వతునకు రాముడు 35 వ తరమువాడు. భాగవతాదుల

ననుసరించి ధర్మరాజు వైవస్వతునకు 48 వ తరము వాడు. దీనినిబట్టి ధర్మజుడు రామునకు 13 తరములు దిగువవాడు.

పైని చూపబడిన యన్ని కారణములచేతను రాముడు భారతయుద్ధమునకు పూర్వు డని చెప్పవలసి యున్నది.

పూర్వపక్షము

కాని పైని చూపబడిన అన్ని కారణములకును బలమగు పూర్వపక్షముకూడ కలదు. కావున నిటపై వానిని పూర్వపక్షము చేయ ప్రయత్నించెదను.

1. శ్రీరాము డిరువదినాలుగవ త్రేతాయుగము నాటివా డైనచో వైవస్వతమన్వంతర ప్రారంభము మొదలు నీయిరువదినాలుగు మహాయుగములకును నీక్రింది లెక్క తేలవలెను.

మహాయుగ మనగా 4320000 సం.

24 మహాయుగములకు 24

17280000
8640000
103680000

ఇందులో నిరువదినాలుగవ మహాయుగములోని ద్వాపరకలియుగసంఖ్య 1296000 సంవత్సరములును తీసివేసినను మిగిలినసంఖ్య—

103680000
1296000
102384000

పదికోట్ల యిరువది మూడులక్షల యెనుబదినాలుగువేల సంవత్సరములు తేలినది. ఈ 102384000 సంవత్సరములలోను వైవస్వతమనువు మొదలు శ్రీరాముని వఱకు గల తరముల సంఖ్య 35 గా వాల్మీకి చెప్పెను. అనగా సగటున నొకొక్కని జీవితకాలము.

5)102384000
2782400 సం.

ఇరువదియేడులక్షల యెనుబది రెండువేల నాలుగువందల సంవత్సరములకు పైనగాని తక్కువయని చెప్పవీలు లేదు.

ఒక్కొక్క డింతింతకాలము జీవించెనని యే పౌరాణికుడును చెప్ప లేదు. చరిత్రకారులును నియ్యది విశ్వసింపరు. ఈ యుగసంఖ్యను పూర్వు లే లెక్క కొల కేర్పఱచుకొనిరో కాని చరిత్రకుమాత్రము పనికిరా లేదు. (ఈసంఖ్యనుగూర్చి "మన్వంతరములు–యుగములు" అను శీర్షిక క్రింద నేనొకవ్యాసమును వ్రాయనెంచితిని గావున దానిగూర్చి యిట విస్తరింపను.)

కావున నీయుగములసంఖ్యతో నిట చర్చించుట మాని తరములసంఖ్యతో రామునికాలమును చర్చించెదను.

* రాముడు మనువునకు 35 వ తరమువాడని వాల్మీకి బాలకాండమున సీతాకళ్యాణ సందర్భమున వ్రాయుచు నీక్రింది వంశవృక్షమును పేర్కొనెను.

1 మనువు	19 భగీరథుడు
2 ఇక్ష్వాకు	20 కకుత్స్థుడు
3 కుక్షి	21 రఘువు
4 వికుక్షి	22 ప్రవృద్ధుడు
5 బాణుడు	23 శంఖనుడు
6 అరణ్యుడు	24 సుదర్శనుడు
7 పృథుడు	25 అగ్నివర్ణుడు
8 త్రిశంకుడు	26 శీఘ్రగుడు
9 యువనాశ్వుడు	27 మరువు
10 మాంధాత	28 ప్రశుశ్రుకుడు
11 సుసంధి	29 అంబరీషుడు
12 ధ్రువసంధి	30 నహుషుడు
13 భరతుడు	31 యయాతి
14 అసితుడు	32 నాభాగుడు
15 సగరుడు	33 అజుడు
16 అసమంజుడు	34 దశరథుడు
17 అంశుమంతుడు	35 రాముడు
18 దిలీపుడు	

* ఇది 6 వ కారణమునకు సమాధానము.

పైని పేర్కొనబడిన వారందఱును నొకరికొకరు పుత్రులని పేర్కొనబడెను. ఇదియే సమగ్రమగు వంశవృక్షమగుచో వేదములలో నుదహరింపబడిన హరిశ్చంద్రుడు పురుకుత్సుడు మున్నగు సూర్యవంశపురాజులు అనేకు లిందు లోపింపబడిరి. అందుచే నియ్యది సమగ్రమగు వంశవృక్షము కానేరదు. బ్రహ్మాండాది పురాణములలో నుదహరింపబడిన పూర్తియగు సూర్య చంద్రవంశజుల వంశవృక్షమిట వ్రాసెదను.

1 వైవస్వతమనువు

2 ఇక్ష్వాకు	బుధుడు=ఇళ
3 వికుక్షి	పురూరవుడు
4 కకుత్‌స్థుడు	ఆయువు
5 పృథుడు	నహుషుడు
6 పృషదశ్వుడు	యయాతి
7 అంధ్రుడు	పూరుడు
8 యువనాశ్వుడు I	జనమేజయుడు
9 శ్రావస్తుడు	ప్రాచీన్వాంశుడు
10 బృహదశ్వుడు	ప్రవిరోధనమన్యువు
11 కువలయాశ్వుడు	చారువు
12 దృఢాశ్వుడు	సుద్యువుడు
13 హర్యశ్వుడు	బహుగతుడు
14 నికుంభుడు	శర్యాతి
15 సంహతాశ్వుడు	సంయాతి
16 కృశుడు	రౌద్రాశ్వుడు
17 ప్రసేనజిత్తు	ఋచేపువు
18 యువనాశ్వుడు II	అంతిసారుడు
19 మాంధాత	సుమతి
20 పురుకుత్సుడు	రైభ్యుడు
21 సంభూతుడు	దుష్యంతుడు
22 అనరణ్యుడు	భరతుడు
23 హర్యశ్వుడు	వితథుడు
24 సుమతి	మన్యువు
25 త్రిధన్వుడు	బృహత్క్షత్రుడు
26 త్రయ్యారుణి	సుహోత్రుడు
27 త్రిశంకువు	హస్తి
28 హరిశ్చంద్రుడు	అజమీఢుడు
29 రోహితుడు	ఋక్షుడు I
30 చంచుడు	సంవరణుడు
31 విజయుడు	కురువు
32 రురుకుడు	పరీక్షితు I
33 బాహుడు	జహ్నువు
34 సగరుడు	సురథుడు
35 అసమంజసుడు	సార్వభౌముడు
26 అంశుమంతుడు	జయత్సేనుడు
37 దిలీపుడు	రథికుడు
38 భగీరథుడు	అయుతాయువు
39 శ్రుతుడు	క్రోధనుడు
40 నాభాగుడు	దేవాతిథి
41 అంబరీషుడు	ఋక్షుడు II
42 సింధుద్వీపుడు	భీమసేనుడు
43 అయుతాయువు	ప్రతీపుడు
44 ఋతుపర్ణుడు	శంతనుడు
45 సర్వకాముడు	విచిత్రవీర్యుడు
46 సుదాసుడు	పాండురాజు
47 సౌదాసుడు	అర్జునుడు, ధర్మజుడు
48 అశ్మకుడు	అభిమన్యుడు
49 మూలకుడు	పరీక్షితు II
50 శతరథుడు	జనమేజయుడు II
51 ఇడబిడుడు	శతానీకుడు
52 కృశకర్మ	సహస్రానీకుడు
53 దిలీపుడు	అశ్వమేధజుడు
54 రఘువు	అధిసీమకృష్ణుడు
55 అజుడు	నిచకుడు
56 దశరథుడు	ఉప్తుడు
57 రాముడు	చిత్రరథుడు

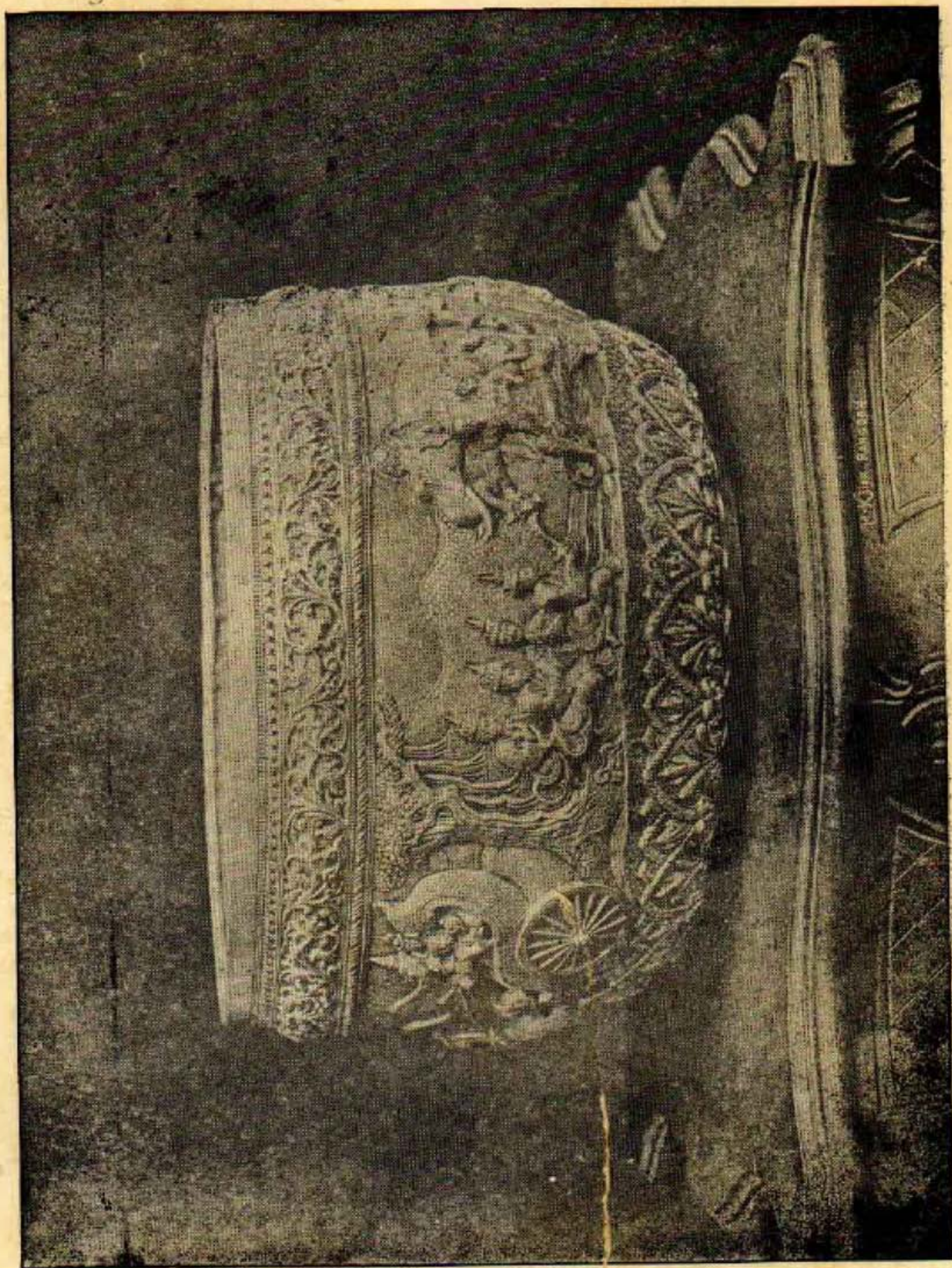
పై వంశవృక్షమును బట్టిచూడ రాముడు మనువునకు 57 వ తరమువాడు. చంద్రవంశములో నితనికి సమకాలికుడు చిత్రరథుడు. ఈ చిత్రరథుడు భారత

బర్మా వెండిపని

చిత్రము ౯

చిత్రము ౧౦

యుద్ధానంతరము రాజ్యమునకు వచ్చిన ధర్మరాజునకు పదునొకండవతరమువాడు. అనగా చిత్రరథునకు సమకాలికుడగు రాముడును భారతయుద్ధానంతరము పదునొకండవతరమువాడై యుండవలయును.

ఇంతవరకు వ్రాసిన విషయమువలన రాముడు భారత యుద్ధమునకు పూర్వు డని చూపుటకు వ్రాయబడిన యంశములలోని 1-4-5 భాగములు పూర్వపక్షము కాబడెను. ఇక రెండవదియు, మూడవదియు పూర్వపక్షము కావలసియున్నవి.

నాగరికత

రెండుమూడులు నాగరికతను తెలియజేయు విషయములు. పైని రెండవ యంశమున చెప్పినట్లు రాముని కాలము నాటికి దక్షిణదేశమంతయు కేవలము రణ్యమయమై పోటుజాతి యాటవికులచేతను, రక్కసులచేతను నిండి అక్కడక్కడ ఋష్యాశ్రమములు మాత్రము కలిగి యుండలేదు. రాము డరణ్యవాసము చేయుచున్నాడు కావున నాగరికత వహించిన దేశములను, జనపదములను, పట్టణములను ప్రవేశింపక కేవల మరణ్యమార్గమున ఋశ్యమూకాద్రికేగి యక్కడనుండి ప్రస్రవణాద్రికరిగెను. అప్పటికి దక్షిణమున గల దేశములను (కిష్కింధకాండమున) సుగ్రీవు డిట్లు హనుమదాదులతో చెప్పెను.

శ్లో. అన్వీక్ష్య దండకారణ్యం సపర్వత నదీగుహామ్,
　నదీం గోదావరీం చైవ సర్వ మే వానుపశ్యత.

శ్లో. తథై వాంధ్రాంశ్చ పుండ్రాంశ్చ చోళాన్పాండ్యా
　న్సకేరళాన్...

పై శ్లోకములలో నాంధ్ర, పుండ్ర, చోళ, పాండ్య, కేరళ దేశములు వర్ణింపబడెను. ఇందు చోళ, పాండ్య, కేరళదేశములు కేవల దక్షిణదేశము లని యెల్లరు నెరింగిన విషయమేకదా? అందుచే రాముని కాలమునాటికి దక్షిణదేశము అనాగరిక ఆటవికప్రదేశమని చెప్పవలనుపడదు. దక్షిణదేశమును అప్పటికి మంచినాగరికత వహించినదేశమే. అంతియకాక "పాండ్య"దేశము యొక్క "పాండ్య" శబ్దమునకు "పాండవుల సంతతివారి యొక్క" యని కాత్యాయనుడు వ్యుత్పత్తిని చెప్పియున్నాడు. అందుచే నీపాండ్యరాజ్యము పాండవుల సంతతివారిచే భారతయుద్ధమునకు పిమ్మట మరికొంత కాలమునకు స్థాపింపబడియుండవలయును. పాండవుల సంతతివారిచే స్థాపింపబడిన పాండ్యదేశము సుగ్రీవునిచే చెప్పబడుటచే సుగ్రీవుడు, రాముడు మున్నగువారు పాండవులకు (భారతయుద్ధమునకు) పిమ్మటివారని నిర్వివాదముగా చెప్పనొప్పు.

ఇక భారతయుద్ధకాలము నాటి సంగతిసందర్భము లాలోచించినను రాముడు పాండవుల కెంతో కాలము పిమ్మటివానివలె తోపకమానదు, ఎట్లన:—

పాండురాజు తన వానప్రస్థాశ్రమకాలమున నాగశైలము, చైత్రరథము, హిమవంతము గడచి మేరు పర్వతమునకు దక్షిణశాఖ యగు గంధమాదనపర్వతమున కరిగినట్లు భారతమున కలదు. ఈగంధమాదనము మేరువు యొక్క దక్షిణశాఖయైనట్లు వాయుపురాణ మిట్లు చెప్పుచున్నది:—

శ్లో. మహాపాదాస్తు చత్వారో మేరో రథ చతుర్దిశమ్,
　పూర్వేణ మంథరో నామ దక్షిణే గంధమాదనః.
　విపులః పశ్చిమేపార్శ్వే సుపార్శ్వశ్చోత్తరేస్మృతః.
　　　　　　　　　(వాయు. 1-35-16)

పాండుమహారాజు తదనంతరము పాండవులును తమ యరణ్యవాసకాలమున హిమాలయపర్వతములు దాటి గంధమాదనమువఱకును వెళ్లినట్లును, ఇంద్రుడు పాండవుల యొద్దకు వచ్చినట్లును అర్జునుడు ఇంద్రపురి కరిగి యక్కడ కొంత కాలమున్నట్లును భారతమున స్పష్టముగా గానవగుచున్నది.

దీనినిబట్టి పాండవులకాలమునాటి కింకను ఉత్తరభూములకును, భారతవర్షమునకును హిమాలయపర్వతములమీదుగ స్పష్టమైన దారి యున్నట్లును భారతవర్షవాసులకును, స్వర్గలోక (ఇలావృతవర్ష)వాసులకును నొకరితో నొకరికి సంబంధములును, రాకపోకలును, కలిగి యున్నట్లును తెలియుచున్నది.—రాముని కాలము నాటి కాదారులన్నియును పోయి స్వర్గలోకవాసులకును, భారత

వర్ష వాసులకును రాకపోకలును, సంబంధములును తెగిపోయినవి. అందుచేతనే రాముడుత్తర ధ్రువ్యభూముల కరగ్యావాసమున కరుగలేక దక్షిణభూములకు వెళ్లవలసి వచ్చెను. అందుచే భారతయుద్ధవీరు లగు పాండవులకు మరికొన్ని శతాబ్దములపిమ్మటగాని రాముడు జన్మించినట్లు కానరాదు.

కుశలవులు

ఇక సీత వాల్మీకియొక్క యాశ్రమమున నుండుటయు, నచ్చట సీతకు కుశలవులు జన్మించుటయు, వాల్మీకి కుశలవులచే రామాయణమంతయు గానము చేయించుటయు నిశ్చయమేయైనచో వాల్మీకితోపాటు కుశలవులును సీతారాములును కూడ క్రీస్తుశకమునకు పిమ్మటివారని చెప్పకతప్పదు.

జనకుడు

రామునకు మామగారని చెప్పబడు జనకుని కాలమునుగూర్చి యించుక సూచించెదను. రాముని తండ్రి యగు దశరథుడు జనకునకు సమకాలికుడు. వాజసనేయ సంహిత (శుక్ల యజుర్వేదము) కర్తయు, బృహదారణ్యకోపనిషత్తున ప్రధానపురుషుడును నగు యాజ్ఞవల్క్య జనకునిసభలో మిక్కిలి పేరెన్నికగన్న ఋషి. జనకునిసభలో నొకసారి "క్వా పరిక్షితా అభవన్?" అనుప్రశ్న వచ్చినట్లు బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో గానవగుచున్నది. అనగా పరీక్షితులగతి యేమయ్యెనని ప్రశ్న. దానికి ప్రత్యుత్తరముగా అశ్వమేధయాగము చేసినవారందఱును నేగతికిబోయిరో వారును నాగతికే పోయిరని యాజ్ఞవల్క్య పల్కెను. దీనినిబట్టిచూడ పరీక్షితుని వంశజులరాజ్యము జనకునకు కొన్నితరములు ముందుగనే నశించినట్లు కానవగుచున్నది. అంతియకాక యాజ్ఞవల్క్యయు యాజ్ఞవల్క్య సమకాలికు డగు ఉద్దాలకుడును జనమేజయుని సర్పయాగము చూచుటకు వెళ్లినట్లును, జనమేజయునకు వేదములు చెప్పినట్లును విష్ణుపురాణాదులు చెప్పుచున్నవి.

కాని యీజనకుడును, సీతతండ్రియగు సీరధ్వజుడను నామముగల జనకుడును నొక్కడేయగునా యని ప్రశ్నింప నీజనకునికాలమున కేకయదేశమున నొక 'అశ్వపతి' యను పేరుగల యొకరాజున్నట్లు వేదములలో గానవగుచున్నది. ఈయశ్వపతి భరతునకు మేనమామయైనట్లు రామాయణమున కలదు. అందుచే యాజ్ఞవల్క్యనాటి జనకుడును సీత తండ్రి యగు సీరధ్వజుడను జనకుడును నొక్కడే యగునని తోచుచున్నది.

రాముడు కల్పితపురుషుడు

ఇంతవఱకును రామాయణము క్రీస్తుశకమునకు పిమ్మట వ్రాయబడెననియును, రాముడును భారతయుద్ధమునకు పిమ్మటివాడే యనియు చెప్పబడెను. ఇక మనము మఱియొకవిషయ మాలోచింపవలసియున్నది. రాముడు భారతయుద్ధానంతరమువాడే యైనచో పురాణము లట్లేల చెప్పలేదు? వాల్మీకి రాముని త్రేతాయుగపురుషునిగా జేయుటకు కారణమేమి? దీనినిగూర్చి యింతవఱ కెవ్వరును నిదమిత్థమని నిర్ణయింపకపోవుటయేకాక పూర్వగ్రంథములలో నెల్ల రామాయణమును పరమ పవిత్రమైనదానినిగా మనపూర్వులు భావించుటకు కారణమేమి యనికూడ మనము కొంతవరకు విచారింపవలసియున్నది.

రాముడు నిజముగా భారతయుద్ధమునకు కొన్నితరములు పిమ్మటివాడైనను లేక కొన్నితరములు పూర్వపువాడైనను నావిషయమును వేద సంహితల యందుగాని బ్రాహ్మణములయందు గాని, సూత్రములయందుగాని యుదహరింపబడియే యుండును. సూర్య చంద్రవంశజులలో ననేకరాజులు వేదములం దుదహరింపబడియుండగా నింత ఖ్యాతి వహించిన ప్రఖ్యాతపురుషు డగు రామచంద్రు డేల వేదగ్రంథములయం దుదహరింపబడలేదు? ఈవిషయము రాముడు కల్పితపురుషుడా లేక నిజముగా నిక్ష్వాకువంశమునకు జెందినపురుషుడా యని సందేహము కలుగజేయకమానదు.[1] ఋగ్వేదమునమాత్ర మొకచోట దశరథునియొక్క

1. ఋగ్వేదము (I-126-4)

నామము పేర్కొనబడెను. వేఱొకచోట[2] రాముడు 'వారణావి' రాజని పేర్కొనబడెను. వారణాసి యనగా కాశీ. ఇతఁడైనను ఇక్ష్వాకువంశజుఁడని గాని, సీతకు పతియనిగాని, రావణుని సంహరించెననిగాని యెక్కడను చెప్పబడలేదు. వీరివృత్తాంతమేమియును వేదగ్రంథముల వలన మనకు తెలియనే తెలియదు. అందుచే నీరామునకును వాల్మీకిరచించిన ఇక్ష్వాకువంశజుఁడగు రఘురామునకును నేమియు సంబంధము లేదు. అందుచే నీ రఘురాము డెక్కడినుండియో వాల్మీకిచే రామాయణరచనకై కొని తేబడిన నూతనపురుషుఁ డని తోఁపకమానదు.

వాల్మీకి మొదట నీరామాయణము వ్రాయునప్పుడు కూడ తా నొకచరిత్ర వ్రాయవలెననిగాని ఒకయవతార పురుషుని వర్ణింపవలెననిగాని యుద్దేశించినట్లు కానరాదు. బ్రాహ్మణ మతోద్ధరణకాలమున నొక పవిత్ర మగు మంత్రగ్రంథమును కావ్యరూపమున వ్రాయవలెనని యాతఁడు సంకల్పించియుండును. అందు కనుగుణముగా నాతఁడు 'సప్తతంతువు' వలె సప్తకాండములుగా నొనరించి గాయత్రీమంత్రయుక్తముగను, బీజాక్షరయుక్తముగను, వేదమంత్రాక్షరయుక్తముగను, నీ రామాయణము రచించెను. ఈరామాయణమునం దంతటను తాను వ్రాయదలచుకొనిన మంత్రయుక్తమగు నాధ్యాత్మికగ్రంథమున కనుకూలమగు నామములను, కథయును నిర్మించుకొనెను. రామునియొక్కయు సీతయొక్కయు నామములందు వాల్మీకి చాల విశేషము కనబరచెను. అందు కొన్ని స్థాలీపులాకన్యాయమున నిట జూపెదను.

రామాయణము-మంత్రసమ్మితము

రామాయణమునకు గాయత్రి అధిష్ఠానదేవతగా నొనరింపబడెను. గాయత్రికి 24 అక్షరములు కలవు. రామాయణమును 24 వేలశ్లోకములుగా రచియింపబడి ప్రతి వెయ్యిశ్లోకముల ప్రథమాక్షరములను కలిపి చదివిన గాయత్రీమంత్ర మగునట్లు వాల్మీకి యొనరించెను. రామాయణము "తపస్స్వాధ్యాయనిరతం—" యనుశ్లోకముతో ప్రారంభింపబడెను. దీని ప్రథమాక్షరము "త". గాయత్రీమంత్రముయొక్క ప్రథమాక్షరముకూడ "త". ఇట్లే ప్రతి వేయిశ్లోకముల మొదటియక్షరములను కలిపి చదువుకొనిన గాయత్రీమంత్ర మగును.

ఈ విషయమును వాల్మీకియే తన గ్రంథమున నిట్లు వ్రాసెను—

శ్లో. చరితం రఘునాథస్య శతకోటి ప్రవిస్తరమ్,
ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్.

రఘురాముని చరితమును శతకోటిగా వ్రాసితినని చెప్పెను. "శతము" సంఖ్యాస్థానములో మూడవది గావున శత మనగా మూడు అని యర్థము. "కోటి" సంఖ్యాస్థానమున నెనిమిదవది గావున "కోటి" యనఁగా ఎనిమిది యని యర్థము. శతకోటియనగా మూడెనిమి దులని యర్థము. (3 × 8=24) అనగా రామాయణమును 24 భాగములుగా చేసితినని భావము.

మఱియు

శ్లో. ఇదం రామాయణం కృత్స్నం,
గాయత్రీ బీజ సంయుతమ్.

అనుటవలన రామాయణము గాయత్రీమంత్రాత్మక మని స్పష్టపడుచున్నది.

రామాయణము సాంఖ్యము

'కాదినవ'వాది సూత్రములచొప్పున నక్షరములకుగల సంఖ్యలను బట్టిచూడ రామాయణమున కొన్ని చిత్రములు కనఁబడుచున్నది.

రా + మ =2 + 5=7

అవతారసంఖ్య	7
రామాయణకాండసంఖ్య	7
యుద్ధదినసంఖ్య	7
రామాయణయుద్ధమున ముఖ్యపురుషులసంఖ్య	7
పారాయణమునకు ముఖ్యముగ నియమితమైన సర్గలసంఖ్య	7
వ్యాహృతులు	7

2. ఋగ్వేదము (X-93-14)

వాల్మీకి బాలకాండమున ప్రథమసర్గ 100 శ్లోకములనిచెప్పి యాసంఖ్యను మొదటిశ్లోకమున నీవిధమున జూపెను.

6 1 4 1 1 0 2 6 6 1 4 4 4
త ప స్స్వా ధ్యా య ని ర తం త ప స్వీ వా గ్వి
8 4 2 0 2 8 1 2 1 2 7
దాం వ రం నా ర దం ప రి ప ప్ర చ్ఛ
4 5 1 5 0 1 3 4
వా ల్మీ కి ర్ము ని పుం గ వమ్. =100

ఈనూరుసంఖ్య ప్రథమసర్గశ్లోకసంఖ్యగా నున్నది. సీతారాములు వియోగము లేక కూడియుండుట అయోధ్యాకాండమందు మాత్రమే చెప్పబడెను. తక్కినయన్ని కాండములయందును గొంతకాలమైనను వియోగము చెప్పబడెను. కాఁబట్టి యీ రెంఁడు నామములసంఖ్యలు కలుపఁగా

సీత = 67
రామ = 52
119

అయోధ్యాకాండమున సర్గలసంఖ్య 119. ఇట్లే సాంఖ్యశాస్త్రము ననుసరించి పెక్కుచిత్రములు రామాయణమునం గలవు.

రామాయణము - అధ్యాత్మము

ఇక రామనామములో గల యక్షరములంగల విశేషములు పరికింపుడు.

ఉ. "మా" యన పంచవింశతిత
మంబది యాత్మకు సంజ్ఞ, రెండునై
"రా"యన నిర్వదేడనది
గ్రాలుగదా పరమాత్మసంజ్ఞ నా
రాయణుఁ డాతఁడే, ప్రణవ
మందలి "యు" త్తన నిర్వదాఱునాఁ
గా, "య" తలంపనౌఁ బరుమ
కారము సూచనసేయు లక్ష్మిగన్.

మఱియు— "ఓం నమో నారాయణాయ"యను నష్టాక్షరీమంత్రములోని "రా" యను నక్షరమును, "నమశ్శివాయ" యను పంచాక్షరీమంత్రములోని "మ" యను నక్షరమును చేర్చి రామ శబ్దము కల్పించి దానికి ప్రాముఖ్య మిచ్చినట్లును, అందుచేతనే యీ 'రామ' మంత్రము శైవులకును, వైష్ణవులకును గూడ జపించుటకు యోగ్యమైనదనియును కొందఱు చెప్పుదురు. ఈ'రామ' మంత్రమును శివుఁడు పార్వతి కుపదేశించినట్లు కొన్ని పురాణములు చెప్పుచున్నవి. ఈ'రామ' మంత్రమునకు 'తారక' మంత్ర మనియును పేరుకలదు.

పై విషయముల నన్నిటిని బట్టిచూడ రామాయణములోని కథానాయకుఁడగు రామునియందుగల మాహాత్మ్యము కంటెను "రామ" శబ్దమునందుగల మాహాత్మ్యమే యెక్కువగా కానవచ్చుచున్నది. అందుకే 'రామ' శబ్దము మహామంత్రమైనది. ఈ 'రామ'నామము తప్ప మఱియే యితర అవతారముయొక్క నామముగాని యింతపరమపవిత్రశబ్దముగా పరిగణింపబడలేదు. అందుచే రాముడు చరిత్రపురుషుఁడనిగాని దేవుఁడనిగాని చెప్పుకొనుటకంటె "రామ"నామము మహామంత్రమని చెప్పుకొనుట లెస్స. "ఓం"కార మెట్లు పరమపవిత్రముగా భావింపబడుచున్నదో 'రామ' నామమును నట్లే పరమపవిత్రముగా భావింపబడుచున్నది. పురుషుఁడును ప్రకృతియు నెట్టివియో రాముఁడును సీతయు నట్టివారుగనే వాల్మీకి రచించెను. ఇంకను నీ రామశబ్దమును గూర్చి సీతారామాంజనేయసంవాదకారుఁడు విపులముగావర్ణించి సిద్ధాంత మొనరించెను.

ఈరామాయణ మధ్యాత్మము కావుననే అనేక పండితు లీరామాయణమున కంతటికిని పరమాత్మ పరముగ నర్థమును చెప్పుచున్నారు. ఈరామాయణము చరిత్రాత్మకము కాదనియును, కేవలమాధ్యాత్మికమనియును నిడివఱకే పెక్కుండ్రు మునులు తెలిసికొనినట్లు వారు రచించిన అధ్యాత్మరామాయణము వాసిష్ఠరామాయణము, శతకంఠరామాయణము, విచిత్రరామాయణముల వలన మనకు తెలియుచున్నది. అన్ని రామాయణములలోను నామములు మాత్రమే సరిపోవును గాని కథలు పరస్పరవిరుద్ధములే. ఒకరామాయణములో నుపసంహరింప

బడినరీతి కథ నేత్రాకదానియం దుండదు. ఏందుచేత? ఇది చరిత్రాత్మకము కాకపోవుటచేత వారికి కథ ప్రధానముకాదు. అందలి పరమార్థబోధయే వారికి ప్రధానము.

కావున దీనివలన మనమిట్లు గ్రహింపవలసియున్నది. రాముడు 24 వ త్రేతాయుగమునాటివాడును కాడు. 28 వ కలియుగమునాటి వాడును కాడు. భారత యుద్ధమునకు బూర్వుడును కాడు. పిమ్మటి వాడునుకాడు. మనువునకు 57 వ తరమువాడును కాడు. 35 వ తరమువాడును కాడు. ఇతడు కేవలము వాల్మీకి తరమువాడు. వాల్మీకిచే "పరమాత్మ"గా నిరూపింపబడిన పురుషుడు. పురుషు డనగా ప్రకృతి పురుషులలోని పురుషుడు. "సీత" కేవలము "ప్రకృతి"కి మాఱుగా నేర్పరుపబడిన స్త్రీ. ఇంతకంటెను రామాయణమున చరిత్రాత్మక మేదియును లేదు.

వాల్మీకి రాముని మొదట ఇక్ష్వాకు వంశమున చేర్చుటచే మిగిలిన పౌరాణికులును నితని గ్రంథము ననుసరించి రాముని నిక్ష్వాకువంశమున చేర్చిరి. ఈ చేర్పుటలో పౌరాణికులు పడిన శ్రమకు మితిలేదు. ప్రతి పౌరాణికుడును, అజుడు- దశరథుడు- రాముడు అను మూడు నామములే వరుస తప్పకుండ వ్రాసెనుగాని అజుని తండ్రిని చెప్పవలసివచ్చినప్పుడు ఎవరిదారిని వారే పోయిరి. ఒకపౌరాణికుడు అజునితండ్రి నాభాగుడని వ్రాసెను. మఱియొక పౌరాణికుడు అజునితండ్రి రఘు వని వ్రాసెను. మఱికొందరు మఱికొన్ని నామములను వ్రాసిరి.

ఏదెట్లయినను పురాణము లన్నియు రామాయణమునకు పిమ్మట వ్రాయబడినవగుటచే దాదాపుగా నన్ని పురాణములయందును రామకథ చేర్పబడినది.

రామసేవ-హనుమంతుఁడు

పొన్నలూరి సూర్యనారాయణశర్మ గారు

కొలిచితిఁ గొన్ని యేఁడులు రఘుప్రవరుండగు రామపాదముల్
ఫల మొకయింత యానపడు భావముఁగాంచక; యట్లుకొల్చి త
ల్లలితపదారవింద మధులాలసతం దనివొందనైతి: నా
నలుపు సపర్య లాతనికిఁ జాలవొ నన్ విడిపోయె నక్కటా.

యదువంశంబునఁ గృష్ణుఁడయ్యెనని యావ్యాసుండు దాఁబల్కె న
య్యది సత్యంబయినంత నేమగుఁ? దదీయఖ్యాతి మచ్చిత్త మిం
పొదవం జేయదు; యోగినై మునిమనంబుల్ గోపికాచిత్తముల్
కుదుటంబెట్టెనెకాని రాము నటు నాకుంగూర్చనే హర్షముల్.

అతఁడు భూపుఁడయ్యు సకలావనిఁ బోవిడి యయ్యశోధరా
మాతఁ దనూజు డించియు సమానుమభూతదయాళువై జన
వ్రాతము బుద్ధి మార్చెడు నవార్యమనీషుఁడు బుద్ధుఁడైననుం
బ్రీతివహింపఁజాల శ్రుతివిత్తము రాముని మెచ్చునట్లుగన్.

కావునం బా రఘునాథుసేవమునకై కష్టింప భూమీసుతన్
శ్రీ యొప్పాఱఁగఁగూర్చి యాతని మనశ్చింతన్ వెసంబాపితిన్

మాయామానుషవిగ్రహుండో మఱి యస్మత్తీవ్రభక్తిస్ఫుర
త్కాయుండో యతఁడెవ్వఁడో తెలియఁగాఁ గాంక్షింప నాకేటికిన్.

ధనముల్ గోరను; రత్నసంచయము డెందంబందు నాసింప; భా
మిని దాసీనివహంబు గోవులను నెమ్మింగోర; నాకేల యా
ఘనసంసారపు లంపటత్వములు? మత్కాయంబు తత్పాదసే
వన కర్పించితి; నాతఁ డిట్లు ననుఁ బ్రోవంజాలె నిర్మోహుఁడై.

తర్కవ్యాకరణాది శాస్త్రచయ ముద్ఘాటించితిన్; యోగసం
పర్కప్రస్ఫుట చిత్తనిర్మలత నాపాదించితిన్; గాని త
త్కార్కశ్యంబున నేమొ రామపద సంధానస్ఫురద్భక్తి నా
కోర్కుల్ దీఱఁగఁ జిత్తమున్ నెఱయ దుత్కాలోత్సుకత్వంబునన్.

అంగదుండుదొట్టి యస్మత్సమీపబాంధవులు ఫలముఁగోరి దైవఘటన
నతని మెచ్చుకున్న నమ్మహామహునకుఁ గొఱఁత గలదె? యేను వెఱవనేల?

వాలిని గీటడంచి రఘువంశ్యుఁడు భానుజునేలె: నాసతో
వాలి తదీయరాజ్యమును బట్టఁడు; రాఘవుఁ డంగదున్ మహా
శీలుని యౌవరాజ్య పదసిద్ధు నొనర్చుట రాజ్యలోభమో
వ్రాలిన ధర్మలోభమొ యెవండు నిజంబుగ నిశ్చయించెడిన్?

మనువంశంబునఁ బుట్టి వేదములు ధర్మంబుల్ సమస్తాంగముల్
మనుపంజాలి, ధనుఃప్రచాలనము ధర్మధ్వంసకశ్రేణిపై
వినియోగించిన రాముఁడే యిటుల నుర్విన్ ధర్మమున్ మాపిన
న్మను నే లోకము? లోప్వనే కులము? లుండ న్నేర్చునే ధర్మముల్?

ఎఱిఁగియెఱుఁగ కాతనిపై - నెరసులు ఘటియించు నవమనీషులతో న
క్కఱలేదు సమాధానము - విరివిగనిడి వానినెల్ల విరియింపంగన్.

గురుఁ డవురా వసిష్ఠమునికుంజరుఁ డాతని; కంతకంటెనుం
గురుఁడఁట గాధిపట్టి యధికుండు శరాసనవిద్య; నిట్టి లి
ద్వరు గురు లాతనిన్ వెలయఁ బొందిక నెంతయు దిద్ది తీర్చుటన్
ధరణి రఘూద్వహుల్ మిగులు దైవము గల్గునె యెట్టివేళలన్.

జలధరశ్యామహా లలితతనూకాంతి డంబంబు నేత్రపర్వంబునొనఁగ
సౌదామనీలత చందాన వైదేహి యసమానలీలఁ జెల్వాఱుచుండఁ

గైకయీసుతుఁడు లక్ష్మణుఁడు శత్రుఘ్నుఁడు ఛత్రచామరము హస్తములఁదాల్ప
సామంత భూకాంతసంతతి హాళిరత్నమ్ములు నీరాజనమ్ములొసఁగ
బాదపీఠి నేను బదములొత్తఁగ ముని-జనము వేదములను జదువుచుండ
నతులదీప్తితో ననర్ఘ సింహాసనా-సీను రాముఁ దలఁతుఁ జిత్తమందు.

గురుఁడగు నవ్వసిష్ఠమునికుంజరుఁ డాతని కేమిబుద్ధులం
గఱపెనొ నిర్గుణత్వమును గాంచినవాఁడు రఘూద్వహుండు; త
ద్గురునిది యేమిపోయె? నధికుండు నరుంధతిభర్త వేదవి
ద్వరుఁడు తనంతవానిగ నతం డొనరించెనె నన్ను నెన్నఁగన్.

కైలాసాచలకూటపీఠమున రాగద్వేషశూన్యాత్ముఁడై
ప్రాలేయాచల కన్యకాకృతపరీరంభుండునై గౌరికిన్
శ్రీలీలల్ వినిపించుచో రఘువరున్ శ్రీరామువర్ణించి యా
శైలాపత్యము మెచ్చఁగాంచునఁట యాశ్చర్యంబుగా నెంతయున్.

రామదేవుని గుణరత్నముల్ వర్ణించి, వాల్మీకిసుకృతియై వన్నెకెక్క-
దాశరథి విరహదశనువర్ణించి యా, భవభూతి ధరఁ గవివర్యుఁ డయ్యె
భావనాపటిమ యేర్పడఁగ రామునిఁగొల్చి, బమ్మెరపోతరా జిమ్ముఁ గాంచె
శతసంఖ్యకృతులఁ గౌసల్యాత్మజు నుతించి, త్యాగయ్య భక్తమూర్ధన్యుఁడయ్యె
గాశికుఁడు వసిష్ఠుఁడు నాదిగలుగుమునులు-చెలఁగి శ్రీరాము నాశీర్వదింపఁగనిరి
రామభక్తిసామ్రాజ్యధూర్వహులువారు-తత్పదాంబుజరజమునన్ ధన్యుఁ జేయు.

వారలమాట నేను నుడువంబనియేమి? యయోధ్యయందు నా
శ్రీరఘువంశ్యుఁ డొందు నభిషేకముఁ గన్నులఁ గాంచినాఁడఁ; ద
ద్భూరిగుణంబులందుఁ గల పొందిక యెందును జూడవచ్చునే?
యారఁ ననుం దొరంగి చనె నాతఁడు హేతువులేక యెంతయున్.

కాంచిన పురములఁ గలయంగ వెదకితిఁ, గౌసల్యసుతు నందుఁ గాంతుననుచుఁ
గనిన స్రోతోవహల్ గడఁకమై వెదకితి, దశరథాత్మజుఁ డందుఁ దగులుననుచుఁ
జూచిన కానలఁ జొఱఁబాఱి వెదకితి, శ్రీరాము నందుఁ గాంచెదనటంచుఁ
గాన్పించుశిఖరి శృంగములపై వెదకితి, సుగ్రీవపతి యందు నుండునంచు
యోగమహిమచే నాతండ్రి నొనరఁగలసి-ప్రాణిహృద్గుహలకుఁ జొఱబాఱివెదకి
యుంటిఁగాని శ్రీరాము నేనొకటనైనఁ-గనఁగనైతిఁ దచ్చరితంబువినుట దక్క.

సరయూర్మికలును నిర్ఝరతరంగిణియు నా శ్రీరామదేవు వర్ణించి పాడుఁ
గాళిందియును మహాగౌతమీనదియు నా రారాజు కీర్తి వర్ణనము సేయు

విపులపంపయుఁ గృష్ణవేణియుఁ గావేరి యారామభద్రుని నరసి పొగడు
దక్షిణోదధి సముద్భట భంగఘోషముల్ శ్రీరామచంద్రుఁ బూజించిపలుకుఁ
బరభృతకుహూకుహూగానపఙ్క్తులందు-భ్రమరఝంకారములయందు వైణికాళి
వల్లకులయందు నదిగో నాయుల్లమలర-రామదేవుని దివ్యకీర్తనము వెడలె.

రామాయణపారాయణ-మే మహానీయు లొనరింతు రెవ్వఁడు, నేఁడ
వైష్ణ మసలియు నటఁ జేరి శ్ర-వోముదముగ విఁదు రాఘవుఁ భక్తిమెయిఁ.

రామదేవుని దివ్య హార్మ్యముల కెదుర - నాప్రపన్నత మెచ్చి పుణ్యాత్ములచట
నిలువ నీడయొసంగి మన్నించుచున్న-వారు; వారలు సుఖమొందు వారు సతము.

అడుగులొత్తెదను రామా, రాఁగదే నన్ను దయఁజూడవే నీకు దండమిడుదు
ఫలము లిచ్చెదను దేవా, రాఁగదే భక్త సంప్రీతిఁజూపవే సరస నిలిచి
తులసిమాల లొసంగుదును రామ, రాఁగదే తత్ప్రీతిఁజూపవే దండఁజేరి
పాడెద భవదీయభవ్యచారిత్రముల్, వినఁగదే! రాఁగదే విపినములకు
నద్దికొనెదఁగన్నులకునీయఁడుగుదోయి-నిన్ను మూఁపున మోసెదనిన్నుఁగొలుతు
నిన్నుఁగొంతు నినుఁ విందు నినుఁ దలంతు-రామ, శ్రీరామ, జానకీరామ, రామ.

జనని, విదేహరాట్తనుజ! చయ్యన నామొఱయాలకించి మీ
జనములతోడ నీవు రఘునత్తముఁడుఁ దయచేసి మత్సమ
ర్చనములఁగొండు! మీర లనురాగమునం గనుఁడీ! యరణ్యరో
దనముల వానిఁ జేయక కృతార్థునిజేయుఁడి! కీర్తిఁ గాంచుఁడీ.

భాగీరథీప్రాంతవనముల నాతని, రాకకై యున్నాఁడు నాకుభవుఁడు
హిమభూమిధరభూమి సీతనికోసమై, కన్నెట్టుకున్నాఁడు కౌశికుండు
గౌతమీనదికిఁ జెంగటన "రామా" యంచుఁ, గుందుచున్నాఁడు దా గోపనాఖ్యుఁ
డల్ల కావేరీమహారామముల "రామ, దయఁజూడుమనువాఁడు త్యాగరాజు
ఊరకొనక యింటింటను నూరనూర-నెమకుచున్నాఁడ నెచటఁగాన్పించు ననుచు
మాయవస్థలు తెలిపి రామావనీంద్రుఁ, బనుపరే కృప వైకుంఠవాసులార!

అతఁడు మాకు ద్రవ్య మిసుమంతయు నీయఁగవద్దు; తమ్ములన్
సీతమతల్లినిం గొని విశిష్టరఘూద్వహచిహ్నధారియై
యీతఁడువచ్చెనేని యదియే పదివేల్; కనులారఁ జూచి మా
చేతములందు సమ్మదముఁ జెంది సుఖింతుము కొంతకాలమే.

అరవమునందలి ழ అను వింతయక్షరము తెలుగునగలదా?

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారు

పీఠిక

ద్రావిడభాషలో ఴ అను వింతయక్షరమొకటి కలదు. ఇది ష, ళాదిధ్వనుల సమ్మేళనము గలిగి విలక్షణముగా నుండుటచే దీనిని వింతయక్షరమని కీ. శే. కొ. వేం. లక్ష్మణరావుపంతులవారు వాడియుండిరి. ఈవింతయక్షరము ద్రమిళమళయాళములలో నిప్పటికిని గలదు. కర్ణాటభాషలో బూర్వ ముండెడిది కాని యిప్పుడు లేదు. ఇది తెలుగులో నెప్పుడును నున్నట్లు గాన్పింపదు. ఏమన, ద్రమిళమళయాళకర్ణాటభాషలలోని లక్ష్యగ్రంథములందును లక్షణగ్రంథములందును గూడ నిది యున్నరీతిగా నాంధ్రలక్ష్యలక్షణగ్రంథములలో లేదు. మనలో నన్నపాథర్వణకేతన లతిప్రాచీనులగు లక్ష్యలక్షణగ్రంథకారులు. వీరు వ్రాసిన వ్యాకరణగ్రంథములందుగాని కావ్యములందుగాని యీ విలక్షణాక్షరము పొడకట్టదు. కాన నిది యాంధ్రమున లేదను వాడుక పుట్టినది. ఇట్లుండ యుద్ధమల్ల శాసన పరిశీలనములో నిద్దానిని కొందఱు కనిపెట్టితి మనుచున్నారు. ఆశాసనములోని జస్సి అను పదమునందలి మొదటి యక్షరమును అడిపిన, అడిపుట అను శబ్దములందలి ద్వితీయాక్షరములును శాసనమునందలి యితర డకారములవలె లేక వేఱురూపము కలిగియున్నవి. అడ్డుగీటు లేని శకటరేఫ మెట్లుండునో యట్టిరూపము (ఱ) నీయక్షరములు దాల్చియున్నవి. అయినను నీశాసనపరిశోధనము గావించిన బ్రహ్మశ్రీ మ-రా-రా-శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులు గారు వీనిని 'డ'లుగనే చదివిరి. పిమ్మట నీయది "ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా" అను పత్రికారాజములో బ్రచురింపబడినది. ఆపత్రికాసంపాదకు లీయక్షరత్రయమును నరవమునందలి విలక్షణాక్షర (ఴ) ధ్వని కలదానినిగా జదివిరి. వారివ్రాతలం గని లక్ష్మణరావుపంతులవా రరవమునందలి వింతయక్షరమును, ధ్వనియును యుద్ధమల్లశాసనకాలమునాటికి తెలుగునగూడ నుండెడి దనియు దరువాత లోపించినదనియు యుద్ధమల్లశాసనమునందలి పై పదత్రయమును విలక్షణాక్షరయుతము కాని డకారయుతము కాదనియు దెలుపుచు నొక వ్యాసమును వ్రాసి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో బ్రచురించిరి. వారి వ్యాసముపై నే నొక విమర్శనము వ్రాసి యాపత్రికా రాజములోనే ప్రకటించితిని. అందు యుద్ధమల్లశాసనమునందలి పై పదత్రయమును డకారముతో గూడియున్నదికాని వింత యక్షరముతో గూడియుండలేదనియు వింత యక్షరము తెలుగున నెన్నడును లేదనియు సప్రమాణముగా లిఖించితిని. దానిపై మరల లక్ష్మణరావుగారి శిష్యులగు మ.రా.రా. శ్రీ కానూరి వీరభద్రేశ్వరరావుగారు పునర్విమర్శనము వ్రాసి లక్ష్మణరావుగారి వాదమునకు నండ నొసంగిరి. ఇదియంతయు లక్ష్మణరావుగారు సురక్షితముగ జీవించియున్న కాలముననే జరిగినది. పిమ్మట శ్రీవీరభద్రేశ్వరరావుగారి వాదమును ఖండించుచు నేనొక వ్యాసమును వ్రాసి పరిషత్పత్రికయందే ప్రచురించితిని. దానిపై నిదివఱకు డకారవాదులుగా నున్న శ్రీ జ. రామయ్య పంతులుగా రెదురుతిరిగి యుద్ధమల్ల శాసనమునందలి వివాదస్థ పదత్రయమును వింతయక్షరము తోగూడినదేకాని డకారయుతముకాదనియు, తాము మొదట బరిశీలనము బాగుగ జేసి యుండక డకారయుతమని తప్పువ్రాసితిమనియు, యుద్ధమల్ల శాసనాంతము వఱకే వింతయక్షరము తెలుగు లిపిలో నుండెడిదనియు వాదించుచు నొక వ్యాసమును వ్రాసి పరిషత్పత్రికలో బ్రచురించిరి. అందుపై మా యుభయులకు వాదోపవాదములు కొంతవఱకు నడచినవి.

ఈవివాదము విద్యావిషయికమైనదియు, భాషాచారిత్రముతో సంబంధించినదియు కావున భాషాభిమానులెల్లరును దీనియందలి సత్యాసత్యములదెలిసికొన యత్నింపదగియున్నది. కావున నాంధ్రభారతి విశేషముం

దెలుపు నీఘనవిషయము పత్రికా రాజమగు నీభారతిలో శ్రీరామయ్యపంతుల వారి వాదమును విమర్శించి యాంధ్రాక్షర సమామ్నాయముయొక్క విలక్షణాక్షర విరహితత్వమును ఋజువుచేయుచున్నాను. భాషా చారిత్రమునందభిమానము గల వారీవ్యాసము నామూలాగ్రముగ జిత్తగింతురుగాక!

నేను శ్రీ రామయ్యపంతులవారి వాదమును విమర్శించుచు వ్రాసిన వ్యాసముపై బునర్విమర్శనముగావింప బూని శ్రీపంతులవారీ క్రింది ప్రకటనమును ప్రారంభమున గావించిరి.

“బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులుగారు ప్రకటించిన వ్యాసములోని సారాంశములన్నిటికిని సమాధానము నా ప్రథమ వ్యాసమందేయున్నది. వాని నిచట నుదాహరించుట పిష్టపేషణమగునుగాన నట్లుచేయక వారివ్యాసమందలి పొరపాటులను గొన్నిటిని గనుపరచి విరమించెదను.”

ఈవ్రాత వింతను బుట్టించుచున్నది. ప్రధానాంశములకు సమాధానము తమ మొదటి వ్యాసములోనే యున్నయెడల తామీద్వితీయవ్యాసమును వ్రాయుట యనవసరము. నావాక్యరచనములో గల పొరపాట్లను విమర్శించుటకు మాత్రమే దీనిని వ్రాసిరట. నాయట్టి వాని వ్రాతతప్పుల నెత్తిచూప పంతులవారివంటి వారు గడంగదగినదికాదు. అట్లుచేయుట పట్టియునాకదంపగును. అందువలన లోకమునకువచ్చు లాభ మేదియునుండదు. ప్రధానాంశచర్చయే ముఖ్యమును, లోకమునకు లాభదాయకమునునై యుండును. తమ మొదటి వ్యాసముపైని నేనెప్పుడో తెల్పబోవు ప్రధానవిషయికమైన యాక్షేపణమునకు సరియగు సమాధానములు ముందుగా మొదటి వ్యాసమునందే కలవనుట యాశ్చర్యదాయకమైయున్నది. పంతులవారీరీతిగానెట్లు వ్రాసిరో కాని నా వ్యాసమువలన దేలుసారాంశములకు వారి మొదటి వ్యాసములో సమాధాన మెంతమాత్రమును లేదు. చదువరుల యుపయోగార్థమై యాప్రధానాంశముల నిచట మరల జూపుచున్నాడను.

సారాంశ ప్రశంస

ఒకధ్వనికి రెండు సంజ్ఞలు ఎన్నడు నుండవనియు, నుండినను నొక్కచోటనే యొకలేఖకునిచేతనే యెన్నడును వ్రాయబడవనియు, యుద్ధమల్ల శాసనములో డకారముం దెలుపుసంజ్ఞ వేఱొకటియుండగ నందేయున్న యడ్డుగీటు లేని శకటరేఫాకృతినిగూడ డకారధ్వనిని దెలుపునదిగా భావింపరాదనియు, నయ్యది భిన్నధ్వనిని దెలుపు భిన్నాక్షరమై యుండునవియు ప్రతివాదులు వాదించుచున్నారు. ఇది వారివాదమునకుమూలకీలకమైయున్నది. ప్రతివాదుల వాదమంతయు దీనింబట్టియే పుట్టినది. ఈ ప్రధానాంశమునే నేను నావిమర్శనమునందు బాగుగ జర్చించి ప్రతివాదులమతమును ఖండించియున్నాను. ఎట్లన, నాగరలిపియందుగల యొక్కశాసనమునందు తకారాదులకు రెండుసంజ్ఞ లుండుటను నేను జూపియున్నాను.* కన్నడశాసనములలో వింతయక్కరమున కీరెండు రూపము లేకకాలముననే యున్నట్లు కనబరచియున్నాను. ఇతర లిపులమాట మనకేల యందుకేని మన తెలుగులిపియందే ఒకధ్వనికే రెండుసంజ్ఞ లుండుట కలదని ఋజువుచేసియున్నాను. కకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు కలవు. అచ్చులోని దానివలెనుండు కకారమొకటి; మూడంకవలెనుండు కకారము మఱియొకటి. నకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు గలవు. అచ్చు దానివలె నుండునది యొకటి. నిలువుగీటువలె నుండునది యొకటి. పకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు గలవు. తలకట్టు విడిగ నుండునది యొకటి. పకారముపై బొట్టుంచుటచేనైనదొకటి. సకారమునకు రెండు సంజ్ఞలు గలవు. తలకట్టు వేఱుగ నుండునది యొకటి. నకారముపై బొట్టుంచుటచేనైనదొకటి. డకారమునకు రెండు మూఁడు సంజ్ఞలు గలవని పంతులవారే

* శ్రీ గిడుగు వేంకటసీతాపతి పంతులు (బి. ఏ., యల్. టి.) గారు అవంతివర్మ చోడగంగదేవుని కొర్ని శాసనములు శక 1008 (భారతి ౨-సంపు. ౮ సంఖ్య.) శాసనములో నకారమునకు రెండుసంజ్ఞ లున్నట్లు వ్రాసియుండిరి. ఇది నాగరలిపిలోనున్న శాసనము.

యంగీకరించి యున్నారు. ఇంతయేల? మనవారు చెప్పు వింతధ్వనికే రెండుసంజ్ఞలు కలవని ప్రతివాదులే వ్రాసిరి. ఇక హల్లులలో నొకధ్వనికి రెండుసంజ్ఞ లుండవనుట వింతకాదా? ఒక్కచోటనే యుండుట కలదాయందురేని అదియును గలదని నేను ఋజువుచేసియే యున్నాను. ఎట్లన: వీరేశలింగము పంతులుగారు తమస్వీయచరిత్రములో భార్యకు కృతియిచ్చు సందర్భమున రెండు కకారములను వాడిరి. 'క్ష' యను నక్షరమున మూడంకె వలెనుండు కకారమును దక్కినతావుల నా పుటయందే యచ్చునందున్నరీతి కకారమును వాడియుండిరి. ఇది సంయుక్తాక్షరములో నంతర్భూతమైనందున వచ్చినమారు రూపమున పంతుల వారు ప్రయత్నించిరికాని యట్లు చెప్పుట కవకాశములేదు. ఏమన, సంయుక్తములో నడుగునుండు నక్షరరూపము మారునుగాని పైన నుండు నది మారదు. అచ్చులో విడిగనుండు కకారమును, క్షకారము అను సంయుక్తాక్షరములో పైనుండు కకారమును నొకవిధముగనే యున్నవి కాని మార్పులేదు. కావున సంయుక్తాక్షరములో నంతర్భూతమైన కారణమున వచ్చిన మార్పనుటకు వలనుపడదు. అదిగాక కం. వీ. పంతులుగారి చేవ్రాలులోనున్న కకారము మూడంకెవలెనుండు కకారముగా నున్నది. ఇది ప్రత్యేకముగా నున్నదికాని సంయుక్తములో నంతర్భూతమై లేదు. ఈవ్రాలును కృతియిచ్చు వాక్యములసమీపముననే యున్నది కాన వీరేశలింగముగా రొక్కచోటనే రెండుకకారములను వాడిరనుటకు సందియ మెంతమాత్రమును లేదు. ఇంతయేల, నొకధ్వనికే రూపభేదము లున్నప్పుడు లేఖకులు వానిని స్వేచ్ఛగా నొక్కతావుననే వాడుచుందు రనుటకు సంశయింప బనిలేదు. ఎల్లరును వానిని ఇచ్చవచ్చినట్లు వాడుదురు. వారిమాటయు వీరిమాటయు నేల? మనరామయ్యపంతుల వారే తాము వ్రాసిన వ్రాతలలో నొక్కధ్వనికే రెండు సంజ్ఞలు వాడితిరిరి. నాయొనర్చిన మంగతాయిపై వీరు తమయభిప్రాయమును దయచేసియుండిరి. వీరందులకై వ్రాసిన వాక్యములలో పైజూపబడిన నకారద్వయము వాడబడి యున్నది. చదువరుల యుపయోగార్థమై యా వాక్యముల నీక్రింద నిచ్చుచున్నాడను.

"బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులు గారు రచించిన "మంగతాయి" యను నాటకము చదివినాను. సాంఘికాచారసంస్కారవాదులలో నొందలు దాంభికులు గలరనియు, వారిదాంభికత్వమును బయలుపఱచుట యుచితమనియు దలచి శాస్త్రులుగా రీగ్రంథము రచించినట్లు తోచుచున్నది. కవిత్వము ధారాళముగాను సరసముగాను నున్నది.

జ. రామయ్య."

ఇందు పదుమూడు నకారము లున్నవి. వానిలో పైన చుక్కగల నకారము లైదును వంపులేని నిలువుగీటువలె నున్నవి. తక్కినవి వంపుగల నకారములై యున్నవి. శ్రీ పంతులవారు 'న' అను ధ్వనినే రెండు విధముల వ్రాసిరి. కావున నొకధ్వనికే రెండుసంజ్ఞలుండవనియు, ఉన్నను నవి యొకతావుననే వాడబడవనియు బ్రతివాదులుచేయు సిద్ధాంతము పూర్ణముగా బూర్వపక్షమైపోయినది. ఈరీతిగా బ్రతివాదులు వేసికొన్న పునాదియే కదిలిపోయినది. ఇంకను యుద్ధమల్లశాసనమునందే ఉకారమునకు మూడురూపములును, ఏత్వమునకు రెండురూపములును, ఓత్వమునకు రెండురూపములును, క్రారకు రెండురూపములును వాడబడియున్నవి. కావున నందు డకారమునకు రెండురూపము లెట్లు వాడబడియున్నవని శంకించుటకు ప్రతివాదులకు సందెంతమాత్రమును లేదు.

ఇక మనపూర్వాంధ్రలిపి కర్ణాటాంధ్రలిపి యనియు, రెండు భాషలకును నొక్కటియే వాడబడు చుండెడిదనియు నీ లిపిలో కర్ణాట భాషయందలి వింతయక్కరము వ్రాయవలసి వచ్చినప్పుడు అడ్డుగీటు లేని శకటరేఫాకృతియే వాడబడుచుండెడిది గాన నట్టియాకృతియే తెనుగు శాసనములలోగూడ గాన్పించినప్పుడు రెండు భాషలకును గల సంబంధమునుబట్టియు లిప్యైక్యమునుబట్టియు దెలుగునందు గలది కన్నడము నందలి వింత యక్కరమనుకొనుటయే యుచితమని ప్రతివాదులు వాదించుచున్నారు. ఈవాదమునుగూర్చి మచ్చటించు కొందము. రెండు భాషలకును సంబంధమున్న

మాట సత్యము. ఐనను రూపసాదృశ్యముగల సోదరు లెప్పుడును సర్వవిధముల నొక్కరూపమున నుండక యెట్లు గొన్నిట భేదించియుందురో యారీతిగనే కర్ణాటాంధ్రములు రెండును సాదృశ్యమును, భిన్నతయును గూడ గలిగియున్నవి. కొన్ని యుదాహరణముల మఱల నిచ్చెద. అనుస్వారము కర్ణాటాంధ్రలిపిలో గాన్పించినప్పు డక్షర రూపమునందు భేదమించుకయు లేకపోయినను, భాష కర్ణాటమై యుండునేని, దానినిబూర్ణానుస్వారముగా నుచ్చరించితీరవలెను. భాష యాంధ్ర మగుచో నారీతి నుచ్చరించుటకు వలనుపడదు. ఒకచోట బూర్ణానుస్వారముగా నెంచి దానిని బూర్ణముగా నుచ్చరింపవలెను. మఱికొన్ని తావుల నర్ధానుస్వారముగా నెంచి యుచ్చరింపక విడువవలెను. ఎట్లన: యుద్ధమల్లశాసనములో వి స్తర శ్రీ యుద్ధమల్లుండని యున్నది; కాని దానిని మల్లుండని యుచ్చరింప వలనుపడదు. రామయ్యపంతులవారు మల్లుడనియే చదివిరి. మల్లుండని చదువలేరు. ఈశాసనమే కర్ణాట భాషలోని దయిన యెడల వీరట్లు చదువగలరా? అందు బూర్ణానుస్వారము నుచ్చరించి తీరవలెను. ఇంకను నీశాసనమందుగల రాజాశ్రయుండను పదమునందలి జకారమును తాలవ్యముగాను, బెజవాడ యను పదమునందున్న జకారమును దంత్యముగాను మన ముచ్చరించితీరవలెను అక్షరరూపమునందుమాత్రము భేదమించుకయును లేక యిదియే కర్ణాటభాషయం దున్నచో నిందున్న జకారము లన్నిటిని తాలవ్యములుగానే చదువవలెగాని దంత్యములుగా జదువుటకు వలనుపడదు. లిపి యొక్కటియైనను నక్షరధ్వను లాయా భాషల సాంప్రదాయము ననుసరించి భిన్నముగా నుండునని మన యుద్ధమల్లశాసనమువలననే తేలుచున్నది. కాబట్టి కర్ణాటాంధ్రలిపియందు గల అడ్డుగీటు లేని శకట రేఫాకృతికి కర్ణాటభాషయం దున్నప్పు డేధ్వనియున్నదో యాధ్వనియే తెనుగుభాషయం దున్నప్పుడు నుండి తీరవలెనని సిద్ధాంతముచేయబోవుట యెంతమాత్రమును ధర్మముకాదు. నే నీవిధముగాచేసిన పయియాక్షేపణములకు వేనికిని రామయ్యపంతులుగారు తొలివ్యాసములో సమాధాన మించుకయు నీయలేదు. ఇవి ప్రతివాదులవాదము యొక్క పునాదినంతను ధ్వంసముచేయు నంశములు కాని సామాన్యములు కావు. వీనికి సమాధానముల నీయకయే "బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులుగారు ప్రకటించిన వ్యాసములోని సారాంశము లన్నిటికిని సమాధానము నా ప్రథమవ్యాసమందే యున్నది" అని వ్రాయుట కవకాశ మెట్లుకలిగినదో తెలియవచ్చుటలేదు. ఆసమాధానము లెచ్చట నున్నవో దయయుంచి చూప వినయపూర్వకముగా వారిని వేడుకొనుచున్నాడను.

ఒకధ్వనికే రెండుసంజ్ఞ లుండుట మనలిపిలో కలదు. కావునను, విశేషించి యుద్ధమల్లశాసనలిపియందే యజ్వమయమునందే కాక హాల్వమయమున గూడ గాన్పించుచున్నది కావునను, నొకయక్షరమునకు కర్ణాటకభాషయం దే ధ్వనియున్నదో యాధ్వని తెలుగునందును నుండుటలేదు కావునను, యుద్ధమల్లశాసనములోని యడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతులకు వింతయక్షరపు ధ్వనిని తెలుపుడు మనుట యొప్పిదముగా గాన్పించుట లేదు. అదిగాక యట్లుచెప్పిన హానికూడ వాటిల్లుచున్నదని నేనిదివఱకే యజావుచేసియున్నాను. ఎట్లన,

హేతుక్త్వార్థకప్రశంస

యుద్ధమల్లశాసనములో "నీయొట్టు ఆస్నీపులి నుఱ్ఱై" అని యున్నది. ఇందలి 'అస్నీ' శబ్దమును 'డస్నీ' యని చదివిననే యర్థము కలదు కాని అస్నీ యని చదివిన నర్థము లేదు. ఏమన, అయ్యుధాతువు ద్రావిడభాషలయందు వేనియందును గాన్పించుట లేదు. ఈ యంశమును ప్రతివాదులు నంగీకరించిరి. ఇంక శాసనమునందలి డయ్యుధాతువుయొక్క క్త్వార్థకరూప మనుకొనుటకు సందియమేమున్నది? దానిని అస్నీఅని చదువుకొనవలసి యుండుటకు వీరేమి యుపపత్తుల గన్పఱచిరి? అవి ఏవియును వీరు చూపలేదుకాని తామిది యకర్మకమగు డయ్యుధాతువనియు, నిపటుసకర్మకముగా వాడబడినదనియు వ్రాసిన వ్రాతను నేను విమర్శించి యిపటకూడ నిది యకర్మకమే యనియు హేతుక్త్వార్థకమనియు వ్రాసిన దానినిమాత్రి మించుక విమర్శించిరి. సమాపకాసమాపకక్రియ లేకకర్తృకము

లై నప్పుడును, కార్యకారణ సంబంధము కలిగినప్పుడును మాత్రమే హేతుక్త్వార్థక మన్వయించునవియు నీరొట్టు డస్సి మలినులై యున్నచోట నవి లేవనియు కావున నిది హేతుక్త్వార్థకమనుటకు వలనుపడదనియు సకర్మకముగా చెప్పితీరవలెననియు వీరు వ్రాసిరి. ఇదిసరియగు వ్రాత కాదు. హేతుక్త్వార్థక విషయములో నీచర్చ యనవసరము. అదియటులుండ, నిచట కార్యకారణ సంబంధము లేకపోలేదు. "నీరొట్టు డస్సి మలినులై"యని నప్పు డెవరియెడల నీరొట్టు డస్సినదో అనగా శిథిలమయినదో వారు మలినులైయని యన్వయము. "వీరివలన నారొట్టుడస్సినచో సంబంధమేర్పడును" అని పంతుల వారు వ్రాసియునుగూడ వాక్యమట్లన్వయింపదనిరి. కాని వాక్యమట్లన్వయింపకపోదు.

కవి కుల సార్వభౌముఁడగు కాళిదాసు తన రఘువంశములో

శ్లో॥ దిలీపానంతరం రాజ్యే
తంనిశమ్య ప్రతిష్ఠితమ్;
పూర్వం ప్రధూమితో రాజ్ఞాం
హృదయేఽగ్ని రివోత్థితః.

అని లిఖించియున్నాఁడు.

దిలీపానంతరమున రఘుమహారాజు పట్టాభిషిక్తుడైనాడని విని శత్రురాజుల హృదయములయందురవులు చున్న సంతాపాగ్ని మండుటకు ప్రారంభించినదని దీని భావము.

ఇట వినిన వారు శత్రు రాజులు. మండుచున్నది సంతాపాగ్ని. రఘువు పట్టాభిషిక్తుడైనాడని వినుటచే నాతడు తమ్మును సంహరించునను భీతి నెవరు పొందిరో యట్టి శత్రురాజుల హృదయములందు సంతాపము ప్రజ్వలించెనని దీనిభావము. 'నిశమ్య'యను ల్యబంతమూలముగా నింతభావము చెప్పుకొనుట కవకాశము చిక్కుచున్నది. మఱియును వైజయంతీవిలాసములో

"కాకులు రావిపండ్లు దిని కారుశిలామయ దేవ మందిరా, నీకములందు రావులు జనించును"అనియున్నది. కాకులు రావిపండ్లు దినుటచే కారుశిలామయ దేవమందిరానీకములందు రావులు జనించునని దీనిభావము. ఇచట కాకులు రావిపండ్లుదిని దేవమందిరానీకము లందు రెట్టవేయగా నాకారణమున వానియందు రావులు జనించునని సమన్వయించుకొనవలెను. ఇంత సమన్వయమునకు హేతుక్త్వార్థక మవకాశ మిచ్చుచుండగా ఒట్టు డస్సి మలినులై యున్నప్పుడు ఒట్టెవరివలన డస్సినదో వారు మలినులైరనుటకు అవకాశము లేకపోలేదు. మన తెలుగున నిట్టి సమన్వయముగల హేతుక్త్వార్థక యుత వాక్యము లనేకములు గలవు. 'వర్షము కురిసి చెఱువు నిండె' అని మనము పల్కుదుము. కురిసినదివర్షము; నిండినది చెఱువు. వర్షమువలన నేలపైబడిన నీరు లోనికి ప్రవహింపగా చెఱువునిండినదని తేలుచున్నది. మైల వచ్చి మలినులైనవారు గుడిలోనికి రాగూడదు. వచ్చినది మైల. మలినులైనవారు మనుష్యులు. ఇట్లే తెలిసికొనునది.

కావున నిచ్చటి డయ్యుధాతు సకర్మకమనియు, డస్సి యనునది దాని హేతుక్త్వార్థక రూపమనియు నెంచుకొని వాక్యమును చక్కగ నన్వయింపజేసికొనుటకు ఏవిధమగు నభ్యంతరమును లేదు. అది యటులుండ బంతులవారు తెలిపినట్లుగా నిచట సకర్మకముగా వాడబడినదనినను నస్మద్వాదమునకే వినియోగించునుగాని ప్రతివాదుల విలక్షణాక్షర వాదమున కింతమాత్రమును వినియోగింపదు. ఈశాసనముననున్న అస్సియను పదము సకర్మకమైన నేమి? అకర్మకమైన నేమి? డకారధ్వనియుత డయ్యుధాతువుయొక్క క్త్వార్థకమని నప్పుడే వాక్యమర్థవంతమగుచున్నది కాని విలక్షణాక్షరయుతమనుచో నర్థవంతమగుటలేదు. అట్టి యర్థమును ప్రతివాదులెవరును చూపగలిగియుండలేదు. ఇంక నేలవిడిచి సాముచేయుట వలని ప్రయోజనమేమి? ఒకధ్వనికే రెండు సంజ్ఞలుండునని నేను సహేతుకముగా ఋజువుచేసియున్నాను. ఆంధ్రకర్ణాటలిపిలోని యక్కరముల రూపమునకు కర్ణాటభాషలో నున్నప్పు డొక యుచ్చారణమును, నాంధ్రభాషలో నున్నప్పుడు మఱియొక యుచ్చారణమును కలిగియుండుటను జూపియున్నాను. యుద్ధమల్ల శాసనమునందలి 'అస్సి'యను

శబ్దము డకారయుతమనిన నర్థసమన్వయము కలుగుటయు, విలక్షణాక్షర యుతమనిన వాక్యము నిరర్థక మగుటయు నేను జూపియున్నాను. ఇందున్న అటసిన, అటపుట అను పదములు మన తెనుగునందలి అడుచు ధాతువుతో సంబంధించినవే యనియు, అడిచిన, అడుపుట లేయనియు నట్లు చెప్పుకొనిన నర్థసమన్వయమున కేవిధమగు లోప మును లేదనియు నేను వ్రాసియున్నాను. దానిపై బంతులవారు ఏ విషయమగు నాక్షేపణమును జేసియుండలేదు. యుద్ధమల్ల శాసనమందున్న యడ్డుగీటు లేని శకటరేఫా కృతి డకారధ్వనికలదియే కాని మఱియొకటి కాదనుట కింతకన్న వేఱు రుజువేది కావలయును?

ప్రతివాదుల మతముంబట్టి యీ యక్కర మాంధ్రమున నెంతకాలమున్నది?

అడ్డుగీటు లేని శకటరేఫాకృతి మన తెనుగులిపిలో వాగను శాసనకాలమునందునను దర్వాతనుగూడ గాన్పించుచుండగా లక్ష్మణరావుగారి పక్షమువారుగూడ నట్లే వ్రాసియుండగా శ్రీ రామయ్యపంతుల వారు తాము నెుదట నట్లు వ్రాసియును గూడ నిటీవల వింతయక్కరము యుద్ధమల్ల శాసనమువఱకు మాత్రమే నిలిచినదనియు నన్నపాదుల నాటి కీయక్కరము నశించి పోయినదనియు వ్రాసిరి. ఇది వింతను బుట్టించుచున్నది. వీ రీవిషయమై యిప్పటి వ్యాసములో నిట్లు వ్రాసిరి.

"యుద్ధమల్ల శాసనమునందును, తంతకు బూర్వము పుట్టిన కొన్ని శాసనములలోనుమాత్రమే యీయక్షరము కనబడుచున్నదనియు, యుద్ధమల్ల శాసనకాలము పిదప బుట్టిన శాసనములలో నెచ్చటను గానవచ్చుట లేదనియు, కావున నన్నయభట్టారకుని నాటి కది యంతరించియుండుననియు నావాదము. ఈవాదమును బాధించు ప్రమాణములు నాకు గనబడలేదు."

ఇది సరికాదు. యుద్ధమల్లుని శాసనమునకు బిదప బుట్టిన శాసనములలో నెక్కడను వింత యక్కరము తమకు గాన్పింపలేదట. కాన నీయక్కరము తరువాత లేదందురట. ఇది ధర్మమా? తమతోడి విలక్షణాక్షర వాదులగు లక్ష్మణరావుగారి పక్షమువారీ యక్కరము నన్నయభట్టు తరువాతనుగూడ గనబడినదని శాసనపరిశోధనముచేసి వ్రాసియున్నారు. తమకు గాన్పింపని యెడల వారినడిగియైన తెలిసికొనవలదా? అది యట్లుండ. బెజవాడలోని యింద్రకీల పర్వతముమీది శాసనములో 'ఏఱు' శబ్దమునం దిది గలదని లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిరి. అది పంతులవారి యుద్ధమల్ల శాసనమునకు దరువాతిదే, ఈ శాసనము రామయ్యపంతులుగారు ప్రకటించినదే కాదా ఇంకను లక్ష్మణరావుగారు ౯౪౫ మొదలు ౯౬౦ వఱకు పరిపాలనము చేసిన విజయాదిత్య ద్వితీయామ్మరాజు యొక్క కలుచెర్ల శాసనమునం దిది కలదనిరి. దానిని పరిశీలింపవలదా? ఇది యుద్ధమల్ల శాసనముకంటె నూఱేండ్లు తరువాతిది. నేను నా వ్యాసములో నారాయణభట్టు కూతురగు కుప్పమ్మ వేసిన శాసనములోనగువానిలో నీయక్షరమున్నదని వ్రాసియున్నాను. వానినైన విమర్శించి పిమ్మట తమవాదము నిలుపుకొనవలదా? ఇంతయేల, యుద్ధమల్ల శాసనమున కీవలగూడ గొన్ని శతాబ్దములవఱకు నీయక్షరరూపము మన తెలుగులో గలదని మన రామయ్యపంతులవారి యిప్పటి వ్రాతలవలననే రూఢిపడుచున్నది. అట్టిదానిని మన రామయ్యపంతుల వారే తమ ప్రథమవ్యాసములో నుదాహరించియేయున్నారు. తమవ్యాసములో (సం. ౧౫, సంచిక ౪. పరిషత్పత్రిక సంపుటము) పుట 11 లో ద్వితీయచాలుక్యభీముని మచిలీపట్టణపు శాసనమందు మేటాంబా శబ్దమందు నీ వింత యక్కరము గలదనిరి. ద్వితీయచాళుక్యభీముడు ౯౩౪–౯౩౫వఱకు పరిపాలించె. మన రామయ్య పంతులవారి యుద్ధమల్లున కీద్వితీయ చళుక్యభీము డర్వాచీనుడు కాని ప్రాచీనుడు కాడు. మన రామయ్య పంతులవారి యుద్ధమల్లుని (గుణగ విజయాదిత్యుని) తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చినవాడు తాళరాజు. అతనితరువాత విక్రమాదిత్యుడు. అతనితరువాత యుద్ధమల్లుడు. తరువాతివాడు ద్వితీయ యుద్ధమల్లుడు. తరువాత మన రామయ్యపంతులవారిచే మేటాంబాశబ్దమును తన మచిలీపట్టణ శాసనములో వ్రాయించినవాడని తెలుపబడిన ద్వితీయచళుక్యభీముడు రాజ్యముచేసెను. తమ యుద్ధమల్ల శాసనముకంటె తరువాతబుట్టిన శాసనములలో నీ యక్కరముండుటను తమ

వ్యాసములో తామే చూపించిరి. కావున యుద్ధమల్ల శాసనపు తరువాత శాసనములలో నీయక్కరము లేదను వాదమెంతమాత్రమును నిలువజాలదు. ఈశాసనము శ్రీ రామయ్యపంతులవారు తలచినరీతిగా యుద్ధమల్ల శాసనముకంటె ప్రాచీనముకాదు; చాల తరువాతిది.

మఱియు నన్నయభట్టునకు దరువాతి వానిలో గూడ నీయక్షరరూపము కాన్పించుచున్నది. కావున పంతులవారి యిప్పటి వాదము సరికాదు. ఈయక్కర మిటీవల డకారధ్వని కలదైనదని మొదట వీరు తలంచినట్లు తెలుపు వ్రాతలు కలవు. కాని తామారీతిగా వ్రాసినట్లు జ్ఞాపకము లేదనుచున్నారు. తమవాక్యముల ననువాదించుటలో లక్ష్మణరావుగారో, వీరభద్రేశ్వరరావుగారో మోస గించి లేని పోని మాటలు వ్రాసినట్లు తేల్చినారు. లక్ష్మణరావుగారికి తాము వ్రాసిన యుత్తర మాంగ్లమున వ్రాయబడియున్నట్లు తేల్చిరి. దానిని భాషాంతరీకరించుటలో లక్ష్మణరావుగారి పక్షమునుండి తప్పువ్రాత వచ్చినటుల తెంచిరి. పంతులుగారిట్లు చెప్పుదానిని నేను కాదనజాలనుగాని లక్ష్మణరావుగారికిగాని, వీరభద్రేశ్వర రావుగారికిగాని తమవాక్యముల వ్యత్యస్తముచేసి యాం గ్రీకరింప నవసరము కాన్పింపదు. వారును నాంగ్లమున మంచి పండితులు. ఆంగ్లవాక్యముల దెలిసికొన లేనివారు కారు. అదిగాక మనపంతులవారి వాక్యములని వారిచ్చినవి కేవలానువాదములని సూచించు నర్ధచంద్రరేఖలు కూడ వాక్యారంభమునను నంతమునను నీయబడియున్నవి. మనము ఒకపని నొకవిధముగాజేసి కొంతకాలమైనతర్వాత మఱియొక విధముగాజేసినట్లు భ్రాంతినంది యనేక పక్షము పాలగుచుందుము. ఎంతవారికైన నీభ్రాంతి యప్పుడప్పుడు కలుగును. ఆరీతిగా మనపంతులవారు తెలుగునవ్రాసి యాంగ్లభాషలో వ్రాసిన ట్లిటీవల భ్రమపడుచున్నను భ్రమపడుచుండవచ్చును. తామిట్లే వ్రాసియున్నామని రూఢిగా సిద్ధాంతము చేయలేక మన పంతులవారును నట్లువ్రాసియుందుమాయనియు, నట్లెట్లు వ్రాయుదుమనియు, నట్లువ్రాసినట్లు జ్ఞాపకము లేదనియు సందేహాస్పదులగుచున్నారు. కాన నలేక జ్ఞాపకమునకు లోనైరేమో యను సందేహము కలుగుచున్నది. లక్ష్మణరావుగారి పక్షమువా రుదాహరించిన యనువాదములో

"ఈయక్షరమునకు మొదట కన్నడములోవలెనే తెలుగునను ழ ఉచ్చారణ బహుశః ఉన్నను యుద్ధమల్లుని శాసనమునకు నదినాటి యప్పటినుండి యిది డకారమునకు అభేదభావముతో నితర డకారముతో పాటు వాడబడుచుండెను అని నా యభిప్రాయము. నేను ఇందును గురించి వ్యాసము వ్రాయనున్నాను."

అని యున్నది. నేనిందునుగురించి వ్యాసము వ్రాయుదును అను వాక్యములనుబట్టి లక్ష్మణరావుగారు మన పంతులవారి వ్యాసము వచ్చిన తరువాతనే నావశ్యకమేని నేను జవాబువ్రాసెదను—అని వ్రాసినట్లు కాన్పించుచున్నది. దీనింబట్టి మనపంతులవారు లక్ష్మణరావుగారి పేర నుత్తరము వ్రాయునాటికి 'డకార వాదులు' గానే యున్నట్లు కాన్పించుచున్నది. లేకున్న లక్ష్మణరావుగారు జవాబువ్రాయుటకై మనపంతులవారి వ్యాసమువచ్చువఱకును నిరీక్షింప నవసరముండదు. తమవాక్యముల తప్పుగా నిచ్చిన వెంటనే మన పంతులవారు దానిని ప్రతిఘటింపవలసియుండును. అట్లు చేయలేదు. మన పంతులవారు ఈయక్షర విషయమై తమకును లక్ష్మణరావుగారికిని నుత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరిగెననియు తాము వారికిచ్చిన సమాధాన మొకటికలదనియు జెప్పుచున్నారుగదా. వీరిప్పుడిచ్చు వాక్యములే మొదట వ్రాసినవిగా భావించి వానిని బరిశీలించి చూచుకొందము. తామువ్రాసితి మన్న వాక్యము లీక్రిందివై యున్నవి.

"అక్షరము పోలిక డకారముకంటె విలక్షణము గానుండుట నిర్వివాదమనియు, నుచ్చారణముకూడనొంత విలక్షణముగానేయుండి కాలక్రమమున మాఱియుండు ననియు, యుద్ధమల్లునికాలమునాటి కాయుచ్చారణము మాఱినదో లేదో పరిశీలించినగాని నిర్ణయింపరాదనియు నేను బ్రత్యుత్తర మిచ్చితిని."

అని మొదటి సమాధానములో వ్రాసిరి. రెండవ సమాధానములో నీక్రిందిరీతిని లిఖించిరి.

"యుద్ధమల్లుని నాటికే వింతయక్కరమునకు డకారోచ్చారణము వచ్చినదని నిశ్చయించి వ్రాసినట్లు జ్ఞప్తి

లేదు. అట్లు వ్రాసియుండనని నానమ్మకము. అట్లు నిశ్చయించుట కిప్పుడుగూడ నాధారములు లేవు. అప్పుడెట్లు నిశ్చయింపనగును. అయుక్షరము ధ్వనిమారిన మారియుండ వచ్చునని వ్రాసియుందును".

ఈరెండు వ్రాతలం గన మన పంతులవారికి వింత యక్కరపుధ్వని మారియుండునను తలంపు లక్ష్మణరావు గారికి యుత్తరము వ్రాయునాటికే కలిగియుండినట్లు తేలుచున్నదిగదా! ఇది మారియుండునను తలంపును తామప్పుడు తెచ్చిపెట్టుకొనుటకుమాత్ర మేమైన నవకాశము గలదా? లక్ష్మణరావుగారి కట్టి తలంపు కలుగలేదే వీరికేల కలుగవలెను? ఏమి యాధార ముండుటచే నట్టి తలంపు కలిగినది? దానికిని నేయాధారమును లేదుగదా? నిరాధారముగా నట్లు తలంచినవారు నిరాధారముగా యుద్ధమల్ల శాసనమునాటికే యీ యక్షరపుధ్వని మారిన దను నూహను బొందుటకు మాత్రము నవకాశము లేదా!

"శకటరేఫమును మన మిప్పుడు లఘురేఫమువలె నుచ్చరించుచున్నాము. అలాగుననే ఆకారమును డకారమువలె యుద్ధమల్లుని కాలమందుగాని, వేఱొక కాలమందుగాని జనులుచ్చరించి యుండవచ్చును. కాని యట్లుచ్చరించిరని సిద్ధాంతీకరించుట కాధారములు లేవు."

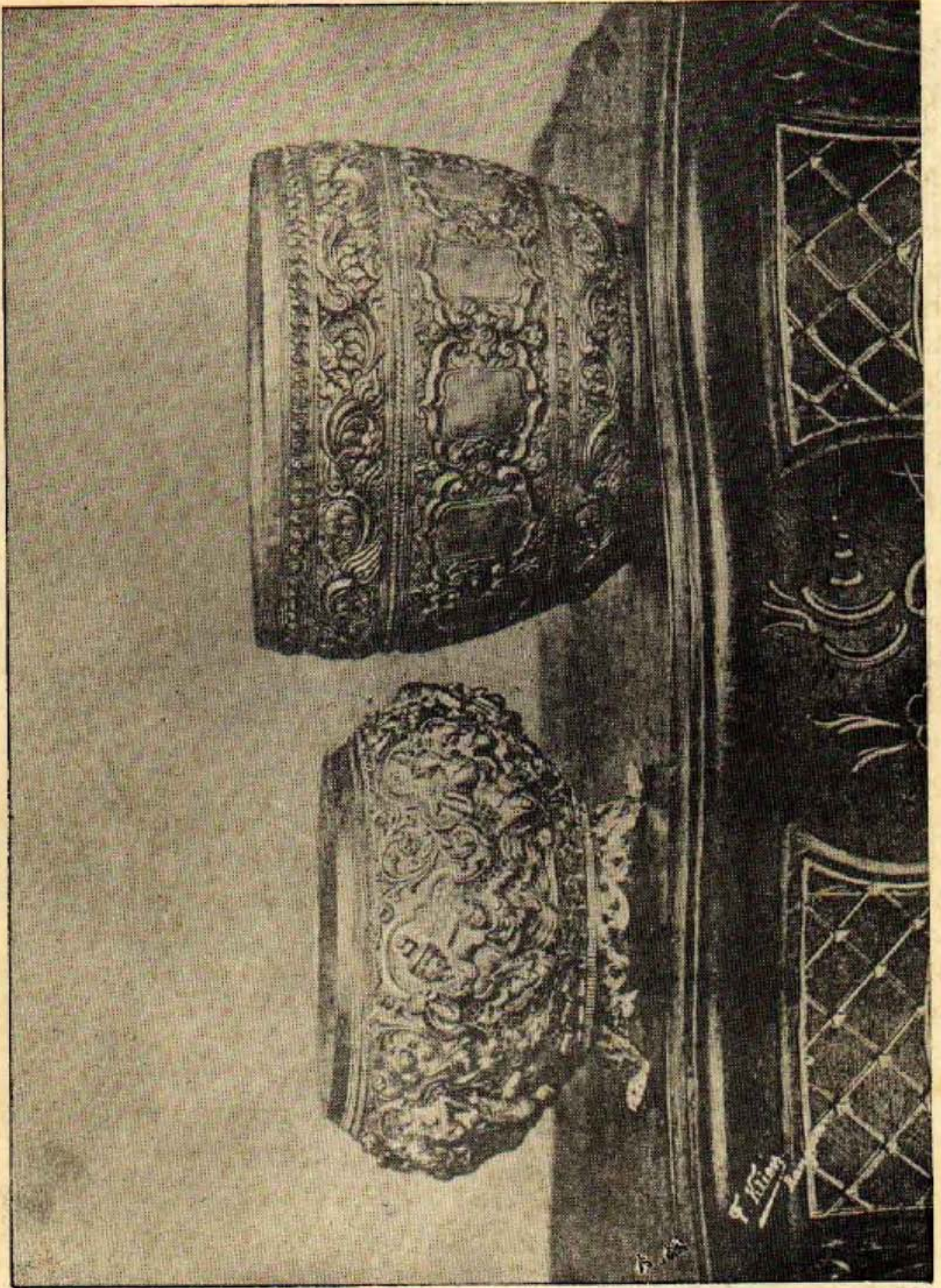
అని రామయ్యపంతులుగారు తను రెండవసమాధానములో మఱియొక వాక్యమును వ్రాసిరి. సిద్ధాంతీకరించుట కవకాశము లేకున్నను యుద్ధమల్ల శాసనము నాటికక్షరధ్వని మారినదని యూహించుటకైన నవకాశమున్నదని యంగీకరించిరిగదా. దీనింబట్టి యుద్ధమల్ల శాసనమునాటికీయక్షరధ్వని మారినదను నూహ రామయ్య పంతులవారి హృదయమున గలదని తేలుచున్నది. అక్షర ధ్వని మారినదను తలంపు ప్రతివాదుల హృదయమందు జనించెనను విషయమే నాకు గావలసినది.

"ఆయక్షరమున కుచ్చారణము కాలక్రమమున మారినదన్నమాత్రమున శాస్త్రిలు గారి వాదమునకు వచ్చిన లాభమును లేదు. పిదప మారినను దొలుత నాయక్షరమునకు విశేషోచ్చారణ మున్నదనియేకదా దాని భావము. దీనికి శాస్త్రిలుగా రంగీకరింతురా?"

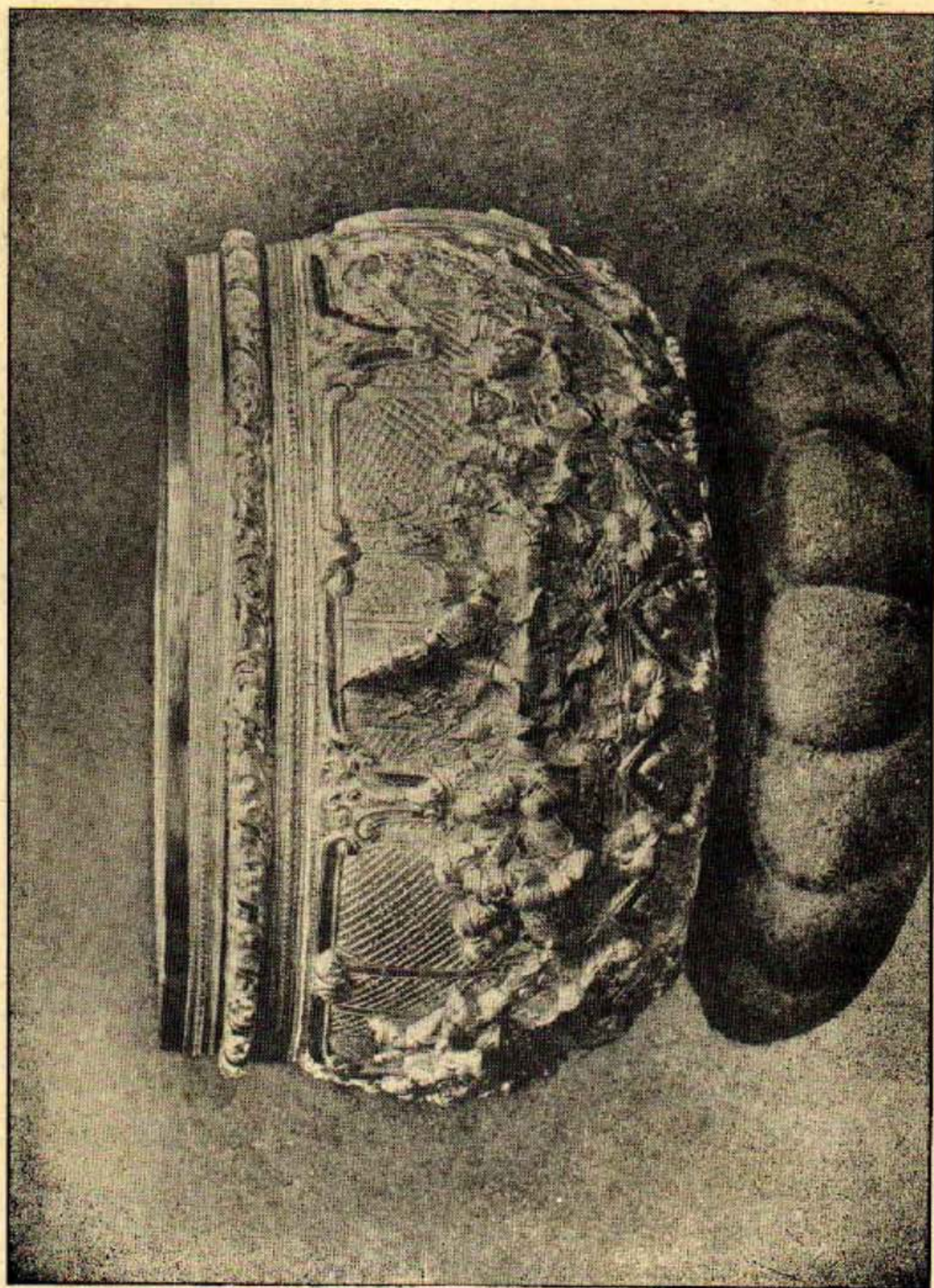
అని పంతులుగారు వ్రాయించిరి. ఈవిషయమై పంతులవారు సరిగ నాలోచింపలేదు. నూతనముగా విలక్షణాక్షరవాదు లగుటకు బూర్వము మనపంతులవారి తలపు లెట్లుండెడివనునది యిచట విచారణీయాంశము గాని తత్పశ్చాద్భావాభావములు విచారణీయాంశములు కావు. అది యటులుండ; యీ యక్షరధ్వని యిటీవల మారి డకారధ్వని కలదైనదని ప్రతివాదు లంగీకరించిన నాకు లాభము లేకపోలేదు. ఒకప్పుడైన నీ వింతయక్కరము డకారధ్వనిని దెలుపుటకై వాడబడినదని తేలుచో బూర్వమునగూడ నీధ్వనినే కలిగి యుండెడిదని తలంపక వేఱొకలాగున తలంప నవకాశము కాన్పించుటలేదు. అస్మదాదుల మీయక్కరము మొదట వింత ధ్వనికలిగి తరువాత మారి డకారమైనదని తెలుపువారము కాము. ఎప్పుడును డకారధ్వనికలదనియే మా వాదము. ప్రతివాదులన్ననో మొదట నియ్యది వింత యక్కరపు ధ్వని కలిగియుండి కాలక్రమమున డకార ధ్వనిగలది యైపోయినదని వాదించువారు. ఎప్పుడైన నొక్కప్పుడీవింతయక్కరము డకారధ్వని కలదైనదని యంగీకరించు ప్రతివాదులు పూర్వశాసనములలో మాత్రము వింతధ్వని కలిగియున్నదని సిద్ధాంతము చేయుటకు తమ కేయాధారమున్నదో చూపవలెను. అట్టి యాధార మేదియును మనపంతులుగారు మున్నగువారు చూపియుండలేదు. కావున నిది సర్వకాల సర్వావస్థలందును డకారధ్వని గలదిగనే యున్నట్లు డన్ని మున్నగు పదములంబట్టిగూడ నిర్ణయించుకొనవచ్చును. ఇదివాదగమనిక. దీనిని పంతులవారు సహేతుకముగా ఖండింపకయె తము యిచ్చవచ్చిన సిద్ధాంతములను జేయుట ధర్మముకాదు.

తలకట్టు డకారముంగూర్చి

మనపంతులవారు డకారధ్వనిని దెలుపుటకై మన తెనుగులిపిలో డ.ఊ.ఋ అను సంజ్ఞలుగలవని యంగీకరించిరి. ఇట్టివీరికి ఱ అనునది డకారధ్వనిని దెలుపునదిగానుండుటకు అంగీకారమగుటలేదు. ఇదివింత. అడ్డుగీటు లేనిశకటరేఫాకృతిగలిగి తలకట్టు మాత్రమె పైనుండు

చిత్రము ౧౧

చిత్రము ౧౨

టచే దానికి డకారధ్వనికలుగునట. అది లేకున్న కలుగదట. ప్రాచీనకాలములో తలకట్టంత ప్రధానముగానుండెడిదికాదు. గకారాదులు తలకట్టు గలిగి యుండియు లేకయుండియునుగూ పూర్వశాసనములలో వాడబడెడివి. అట్లే యీవిలక్షణాక్షర విషయమునను జూచుకొనవలెను. అద్దంకిశాసనములో 'గొండల్గము' అను పదమొకటి కాన్పించుచున్నది. అందలి ద్వితీయాక్షరమును లక్ష్మణరావుపంతులుగారు డకారముగా చదివిరి. ఈచదువుట యీవివాదము బయలువెడలిన తరువాతనే జరిగినది. దీనినిప్పుడు రామయ్యపంతులవారు విలక్షణాక్షరముగా నెంచి గొఴలిచి యని చదువుదు మనుచున్నారు. లక్ష్మణరావు గారికి డ కా ర ము గా దోచినది వీరికి వింత యక్కరముగా దోచినది. వీరికి మొదట డ కారముగా దోచినది లక్ష్మణరావుగారికి వింతయక్కరముగా దోచినది. విలక్షణాక్షరవాదులే యేది వింత యక్కరమో, యేది డకారమో చెప్పలేక తబ్బిబ్బగుచున్నారని దీనివలన దేలుచున్నది. ఇక నీవిలక్షణాక్షరవాద మెంత బలము కలిగియున్నదో దీనింబట్టి చదువరులే గ్రహించుకొనవచ్చును. లక్ష్మణరావుగారు చదివినట్లుగా 'గొండలంసు' అని చదివిన నర్థముకలదు. శ్రీరామయ్యపంతులుగారు చదివినట్లుగా గొఴలిచి యని చదివిన నర్థము గాన్పించుటలేదు. పరిషత్పత్రిక ౫సంపుటము ౧ సంచికలో మన పంతులవారీశాసనపంక్తుల నిచ్చి యందు దీనిని గొఴల్చి యని చదివిరేకాని యర్థమేమో నెలవిచ్చి యుండలేదు.* వ్యాఖ్యానము మఱెప్పుడో వ్రాయుదురట. కానిం డది వ్రాసినప్పుడు చూచుకొందము. ఇప్పటిమట్టు కొకయంశము తెల్పదగియున్నది. నెల్లూరుశాసనము లను గ్రంథములో నీశాసనప్రతిబింబ మీయబడియున్నది. అందు మన పంతులవారు చదివిన 'ఴ'కు పైన తలకట్టున్నట్టు జ్ఞాపకము. ఐనను దీనిని బంతులవారు వింత ధ్వని గలదానినిగా జదివిరి. ఇదియొక వింత. ఏమన, అడుగీటు లేని శకటరేఫాకృతిపై దలకట్టుండిన నయ్యది డకారమగునుగాని వింత యక్కరము కానేరదని మన పంతులగారే సిద్ధాంతీకరించిరి. ఆయక్కరమట్లున్నది కావుననే లక్ష్మణరావుగారు డకారముగా జదివిరి. దానిని బంతులవారు వింతయక్కరముగా నెట్లు తెలిసిరో తెలియవచ్చుటలేదు. దీనిపై తలకట్టు లేదందురేమో చూడవలసియున్నది. నెల్లూరిశాసనము లను గ్రంథములోనున్న పటములో తలకట్టు విస్పష్టముగా నున్నట్లు జ్ఞాపకము. తమ నూతనప్రతిలో నట్లు లేదేమో ఆయంశమును పంతులవారు తెలిపియుండలేదు. సందేహాస్పదముగా నున్నయంశముల విస్పష్టముగా దెలుపక యర్థమొసంగవలసిన తావుల నర్థమీయక తమసంచికలో నీశాసనముంగూర్చి గద్యద్విపదర్వనమును గావించిరి. ఇట్టి వానివలన బ్రయోజనము లేదు.

అద్దంకిశాసనకాలప్రశంస

ఈశాసనముంగూర్చి మన పంతులుగారు నాకీ రీతిని బోధపఱచిరి.

"నా ప్రథమవ్యాసములో 'పండరంగుని యద్దంకిశాసనములో' గొఴలిశబ్దమందు 'ఴ' వర్ణమున్నదని వ్రాసినాను. శాస్త్రిలుగా రుదాహరించిన తరువోజశాసనము నిదియు నొక్కటే. తరువోజపద్యములో నుండుటచేత తరువోజశాసన మయినది. అద్దంకి గ్రామమందుండుటచేత నద్దంకిశాసనమయినది. పండరంగుని ధర్మమును బ్రకటించుటచేత పండరంగుని శాసనమయినది."

పండరంగుని యద్దంకి శాసనమన తరువోజశాసనమేయని నేను తెలిసికొనలేక పోతినని మృదువుగా దెలిపినారు. నేనీయద్దంకి శాసనము తరువోజశాసనముగా దలంచుట కవకాశము కలుగుటలేదు. ఏమన, మనపంతులవారివాదముంబట్టి చూడ తరువోజశాసనమునకును యుద్ధమల్ల శాసనమునకును కాలవ్యత్యాసము తెలుపుట కెంత మాత్రమును నవకాశము కలుగుటలేదు. మన పంతులవారు తమ యద్దంకి శాసనము యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనము కంటె రమారమి ౧౧౧ సంవత్సరములు ముందుదని వ్రాసిరి. అది తరువోజ శాసనమే యగుచో నట్లు తెలు

* భారతి సంపుటము ౨, సంచిక 3 లో నీయద్దంకిశాసనము స్వప్రతిబింబముగా విమర్శింపబడినది.—సంపాదకుడు.

పుట కవకాశములేదు. ఏమన, తరువోజ శాసనము గుణగ విజయాదిత్యునికాలములో పుట్టినదట. యుద్ధమల్ల శాసనము నాకాలముననే పుట్టినదట. ఈయుద్ధమల్లుడు గుణగవిజయాదిత్యుని సోదరుడే. ఇతడు ప్రత్యేకముగా గుణగ విజయాదిత్యుని యనంతరమున రాజ్యముచేసి యుండలేదు. అన్నతోకలసి రాజ్యముచేసినట్లుగా మన పంతులుగారు వ్రాసిరి. గుణగ విజయాదిత్యుడు క్రీ. శ. ౮౪౪–౮౮౮ వఱకు రాజ్యముచేసెను. కావున నాకాలమునందే యీరెండు శాసనములును పుట్టియుండవలెను. యుద్ధమల్ల శాసనము ౯వ క్రైస్తవ శతాబ్దము నాటిదని మన పంతులవారు వ్రాసియున్నారు. అద్దంకి శాసనము నాకాలము నాటిదే యనుచున్నదికదా. గుణగ విజయాదిత్యుని కాలమునందే పుట్టిన యీ రెండు శాసనములకును కాలములో నూఱేండ్ల వ్యత్యాసమెట్లుండగలదు? అట్లుండుట కవకాశ మింతయును లేదు. అందుమూలముచే తరువోజ శాసనముకంటె మనపంతులవారి యద్దంకి శాసనము భిన్నమైనదని తెల్పవలసివచ్చుచున్నది. తాము కనిపెట్టిన యక్షరములకును, శాసనములకును కాలనిర్ణయముచేయు సందర్భములో సంపూర్ణముగా స్వేచ్ఛ ననుసరించి లేని ప్రాచీనతను ప్రతివాదులు గల్పించుచున్నారు. వీరు అద్దంకి శాసనమునందలి యక్షరమునకు దలకట్టున్నదో లేదో అర్థమేమో తెలుపుచు శాసనపటమును దయ మీఱ త్వరగ బ్రకటింతురుగాక!

శబ్దమణిదర్పణ ప్రశంస

కర్ణాటక లక్షణకారుడగు కేశిరాజు తన శబ్దమణి దర్పణములో ‘ఱ’కారస్థానమందు డకారము పుట్టినదని వ్రాసినట్లుగా మనపంతులుగారు తమ మొదటి వ్యాసములో వ్రాసిరి. ఆత డట్లు చెప్పియుండలేదు. డకారస్థానమందు ఱకారము వచ్చునని చెప్పె. కావున నా విమర్శనములో "ఈయక్షర లక్షణమును కన్నడశాస్త్రకారు లిచ్చినదానిని దెలుపుటలో బంతులవారు కొంత తప్పు దారిని ద్రొక్కి"రని వ్రాసితిని. అందుపై వారీక్రిందిరీతిని లిఖించిరి.

‘ఱ’ కారోత్పత్తినిగుఱించి కర్ణాటశబ్ద మణిదర్పణకారుని మతము ననుసరించుటలో నేను బొరపడి తప్పు వ్రాసితినని శాస్త్రులుగారు వ్రాసినారు. నేను వ్రాసిన దానిలో ‘ఱ’ కారస్థానమందు డకారమును అనునది "డకారమందు ‘ఱ’కారమును" అనుటకు అచ్చుతప్పు. ప్రక్రమమును బట్టియు, వాదసందర్భమునుబట్టియు నిది కేవల ప్రమాదమని గ్రహింపగలిగి యుండినను శాస్త్రులు గారట్లు గ్రహింపక యది నాయజ్ఞానముచే గలిగినదోషముగా బరిగణించిరి."

పంతులవారు వ్రాసినది కేశిరాజు వ్రాసినదానికి వ్యతిరేకముగ నుండుటచే తప్పుదారిని ద్రొక్కిరని వ్రాసితిని. అట్లు వ్రాయుట తమయం దజ్ఞత నారోపించుటగా బంతులవారు తీసికొనిరి. అట్లు తీసికొనుట ధర్మము కాదు. వారు ప్రమాదముచే దప్పుదారి ద్రొక్కిరని నాతలంపుగాని, అజ్ఞానముచే నట్లు చేసిరని నాతలంపు కాదు. ఎవరివాద మెట్లున్నదను విచారము వచ్చినప్పుడు ఒకవాదము తప్పని తెల్పవలసివచ్చును. అంతమాత్రముచే నజ్ఞత నారోపించుటగా భావింపరాదు.

మఱియును డకారస్థానమందు ‘ఱ’ కారము పుట్టినదను లక్షణకారమతముం బట్టి కోడి మున్నగురూపములు మొదటివనియు వాటినుండి తరువాత కన్నడమున కోఱు, కోళి అను పదములు పుట్టినవనియు తెలుగున మొదటిరూపమే నేటికిని నిలిచినదనియు నేను వ్రాసి యుండగా దానిని బంతులవారీక్రిందిరీతి నధిక్షేపించిరి.

"దీనింబట్టిచూడ డకారమే కన్నడములో నొత్తి పలుకుటచే వింత యక్షరమైనట్లు తేలుచున్నది. కావున తెలుగునందుగల కోడి, ఏడు మున్నగునవియే మూలపదములు. అవి క్రమముగా కొన్నివాళ్లకు కోఱు, ఏఱు అనురూపములై అటుపిమ్మట కోళి, ఏళు మున్నగురూపములు గన్నడమున నందినవి. తెలుగులో మొదటినుండియు మొదటిరూపమే నిల్చియున్నది." అని శాస్త్రులుగారు వ్రాసిరి. ఇది వింత వాదము. డకారము పుట్టినచోటనే యధిక ప్రయత్నముచేత ఱకారము పుట్టినదనగా తొలుత డకారము పుట్టి యది కొంతకాలమయిన పిదప ఱకారముగా మాఱినదనియా? లఘ్వలఘువులలో

లఘువులు ముందును అలఘువులు తరువాతను బుట్టినవని యెట్లు చెప్పవచ్చును."

ఇయ్యది సరికాదు. కర్ణాట లక్షణకారులు డకారాదులే ళకారాదులైనవని వ్రాసియుండిన కారణమున కోడి మున్నగు రూపములు మొదటివంటివని కాని వారు డకార ళకారాదుల నొక్క యక్కరముయొక్క లఘ్వలఘురూపము లేయనుటచేతకాదు. ఈవిషయమై నాగవర్మ తన వ్యాకరణములో నిట్లు వ్రాసినాడు.

సూత్ర. లరడైరేవళఱళాః

వృత్తి॥ ప్రయత్నాత్రేయాత్ లరడైరేవళఱళా ఇతి దేశీయాక్షరేభవన్తి। తేషాంవిభాషయా పృథక్ పృథక్ ప్రయోగ నియమార్థమయ మారమ్భః॥ తద్యథా మొలె మొళె, కలె కళె, మొర మొఱ, కోడె కోళె। కడల్। కఱల్। ఇత్యాది.

తాత్పర్యము. లరడయం బక్షరగళిగె, ళఱళయెం బక్షరగళు ఆదేశవాగి దేశ్యపదగళ్లు ప్రయోగిసువదు.

La ra la in the indigenous words stand . ....

for la, ra, da, (their use is optional.)

పైనీయబడిన సూత్రము,దానివృత్తి,టీక, భాషాంతరీకరణము బరిశీలించిచూడ లకారమే ళకారమగుననియు, రకారమే ఱకారమగుననియు డకారమే ళకారమగునని యు విస్పష్టముగా దెలుసు. కావున నేను కోడిశబ్దము మొదటిదేయనియును కోటి కోళి శబ్దములు తరువాతివని యు వ్రాసితిని. డకారమునకు ళకార మాదేశముగా వచ్చునని సూత్రింపబడుటయే కాక కోడె యను పదమే కోళెయను పదమైనదని యుదాహరణ మిచ్చుటచేత డకారమున్న పదములే క్రమముగా ళకారాదులతో గూడినవైనవని స్పష్టము కాగలదు. రామయ్యపంతుల వారు డకార ళకారము లొకధ్వనియొక్క లఘ్వలఘురూపములని వ్రాసిరి. అట్లనరాదు. అంతస్థములగు యరలలు లఘ్వలఘురూపములు గలిగియుండునుగాని కేవల వ్యంజనములగు డకారాదులు లఘ్వలఘురూపములు గలిగియుండవు. కర్ణాట లక్షణకారు లెవరును వీనిని లఘ్వలఘుభేదము గలవానినిగా జెప్పియుండలేదు. కావున నీసందర్భమున రామయ్యపంతులవారు వ్రాసిన దింతయు సరిగ లేదు.

కర్ణాటాంధ్రసాజాత్యప్రశంస

"అన్యభాషాసామ్యముచేతనాంధ్రశబ్దరూపనివృత్తి చేయగూడదను శాస్త్రిలుగారీసందర్భమందాంధ్రకర్ణాటకముల సాజాత్యసంబంధము నంగీకరించుట విశేషమే."

అని పంతులవారు మృదువుగ నెత్తి పొడిచిరి. నేను కర్ణాటాంధ్రముల సాజాత్యమును మొదటినుండియు నొప్పుకొనినవాడనేకాని నేడుమాత్రమే యొప్పుకొనినవాడను కాను. అవిరెండును సోదరభాషలని నేను మొదటినుండియును వ్రాయుచునే యున్నాను. అంతమాత్రముచే రెండు సోదరభాషలును బరిపూర్ణముగా సమానలక్షణము గలవని చెప్పకూడదని కూడ వ్రాయుచున్నాను. ఈసందర్భములో నన్యభాషాసామ్యముచేత నాంధ్రశబ్దరూపనివృత్తి నెంతమాత్రమును చేసియుండలేదు. మనలో కోడియను శబ్దము గలదు. కర్ణాటకమునను నీకోడిశబ్దము గలదు. కాని యందది "లరడైరేవళఱళాః" అని తెలిపినరీతిగా కోటి, కోళి అయిపోయినది అని తెలిపితిని. తెలుగు అట్లు కాలేదని తెలిపితిని. ఇక నన్యభాషాసామ్యముబట్టి నే నాంధ్రశబ్దరూపనివృత్తి చేసితినను టకవకాశ మేది? కావున నీపట్టున పంతులవారు వ్రాసినది ప్రమాదము కాక తప్పదు.

పంతులవారి యభినవవాదప్రశంస

అడ్డుగీటులేని శకటరేఫ రూపము తెలుగులో క్రీ. శ 13 వ శతాబ్దమువఱకు నున్నదని లక్ష్మణరావుగారి పక్షమువారు వాదించుచుండగను,వన్నయ కేవలకూడ నీయక్షరరూపము నట్లు దక్షిణదేశశాసన ప్రకటనకారులు వ్రాసియుండగను కుప్పమ్మ శాసనాదులలో నే నీయక్షరము చూపియుండగను యుద్ధమల్లశాసన కాలానంతరమున బుట్టిన దగు ద్వితీయచాళుక్యభీముని మచిలీపట్టణశాసనమునం దీయక్కరము కలదని తామే నాకిచ్చిన సమాధానమందే వ్రాసియుండియును గూడ తాము నన్న

యభట్టారకాదులనాటి కీయక్కరమును, ధ్వనియును నెగిరిపోయిన వను వాదమును పంతులవారు నేడు క్రొత్తగ దెచ్చిపెట్టుటచే నిది సమయానుసరణముగ దెచ్చిపెట్టిన యభినవవాదమని వ్రాయవలసి వచ్చినది. తాము మొదట 'ఢకారము వాదులు లక్ష్మణరావుగారు తమపేర నుత్తరము వ్రాసినపిమ్మటగూడ తమ మొదటివాదమును విడువజాలక యుద్ధమల్ల శాసనమునాటికే ధ్వనిమాఱిన దను మాహాక్కైన లోనైనవారు. ఇట్టివారు నేడు వింత యక్కరమును దానిధ్వనియును యుద్ధమల్ల శాసనమువఱకే యుండి తరువాత వెంటనే నశించిపోయిన వను నభినవవాదమును దెచ్చి నన్నయభట్టారకాదులనాటి కీ యక్కరమును, ధ్వనియును లేనేలేవుకావున వారు తమ లక్షణగ్రంథములలో దీనివిషయమై ముచ్చటించి యుండలేదని యభినవముగా వ్రాయుచున్నారు. ఇది వింత వాదముకాదా? యుద్ధమల్ల శాసనములోని 'ఱస్సి' శబ్దమునకు దామేగతిని గల్పించి యాశాసనమువఱకు ఱకారము తన ధ్వనిలో నిలిచినదని వ్రాసిరి?

ఉపసంహారము

సమస్తలిపులందును నొకధ్వనికే రెండు సంజ్ఞలుండుట కలదు. వాని నొక్కచోటనే వాడుటయునుగలదు. తెనుగులిపిలో నట్టి వనేకములుగలవు. అట్టిరూపభేదముల నన్నిటిని వాడ యుద్ధమల్ల శాసనలేఖకు డభిలాషకలవాడు. కావున డకారమునకు దనకాలమునను రెండు సంజ్ఞలను వాడియున్నాడు. లిపికర్ణాటమునకును నాంధ్రమునకును నొక్కటియే యైనను ఆయాభాషల సాంప్రదాయమునుపట్టి యక్షర సంజ్ఞలు కన్నడ భాషాశాసనములలో నున్నప్పు డొకధ్వనిని ఆంధ్ర భాషాశాసనములలో నున్నప్పు డొకధ్వనిని, గలిగియున్నవి. కాన నిందలి ధ్వనులనుబట్టి యందలి ధ్వనులనుగాని యందలి ధ్వనులనుబట్టి యిందలి ధ్వనులనుగాని నిర్ణయింపరాదు. యుద్ధమల్లశాసనములో నున్న ఱస్సి అను పదము డస్సి అని చదివిన నర్థవంత మగుచున్నది. ఱస్సి అని చదివిన నర్థశూన్య మగుచున్నది. అఱసిన అఱుపుట యను పదములు అడిసిన అడిపుట యనిచదివిన నాంధ్రభాషాసాంప్రదాయమునకు సరిపోయి యున్నవి. ఈయూహను పంతులవారును ఖండించియుండలేదు. ఈయక్కరము డకారధ్వని కల్గియుండుటను ప్రతివాదులే యంగీకరించిరి. యుద్ధమల్లశాసనమునందున్న అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతికి వింతధ్వనియే కలదు కాని డకారధ్వని లేదని సహేతుకముగా ప్రతివాదులు రుజువుచేయలేకపోయిరి. కర్ణాటాది లాక్షణికులు తమభాషలో వింతధ్వనిగల వింతయక్కర మున్నదని తెలిపిన రీతిగా నన్నయాది యాంధ్రలాక్షణికులు తమ కాలమునాటి కీయక్షరరూపము శాసనాదులందున్నను దానిని విలక్షణాక్షరముగా చెప్పియుండలేదు.

కాబట్టి అడ్డుగీటులేని శకటరేఫాకృతి తెలుగు భాషలో నున్నప్పుడు డకారముయొక్క మారురూపమే కాని అరవమునందలి వింతధ్వనివంటి ధ్వనిగల భిన్నాక్షరము కాదు అనునది న్యాయమగు సిద్ధాంత మగుచున్నది. సత్యనిర్ధారణార్థమై విషయవిమర్శనముచేసి పెద్దలు వ్రాసినవాక్యములలో నిదిసరియైనదనియు నిది సరికానిదనియు వ్రాయవలసివచ్చినందులకు నన్నాంధ్రలోకము మన్నింప ప్రార్థించుచు 'సత్యమేవ జయతి నాఽనృతమ్'అని నుడువుచు నింతటితో విరమించుచున్నాడను.

కవిప్రబోధము

మం. వెంకటశర్మ గారు

ఓ తెలుగుం గవులారా - మీ తెలివికి తగ్గ కర్జమే యిది దేశం
జే తెన్న పోవుచున్నది - యే తెరువున మీరలుంటి రెరుగన్ వలదే.

జాతీయత నశియించెను - స్వాతంత్ర్యము జారిపోయె సంపద లెల్లన్
వే తెన్నుల బడిపోయెను - నీతులు నియతులును ధర్మ నిరతులు చల్లెన్.

భోగములు పోయె తొలి వై - భోగములును పోయె త్యాగములు పోయె నయో
యోగములు పోయె బహు విధ - రోగములే మిగిలె నీ నరుల దశ యేమో.

మత మెల్ల మంటగలసె ప్ర - కృతి శాస్త్రము లెల్ల నమసె కృశియించె మహో
న్నత శిల్ప మెల్ల నిక మన - మతులకు భోగప్రవృత్తి మాన్యమె చెపుడీ.

తెలుగుం జదువుల ముద్దియ - తొలి కోరి నోములకు గలుగు దుష్ఫల మనగా
వెలయుచు నున్నది వాఙ్మయ - మల రైళ్లను వాలలాడు నదె స్వేచ్ఛ మెయిన్.

కాలోచిత వాఙ్మయమును - కాలజ్ఞుండై సృజించి జ్ఞానము గఱపన్
జోలు కవిబ్రహ్మ విలా - సాలసుడై చెడిన నాడె సంఘము చెడదే.

తల తోక లేక యౌచితి - కలికమునకు గాన రాక కలి పోషక రీ
తులు గలిగి చెలగు నాటక - ముల నవలల కర్తలే యిపుడు కవులకటా.

కాఫీహోటళ్ల ఖర్చుకె - కాపీరైటిచ్చు దొడ్డ కవు లుదయింపన్
లోప మికేమిటి దేశము - పాపం బిటు బద్దలయ్యె ప్రారబ్ధమునన్.

సిగరెట్టు ఖర్చు కొక్కడు - సిగ గొరిగించు కొను ఖర్చు చెల్లగ నొకడున్
తగవు మరచి గ్రంథము ల - ల్లగ నమ్మగ నింక కైత లలిగను టరుదే.

శృంగార కట్ట నొక్కడు - గోంగూర నొకండు కైతకును వస్తువు గా
గం గైకొందురు కొందరు - వెంగలితనమో వివేకవిధమో యెరుగన్.

నవలలని నాటకము లని - చవులూరెడు ప్రకటనములు సాగించి ప్రజన్
వివిధముగ మోసగించెద - రవురా యీ కవుల కేమి యాగడ మొక్కో.

ఒక్కఁడొక పుస్తకంబును - చక్కఁగ రచియించి ధనము శాశ్వత యశమున్
దక్కించు కొనుట కోర్వక - టక్కరులై యనుకరించుటలు తగవగునే.

ఒకరు వ్రాసిన విషయ మింకొకరు వ్రాయు - బూను టది తప్పిదంబు గాబోదు గాని
పుస్తకము పేరు రూపము పుటలు నచ్చు - నొకరకము జేసి వంచించు టుచితమగునె.

బూతులు వ్రాసిన కొందురు - నీతులు వ్రాసినను కొనరు నిజముగ ప్రజలీ
లోతెరిగి నీతి పేరిట - బూతే రచియింతు రీ యపూర్వకవు లిసీ.

ఏపుస్తకమున జూచిన - నే పత్రిక యందు గన్న నేహ్యాపురీతుల్
తోపగ నీతి విహీనపు - పాపపు సంగతులె తెలియబడు నిసిరిసిరో.

చేతికి సులువుగ నందిన - వ్రాతలె చదువుదురు ప్రజలు పామరు లగుటన్
నీతులో బూతులో తెలియగ - చాతుర్యము లేని శుద్ధ జడమతు లగుటన్.

చేపపిల్ల కీత చెప్పంగ వలయునా - బూతు నేర్పవలెన మూఢునకును
సుకవి యైనవాఁడు సుజ్ఞానమును దెల్పి - ప్రజల తనుప మనుపవలయుగాక,

పండితులు దీని నెరిగియు - ఖండింపరు లోకచర్య గణియింపరు వా
రుండియు లేనటులై రీ - చండీశనము మాన్ప నెవరు చాలుదు రొక్కో.

ధనవంతునికే గౌరవము

నాదెళ్ల వెంకట్రావు గారు, బి. ఏ.

సౌరభంబున నినుఁ బోలఁ జాలకున్న,-వర సువర్ణాప్తిఁ దనరుట వలనఁ గాదె!
అల గులాబిని సుమరాజ్ఞి యనుచు సతముఁ-బ్రస్తుతింతురు జనులు, సంపంగి పూవ!

ఘనుల దానంబుచేత జీవనముఁ గనుట - నిరువురకుఁ దత్త్వమున భేద మెనయకున్న,
జీవనాధార గరిమ, సరోవరంబు - పదుగురకు మాన్యముగుఁ గాదె! పల్వలంబ!

అంబరవిహార మనతికాలంబె యైన - వసు విశేషంబుచేఁ గాదె! వాస్తవముగఁ
జుక్కలన్నిఁట రాజౌను శుక్రుఁ డనుచు - నెక్కువ ప్రసిద్ధిఁగాంచుట టిక్కలార!

విశ్వభారతీ గ్రంథమాల

పారనంది జగన్నాథస్వామి గారు, యం.ఏ.,యల్.టి.

గృహప్రవేశము-పోస్టుఆఫీస్-స్టిలమాంద్ మేజస్ట్రేట్

ఆంధ్రసారస్వతప్రపంచము గ్రంథమాలలతో నిండియున్న సమయాన ప్రారంభమైన మాలలకు పుష్పములు దొరకక మాలాగ్రథకులు తహతహలాడు తున్న ఎండాకాలమున, మధ్యమధ్య గ్రుచ్చబడ్డపూవులు కొన్ని దుర్వాసన కలవిగా నుండుట సంభవిస్తున్న రోజులలో, తయారైన మాలలకు విరులు దొరకక వాడిపో తున్న అవస్థప్పుడు, ఈనూతనమాల నొకదానిని నెలకొల్పయత్నిస్తున్న వైకుంఠరావుగారి ఉత్సాహాన్ని ఎట్లు ఆమోదింపవలెనో తెలియకున్నది. ఈవిపులమైన ఆంధ్ర ప్రపంచానికి సేవచేయవలచుకొన్నవారు అతి సంఖ్యాకులు మాత్రము కారని ధైర్యముతో చెప్పగలము. ఏఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథమాలో, ఏసరస్వతీగ్రంథమాలో తప్ప మిగిలినవి నామమాత్రములై యున్నందున, ఈక్రొత్తగా బయలుదెడలేదానిని చాలాకాలము నిలపాలనే ప్రయత్నముతో ప్రారంభించి యుంటారని మనము నమ్మవచ్చును. ఈనమ్మకమును పుట్టించే హేతువొకటి ఉంది; అది ఈ మాలలోని పుష్పముల విశేషమే.

వీరు గ్రంథమాలకు పెట్టిన పేరునుపట్టి చూసినా ఇదివరకు ప్రచురించిన గ్రంథాలనుపట్టి చూసినా, వీరి కరపత్రములలో చెప్పిన మాటలనుపట్టి చూసినా, వీరి ఆశయము ఒకటి తేలికగా తెలుస్తుంది. పుష్పములకొరకు వెదుకుటలో వీరు ఒక్క ఆంధ్రదేశమందున్న ఉద్యాన వనములలోనే తిరగరనిన్నీ, ప్రపంచమందు ప్రసిద్ధికెక్కిన ఉద్యానవనాలన్నీ వెదకుతారనిన్నీ తెలుస్తున్నది. వారి పుష్పాలందుచేత ఎప్పుడూకూడా ఒకదానికంటె ఒక్కటి తగ్గకుండా సువాసనకలిగియుంటవని మనము నమ్మవచ్చును. ప్రపంచమంతా తిరిగి సమకూర్చినపుష్పలు ఒక్కదేశంలో దొరికినవాటికంటె ఎక్కువ రామణీయకములై యుంటవని మనము ఆశించవచ్చునుగదా. ఒక్క ఉద్యానవనమునుండే జాగ్రత్త చేయవలెనని నియమమనుంటే, సరిగ్గా అన్నివేళలకు ఒకటి తరువాత ఒకటి క్రమభంగము లేకుండా కొరకడము దుస్సాధ్యము; విశ్వమంతా ఉపయోగించేటప్పుడు ఆకొరత ఉండదు. ఇంకొక విశేషము. ఇతరగ్రంథమాలలోని గ్రంథములు కవులు మాలకొరకు ఇప్పుడు తయారు చేసేవి; ఈమాలలో అట్లుకాదు, ఇదివరకప్పుడే ప్రపంచ సారస్వతములో పేరుపడిన కవివర్యుల ఉత్తమగ్రంథాలు ఉపయోగపడుతాయి. ఏగ్రంథమునకు ఈమాలలో స్థానము ఇవ్వదలంతురో, ఆగ్రంథాన్ని చక్కగా పరిశీలించి, దాని కీర్తివాసనను తృప్తిగా ఆఘ్రాణించి, అప్పుడు దానిని మాలలో కుప్పుతారు. అందుచేత మాలలోనికి వచ్చేది మంచిదిగానే ఉండితీరును. ఉత్తమగ్రంథములే అయి యుంటవి. ఈసౌకర్యము లుండబట్టే ఈమాల నిర్విఘ్నముగా కొనసాగగలదు.

ఈమాలకు చేసిన నామధేయము గురించి రెండు మాటలు చెప్తాను. విశ్వాదరణీయములైన గ్రంథాలద్వారానే విశ్వకళ్యాణము, విశ్వసౌహృదము, విశ్వభ్రాతృత్వము సమకూడగలవని పెద్దలందరి అభిప్రాయమైయున్నది. అది సమంజసమేకదా. అట్టి ఉదారాశయముతోనే రవీంధ్రనాథఠాకూరు శాంతినికేతనములో విశ్వభారతిని స్థాపించినాడు. ఆ విశ్వభారతి నామము ఉపయోగించే ఈగ్రంథమాలాస్థాపకులు ఆవిశాలాశయముతో తమ గ్రంథమాలాస్థాపనము పురికొల్పినవని విశదపరుస్తున్నారని నాఅభిప్రాయము. లేదా విశ్వమందలి భారతిని ఉద్గ్రంథములద్వారా ఆంధ్రసోదరుల అందుబడిలోనికి తెచ్చే ఆశయముండుటచేత విశ్వభారతినామము చేశారని చెప్పినా చెప్పవచ్చును. ఎట్లయినా ప్రయోజనము ఒక్కటే.

ఈవిధంగా ఇప్పటికి వెలువెడలిన గ్రంథాలు నాలుగు, మూడు రవీంద్రనాథునివి; ఒకటి మేటర్‌లింక్ కవివరునిది. వీటిలో మూడు నాటకాలు, నాల్గోది రవీంద్రుని నవల. ఆనవల గురించి ప్రత్యేకముగా వ్రాయదలచుకొని మిగిలిన మూడింటిని ఆంధ్రపాఠకమహాశయులకు ఎరుకపరచెదను.

గృహప్రవేశము, పోస్టుఆఫీస్ రెంటూ రవీంద్రనాథుని చిన్నచిన్న నాటకాలు. మూడేసి పటములు గాక 132, 84 పుటలు గలవి. ఇవి ఆజగత్కీర్తి సంపాదించిన కవిశ్రేష్ఠుని నాటకమణులలో రెండు. ఈగ్రంథముల విమర్శించుట అనగా రవీంద్రుని రచనానైపుణ్యమును చర్చించుట అన్నమాట; అది అనవసరము ఇక్కడ. నాటకములు చదివితీరవలసినవని నొక్కి చెప్పగలను. గృహప్రవేశము అనేదానికి ఇంగ్లీషు తర్జుమా లేదు; కాబట్టి ఇంగ్లీషు చదువగలిగే ఆంధ్రులుకూడా ఈభాషాంతరీకరణము చేసిన శోభనాదేవి వైకుంఠరావుగార్లను అభినందించవలసినదే. ఈనాటకకథకు బీజము ఇంగ్లీషులో తర్జుమా అయి మాషి అన్న పేరుతో ఉన్న రవీంద్రుని ఒక చిన్నికథ. కథ చాలా సంగ్రహముగాను నాటకము విపులముగాను ఉన్నది. కథలో లేని పాత్రలను భావాలను నాటకములో ప్రవేశపెట్టి నాటకమునకు క్రొత్త ప్రాముఖ్యము కవి తెచ్చిపెట్టాడు. వివాహముయొక్క చరితాన్ని గ్రహించలేని చిన్నబిడ్డను భార్యగా చేసేవారందరూ, చేసుకొనేవారందరూ ఈనాటకాన్ని సహృదయముతో చదివితే బాల్యవివాహములను నిరసించక మానరని ధైర్యముతో చెప్పగలను. బాల్యవివాహఖండనముగా ఠాకూరుగారు ఈనాటకాన్ని వ్రాశారని నాఅభిప్రాయముకాదు; నాటకంలో అట్టి చర్చ కూడా ఉండదు. ఠాకూరుగారు గొప్ప శిల్పికదా అలాగు ఎందుకు చేస్తారు! నాటకంలో ఉండేది మానవహృదయమందు ఉద్భవించే భావాలపరంపర. జ్యోతిన్ ఒకయువకుడు మణీ అనే రంభవంటి బాలికను పెండ్లాడి ఆమెయందు తన ప్రేమ యనే గృహాన్ని నిర్మించ ప్రయత్నిస్తాడు. కాని మణి హృదయములో ప్రేమ ఉద్భవించనందున ఆమె ఆగృహాన్ని ప్రవేశించలేదు. ఆమె ప్రవేశించనిది గృహనిర్మాణము పూర్తికెందదు. ఆ గృహము కట్టుటకు జ్యోతిన్ తన సర్వస్వమును వినియోగిస్తాడు. జ్యోతిన్ రోగియై మంచం పట్టి ఉన్నప్పుడు ఈప్రేమశూన్యతవల్ల రోగముకంటె ఎక్కువ తీవ్రముగా బాధపడుతూ ఉంటాడు. అదే రోగమంతా అనీ, రోగం దానివల్లే తీవ్రమయిందనిన్నీ కూడా సూచితమవుతుంది. జ్యోతిన్ పడుతున్న బాధ చూస్తే జ్యోతిన్‌ని చిన్నప్పటినుండి పెంచి పెద్దచేసిన బాలవిధవ వాని పినతల్లి ఈసంగతి చక్కగా గ్రహిస్తుంది. తన ఆస్తినంతను వానికోసము ధారపోసేసింది. మణి ప్రేమ రూపమైన ఇంటికోసము ఆమె ఆస్తినంతా జ్యోతిన్ అమ్మివేస్తూఉంటే, అప్పులపాలు అయిపోతూవుంటే పిన్ని జ్యోతిన్ యెడల తనకుగల ప్రేమను ఎక్కువ చేసుకొంటూ ఉంటుంది. ప్రేమే ఆమె పురుషార్థం; ఆవిధంగా దానిని సాధించుకొంటుంది. జ్యోతిన్ పడుతున్న ఆవేగానికి శాంతినివ్వాలని మణి ప్రేమగురించి అసత్యాలు కల్పించి జ్యోతిన్‌కు చెప్పుతూ ఉంటుంది. వైద్యుడు అంగీకరించలేదు కాబట్టి మణి రోగిగదిలోకి రాలేదుకాని, అనుజ్ఞ ఇస్తే గదివదలకుండా మణికూర్చొని ఉండేదే అని జ్యోతిన్‌కి నమ్మకము పుట్టించేమాటలు చెప్పుతుంది. పువ్వులు, మొక్కలు, నాటకాలు, సినిమాలు, చీరెలు, నగలు-వీటిగురించే ఎల్లప్పుడూ తాపత్రయం పడుతూ ఉండే పిల్ల గురించి పిన్ని కల్పించే ప్రేమాసత్యాలకు మితి లేదు. జ్యోతిన్ బట్టలు మరొకరు ఉతికితే మణిఒప్పదు; జ్యోతిన్ పథ్యము మరెవ్వరినీ చేయనివ్వదు; జ్యోతిన్ కప్పుకొన్న శాలువుమీద నగిషీ పువ్వులు మణే అల్లింది; జ్యోతిన్‌కోసం జావకాస్తూ చేతిమీద వేడిపాలుపోసేసుకొని పుండు చేసుకొన్నా, జ్యోతిన్ సేవ మానదు. ఈలాగు ఎన్నాళ్లు అసత్యాలవల్ల ప్రేమ నిర్మిస్తుంది? ఎన్నాళ్ళు అసత్యం దాగుతుంది? తన చెల్లెలి అన్నప్రాశనోత్సవానికి మణి పుట్టింటికి వెళ్లి పోయింది. జ్యోతిన్ అవసానకాలమందు మణిని చూడాలని పలవరిస్తే పిన్ని భరించలేక, కొత్త అసత్యం కల్పించలేక గది దాటి

వెళ్లినప్పుడు, సేవకుడు నిజం చెప్పకూడదని తెలియక చెప్పివేశాడు. జ్యోతిన్ గృహమూ పూర్తికెందలేదు.

నాటకముయొక్క ఆధిక్యము అంతగా కథలో లేదు. కథద్వారా ప్రకటింపబడే భావాలు మానవహృదయం, శాశ్వతమైన ప్రేమయొక్క లక్షణం, ఈమొదలైన సూక్ష్మసూచనలు, ఇవి విశ్వవ్యాప్తమైనవి. ఇవి శాశ్వతంగా ప్రవర్తిస్తూ మనుష్యుణ్ని లౌకికసంపదనుండి ఆధ్యాత్మిక సంపదకు తీసుకొనిపోతవి. ఆపిన్నికి శాంతి నిచ్చేవది ఆ అనాదియైన ప్రేమ; ఎంతస్వార్థరహితమైనదో అంతశాంతి నిచ్చేది. ఇవన్నీ నాటకము చదివి తెలుసుకోవలసినవి. వర్ణనాతీతము.

2. పోస్టుఆఫీస్ చాలామందికి తెలిసేఉంటుంది; దీనికి ఇంగ్లీషుతర్జుమా చాలాకాలము క్రిందటనే బయలు వెడలి ఉన్నది. ప్రేమ యెట్లు మానవహృదయానికి ఔన్నత్యము తెచ్చేనో, అట్లే మానవజీవితానికి బీజధర్మమైనది స్వాతంత్ర్యము. ఈధర్మాన్ని ప్రకటించే చిన్ని నాటకం ఈ పోస్టుఆఫీస్. దీని నాయకుడు ఒకచిన్నకుర్రవాడు అమల్. వాని ముద్దుమాటలు విన్నకొలదీ, వానిలో లీనమై యుండిన స్వాతంత్ర్యధర్మము ఎట్లు వ్యక్తమవుతూ ఉంటుందో తెలుస్తుంది. అమల్ కి జబ్బుచేసిందని భావించి వాని పెంపక తండ్రి వైద్యుని పిలిపిస్తే, వైద్యుడు ఔషధముగా నిరోధము కల్పిస్తాడు. గాలిగాని, వెలుతురుగాని తగలకూడదని అతని వైద్యము. ప్రపంచమందు వ్యక్తమవుతున్న వైశాల్యము, అపారత అమల్ ని ఆకర్షిస్తవి. గది కిటికీలో కూర్చుని చూస్తూ వీధిలో పోతూఉండేవాళ్లను పిలిచి మాట్లాడుతూ, వాళ్ల వాళ్ల దినకృత్యములను కనుక్కొంటూ, తన రోగప్రతీకారమైన స్వాతంత్ర్యమును చిన్నిచిన్ని కోరికల ద్వారా వ్యక్తపరుస్తూ ఉంటాడు. ఆగ్రామతలారిద్వారా ఆ ఊరు పోస్టుఆఫీస్ సంగతి కనుక్కొంటాడు; పోస్టుఆఫీస్ద్వారాగదా అందరికీ వార్తలు వస్తవి. దాని ద్వారాగదా స్వాతంత్ర్యవార్త అందరికీ అందాలి. ఆవార్త అందరికీ అందజేసే పోస్టుబంట్రోతు అవుతానంటాడు. ఆవార్త పంపేరాజు (ఈశ్వరుడు కాబోలు) కోసం ఎదురు చూస్తున్నానంటాడు. పైకి చనిపోయినాడు; కాని ఆ ఊరు పిల్ల సుధ మరిచిపోలేదు అని చెప్పిన తుదిమాటలవల్ల అమల్ కు మరణము లేదని మనము భావిస్తాము కాని ఆరోగములోనుంచి, ఆవైద్యములోనుంచి అమల్ మరి లేవడు. అవసానకాలానికి రాజు వైద్యుణ్ణిపంపితే ఆ రాజవైద్యుడు వస్తాడు. అమల్ ని వదలక కూర్చొని అమల్ యొక్క శాశ్వతమైన పదవిని నిరూపిస్తాడు.

ఈనాటకము; దాని కథ ఎంతచిన్నదో, దాని ఆశయము అంత విపులమైనది. ఎంత నిర్వచనమైనా చేయవచ్చును. ఆధ్యాత్మికతత్వమంతా, సూక్ష్మజీవన సూత్రాలన్నీ దీనినుండి తీసి ప్రకటించవచ్చును. అంత సూచనాశక్తి ఉంది ఆకవికి.* ఈ నాటకములో ప్రవేశించే ప్రతిపాత్ర ఒక సూత్రప్రాయుడు.

ఠాకూరు ప్రతిమాప్రియుడు. తన ఆశయాలను ప్రతిమలద్వారా వ్యక్తపరుస్తాడు. ప్రధానమైన రెండు మానవధర్మాలు జీవితసూత్రాలు ఈరెండునాటకాలలో ప్రతిమలద్వారా చాలా సున్నితముగా విశదపరిచాడు.

3 మేటర్ లింక్ కవి వ్రాసినది మూడో నాటకము. ఈ కవికి పాశ్చాత్యదేశములో ముఖ్యముగా ఫ్రాంసులోఉన్న ఖ్యాతి ఇంత అంత కాదు. ఇతనికికూడా రవీంద్రునికిచ్చిన నోబెల్ బహుమతిని ఇచ్చియున్నారు. ఈకవికూడా ఆధ్యాత్మికసూత్రాలను ప్రతిమలద్వారా, కథలద్వారా నిర్వచించే స్వభావముగలవాడు. మానవ హృదయాన్ని విప్పి విశదపరుస్తాడు. ఇప్పుడు తర్జుమా అయియున్న నాటకము సంగ్రామానంతరము వ్రాసినది. సంగ్రామము కలుగజేసే ద్వేషము ఎంత క్రూరమైనదో వ్యక్తుల హృదయాలను ఎట్లు మలినముగా చేసివేస్తుందో ఈకథలో ఆకవి నిరూపించాడు. జర్మనీసేనానాయకుడు బెల్జియన్ మేజస్ట్రేట్ ను ఒకరిని పట్టణ

* కవికిగల సూచనాశక్తిని విమర్శించి పాఠకలోకమునకు కొంతయైన చవిచూపుటకు విమర్శకులు ప్రయత్నింపక జారవిడుచుట విచారకరము. —సంపాదకుడు.

కుండు భయప్రదర్శనార్థము తన ఆజ్ఞాక్రౌర్యమునకు బలి ఇస్తాడో, ఆ మేజర్టెలిక్ అల్లుడు జర్మన్‌యువకుడు; సేనానాయకుని ప్రధానసహకారి; అసమయాన తనమామ నిర్దోషి అని తెలిసి ఎట్లు వ్యవహరిస్తాడో కవి చక్కగా వర్ణిస్తాడు. బలి కావాలంటే మేజర్టెలిక్ తనప్రాణాన్ని అర్పిస్తాడు గాని నిర్దోషియని యెరిగియుండి ఒకతోటి కాపువాణ్ణి, తనస్థానే చావనియ్యడానికి అంగీకరించడు. ఏమి ఔదార్యము, మానవగౌరవము! దేశాభిమాన మును ఎక్కువచేసే ఈరోజులలో ఈనాటకానికి ముఖ్య స్థానము ఇచ్చుట శ్లాఘనీయము. దేశము పేరుచెప్పి యుద్ధక్రౌర్యమునకు తావిచ్చి మానవలక్షణాలను అణగద్రొక్క ప్రపంచనాగరికతకు మేటర్‌లింక్ ఆశయము వెగటుగా ఉన్నా మానవసౌహార్దాన్ని పెంపొందించాలన్న నాగరికతకు ధ్వజమెత్తినది అవుతుంది.

కొన్నివిధాల సామ్యము వ్యక్తపరిచే ఇద్దరి కవి వర్యులను ఈగ్రంథములద్వారా సరిపోల్చి విమర్శించుటకు అనుకూలసమయము కల్పించినది విశ్వభారతిగ్రంథమాల! ఇవి కాకపోతే ఏవి విశ్వభారతీ గ్రంథములు కాగలవు?

ఈగ్రంథమాలకు విశేషలక్షణమైన భాషాంతరీకరణము గురించిన్నీ, వీరుపయోగిస్తున్న భాషనుగురించిన్నీ కొంచెమే వ్రాయగలను. భాషాంతరీకరణము ఎట్లు ఉండవలెననేది ఒక విషమప్రశ్న. కవియొక్క ఆశయము వ్యక్తపరుచుటలో వ్యాఖ్యానము చేయవచ్చునా కూడదా? మూలములోని వాక్యరచన, శైలి, అర్థగాంభీర్యము, భావసూచకత్వము, ప్రతిపదనిరూపణ వీటి పోలికలు తర్జుమాలో ఎంతవరకు ఉండాలి? అభిప్రాయము వ్యక్తిచాలునా? మూలాన్ని అన్నివిధాల అనుకరించాలనే నియమము ఉండాలా? ఇట్టి వివాదాంశము లకు ఈమాలాగ్రంథములు లక్ష్యము లవుతవి. ఈచర్చ మరికొన్ని గ్రంథాలు వెడలిన తరువాత పరీక్షింపవచ్చునని నా అభిప్రాయము.*

ఈగ్రంథాలన్నిటిలోనూ వ్యావహారిక భాష ఉపయోగించినారు. పాఠశాలలలో పఠనీయపుస్తకాలుగా ఉంపించే ప్రయత్నము చేయాలంటే గ్రాంథిక భాషలో వ్రాయాలికాని దేశమందు వ్యాప్తికావాలంటే వ్యావహారిక భాషేకదా ఎక్కువ ఆదరణీయమైనది. ఇంతమా ఈగ్రంథాలకు భాషాపాండిత్యప్రకటన కాదు ప్రధానము; భావముల ప్రకటన. దానికి ఉచితమైనది సజీవమైన భాష. దానినే సలక్షణముగా వాడినారు. కొన్నిచోట్ల కొంతకొంత సంస్కరణకు అవకాశమున్నా మొత్తముపైని భాష బాగానే ఉన్నది. జీవకళను వ్యక్తపరచాలని జీవభాష వాడినందుకు గ్రాంథికవాదులు భాషా ఈర్ష్యకోసము ఈ పుష్పాలను వాడకొట్టరని ఆశించెదను. ఠాకూరుగారు వాడిన బంగాళీభాష యెట్టిదో తెలుసుకొంటే గ్రాంథికవాదుల ద్వేషము తగ్గవచ్చును. ఇంతకూ భాష ఒకసాధనము. దాని ఉపయోగము భావముల వ్యక్తపరుచుట. ఆ దృష్టితో ఈ మాలకు సర్వాదరణము సమకూరుగాక! విశ్వభారతి గ్రంథమాలా సుస్థిరోభవ.

* ఏగ్రంథమున కాగ్రంథము వేఱుగనుండును కాన ఆయాగ్రంథములయందలి గుణదోషముల నప్పటికప్పుడే విమర్శించిమాపుట సముచితముగ నుండును.
—సంపాదకుడు.

కవి - అభినవస్వర్గము

సన్నిధానం సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

విశ్వమున లేని భాషలో విస్తరించి-చేతనాచేతనంబులు చెప్పుకొనెడు
స్వస్వజీవితకథలు ప్రశాంతముగను వినివచింతువు మాకుఁ గవీ! నమస్సు.

దివ్యదృష్టి వహించితో? దేవతావ-రంబుఁగంటివో? పరులనేత్రంబులకును
గోచరింపనిక్రొత్తలు గోచరించు-గోచరింపని మధురిమ గోచరించు.

సృజియింపఁ జదుర వీక్షితిమండలమునందుఁ బ్రకృతికాంత యసూయపడ సపత్నిఁ
గట్టఁగాఁజాలు దాకాశగంగఁ జరింప మేలిమిబంగారుపూలతెప్పఁ
జదువఁగాఁగలుగుదు జంతుసంతతిచిత్త మందలిభావరహస్యలిపినిఁ
జూపింపఁగలవు నీసూక్ష్మదర్శినిచేత దిక్కులకావలి దేశములను
గడిమిఁ జేయంగలవు నేలవిడిచిసాము-నెగురుదువుతెక్కలును లేక గగనవీథి
భూమిలోపలి కీఁదుచుఁ బోవఁగలవు-ఎచటనేర్చి తీవిద్య? ఔరా! కవీంద్ర!

రూపములులేనివానికి రూపములును-రూపములుగల్గువాని కరూపతయును
గల్పనముసేయఁగలవు; పెనుగాలిపటముఁ-జేసి శైలంబు నెగురవేసెదవు మింట.

నడచుచున్నఁ గ్రింద గగనంబునఁ బువ్వులతేరిమీఁద నె
ల్లెడ విహరించుచున్న యటులే యగపట్టెద; నెల్లమందితో
నుడుగక కూడి పూసికొనియుం దిరుగాడుచునున్న నెప్పుడున్
మడుఁగును గట్టుకొన్నటులె మాకుఁ గనంబడుదయ్య! సత్కవీ!

ఏడుపులో నానందము-గాడుపులోఁ బుష్పవృష్టిఁ గల్పించెడు నీ
జాడలకు నిర్ణయింపఁగ-లేఁ డెవఁడును బ్రతిఫలంబు; లేఁడు నిజముగన్.

ఊపిరాడంగనీయని యాపదలకు-మిగుల నుక్కిరిబిక్కిరి యగుచునున్న
వ్రాయుచు రసప్రపూర్ణకావ్యములఁ బెక్కు--మఱచి మఱపింతు వానందపరత జగము.

అనృతముగాదు నీపలుకు నట్టిదొకింతయు సూనృతంబుగా
దును; మఱినీయొసర్చునది దుష్కృతమున్ సుకృతంబుగాని కా

దును; తగనీవు తెల్పునది దొడ్డయనీతియు నీతియేని గా
దును; నీకుఁ బుణ్యపాపములు త్రొక్కవు నీగడపన్ గవీశ్వరా!

సర్వసాధారణంబుగా సంభవించు-పుణ్యపాపలోకాలకుఁ బోవు నీవు
సత్కవులకై సృజింపించె స్వర్గమొండు-బ్రహ్మరాణి యాశ్రితపక్షపాతమునను.

వేయితంత్రులుగల వీణియమీటుచుఁ బాటఁబాడుచునుండుఁ బ్రకృతిలక్ష్మి
పదివేల రేకుల బంగారుతమ్ములు గలిగిశోభిల్లు శృంగారతటిని
లక్షసంఖ్యాకకళాశ్రేణిఁ గురియు చానందంబు సంధించుఁ జందురుండు
పదిలక్షజాతుల ఫలపుష్పదళములం దనరారుచుండును దరుచయంబు
తోఁట మాలీలుగా మన్మథుండురతియుఁ-బోలుచు 'శృంగార వన'మను పూలతోఁట
యెల్లవస్తువు లచ్చట సృష్టికర్త - వ్రాయు వరవడి తలకట్టువ్రాలుసుమ్ము.

నవరత్నగరువుల నయనోత్సవంబైన మవ్వంపుఁ బువ్వులు మరగికోసి
బాగైన యింద్రచాపపుఁ దూఁగుటుయ్యాల లందు రివ్వున వలయముగ నూఁగి
మెఱుఁగారు తొలుకారు మెఱుఁగుల పొదరిండ్ల ముత్తంబులకు నొక్కమొగిని మూఁగి
పరిమళవాహినీ వా స్తరంగములందుఁ గేరింతగొట్టుచుఁ గ్రీడనలిపి
అచటఁ దమకై నిరీక్షించునట్టి దివ్య-కన్యకారత్నములతోడఁ గవులుకూడి
యనుభవించుచు నత్యంతమైన సౌఖ్య-మపునరావృత్తి నాస్వర్గమందు నుంద్రు.

చెలువంపుంగనిమై విరాజిలెడు నాశృంగారపుం దోఁటలోఁ
గులుకుంబ్రాయపు బోంట్లతోఁ గలిసి చెక్కుంజెక్కునన్ రాయఁ గం
ఠలతం గేలఁ బెనంచి రమ్యముగ నా నా నర్మసల్లాపముల్
వలపుల్ చిమ్మఁగ ముద్దులంగొనుచునన్ వర్తిల్లె దోసత్కవీ!

కోటిమణుఁగుల పుణ్యంబుఁ గూడఁబెట్టు-ధార్మికుండేని నెల్లవిద్యలను నూఱి
త్రాగిన బుధుండునేని నత్యమువచింతు - సత్కవీ! నిన్నుఁబోలంగఁ జాలఁడెపుడు.
తినఁగా నన్నముఁ గట్టం-గను బట్టయునుం, బరుండఁగా మంచంబుం,
గనకున్నను లేదుసుమీ! - నినువంటి యదృష్టశాలి నిజమునకుఁ గవీ!

ఈమె జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులలో నుత్తమోత్తమురాలు; స్త్రీయైన నీమె శాస్త్రము నామూలాగ్రముగ నేర్చి పేరుగన్న విదుషీమణి. తనకాలమందలి విద్వాంసు లందరికన్న మిన్నయని ప్రఖ్యాతి గన్నది. జ్యోతి శ్శాస్త్రజ్ఞులకు ఖనకృత శ్లోకముల పరిచయమె కాని, యామె యెవతెయో మాతా పితృలెవ్వరో యేరికి దెలియదు. అనార్యులగు రాక్షసు లీమెను బెంచి రనియు, జ్యోతిశ్శాస్త్ర పారంగతులగు నారాక్షసులే యీమె కాశాస్త్ర రహస్యము లుపదేశించిరనియు దెలియబడుచున్నది. నిశ్చయముగ, మన భారత దేశమార్యాక్రాంతమగు సమయమున మన ఋషులకన్న ననార్యులే జ్యోతిషమున నధిక ప్రజ్ఞ గలవారుగా గనబడుచున్నారు.

ఖన యత్యద్భుతమైన మేధా సంపన్నురాలు. ఆమె జ్ఞాపకశక్తి నిరుపమానము. ఆమెది కుశాగ్రబుద్ధి. అటులయుం దామె కాలమును వ్యర్థపుచ్చుట లేదు. శ్రద్ధాభక్తులతో నీమె జ్యోతిశ్శాస్త్రమును పెంచిన తండ్రియొద్ద జదివి యచిరకాలములోనే దాని యం దధిక ప్రజ్ఞను గడించెను.

ఖన యున్న అనార్యజనుల గ్రామములోనే యొక ఆర్యబాలుడు గూడ రాక్షసులచే బోషింపబడుచుండెను. ఈ బాలుడు మిహిరుడని పిలువబడుచుండెను. ఇతడుగూడ జ్యోతిశ్శాస్త్రమును జదివి గొప్ప విద్వాంసుడనిపించుకొనెను.

ఈ బాలుడు అనార్యులగు రాక్షసులకు దొరికినవాడు. ఒక దినమున గొందరు రాక్షసాంగనలు స్నానార్థము సమీపమున నున్న నదికిబోగా వారి కొకకడవ నీటిలో దేలివచ్చుట కనబడినది. అందుండియొక శిశురోదనము వారి నాకర్షించినది. వారా కడవనుబట్టి యొడ్డునకు జేర్చిరి. దానిలో చక్కని చిన్న మగశిశువు కొలది దినములక్రిందటనే జన్మించినవాడు గానబడెను. వా రాబిడ్డను దమ గృహమునకు దీసికొని పోయిరి. నాటినుండియు మిహిరుడు రాక్షసులలో నొక్కడై తన్ను నదీప్రవాహమునుండి కాపాడి దెచ్చిన స్త్రీల యాదరణముచే దినదినాభివృద్ధి జెందుచుండెను. ఇట్లు దైవికముగ నేకగ్రామమందు వసించుచున్న ఖనా మిహిరులు రాక్షసుల యాదరణమున బెరిగి వారియనుమతి దంపతులైరి.

ఖన తలిదండ్రు లెవరో మన మెరుంగము కాని మిహిరునివంశము మనకు దెలియబడుచున్నది. విక్రమాదిత్యుని యాస్థానమందలి నవరత్నము లని పేరుపొందిన విద్వాంసులలో నొక్కడగు వరాహు డీ మిహిరునితండ్రి. వరాహునకు జ్యోతిష మభిమానశాస్త్రము. దానియం దాతనికి నమ్మక మధికము. వరాహునకు పుత్రుడు జన్మించినతోడనే జాతకము

వ్రాసి యాయుర్భాగమును గణితముచేసెను. గణితములో కొంచెము పొరబడుటచే నూరు సంవత్సరముల యాయుర్దాయమునకు బదులు పది సంవత్సరములుగా నాతడు తెలిసికొనెను. పది సంవత్సరములు మాత్రమే బ్రతుకు కొడుకు తనకు కలిగెనని తెలిసికొని వరాహుడు మిక్కిలి విచారము నొందెను. పది సంవత్సరములు పెంచి పెద్దవానిగజేసి వాని వలన కష్టసుఖమును బొంది తరువాత వాని చావు చూచుటకన్న వెంటనే జన్మించిన శిశువును విడనాడుట అంత విచారకరముగ నుండదని వరాహు డూహించెను. ఈ కారణముచే శిశువు నొక కుండలోనిడి సమీప నదీప్రవాహములో నాభాండమును విడిచెను. ఆకుండలోని శిశువెట్లు రాక్షసులచే బెంపబడెనో మన మెరుగుదుము

ఖనా మిహిరుల వివాహానంతరము, వారార్య దేశమునకు బోవ సమకట్టిరి. రాక్షసుల యనుజ్ఞను పొంది వారుభయు లార్య దేశమునకు ప్రయాణమైరి. రాక్షసులు వీరి యుపయోగార్థము కొన్ని జ్యోతిష గ్రంథముల నొక పరిచారికకిచ్చి వారివెంబడిబంపిరి. ఆ పరిచారిక రాక్షస దేశాంతమువరకును వారితో వెళ్లునట్లును, జ్యోతిశ్శాస్త్రమందు ఖనా మిహిరులకు చాలినంత పాండిత్యము లేనట్లు ఆమె తెలిసికొనిన యెడల వారి కాపుస్తకము లిచ్చునట్లును, లేనియెడల తిరిగి యా పుస్తకములను రాక్షసుల యొద్దకే తెచ్చి యిచ్చునట్లును, రాక్షసులచే నియమింపబడి పంపబడెను.

రాక్షస దేశాంతమునకు వారు సమీపింపగనే, పరిచారిక మిహిరుని జ్యోతిశ్శాస్త్ర పరిజ్ఞానమును పరీక్షింపగోరి, ప్రసవ వేదనలో నున్న యొక గోవు నచటజూచి, యాగోవెట్టి వర్ణముగల వత్సమును కనునని ప్రశ్నించెను. మిహిరు డందులకు బ్రత్యుత్తరముగా నాగోవు తెల్లని రంగుగల దూడను కను నని చెప్పెను. కొంచెము కాలము వారు నిరీక్షించుచున్నప్పటి కాగోవు నల్లని రంగుగల వత్సమును కనెను. ఇందుచే నాపరిచారిక వారికి జ్యోతిశ్శాస్త్ర జ్ఞానము చాలదనియు, పుస్తకముల జదివి నేర్చుకొనవలసిన విషయము లనేకము లున్నవనియు నిర్ణయించి వారి కాపుస్తకములకట్ట నప్పజెప్ప వారి విడిచి తనదారి నామె రాక్షస దేశమునకు మరలి పోయెను.

ఇన్ని సంవత్సరములు కష్టపడి చదివినను జ్యోతిశాస్త్రమం దీపరిచారికకు గల జ్ఞానము నయినను సంపాదింపలేకపోతిననియు, సామాన్యమగు నీ చిన్న గణితము కూడ చేయలేక పోతిననియు తలంచి మిహిరుడు వ్యసనపడెను. ఇన్ని సంవత్సరములు కృషిచేసి చదివినను జ్యోతిశ్శాస్త్రమును తెలిసికొనలేనప్పుడు ఈ పుస్తకములు మాత్రము నన్ను జ్యోతిశ్శాస్త్రవేదినిగా జేయగలుగునా యని మిహిరుడు నిశ్చయించుకొని యాతాళగ్రంథముల నేటిలో విడిచెను. అప్పు డతనిభార్యయగు ఖన కొంచెము దూరములో నాతని వెంబడించుచుండెను. అప్పుడామె తనభర్త చేయుచున్న యా మూర్ఖపు పనినిజూచి వెంటనే నదిలోనికురికి రెండు

పుస్తకములను మాత్రము కాపాడగలిగెను. మిగిలిన గ్రంథమంతయు గంగపాలాయెను.

అట్లు ఖనామిహిరులు ఆర్యదేశమును బ్రవేశించి వెళ్లుచుండగా, మార్గమధ్యమున వేటకై వెడలిన విక్రమార్కచక్రవర్తిని వారు కలసిరి. విద్యాభిమానముగల చక్రవర్తియని వారాతని దెలిసికొని యాతని సమక్షమున కేగిరి. చక్రవర్తియు వారి నించుక బరీక్షించి, జ్యోతిశ్శాస్త్ర మందసమానులని తెలిసి కొని దన వెంట నగరునకు వారి దీసికొని పోయెను. వెంటనే తన యాస్థానజ్యోతిషపండితు డగు వరాహుని చక్రవర్తి రప్పించి ఈబాల దంపతుల వాని యధీనము గావించి, వారి కెట్టి లోపము గలుగకుండునట్లు చూడుమని వాని నాజ్ఞాపించెను. ఇప్పు డా ముసలిపండితు డగు వరాహుడు, మిహిరుని తన కన్నకుమారుడని తెలిసికొని పట్టరాని సంతోషమును బొందెను. కొడుకే గాక రూపవతియు, విదుషీమణియు, నగు కోడలుకూడ తనకు గలిగినందుకు వరాహుడు మితిలేని యానందమును బొందెను.

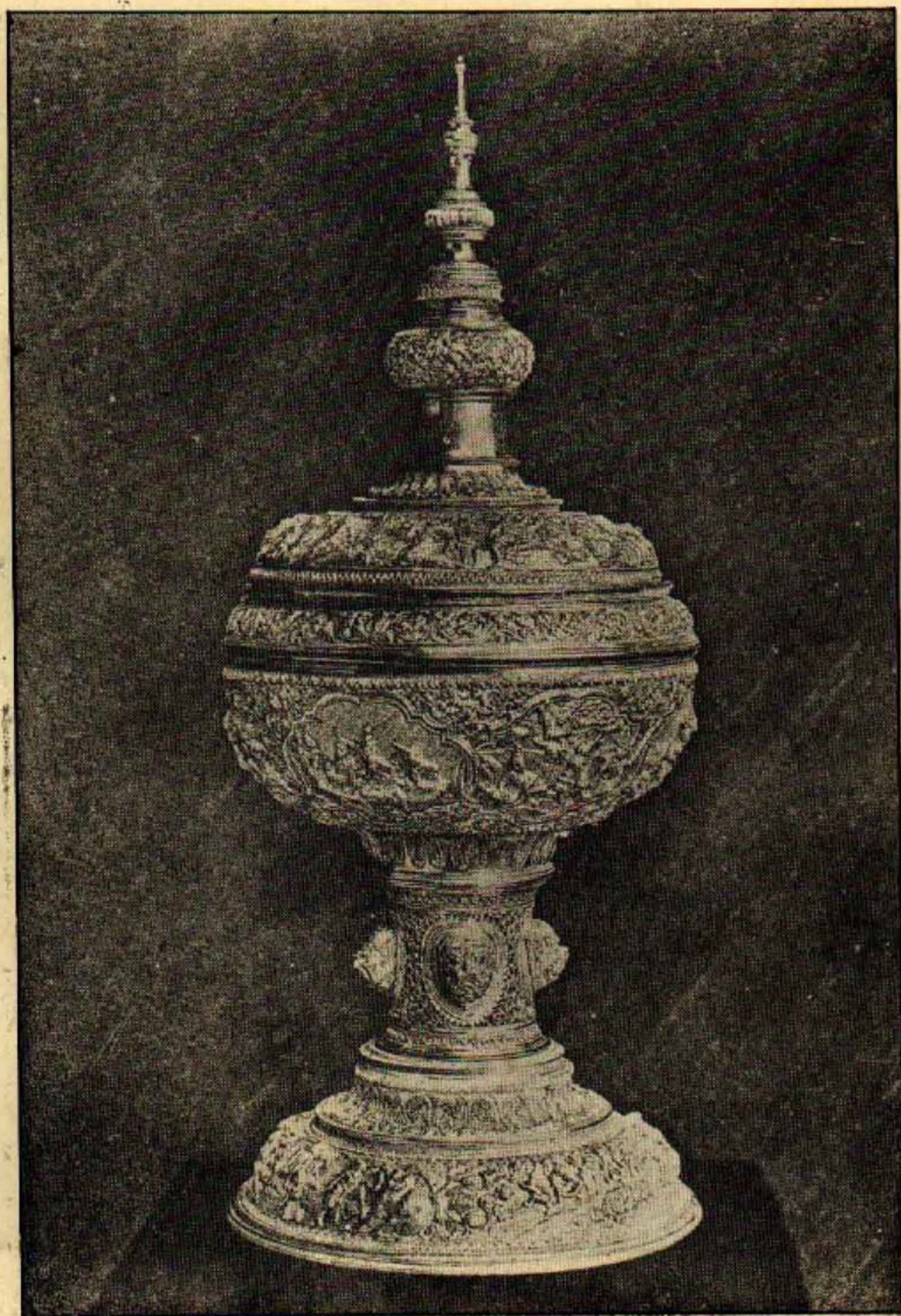
ఇట్లానందముతో వారెల్ల నొక్క యేడాదిగడపిరి. విక్రమార్కచక్రవర్తి మిహిరుని యసమాన జ్యోతిషజ్ఞానమును దెలిసికొని వాని మిక్కిలి గారవించుచుండెను. మిహిరుడే యపారజ్యోతిశ్శాస్త్రవేది యనుకొనిన, అతనిభార్య ఖన యా శాస్త్రమం దతని మించిన విదుషీమణి. తన భర్తయగు మిహిరుడు గాని, మామయగు వరాహుడుగాని చేయలేని గణితమును సునాయాసముగ నామె వారికొరకు చేయుచుండెను. ఈరీతిగ నామెకీర్తి దేశమంతయు వ్యాపించి చిట్ట చివరకు చక్రవర్తియగు విక్రమార్కునకు గూడ శ్రుతమయ్యెను.

ఒకదినమున రాజగు విక్రమార్కుడు వరాహుని దన యాస్థానమునకు రప్పించి యాకాశమందలి నక్షత్రములసంఖ్య గణితము చేసి చెప్పుమని యడిగెను. రాజుగారి ఈగొప్ప ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తరము జెప్ప నాత డొకదినము గడువడిగెను. రాజందుకు సమ్మతించి వరాహు నింటికి బంపెను. వరాహు డెంత ప్రయత్నించినను ఎన్ని జ్యోతిషగ్రంథముల శోధించినను రాజుగారి ప్రశ్నకు సదుత్తరము నెరుగజాలక పోయెను. ఆకాశమందలి నక్షత్రసంఖ్య నెరుంగుట కాతని కశక్యమాయెను. ఇందుచే నాతడు విచారగ్రస్తుడై కళాకాంతులు తరిగి దీనుడై యుండెను. తుదకతని విస్తారమగు కీర్తి శాశ్వతముగ భగ్నమగునని తలంచెను.

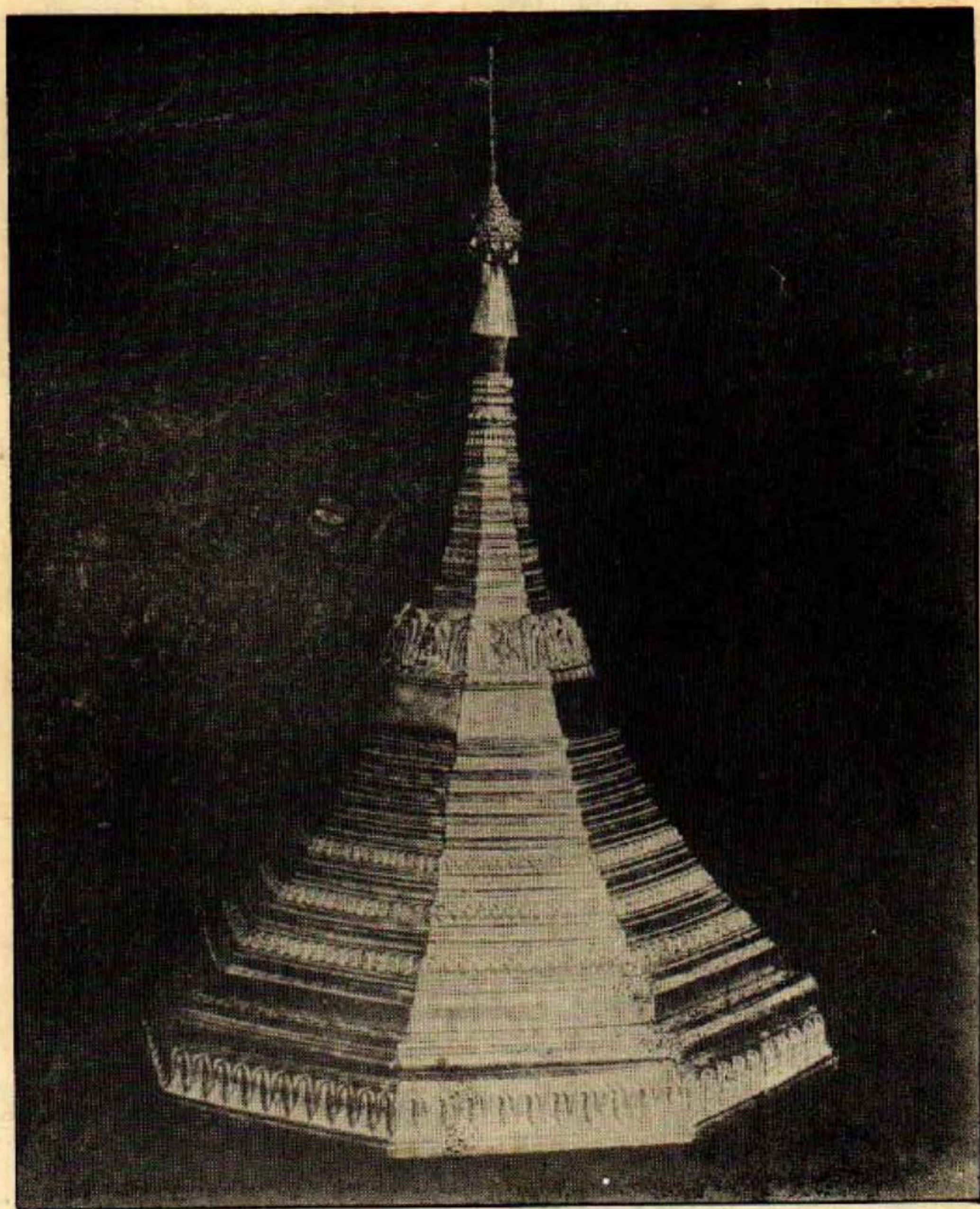
మామయగు వరాహుని యాందోళనమును ఖన యెరింగి చిన్న మందహాసము చేసి యిట్లనియె: "తండ్రీ! నీ వెందు కాందోళన పడియెదవు? విక్రమార్కుని ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తరమును నేను గణనముచేసి కనిపెట్టెదను. నీవు సుఖముగ నుండుము. తత్తర పడకుము." చెప్పినరీతి నామె వెంటనే గణితము చేసి యాకాశమందలి నక్షత్రసంఖ్యను కనుగొనెను. మరునాటి యుదయము వరాహుడు

రాజాస్థానమునకు జని, నక్షత్రముల నిజసంఖ్య నుదెల్పి సభ్యులనెల్ల నాశ్చర్య మగ్నుల గావించెను. రాజుమాత్రము వరాహుని నమ్మలేదు. వరాహుని ప్రజ్ఞను, శాస్త్రపరిజ్ఞానమును రాజెరుంగని వాడుకాడు. అందుచే రాజాతని నొక్క యెవరా గణితముచేసి నక్షత్రసంఖ్యను కనుగొనిన వారని యడిగెను. తుదకు నాతడు విధిలేక తన కోడలగు ఖన యీగణితము చేసి యిచ్చినదని యథార్థమును జెప్పవలసివచ్చెను. రాజు మిక్కిలిమీరిన యానందమును జెంది తన యాస్థానమున ఖన పదియవ రత్నమని సెలవిచ్చెను.

ఈ వార్త విని వరాహుడు పిడుగు పడ్డవానివలె నిశ్చేష్టుడాయెను. తానెట్లు తన కోడలిని రాజాస్థానమునకు దీసికొని వెళ్లగలడు? ఆమె యొకస్త్రీ. అదిగాక వివాహితయై తన భర్తతో కాపురముచేయు కులస్త్రీ. ఇట్టి కులీన, రాజాస్థానమున కరుగుచుండిన కులబాహ్య యగుట నిశ్చయము. ఇట్టి మానభంగకరమును, పీడాకరము నగు కార్యముకన్న మృత్యువే మేలని వరాహుడు నిశ్చయించుకొనెను. ఏ నాలుకమూలమున ఖనా విదుషీమణి కీర్తి జగత్తున వ్యాపించినదో, ఏ నాలుక తన సత్కుటుంబ గౌరవమునకు కళంకము తేబోవుచున్నదో, అట్టి యా నాలుకను కోసివేసి యామె మానమును, తనకుటుంబ గౌరవమును కాపాడ నిశ్చయించుకొనెను. ఇట్టి మనోనిశ్చయముతో వరాహుడు రాజాస్థానమునుండి గృహోన్ముఖుడాయెను. వెంటనే పుత్రుడగు మిహిరుని బిలిచి రాజాస్థాన వార్తల నెల్ల నెరింగించి కోడలి నాలుకను ఖండింప నాజ్ఞనిచ్చెను. భార్యాభర్తలిరువురును జ్యోతిశ్శాస్త్ర మూలమున వారి కీశిక్ష విధింపబడునని యెరుంగుదురు. ప్రేమాత్మక మగు మందహాసముతో ఖన తన నోరు విప్పెను. భర్తయగు మిహిరుడు దారుణమగు ఖడ్గమున నామె నాలుకను త్రుంచెను. కొలదికాలములో నామె తన నాలుకనేకాక ప్రాణములను గూడ సంతోషముతో నెడబాసి కుటుంబమునకు రాబోవు కళంకమును పోగొట్టెను. ప్రియతమ యగు భార్యావియోగమున మిహిరుడును కొలదికాలములో నామెను స్వర్గమున కలసికొనెను.

చిత్రము ౧౩

చిత్రము ౧౪

భక్తుని భావనాప్రవాహము

తిరుక్కోవలూరు మహాస్వాములు
శ్రీకుమార అదివరాహాచార్యులు గారు

* చారిత్రకము

(గీతములు)

శ్రీ మహాసార్వభౌముఁ డశేషరాజ-రాజకోటీరరత్న నీరాజితపద
కమలుఁడు, నరాతివీర దుర్దమమదేభ-దారణవిహారఘోరకంఠీరవుండు.

పురహరపదారవిందైకతత్పరాయ-ణుండు, గాకతికుల తిలకుండు, నార్య
భద్రకరుఁడు; శ్రీప్రతాపరుద్రదేవ-వరసమాఖ్యుఁడు ముక్కంటిధరణివిభుఁడు.

జాళువజరీబుటేదారి నంతనముల-జిలుఁగు హొంబట్టుమేలి వల్వఁ ధరించి
క్రాలు రూపొందియున్న తోరంపుభక్తి-కరణిఁ గూర్చుండియుండె బంగారుపీఁట.

ఉల్లమునఁ బిండి వెలికిని వెల్లివిరియు-నట్టి భక్తిసుధాప్రవాహంపులహరి
కరణి నెసలారు బూతిరేకలు మొగమున-మేననిద్దపుజిగులఁ గమించుచుండ.

విమలవిజ్ఞానసత్కళావిభవకలిత-భక్తి దివ్యామృతము రాచపాడిఁ గూడి
తనరునటులు ననర్ఘరత్నమయ కనక-హారములతోడ రుదురాక పేరు లలర.

ప్రీతిఁ బ్రాకృతి బసుమపుఁబూతఁ దెలివిఁ బోలుచు మోమున లేఁబ్రొద్దుబొట్టు వెట్టి
మిసిమిజిగి పాలవెల్లి జిమ్మించుచుఁ దన-యిష్టలింగము జలకమాడించుచుండ.

బెడఁగుసిరులను మిన్నంటుపెంపుఁ గోరి-వేవెలుఁగుఁ జేఁడు భవియయ్యు లేవెలుంగు
చెంగలువతావళంబులఁ జిలుకుచుఁ దన-యిష్టలింగముఁ బ్రీతినర్చించుచుండ.

ఒనరు రాజోపచార దేవోపచార-ములను దనయిష్టలింగముఁ బూజసేసి
ధ్యానలహరిని విమలహృదంబుజాత-మును మరాళీకరించి తాఁ బోలుచునంత.

అకుటిలంబయి తీవ్రమై యడరుచున్న-యాప్రవాహంబునందు రయప్రభూత
మైన యావర్తమట్టులు నద్భుతప్ర-సారమగు నూహ యొండమి విస్తరిలునంత.

* లోకల్ రికార్డ్ వాల్యూం. నెం. 19 281 పేజీ. బందరుశాసనము.

5. 6: 7 ౮౮3

స్మృతివిమర్శన చింతావిశేషములును-కరుణ సంశయోత్సాహ వికాసములును
ప్రమదసశ్చయాశ్చర్య విభావములును-మోమునస్ఫురింపఁ దుదిఁదలపోసె నిట్లు.

అద్భుతమిది యెంతయుఁ బరమాద్భుత మిది యక్కటా శంకరునియాలయంబులెల్ల
శూద్రులును వేదచోదిత శుద్ధధర్మ-విమతులునగు చాముండజంగముల కయ్యె.

వీరచాముండ జంగమబృందము లొనరించు పూజావిధాన మెంతేనిఘోర
తరము వేదబాహ్యమునయి తనరుచుండె-దాన ద్విజులకు హరుఁగడు దవ్వుసేసె.

దానితత్త్వము గమనింప ధర్మవిధుల-గరళకంఠునిర్మాల్య మగ్రాహ్యమయ్యె
నతని నర్చించుటయు లోపమయ్యెఁ దుదకు-నాలయమున కేగినఁ దానమాడనయ్యె.

శ్రుతులు"రుద్రోమహర్షి"యంచునువచించు-జ్ఞానమోక్షంబులనొసంగుసామియతఁడె
యయ్యెఁ గాలవిపాకము ననుసరించి-యిట్టి విపరిణామమునకగ్గె బెట్టిదముగు.

సకలవేదాంతములకు వాచ్యతరుఁడెవ్వఁ-డీచతుర్వేదములు నుతియించు నెవని
ధ్యానగమ్యుఁడునెవఁడు బ్రహ్మర్షులకును-వేల్పు లసురులు నరులు సేవింతు రెవని.

త్రిభువనంబులు నెవ్వనిప్రియమగు నెల-వెల్లరూపంబు లెవ్వని యేకమూర్తి
యెవ్వఁ డాదిమధ్యాంత విహీనతేజ-మెవ్వఁ డఖిలశరణ్యుఁడు నెవఁడు పరుఁడు.

కాలుసేయి మున్నయిన వికారములును-జిత్తము మనంబు నాది విశేషములును
క్రోధశాంత్యాదులగు సర్వగుణగణములు-నవ్యయుండగు నెవ్వనియందు లేవు.

అట్టిదేవదేవుఁడు బరమాత్ముఁడు నగు-శంకరున కిట్టి దుస్థితి సంభవించె
భర్గుఁడిపుడు నిర్భాగ్యులపాలిటఁబడి-వైదికులకుఁ జేరఁగరానివాఁడునయ్యె.

కాని ద్విజుల యీయజ్ఞాభిమానమునను-శ్రుతులు యజ్ఞమె విష్ణువంచునుఁ బలుకుట
వైదికులకు జనించెను భవునియెడ ను-పేక్ష నిట్టులమై దాన నింతయయ్యె,

తనరు వేదవేదాంతములనుఁ బఠించి-రహిఁ దదంగానుగతిఁ దదర్థము గ్రహించి
ఆవిధి సమాశ్రయించి తా రాచరించి-యితరులకు నట్లె చెప్పిచేయించువారు.

సర్వదర్శనతత్త్వ విస్తరవిదులగు-వైదికులు శ్రీమహేశుతత్త్వంబుఁ దెలియ
లేర స్వర్గసుఖంబుపైఁ గూరిమిఁగొని-కర్మమో కర్మమని కొట్టుకాడుచుండ్రి.

వేదవేదాంతముల యర్థవిధుల కెల్లఁ-గేంద్రభూతతత్త్వమైన శ్రీకృత్తివాసు
వైభవంబు నెఱుంగనివారుఁ గలరె-జన్మములమీఁది పెనుపేఁటయె యిదెల్ల.

అనుభవం బనుభావ్యము ననుభవించు-వాఁడు ననుటాదియగు వికల్పములు లేని
యాత్మ సాయుజ్యసుఖముపై నాసలేమి-యాసుఖంబు గ్రహింపమియంతె కాక.

"నే" "నది" "సుఖంబు" ననుభేదనియతితోడి-విషయసౌఖ్యానుభూతితో వ్యాపృతము
స్థూలదృష్టి లక్ష్యంబుగా శ్రుతివచించు-స్వర్గసుఖమునఁ గల యపేక్షయె యిదెల్ల.

కానఁ దుచ్ఛసుఖంబుపైఁగల యపేక్ష-విప్రు లీశంకరుని సేవ విడిచి రింకఁ
బూర్వసంస్కారమున నిల్చె ముక్తికాంక్ష-హరుని సేవయు శూద్రులయందుఁ గొంత.

జంగములవిద్య నానాఁట నమయుచుంటఁ-గాలదోషంబునను జేఁడుగలుగమినిఁ బ్ర
వీణు లట్టులునై వారు విధిఁదొలఁగిరి-కావున శివాలయము లిట్లు గహనమయ్యె.

జ్ఞాననిష్ఠులై నిలిచిన శైవవిప్రు-లేని తమసర్వసమదృష్టి చీనిమొదల
శ్రద్ధఁ గైకొని విధులను జక్క-సేయఁ-బూనకుండిరి దానిచేఁ బుట్టెనింత.

పైని సోత్కర్షపరులగు వైదికు లన-భిజ్ఞులైన శూద్రులఁ దమవిద్య బలిమి
వేదబాహ్యులు పాషండవాదులు నని-యనిరి పతితుని రాల రువ్వినవిధమున.

షట్త్రికాచార్యవరుల ప్రచారమునఁ గు-లాభిమానముచే రాజులంద ఱకట
జైనబౌద్ధమతంబుల సంశ్రయించి-యావిపరిణామమును సవరింపరైరి.

ఆమతంబులఁ జేరనియట్టికొంద-ఱనుమతంబున స్వాతంత్ర్యమును త్యజించి
వైదికులచేతి బొమ్మలపగిదిఁ దిరిగి-యామహావిప్లవము గమనింపరైరి.

శైవులైన యొకరిద్దరు త్స్మావరులును-వైష్ణవులు బౌద్ధులాదిభూపతులదాడి
కతనఁ దన్మతాచార్యుల మతకరినడ-కలను గలగుండువడి చీఁకఁగడఁగరైరి.

కాన నింకటనేని యిద్దానినిసరి-సేయకుండిన శైవముచెడును, జ్ఞాన
మార్గము నశించు, ముక్తిసంపత్తిమఱుపు-వడును, సర్వముదారుమార్పడు నిజమున.

పశుపతిపదారవింద సేవాపరుండ-దత్ప్రసాదాధిగత మహత్తరవిభవుండ
నార్యవిహితుండ విమలవిద్యామహితుండ-దెంపుడిగి యీయడరు సైరింపఁగలనె.

వేదవేదాంగచోదిత విమలమంత్ర-ములు ద్విజులు విష్ణు దేవునిఁ బూజసేయు
రీతి శంకరుఁగూడ నర్చించునట్లు-చేయుయత్నింతుఁ గార్యసంసిద్ధికొఱకు.

శైవపారమ్యవాది శాస్త్రములుగలవు-పండితులు నాకు నిష్టులై పరగుచుండ్రి
కడఁగియుంటిని నేను శంకరుఁ డనుగ్ర-హింపకుండునె యిది ఫలియింపకున్నె.

ఈసిరులు నీమహారాజ్య మీవిభవము-నీ తెలివి యీశరీరము నీమతియును
హరుఁడొసంగిన వేఁగద యాతనియెడఁ-బ్రవినియోగించి సార్థకపఱతు నింక.

ధనము నిధనము శివుని కర్పణపడమిని-రాజ్యము దురాజ్య మభవు నర్చనము లేమి
నరుఁడు వానరుఁ డీశు కింకరుఁడుగామి-మనియు వామని శంభు సేవనుఁ బడయుమి.

నిపుడె మనపురోహితుతోడ నీవిషయముఁ-జెప్పె కరణీయమును గార్యసిద్ధికరవు
నరసికులవృద్ధులను బుధవరులఁ బిలువఁ-బంచిపూజించి దీనియోచించెద నింక.

మునుకొని యిఁకెట్టులేని నాపురుషకార-మునకు సాధ్యము నగువఱకును బ్రయత్న
మును బొనర్చెదఁగాక యంచును వినిశ్చ-యించి యాలోచనంబుఁ జాలించియంత.

అర్చనము ముగియించి యనర్ఘమణుల-నెసఁగు బంగరుచౌకులో నిష్టలింగ
మూర్తినుంచి పేరెదఁదాల్చె భూవిభుండు-విభుని శంభుని మదినిలిపినవిధమున.

అంతఁ బేరోలగ మందుండి బ్రాహ్మణోత్తముల రప్పించి సాదరము వారి
గౌరవించియుఁ దన కోరికఁ దెలుప వా రందఱుఁగడుదవ్వ నరసియరసి
తమలోననష్టగోత్రములవారికి శివారాధనదీక్ష నక్రమత నొసఁగి
నేమింప వారికి స్వామికి వేర్వేఱ నటపురక్షేత్రపాత్రాదులిచ్చి
పొలుపుమీఱు పంచారామ ముఖములగు శి-వాలయంబుల నన్నిటి నాగమవిధి
సంస్కరించి బ్రాహ్మణపూజ జరిపి బ్రాహ్మ-ణులనుబూజించె ముక్కంటి [illegible].

౧

ఇది దురాచార మని యెల్లరు వాదించినను మా పితృపితామహుల ఆచారమే సదాచారమని పట్టుపట్టి ప్రతీకుఁడు తన కుమారుఁడు నకులునకు పదమూఁడవయేట పెండ్లి చేసెను. పెండ్లికూఁతురు శుభాంగి నకులునికంటె ఒక రోజు చిన్నది.

ఆ మఱుసటియేటనే శుభాంగికి పుత్రుఁడు కలిగెను. వానికి నామకరణము చేయుటలో పితామహునకు, పితామహికి చాల వివాదము కలిగెను.

తనపేరే పెట్టవలయు నని ప్రతీకుఁడు; అది నాకు చెప్పరాని పేరు అని అతనిభార్య. ఇట్టి వివాదము, సంవాదము అయినపై తుదకు చంద్రుఁ డను పేరు ఖాయపడినది.

మూఁడునెలల చంద్రుని శరీరము ఇపుడు అమ్మమ్మనాయనమ్మలు, మాతామహపితామహులు లోనగువారు చేయించిన నగల బరువు మోయుచున్నది. ఇఁక మేనమామ మాట చెప్పనక్కఱయే లేదు. అసలు బరువు అతనిదే. ఈ బిడ్డఁడు ఇంత బరువుమోయ పరలోకమునందు పుణ్యమే యున్నదో పాపమే యున్నదో కాని ఆ యున్న దేదో పుట్లకు పుట్లు ఉండి యుండవలయును.

ఊరివా రందఱకు అతఁడు బంగారు పిచ్చుక.

నకులునకు తనకుమారుని నలుపురిలో చూడను, ఎత్తికొనను కడు సిగ్గు. కాని ఆతని యాత్మ కను లక్కఱలేకయే కాంచును. చేతు లక్కఱలేకయే ఎత్తికొనును.

చంద్రుని యాహారములు అనేక విధములు. తల్లిపాలు, దాదిపాలు, ఆవుపాలు, వెన్న, మీఁగడ— ఇవి నీటు. కండెన్స్‌డ్ మిల్కు— బిస్కతులు లోనగునవి చాటు.

ఇతఁడు ఈ యాహారములచే, నగల బరువుచే ఇసుమంతయు పెరుఁగలేదు కాని తల్లిచూపులచే పెరిఁగెను; దాది చేతులలో వర్ధిల్లెను; తాతయొమ్మున పొడవుసాగెను; అమ్మమ్మ ముద్దులచే చిగిరించెను; తాత-ఉపలాలనములచే ఒడలుచేసెను.

అతని ఆహారము వయసుతోపాటు వృద్ధి యాయెను: అన్నము,పప్పు,కూరలు,పచ్చళ్లు, నేయి-ఇత్యాదులు.

ఇవన్నియు చంద్రుని జీర్ణకోశమును విశాలపఱచినవి. ఒండొండ పోరు లేకుండ ఇవన్నియు ఒకచోట నివాస ముండవలయుఁ గదా! మేఘములు పరవళ్లు తొక్కుటకు ఆకాశము ఎంతవిశాలమై యుండవలెను?

ఈ యాహారము లన్నియు ఒక అతిథిని తెచ్చెను. ఆతని కాంచినది మొదలు చంద్రుఁ

డు కనులు మూసికొని పరుండును. ఈ యతిథి ఉన్నంతవఱకు ఆహారము లన్నియు చేతులు, మూతులు కట్టుకొని నిలువఁబడి పోవును. లోపల నున్న పదార్థము లన్నియు చిఱుతపులి నోటిలోనికి తానుగా నేఁగు గుజ్జమువలె ఆ యతిథినోటిలోని కేఁగును. అతఁ డెల్లపుడు అగ్రస్థాన మాక్రమించును. ఏలయనిన అతఁడు ఈశ్వరాంశసంభూతుఁడు. సుగృహీతనామధేయుఁ డగు అతనిపేరు జ్వర భట్టారకుఁడు. అతఁడు పది పదియేను నాళ్లు ఉండి బట్టా, పాతా పుచ్చుకొని మరి వెళ్లును.

ఇతని ఆనగా చూచుకొని భూతములు రాఁదొడఁగెను. గ్రామమున బలవన్మరణము, అ కా ల మ ర ణ ము చెందినవా రందఱు దయ్యములై వారి యింటనే తిష్ఠ. ఏ యతిథులు వచ్చినను వారియింటనే విందు. పరగృహము లకుఁ బోవు అతిథులను గూడ వారు తమ యింటికే ఆహ్వానించి అర్ఘ్యపాద్యము లిత్తురు. ఆ యా యతిథులు సంపూర్ణసత్కారములను పొంది పోవుచుందురు. ఒకరి తరువాత ఇంకొకరు మఱల సత్కారము గొనవచ్చుచుందురు. వారు కేవలము సత్కారము గొని నిష్క్రమించుట లేదు. అతనికి బంగారు తాయెత్తులు సత్కరించి మరి పోవుచుండిరి. ఆ తాయెత్తు లన్నియు ఇదివఱ కుండిన నగలు పెట్టిన పిల్లల వలె నుండెను.

చంద్రుని కిపుడు ఏడేండ్లు. ఆతని శరీరము రాతిని భేదించుకొని వచ్చిన మొలకవలె నుండెను. ఇపు డాతని యాహారమును వివరించుచో నతని తలిదండ్రులు, విశేషించి ప్రతీకుఁడు శపించును. కథయంతయు తినుబండారపు బండాల మగును. కాన లఘువుగా తేల్చెదను—నాలుగు గుర్రముల బలముగల ఒక మరను అతని ఉదరమున పెట్టవలయును.

చంద్రుని మోము ఎల్లపుడు ఆలోచన గ్రస్తమయియుండును. ఈ నగలబరు వెటులు మోయుదును? ఈ వస్త్రముల నెటులు ధరింతును? ఈ తాయెత్తులను ఎటులు ఒత్తుకొన కుండఁ జేసికొందును? ఈ మొదలయిన వెన్నియో కలిసి ఆ చింత చింతకాయలు కట్టుకొని పోయినది. ఆ చింతకాయ లన్నింటిలోను రోగబీజములు.

ప్రతీకుఁడు శుష్కవేదపాఠకుఁడు మాత్రమే కాదు; మంచి అనుభవవైద్యుఁడని పేరు మోసినవాఁడు. అతనికి చేత్రాలుపెట్ట చేత కాకున్నను అతనిచేతిలో త్రాలుమాత్రము దొడ్డవని పెద్దప్రథ. నిదానము చదువుకొనకున్నను అతనికి నిదాన మెక్కువ. అతఁడు మందులు ఎక్కువ ఉంచుకొనలేదు; ఎక్కువ ఏదీ పనికిరాదని అతనికడ మూ డేమందులు:నల్లమందు, ఎఱ్ఱమందు,మూఁడవ పరమౌషధము లంఘనము. రోగముల జాతు లన్నియు ఈమూఁటికే విభజింపఁబడి యుండెను. అతఁడు ధనమిాయని వారికి ముఖ్యముగా ఈ మూఁడవమందే వాడును. అతఁడు నడుమ నడుమ వేదమునుండి కారికలుచదువును. 'అజా మేకాం లోహిత

(శుక్ల) కృష్ణామ్' గ్రామవైద్య మంతయు అతనిమీఁదనే జరుగుచుండెను గాని ప్రస్తుతము ఆ పల్లెటూరు కూడ బస్తీనుండి ఇంగ్లీషు వైద్యులను రావించుకొనుచుండెను.

ప్రతీకుఁడు తనను బిల్వువారికడ ఆయుర్వేదమాహాత్మ్యమును, చరకుఁడు సుశ్రుతుఁడు మొదలగువారు ధన్వంతరికి అపరావతారములని వేదమునుండి కొన్ని వాక్యములను ఉదాహరించుచుండును.

ప్రతీకుఁడు పథ్యము నిర్మించుటలో అనమానుఁడు. ఆ పథ్యమువలన రక్తమాంసము లెన్నటికిని వృద్ధియయి ఆధిక్యదోషమును చేయవు.

చంద్రునకుమాత్రము 'ప్రతీకుఁడు తాత' యని యైనను అతని మందునెడ ప్రీతి లేదు. పెరటిచెట్టు మందుకు రాదు. ప్రతీకుఁడు మందీయఁగనే చంద్రుఁడు రివ్వున ముఖము కేసి విసురుకొనువాఁడు. ఆ మందు నోటిలోనికి పోయెనో జుట్టులోనికే పోయెనో ఇవన్నియు దాఁటి పెరటిలోనికే పోయెనో తెలిసికొనుట చాల కష్టము.

౨

ప్రతీకునింట సదాచారుఁడు అనువాఁడు ఒకఁడు కలఁడు.

సదాచారుఁడు మొదట మొదట సత్ ఆచారుఁడు. పిదప సదా ఆచారుఁడు.

ఈ సదాచారుఁడు ప్రతి ద్వీపములో ప్రతి జాతిలో ప్రతి సంఘములో ప్రతి మనుష్యునిలో ఒకొక్కరీతిగాపుట్టి ఒకొక్కరీతిగా మాఱి తర్కమును అవహేలచేసి విశ్వాససింహాసన మెక్కి శాసించుచున్నాఁడు. అతనికి దరిద్రుఁడును మహారాజును ఒకటే. అతని శాసనమున దయయు, కోపము ఒక్కటియే. దానికి ఇనుమును వెన్నవలె కరఁగును; మోడును చిగుర్చును.

అతనిని కొందఱు మొద్ద వందురు. మరి కొందఱు ఆవుమొగపు పులి యందురు. కొందఱతనిని మొదట మొదట కప్ప యందురు; ఇపు డిపుడు కప్పకూఁతపామందురు.

మహానదుల మూలమైన తెలియును గాని సదాచారుని అనుపాను లెవరికిని తెలియవు. ఇతఁ డెపుడు పుట్టెను? ఎక్కడ పుట్టెను? అను శంకయే యింతవఱకు ఎవరికిని తట్టలేదు.

ఇతఁడు పురాణబాలకుఁడు. స్మృతులు ఈ వృద్ధకుమారుని దేశకాలానుగుణముగా పెంచినవి. ఇతనికి స్మృతులు తల్లియగుచో వేదము తండ్రి. ఇతఁ డెంత పురాణబాలకుఁడో అంత నిత్యయౌవనుఁడు.

మహానదిలో అనేక-ఉపనదులు వచ్చి కలిసినట్లు సదాచారునిలో అనేక-ఇతరాచారములు వచ్చి కలిసెను. ఉపనదులు సంగమించిన తావులలో నీరు వేఱువేఱుగ కానిపించుచునే యుండునుగాని పోనుపోను ఆ జడచిక్కు విడఁదీయుట చాలచిక్కు.

ఏకాలమున అర్థవాదములే యథార్థవాదము లాయెనో, ఏకాలమున భీతులే

దేవతలాయెనో, ఏకాలము సర్వమును అదృష్టముమీఁదనే పట్టుకొని నిలిపియుంచెనో, ఆ కాలమున ఈ యితరాచారములు సదాచారమున కలగాపులగ మయిపోయెను.

సదాచారుఁడు పిల్లి కాని, విధవ కాని యెదురాయెనా వెనుకకు పోవును. తుమ్ముచో లోలోపల తిట్టుకొని కార్యమారంభింపఁడు గూబ అఱచుచో ఎవరో చత్తురని శంకించును.

ఆదివారమునాఁడు ఉసిరికాయ పచ్చడి తినరాదనును. మంగళ శుక్రవారములలో ఇతరులకు దమ్మిడీయైనను ఈయఁడు. శని సోమములలో తూర్పునకు, గురువారమున దక్షిణమునకు, ఆదిశుక్రలలో పడమటికి, బుధమంగళలలో ఉత్తరమునకు వెళ్లనీయఁడు. బుధవారమునాఁడు పులిసేని బయలుదేరనీయఁడు. ప్రతి శనివారమునాఁటి ప్రాతఃకాలము పాపకాలము. మంగళవారమునాఁడు తాటాకులపాక కుట్టనీయఁడు. వైదికునిచే నియోగి యింటి పాకము తినిపింపఁడు.

అతని శాసనము చాల క్రూరము. ఏ యవయవము దోషము చేయునో ఆ యవయవమును ఖండించును! యజ్ఞము చేయువానికి వేదము రానిచో దానికి పశువును చంపుట శిక్ష.

ఇట్టివి పెక్కులు సదాచారునికి ఎడమచేయి. అతని కుడిచేయి సుశీతలము. అది బహిరుష్ణము,అంత శ్శీతము.ఆ హస్తమునందలి రేఖలు ఏ పురుషునకును లేవు.

ఈ సదాచారుఁడు తన కుడి యెడమ చేతుల నడుమ ప్రతీకుని కౌఁగిలించుకొనెను. ప్రతీకుఁడు ఎక్కువ ఎడమచేతి పట్టులోనే యుండెను.

సదాచారుని కన్నులు మూసి దురాచారుఁడు ఆ యింట ప్రవేశింపక పోలేదు. పాల నెపముతో తేనీరు కాఫీలు చంద్రుని లోనికి జాఱుచుండెను. వెన్నయను పేర బిస్కత్తులు చాకొలేట్. ఇంగ్లీషు మందుకాని ఇంగ్లీషు మాటకాని ఇంతవఱకు ప్రతీకుని జాగరూకత చేత ఆ ప్రదేశముకు తొంగినైన చూడలేదు.

ఇరుగు పొరుగు పిల్లలను, ముఖ్యముగా విశ్వంభరుని జూచి తల్లి శుభాంగి చంద్రునకు క్రాపింగు పెట్టించెను. ప్రతీకుఁడు ముమ్మాఱు శిరోముండనము చేయించి మరి విడిచెను. దానితో కూఁకటికూడ కూయిడెను.

ప్రతీకుఁడు నకులునితో ఒకనాఁడు ఇట్లనెను—‘చంద్రుని మెడ చిన్నఁబోయినది.’ చిన్నఁబోవుటో పెద్దబోవుటో నకులునకు తోఁపలేదు. ప్రతీకుఁడు—‘ఏడేండ్లు నిండినవి. గర్భాష్టమములలో ఉపనయనము చేయవలెను’ అనెను.—‘వాఁడసలే జబ్బువాఁడు, ప్రొద్దునే స్నానము చేయవలెను; జందెము బుజమెక్కువనుమాటయే కాని సంధ్యావందనమూ, చట్టుబండలా?’ అని నకులుఁడనెను.—‘నాకు ఆ యేటనే ఐనది. నీకు ఆ యేటనే చేసితిని. వానికిని ఈ యేటనే కావలయును. ఇందులకు పూర్వాచారము పరిత్యజింతుమా?’ అని ప్రతీకుఁడనెను.

వాద ప్రతివాదములు అయినవి. ప్రతీకుని మాటయే మంత్రమైనది. చంద్రునకు వసుగు అయినది.

చంద్రుఁడు ప్రొద్దుననే స్నానము చేయును. ప్రతీకుఁడు సంధ్యావందనము చెప్పును. చంద్రుఁడు 'దానికర్థమేమి? దీనికర్థమేమి?' అని యడుగును. ప్రతీకుఁడు 'వచ్చినతరువాత చెప్పెదనులే' అనును.

చంద్రునకు సంధ్యావందనము ఎన్నాళ్లకును రాలేదు. అతఁడు ఊరిలో నున్న వారినందఱను అర్థ మడుగును. తమకు అర్థము వచ్చినటులు ఎవరును చెప్పలేదు. చంద్రునకు విసువు కలిగెను.

ఒకనాఁడు ప్రతీకుఁడు మనుమని దండించెను. 'నాకు అర్థము చెప్పనిది రాదు' అని చంద్రుఁడు అనెను. 'మే మందఱము ఇటులే చెప్పికొంటిమి. మీ నాయనయు ఇటులే చెప్పికొనెను. నీవును ఇటులే చెప్పుకొనవలయును. ఊఁ, చెప్పుకొనుము.'

ప్రతీకుఁడు ఇటు లనినంతనే చంద్రుఁడు సంధ్యావందన మంతయు గడగడ ఏకరువు పెట్టెను. ప్రతీకుఁడు పరవశుఁడై 'ఇఁక నీకు వేదము మొదలుపెట్ట వచ్చును' అనెను. చంద్రుఁడు—'దానికి అర్థ మున్నదా?' అని అడిగెను. 'ఎక్కడి పిల్లఁడవురా? వేదమునకు అర్థ మేమిటిరా?' అని ప్రతీకుఁ డనెను 'అట్లగుచో నేను చెప్పుకోను' అని చంద్రుఁ డనెను. ప్రతీకుఁడు—'వట్టి కలికాలము, వట్టి కలికాలము' అనుకొని పెదప'భట్టవల్లిలో వారములు చేసి వేదము చదువుకొందువా?' అనెను. 'విశ్వంభరుఁడు అమలాపురములో చక్కగా కాపురము పెట్టి ఇంగ్లీషు చదువుకొనుట యేమి? నేను వారములు చేసికొని అర్థములేని వేదము వల్లించుట యేమి?' అని చంద్రుఁ డనెను. 'ఓరి అభాగ్యుఁడా! మాలలలో కలిసెదవా? చూడు రేపటినుండి చితుకవేసి సంత చెప్పెదను' అని ప్రతీకుఁడు గదమాయించెను.

చంద్రుఁడు అతనివద్దనుండి లేచిపోయెను. ఎక్కడెక్కడనో తిరిగి తిరిగి యింటికి వచ్చునరికి రాత్రి అయెను. అతఁడు రాత్రి అన్నము తినలేదు.

నాయనమ్మ బతిమాలుకొనెను. తల్లి బతిమాలుకొనెను. తండ్రి ఉపలాలించెను. అతఁడు అన్నము తినలేదు.

తుదకు ప్రతీకుఁడు కోరచూపులు చూచుచు—'వెఱ్ఱివెఱ్ఱి కళలు! అందఱు బతిమాలుచుండఁగా రెచ్చి పోయితివి! లే! లేచి సంధ్యావందనము చేసికొని రెండు మెతుకులు తిను' మని గద్దరించెను.

చంద్రుఁడు ముసుఁగు పెట్టుకొని పడుకొనెను. ప్రతీకుఁడు రెండు కొట్టి సంధ్యావందనమునకు కూర్చుండఁ బెట్టెను.

'నాకు జ్వరము తగిలినది. నేను సంధ్యావందనము చేయలేను' అని చంద్రుఁ డనెను.

ప్రతీకుఁడు చేయిచూచెను. 'నీకు దొంగజ్వరము; రెండు తన్నుచో పోవును' అని భయపెట్టుచు వెళ్లిపోయెను.

3

ఆ మఱునటి ప్రొద్దున ఉసురుసురు మనుచు ఒక అతిథి చంద్రునింటికి వచ్చెను. వెంటనే చంద్రుఁడు అభ్యుత్థానము, అభివాదనముచేసి అర్ఘ్యపాద్యము లిచ్చి ప్రాణమును బిగఁబట్టుకొనెను. ఆ యతిథి అతి పరిచితుఁడగు జ్వరభట్టారకుఁడే.

అతని వెనువెంటనే దయ్యములు, భూతములు ఒకటొకటిగా వచ్చెను.

ప్రతీకోఁడు చేయి చూడవచ్చెను. చంద్రుఁడు చేయి ఈయలేదు.

ప్రతీకుని మనస్సు ద్రవించెను. 'రాత్రి నేనుదొంగజ్వరమంటి నే' యని నొచ్చుకొనెను. కన్నుల నీరు తెచ్చుకొని చంద్రుని ఉపలాలించెను కాని అతఁడు చేయి చాఁపలేదు. ప్రతీకుఁడు ఒడలిపై చేయివైచి ఎంతో సేపుంచలేకపోయెను. అతఁడు పరికించి పరికించి మశూచిగా నిర్ణయించెను.

చంద్రునకు ఆ రేయి నిదురలేదు. తలనొప్పి తోపాటు దప్పి యొకటి. ఆ రాత్రి యెట్టులో కడచెను.

మఱునాఁడు చంద్రుఁడు—విశ్వంభరుని యింటికి మామూలుగా వచ్చు ఇంగ్లీషువైద్యుని తీసికొనిరమ్మని తల్లితో పోరుపెట్టెను. శుభాంగి నోరిమీఁద చేయివైచికొని యూరకుండెనుగాని చాటుచాటుగా తనఅన్న జటావల్లభునితో కబురుపంపు ప్రయత్నమొనరించెను.

అమలాపురమున వైద్యముచేయు టన్న ఆయుర్వేదవిశారద బిరుదాంచితుఁ డగు రామశాస్త్రిని తీసికొని రావలయునని నకులున కున్నదికాని తండ్రినిచూచి జంకు.

గృహవైద్యము విడిచి అన్యవైద్యము తలఁచుటయే ఓగాత్యము. అందులో నగర వైద్యమా? తనకు అటువంటి ఉద్దేశము కలుగుటయే అమంగళమని అతఁ డనుకొన్నాఁడు.

ప్రతీకుఁడు ఎట్లో కష్టపడి చేయిచూచెను. అతనికి కాళ్లాడలేదు. కర్మవిపాకము తిరుగవేయించెను. నూవులు, పూవులు, కుంకుమము, రాంకవము మొదలగువానిని తెప్పించి దానముచేసి ఇఁక తగ్గిపోవచ్చునని అనుకొనెను.

ముదుసంద్రు ప్రతీకునకు మరియొక విధముగా తోడుపడకుండ ఊరక కూరుచుండలేదు. సోదె చెప్పించిరి. సోదె చెప్పినదానికి ఒక చీరయు, ఒక రైకయు, దాని కొడుకునకు లాగుగుడ్డ రుమాలును ఇచ్చిరి. కోడిపిల్లను దిగదుడిపించి పొలిమేరలో పాఱవేయఁ బంపిరి. అచట పాఱవైవఁ బంపఁబడినవాఁడే దానినింటికి తీసికొని వెళ్లెను. మంచము చుట్టును కల్లు సురాళింపించి పాఱఁబోయించిరి.

ఈ యుపచారములకు జ్వరభట్టారకుఁడు ఉబలాటపడలేదు. అతని త్రోవ అతనిదే వాని త్రోవ వానిదే.

'ఇది లోపలిపోఁత. అమ్మవారు దాఁగి యున్నది. ధూపదీపనై వేద్యము లీయవలెను,

అని ప్రతీకుఁ డనుచుండఁగా చంద్రుఁడు ‘నాకు ఇంగ్లీషు మందు కావలెను. అర్థమున్న మందు కావలెను. నేను దాఁగలేదు. బయటనే ఉన్నాను’ అనెను.

ఇది సంధిజ్వరముకాని అమ్మవారు కాదని అమ్మలక్కలు అడిపోసిరి. ఇంటిల్లిపాది ఆ మాటనే నిర్ధారించిరి. తుదకు ప్రతీకుఁడు కూడ అటులే అభిప్రాయపడెను.

ప్రతీకుఁడు చేయి చూడఁబోవుచుండఁగా ఎవరో తుమ్మిరి. అతఁడు పిఱికిమొగముతో చేయి విడిచిపెట్టి వాకిటికి వెళ్లెను.

‘రోగమే తుమ్మినది. అసలు తుమ్ములకే మందు తాతను కొంచెము ఆవలికి వెళ్లనుని విశ్వంభరునిగారి యింటికి వచ్చు ఇంగ్లీషు వైద్యుని తీసికొని రం’డని చంద్రుఁ డనెను.

వాకిట పచారు చేసి కొంచెము కాలను దాఁటిన పిదప ప్రతీకుఁడు లోనికి వచ్చి రోగి చేయి చూడఁబోయి సందేహించెను. వెంటనే పంచాంగము చూచెను ‘వర్జ్యము వర్జ్య’మను కొనుచు మంచము ప్రక్క కూరుచుండెను.

‘జ్వరమునకు వర్జ్యమూ లేదు. తాతకు మతీలేదు’ అని చంద్రుఁ డనెను. ఆమాటలలో ప్రతీకుని కేదో సత్యము ఉన్నటులు గోచరించెను. అతఁడు తెల్లబోయి కూరుచుండెను.

ఆ సమయముననే జటావల్లభుఁడు ఇంగ్లీషువైద్యుని ఎవరికిని తెలియకుండ తీసికొని వచ్చెను. అంత హఠాత్తుగా ప్రవేశించిన ఆ దురాచారమును సాహసించి ప్రతీకుఁడు ప్రతిఘటింప. లేకపోయెను. అతఁడు సహింపలేక నోరు తెఱచెను. అందు విధవలు, ఒంటిబ్రాహ్మణులు, తుమ్ములు, కాకులు, గూబలు మొదలగునవి కానిపించెను.

అతనిని చూచినంతటనే చంద్రుఁడు లేచి కూరుచుండెను. వైద్యుఁడు పరీక్షించి మందిచ్చి వెళ్లిపోయెను.

ఆ మఱునాఁడు రోగనిదానము విషయమున, ప్రతీకునకును ఇంగ్లీషు వైద్యునకును నిదానముగా వివాదము జరిగెను.

ఆ వివాదము నంతయు చంద్రుఁడు వినెను. ఆ మఱునాఁడు చంద్రునకు మరికొంచె మెక్కువ చేసెను. ప్రతీకుఁడు మందు ఈయఁగా చంద్రుఁడు ఆ మందులను అతని మీఁదనే పాఱవైచెను. ప్రతీకుఁడు ఇంటిలోనికి పోయి ముడుపులు కట్టెను. చంద్రుఁడు లోలోపల ఇంగ్లీషుచదువు మీఁద ముడుపు కట్టుకొనెను.

సెలవులు కావున విశ్వంభరుఁడు స్వగ్రామమునకు వచ్చెను. వచ్చిన వెంటనే బాల్యమిత్రుని చంద్రుని చూడవచ్చెను. చంద్రుఁడు అంతజ్వరములోను లేచి కూర్చుండి—‘ఏ క్లాసు చదువుచున్నావు? మీకు పాఠాలకు అర్థములు చెప్పెదరా? తాత నాకు అర్థము తెలియని వేదము చెప్పెదనని పట్టు పట్టినాఁడు. నేను మీ యింటిలోనుండి చదివికొందును. నన్నుఁగూడ తీసికొని పోదువా? బియ్యము మా అమ్మ నడిగి తెచ్చెదను లే. ఇంగ్లీషు బడిలో పడనిది నాకు ఈ జ్వరము నెమ్మ

దింపదు' అనెను. విశ్వంభరుఁడు 'నిన్ను తప్పకుండ తీసికొని వెళ్లెదను' అనెను.

'కొంప తవ్వి బిగ్గరగా అనకుము. మా తాతవి పాముచెవులు' అని మంచముపై పడిపోయెను. ఈమాట లన్నియు వినుచుండిన వైద్యుఁడు ఉపచారములు చేసి మందు లిచ్చెను. చంద్రుఁడు కొంచెము కుదుటఁబడెను.

ఈ సంగతి ఇంటిల్లిపాది వినిరి. తలిదండ్రు లింగ్లీషు చదువు ఒప్పుకొనిరి. తుదకు ప్రతీకునిచేఁగూడ వైద్యుఁడను, వ్యాధియు ఒప్పించెను.

చంద్రునకు క్రమక్రమముగా ఆరోగ్యము కలిగెను. ఆరోగ్యము కలిగిన వెంటనే చేసిన పని యేమనఁగా విశ్వంభరుని సాహాయ్యకమున తాతగారి ఎర్రమందులు, నల్లమందులు నేలలో పాఁతర వేసెను. మూఁడవమందును మాత్రము ఏమియు చేయలేకపోయెను.

ప్రతీకుఁడు చేయునది లేక చూచుచుండఁగా కొలఁది రోజులకే చంద్రుఁడు విశ్వంభరునితో అమలాపురము వెళ్లెను.

మగనలాలు మృతినిగూర్చి మహాత్ముని విచారము

ముడుంబ నరసింహాచార్యులు గారు

(మంజరీ గేయము)

అకట! నా స-ర్వస్వమునకును
హక్కు-దారుడు-గాగ నెవ్వరి
నెంచితినో, యా-మగనలాల్ నా
కింక కఱవయ్యె.

మదిని నాకపు-డపుడు తోచెడి
మంచియూహాలు-వినుచు తడవుగ
కార్యరూపము-దాల్ప జేసెడు
కర్మఠుడు పోయె.

నన్ను విడువగ-నొల్ల కిరువది
నాలుగేండ్లును-దోడి నీడై
వర్తిలిన నా-యన్న కొమరుని
మూర్తి నను వీడె.

కన్నులుగ, నా-కాలు సేతులు
గనగ, నిచ్చలు-నుపకరించిన
యాదు లేని, శు-భాంగ కల్పుం
డింక లేడయ్యొ.

బ్రహ్మచర్యా-శ్రమ, మనోజ్ఞము;
కదరు నిర్మా-ణానుకూల్యము;
స్వానుభవమున-వెల్లడించిన
సాధుసత్తముడు.

స్వీయపుత్రుల-కన్న నాకతి
ప్రియతరుడు; వి-శ్వాసపాత్రుడు;
ఆశ్రమాభ్యుద-యానురక్తుం;
డమలచరితుండు.

నన్ను వంచన-సేయడెన్నడు,
నా యనుజ్ఞకు-నెదురు సెప్పడు,
ఒదవె నత్యు-త్సాహ మాతని
యున్కి-చే నాకు.

శాంతమూర్తుల-సతతకార్యా
చరణదీక్షయె-నాకుప్రాణం;
బదియపోయిన-నా మహాశ్వం
బదృశమా గాదె.

నా శరీరము-నాదు ప్రాణము,
నాదు సర్వ-స్వముగ, నమ్మిన
మిత్ర సత్తము-మృత్యుదేవత
మ్రింగి వైచినది.

ధవుని యెడబా-టెదను మఱిమఱిఁ
దలచి వగగొను-వెఱ్ఱి కోడలు;
మించె, నా వై-ధవ్య దశకిక
మేర యున్నదియె ?

నెమ్మదిని గల-దైవ విశ్వా
సమ్మె, నను బ్రతి-కించె; నది లే
కున్న మతిపో-కున్నె ? హితుమృతి
విన్న తత్క్షణమె.

దేవ! నీ కృ-త్యముల మర్మము
దివ్యులైనను-నేరరన, మే
మెంచ గలమా?-నీదు చేష్టల
మంచి చెడ్డలను.

ఈ జగన్నా-టకము రక్తి వ
హింప నవసర-మైన మార్పులు
దేవ! నీవొన-రింప మేమవి
తెలియనే లేము.

ఏది చేసిన మా శుభమ్మున
కే యొనర్చు, ద-యాళుడవు; నీ
కృతము తెలియగని-జనములే మహి
వెతల జిక్కెదరు.

భారతాభ్యుద-యమ్ము గూర్చెడి
పట్ల, నీకొక-సాధనమ్ముగ
దేవ! నన్నొన-రించుకొనుమా
తీరు నా కోర్కి.

మాతృ బంధ వి-ముక్తి గోరెడు
మము గృపామతి-జూడు మయ్యా,
శౌరి! నీవొనరించు మార్పుల
తీరు మాకేల ?

ముద్దుకృష్ణ

రాయసం వెంకటశివుఁడు గారు

ప్రొద్దుననుండియు ముద్దుకృష్ణ, మేడ గవాక్షముకడ్డనే కూర్చుండి యుండెను. ఆకసమున తొలుదొల్ల నొకటి రెండు మబ్బుచీరలు గానిపించి చూచుచుండఁగనే యిటునటు వ్యాపించెను. "నేఁడు వాన కురియదుగదా" యని యూయువకుఁడు వెఱఁగొందెను. అతఁ డనుకొనినట్లుగనే కొంచెము తుషారము పడెను. అంత నతనిసంశయమును శమింపఁజేయుటకో యనునట్లుగ గగనమున వెలుతురు గానిపించెను. ఇఁక భయపడనక్కఱ లేదని యూహిన్న వాఁడు ధైర్యమందెనుగాని వెంటనే తిరిగి యాకాశము మేఘావృత మయ్యెను. ప్రాతఃకాలము నందలి తుంపరవంటిదిగాక ఇప్పుడు వంచివాన కురియఁ దొడంగెను. చేయున దేమియు లేక ముద్దుకృష్ణ కిటికీ నుండి చూచుచుండెను.

గగనమంతయు కారుమబ్బు క్రమ్మియుండెను. వర్షము కురియుచుండుటచేత జనులు తమ కుటీరముల నిలచి యుండిరి. అందువలన వానసద్దుతప్ప గ్రామమున మఱియేసద్దును గానరాకుండెను.

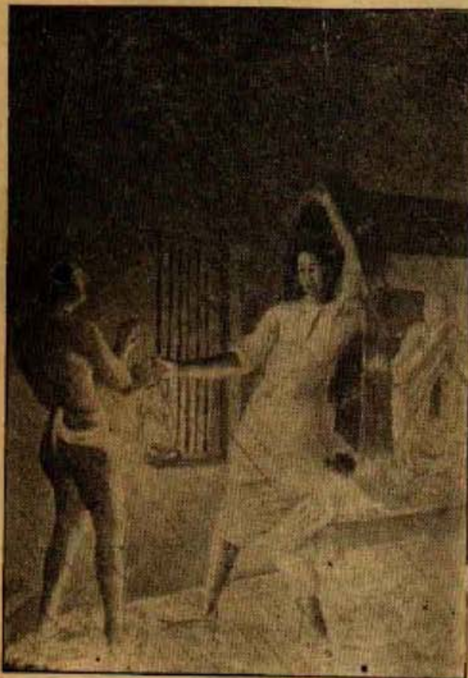
సంతతధారగ నిపుడు కురియుచుండెడి వర్షము ముద్దుకృష్ణ మనోరథములను ముంచివేసెడి వెల్లువ వలె వానికనుల కగపడెను. పొల్లుపొల్లుగ వీచెడి వాయువు వానికోరికల నెగురఁజిమ్మ మహావాయువుగఁ గానిపించెను! ముద్దుకృష్ణ కీయలజడియేల?

ఈ మిన్నూరు గ్రామము మొన్నమొన్నటి వఱకును ఈప్రాంతములందు ప్రసిద్ధి కెక్కి యుండెను. మిన్నూరి రెడ్లు కులశేఖరులని పొగడ్తలనందిరి. మెట్టమాగాణి సస్యములకు మిన్నూరివారు వాసికెక్కి యుండిరి. ఎంతటి ధనవంతులైనను వారు ప్రాలుమాలిక లేక తమ రైతులతోఁ గలసి పాటుపడుచుందురు కావుననే వారి రైశ్వర్యము స్థిరముగ నుండెను. ఇంతలో ప్రస్తుతము దేశము నావరించిన మిథ్యానాగరకతా ప్రభావమున మిన్నూరి రెడ్లలో సోమరితన మంకురించెను. వరిపొలములు, మాగాణిపైరులను వీడి యామహానీయు లిప్పుడు కాఫీశాలలు, నాటకశాలలును తమ విహారరంగములుగఁ జేకొనిరి. అంతకంతకు పట్టణనివాసముమందర మిన్నూరు సేద్యము దివిటీక్రింద దీపమయ్యెను! శ్రమకోర్చి పని చేయువలవాటు విడిచి కాలు కదల్చుటయె నీచమని వారు తలంచిరి. కావుననే మోటారుమీఁద విహారము, వేశ్యలతో వినోదమును వారికి విడరాని విధు లయ్యెను. వారిలోఁ గొందఱికి రానురాను నెల్లూరు నివాసమె కుగ్రామనివాసము కాఁగా వారు చెన్నపట్టణమునకుఁ దమ పీఠమును తరలించిరి. ఇట్లు నగరవిహారములను, పట్టణభోగములను మరగిన యా రెడ్లు క్రమకాలములోనే యప్పులవారి చేతులలోఁ బడిరి.

మిన్నూరి మల్లారెడ్డిని, సోదరులను ఎఱుఁగని వారెవరు? సకలైశ్వర్యములకును ఉనికిపట్టని పొగడ్తల నందిన వారియాస్తి కాలక్రమమున సాహుకారుల చేతులలోనికిట్లు వచ్చెను. ఇట్టి యవస్థ సైపక ఈ కుటుంబములోని కొందఱు అకాలమరణము నొందిరి. తక్కినవారు ఉక్కుచెడి తలా యొక చోటను తలదాఁచుకొనిరి. వీరు తమ వైరులమీఁదఁ దెచ్చిన యభియోగమున చెన్నపురమున నిన్ననే తుదితీరుపు చెప్పియుందురు. పర్యవసానము తంత్రీమూలమునఁ దెలియ నేర్పాటులు ముద్దుకృష్ణారెడ్డి చేసికొనెను గావున ఆ సమాచారము వినుట కతఁడు ఉవ్విళులూరుచుండెను. తంతి తెచ్చువారు దూరమున నుండఁగఁ గనిపెట్టుటకే ముద్దుకృష్ణ ప్రాతఃకాలము నుండియు గవాక్షమునొద్దఁ గనిపెట్టుకొని యుండెను. ఆవార్తమీఁదనె మనసుంచిన యాతనికి వాయువర్షముల తాఁకుఁ డంతగఁ దోఁపకుండెను. "గాలి బలమగుచున్నది; మేడదిగి రమ్మ"ని యెన్నిమారులు క్రిందినుండి యతనికి వార్త వెళ్లినను, లెక్కచేయక యతఁ డచటనే వేచియుండెను.

చినికిచినికి గాలివాన యగునన్న చొప్పున సూర్యాస్తమయ సమయమునకు పరిస్థితులు ఘోరమయ్యెను.

గ్రామమందలి పూరియిండ్లు ఎగిరిపోఁజొచ్చెను. చెట్లకొమ్మలు విఱిగిపోసాగెను. చిన్నకుటీరముల నుండువారి గతి చూడగా ముద్దుకృష్ణకుఁ జిరకాల మిత్రుఁడగు బావాజీసంగతి స్మరణమునకు వచ్చెను. ఇంతలోనే తన్ను క్రిందికిఁ దోడుకొనిపోవుటకుఁ బైకి వచ్చిన పరిచారకుని చేతి లాంతరు తాను జేతబూని, "వలదు, వలదు!" అని యింటనుండువారు వారించుచున్నను జమ్ముగూడ నెత్తి నిడుకొని ముద్దుకృష్ణ వీథినిబడెను.

"వలదు,వలదు!" అని యింటనుండువారు వారించుచున్నను జమ్ముగూడ నెత్తినిడుకొని ముద్దుకృష్ణ వీథినిబడెను.

౨

మిన్నారునకు ఆ ప్రక్కనుండిపోవు పెద్ద బాట చేరువనె యుండును. గ్రామమునుండి యచటికి పొలము గనిమలమీఁదనుండి నడచిపోవలయును. ఈ సన్నని త్రోవను నడచునపుడు పలుమారు వానికాలు జారుచుండెను. దారిప్రక్కలనుండిన చెట్లకొమ్మలు విఱిగి వాని పాదముల కడ్డముగఁ బడుచుండెను. వర్ష బిందువులు గాలివేగమున రాళ్లవలె వాని దేహమును మోఁదుచుండెను. వీని నేమియు లెక్కసేయక ముద్దుకృష్ణ పెద్దబాటచేరి, కొంతదూరము నడచి బైరాగి కుటీరముఁ గాంచెను. "దేవుజీ, దేవుజీ" అను పలుకులు విని బావాజీ తలుపుతీసి "ముద్దూ! ఏమి నీ సాహసము? లోనికిరా. ప్రాణములు పోఁగొట్టుకొనుటకే వచ్చినట్లున్నావు!" అనెను. ముద్దుకృష్ణ వానితో "దేవుజీ? ఈనాఁడు గాలివాన మిగుల బలిష్ఠముగానున్నది. మీయిల్లు నిలువదు. కాబట్టి మీరు మాయింటికిప్పుడే రండి!" యనెను.

చిఱునవ్వునవ్వి బావాజీ "ముద్దూ! నీ వీవానలో నెందుకు వచ్చితివి? నా ప్రాణముల కేమివచ్చెను. గడువు దగ్గరపడినవానికిఁ గాపుగడలేల? తడిసిపోవుచున్నావే! లోనికిరా!" అని వాని నాహ్వానము చేసెను.

ముద్దుకృష్ణకు ఎటులైన బావాజీని తనయిల్లు చేర్చి రక్షింపవలెనని కోరిక. బావాజీ మాత్రము "నా జీవముల కేమి! ముద్దూ! నీ రక్షణమును గుఱించియే ఆలోచించుచున్నాను. లోనికిరా! నీకేది శ్రేయమో యైదు నిమిషములలోఁ జెప్పెదను," అని బావాజీ పిన్నవానిని తొందరపెట్టి వానిని లోనికి బలాత్కారముగ లాగి మంచముమీఁదఁ గూర్చుండఁబెట్టెను.

ఒకింతసేపు ముక్కుచివరశ్వాసమును వ్రేళ్లతో జూచి, బావాజీ, "నీవు మంచిపనియే చేసితివి. ముద్దూ నేఁడు తుపానుగాలి గాఢముగఁ గొట్టుచున్నది. మేడలు మిద్దెలు కూలిపోవును. నీ విచటనే యుండిన నీ ప్రాణములు దక్కును." అని చెప్పెను.

"దేవుజీ! ప్రాణములయందు తీపి నాకు నేఁటితో తీఱిపోయినది! మీబోఁటి మహనీయులు సజీవులై యుండిన నాకుఁ జాలును. మీ రక్షణోపాయ మేమో నాకుఁ జెప్పుఁడు. నా ప్రాణములు గాలికి వదలివేయుదమనియే నాకోరిక!" అని ముద్దుపలికెను.

"హరిహరీ! ముద్దూ! పసితనముననే నీకేల యీ విపరీత విరక్తి? చాలుచాలు! ఇక్కడనుండుటయే నీకు శ్రేయము. ఇక్కడనుండి కదలకు!" అని బావాజీ వాని చేతిని బట్టుకొనెను.

"దేవుజీ! మీ యాజ్ఞ మీఱుటకు మనసొప్పదు. కాని యేమిచేయను? మీరక్షణమె నాకు పదివేలు! ఇంక నేనున్ననో, అప్పులవారిచేత అవమానపడి యంతరించుట కంటె వాయువరుణుల వాతఁబడి మడియుటయె మంచిది కదా!" అని ముద్దు తనచొక్కాను లాగికొని, ఇపుడు తలుపును మాటిమాటికిని మోదు జడి నెదుర్కొని "సెలవిండు, పోయివచ్చెదను దేవుజీ!" అని వైటికి దుమికెను. భావాజీ యేమి సేయుటకును దోఁపక, ఖిన్నుఁడై, "ముద్దూ! మహాబలు నిట్లు నీ వెదుర్కొనుట మృత్యువు నెదుర్కొనుటయే! ఒక పక్షమున పరోపకారమునకే యిట్టి సాహసము కూడునుగాని అన్యచింత కనుచితము సుమీ!" యని హెచ్చరించెను.

భావాజీ, తన యీ కడపటి మాటలు ముద్దుకృష్ణ కర్ణరంధ్రములు చొచ్చెనాయని సందియమందనేకాని అవి వాని హృదయఫలకమునుగూడ భేదించుకొని పోఁజారియుండెను! తన వ్యాజ్యముపోయి పరిస్థితులు వ్యత్యస్తమగుట, క్షేమగౌరవముల కాస్పదమగు భావాజీ నీకష్టసమయమున రక్షణస్థానమును జేర్చలేకపోవుట ఇవి యన్నియు తన జీవితమునకు వైఫల్యమాపాదించు శత్రువులని ముద్దుకృష్ణ యెంచుకొని తనతలంపులకుఁ దలయూఁచు నట్లుగనే యిపుడు ప్రచండవాయువు వీచుచున్నదని తలపోసి, ప్రాణములు గోలుపోవుట కిదె యనువని మొదట నుద్యమించెను! ఐనను గురూత్తముఁడగు భావాజీవాక్కులు వాని బుద్ధిని పర్యాలోచనమునకు త్రిప్పుట కారంభించెను. దైవసంఘటనము లెంతటి యద్భుతములని తలపోయుచు ముద్దుకృష్ణ యా కుటీరము వెడలి, వైట నాలుగడుగులు వేసినతోడనే యతని కమితమగు బడలిక గలిగెను. పరోపకార మిషమంతయైనఁ జేసి మఱి యసువులు వాసెదనని యా యువకుఁడు మీఁదఁబడు చెట్ల కొమ్మలను త్రోసివైచుచు, కాలికడ్డమువచ్చు రాళ్లను తొలఁగించుచు వేవేగముగ పెద్దబాటను బోవుచుండెను.

ఇట్లు కొంతదూరము నడువగా, వానికొక మానుషశబ్దము వినవచ్చినట్లు తోఁచెను. కొంచెము పొంచి మెల్లగ నడుగులు పెట్టుచుండగా, వానిపాదమున కేదో మెత్తగఁదగిలెను. అంత చేతనున్న లాంతరులోని దీపము

"ఇక్కడనుండి కదలకు!" అని భావాజీ వాని చేతిని బట్టుకొనెను.

పెద్దది చేయగా రెపరెపమని కొట్టుకొని యాఱిపోవుచున్న దీపపువెలుగున మనుష్యుని దేహమతనికిఁ బొడఁగట్టెను. ఆ శరీరమున వేడిమి కానవచ్చుటచేతను, నాసికనుండి శ్వాసము నడచుచుండుటచేతను జీవముండుట గుర్తెఱిఁగి, ముద్దుకృష్ణ వానిని దన బుజములమీఁద వైచుకొని వచ్చిన దారినె వెనుకకుఁదిరిగి యడుగులు పెట్టెను.

ఎంతసేపు నడచినను వానికి భావాజీ కుటీరము కానరాదయ్యెను. మోమునను, కన్నులను జడివానగొట్టుచుండినను, అపుడపుడు ఆకసమునఁ దోఁచు మెఱుపుల సాయమున నెట్టకేల కాతఁడు భావాజీ నివాసముచేరెను. కాని యందలి కుటీర మిపుడు నేలపాలయ్యెను. "అయ్యో! మృతు లొకరికిద్దరగుచున్నారే!" యని యలజడిపడి, క్రింది కొఱగి పోయిన కుటీరముమీఁద మోఁది, "దేవుజీ, దేవుజీ!" అని యా పిన్నవాఁడు బిగ్గరగ నఱచెను. అంత కొంతవడికి, లోనుండి యొక హీన

స్వరము వినవచ్చెను. తాటియాకులకప్పు నొకింత సడలించి బావాజీ, "ఏమిబాబా! లోనికిరా!" అని పలికెను. ఎటులో సందు చేసికొని, ముద్దుకృష్ణ తాను ముందుగ లోనికిఁ బోయి, తాను దెచ్చిన మానవ కళేబరమును పిమ్మట లోనికిఁ గొనిపోయెను.

పైకప్పు పడి పోయినను, లోపల మాత్రము బావాజీ గృహము వెచ్చగ నుండెను. బావాజీ కరదీపికను జూపఁగా, మెట్ల మీఁద నడచి, ముద్దుకృష్ణ ఒక సారంగను సాచ్చెను. అం దొకమూల మంటవేసి యుండెను. పడిపోయి యుండిన యా మనుష్యుని దేహము వారు గుడ్డలతోఁ దుడిచి, యుష్ణోపచారములు చేసిరి. కాఁగుచుండు పాలలో నొకింత చూర్ణము గలిపి బావాజీ వానినోటఁ బోసెను. ఆమనుష్యుఁ డంత తెలివి నొంది కదలి, మాటాడఁజొచ్చెను.

చీఁకటిలోఁ బడి యుండిన యా మనుష్యుఁడు, తాను, చెన్నూరు చెన్నారెడ్డి సేవకుఁడననియు, తన యజమానుని కోడలి కానాఁడు ప్రసవ మాసన్న మగుటచేత మంత్రసానిని బిలుచుకొని పోవుటకై పొరుగూరికి బయలుదేరి, మార్గమధ్యమున గాలివాన తాఁకుడుచే పడిపోతి ననియుఁ జెప్పెను. చెన్నారెడ్డి పేరు వినఁగనే ముద్దుకృష్ణహృదయము టకటక కొట్టుకొనెను. రెడ్డి యాప్రాంతపు భూస్వాములలోఁ బేరెన్నిక గన్నవాఁడు. ముద్దుకృష్ణకుఁ బరిచితుఁడు. అతని యింటి కనేకపర్యాయములు వ్యవహారపుఁ బనులచేత, ఆ యువకుఁడు రాకపోకలు సలుపుచుండెడివాఁడు. కాని యిటీవల ముద్దుకృష్ణ యచటికిఁ బోవుట కంతగ నిష్టపడకుండెడివాఁడు. దీనికిఁ గారణము లేక పోలేదు. రెడ్డి మనుమరాలు శ్యామల. శరీరసౌకుమార్యముతో సమానముగ బుద్ధివికాసము గలిగియుండిన యా సుందరి, విద్యావతి యనియు, వినయ సంపన్న యనియు చుట్టుపట్టుల నెల్ల విఖ్యాతి నందెను. ముద్దుకృష్ణ తన సొంతపనులమీఁద చెన్నారెడ్డి దర్శనము చేసినపుడెల్ల, ఆ ముద్దియ ముఖసందర్శనభాగ్యముఁ గాంచుచుండును. ముద్దుకృష్ణ పట్టపరీక్షయందు గెలుపొందినవాఁడు; రెడ్డియువకులలో కుశాగ్రబుద్ధి గలవాఁడు; సమాన సుగుణావళి యున్నచోట్ల ప్రేమ స్నేహములు పెరుగునని పెద్దలు చెప్పుదురు. కావుననే శ్యామలా ముద్దుకృష్ణులు, అచిరకాలములోనే, ఒకరియెడ నొకరు అవ్యాజ ప్రేమ గలవారైరి.

చెన్నారెడ్డికి మాత్రము, విద్యాప్రేమములను నూతనకాలపు విషయములనిన తలనొప్పి. దీనికిఁ దోడు, ముద్దుకృష్ణ చితికిపోయిన సంసారస్థితిని జూచి పలుమారు రెడ్డి పరిహాసించుచుండువాఁడు. ముసలి రెడ్డికి ధనమే ముఖ్యదేవత. ధనవంతులు కానివారలు వరవానుమున కర్హులు కారని యాతని మతము! కావుననే రెండు మూఁడు మారులు తన మనుమరాలిని, ఈ ధనహీనుని నెయ్యము వీడుమని రెడ్డి హెచ్చరించెను. తా నాయువకునితో మాటాడుచుండునపు డిటీవల, కారణము లేకయే రెడ్డి వానియెడల నిరసన భావముఁ జూపించెను. ఇది చూచి, రసజ్ఞతలేని యా పురుషుని గృహమునకు ముద్దుకృష్ణ రాకపోకలు చాలించెను.

ఇతఁడు చెన్నారెడ్డి పరిచారకుఁడని తెలిసికొనినపుడు, వానియెడల ముద్దుకృష్ణ మనస్సునందున్న దయారస మింకిపోవునట్లు కానఁబడెను! కాని, ద్వేషాంకురములఁ గోసివైచి, ఇపుడు వారి స్థితిగతు లొకింత వ్యత్యస్తమగుటచేత, ఆప్రభు పరిచారకుల యెడల కనికరముఁ బూని, "ఓయీ! నీవు జరూరుపనిమీఁద వచ్చినను, బడలిక పడితివి కావున, ఇక్కడనే నిలిచి యుండుట శ్రేయము. నేను బోయి, మంత్రసానిని రెడ్డియింటికిఁ దోడ్కొని పోయెదను." అని ముద్దుకృష్ణ పలికెను.

ఈసారి ముద్దుకృష్ణ తుపానుగాలిలోఁ బోవుట బావాజీ కెంతమాత్రము నిష్టము లేదు. ఎవరికిఁ గాని యిపుడు బైట కాలు పెట్టుట శక్యము కాదు. మహారావములతో వాయుదేవుఁడు కనఁబడిన పదార్థము లన్నిటిని మోఁది బ్రద్దలు చేయుచుండెను. వానికి సాయపడి, వరుణుఁడు, భూమి తలమును వర్ష జలమున ముంపఁ జూచుచుండెను. రచ్చఁబడి విచ్చల విడిగ పాంథజనులను మోదు బందికాండ్ర వలె, ఈ రెండు భూతములు భూతజాలమంతటిని కొట్టి కోలాహలము చేయుచుండెను. ఈ యిరు

పురు మహాబలులను ధిక్కరింపఁ గల జగజెట్టు లెవరును జగతిని గానరానటులు దోఁచెను!

సత్యము మాత్రె మది కాదు. బలములలో బాహుబలము పటుతరమైనను, దానిని మించునది మేధాబలము. బాహ్యబలమును ధిక్కరింపఁగలది యంతర్బలము. జంతుజాలమునకు, వృక్షజాతికి, తుదకు జడప్రపంచమునకును యమస్వరూపమగు నీప్రచండవాయు విఘ్నసమయమందు తలయెత్తి నిలువఁగలవాఁ డొక మనుష్యుఁడే. రౌద్రస్వరూపిణియు, పశుశక్తియుక్తయు నగు ప్రకృతికాంత నీసమయమున ధిక్కరించి సంచరింపఁ గలవాఁడు, సత్వగుణప్రధానుఁడును, దయాశీలుఁడును నగు మనుజుఁడే. ముద్దుకృష్ణ, శత్రుమిత్రు లను భేదము పాటింపక, ఆపన్నయగు నా యబల సంరక్షణార్థమై యా జడివానలో, బావాజీయొద్ద సెలవుగైకొని, వాని దీవనలతో కుటీరము బైటికి వచ్చెను. మంత్రసాని యుండు గ్రామము వానికిఁ దెలిసినదే. అది చేరువనే యున్నను, ఆ సమయమున మాత్రము చేర నశక్యమగు ప్రదేశము. దారిలో పడుచు లేచుచు ముద్దుకృష్ణ యెట్లు నడచి యా పల్లె చేరెనో యతనికే తెలియదు. ఆ యూరఁగల యిండ్లలో ననేకములు నేలఁబడిపోయెను. ఊరివారికైనను, ఆసమయమున మంత్రసానియింటి నానవాలుపట్టుట ప్రయాసకరము. ఎట్టకేల కాతఁ డొక యింటియొద్ద కేగి తలుపుతట్టి "కోటమ్మా?" యని బిగ్గరగ బిలిచెను. మంత్రసాని యట్టి సమయమున రాలేదని యింటివారు చెప్పివేసినను ఆ యువకుని మాట త్రోసివేయఁజాలక, కోటమ్మ బయలుదేరెను. రాత్రి పదిగంటలయ్యెను. అప్పటికి తుపాను అతి తీవ్రముగ నుండెను. బైట నిలుచుండుటయె దుష్కరము. శతకోపము పెట్టునట్టుగ నలుదెసలనుండియు రాళ్లు, కొమ్మలును వచ్చి శిరముపైఁబడుచుండెను. నడచుచుండువారిని, ఱెక్కలు లేకున్నను ఎగురఁజేయు ప్రభావముగల వాయుదేవుఁ డాతఁడే సర్వస్వతంత్రుఁడై జగతిని సంచరించుచుండెను. కొంత నడచునప్పటికి కోటమ్మకు బడలిక రాఁగా, ముద్దుకృష్ణ యామెను బుజములమీఁద నైచుకొనిపోయెను. ఆయువకుఁ డపుడు నడచిన మైలును పదిమైళ్లుగ లేఁ దోఁచెను. ఎట్టకేల కతఁడు గమ్యస్థానము చేరునప్పటికి చెన్నారెడ్డి యిల్లు చిందఱవందఱగ నుండెను. మేడ పైయంతస్థు కూలిపోయెను. గదులమీఁదనుండి పెంకులు జారి పడుచుండెను. ఇంటనుండు వారందఱును రెండుమూఁడు చిన్న గదులలోఁజేరి ప్రాణములు దక్కించుకొనుచుండిరి. ఇంతలో గర్భవతికి నొప్పులు ప్రబలమయ్యెను. ఎన్నికష్టముల కోర్చుకొనినను, ఈ కష్టము దాటఁగూడనిదికదా! ఈవిపత్సమయమున దమకు వైద్యుఁడుకాని, మంత్రసానిగాని లభ్యముగునాయని యింటివారు ఇష్టదేవతలకు మ్రొక్కుకొనుచుండిరి.

ఎవరో పిలువఁగ వారలు తలుపుతీసిరి. తాను జీవితము మీఁద నిరాశ చేసికొన్నను, కోడలికి సుఖప్రసవమెట్లు చేయఁగలనాయని పలవించు చెన్నారెడ్డి కన్నులకు

చెన్నారెడ్డి కన్నులకు మంత్రసానిని తన భుజములనుండి దించుచున్న ముద్దుకృష్ణ యాకారము గజేంద్రవరదుని యాకృతివలె... బొడగట్టెను.

మంత్రసానిని తనభుజములనుండి దించుచున్న ముద్దుకృష్ణ యాకారము గజేంద్రవరదుని యాకృతివలె తట్టి, వాని

మీఁదటనక దినములకుగల దురభిప్రాయమును బారఁద్రోలెను. ముద్దుకృష్ణ మాత్రము, అతనిసాగస్తలఁ జెవి పెట్టక మంత్రసానికి జన చేరు సహాయము చేసెను. అంత నామె సాహాయ్యమున రెడ్డికోడలు కొన్ని నిముసములకె సుఖప్రసవ మయ్యెను.

౪

ఇప్పటికి రాత్రి పదునొక్కగంట లయ్యెను. గాలివాన కొంత తగ్గునట్టు తోఁచినను, అట్లు జరుగలేదు. వాయుదేవుఁడు దిశలుమాత్రము మార్చెను. ఇదివఱకైనఁ గొంత యుపశమనముగ దోఁచినను, వేఱు దిక్కునుండి జగత్సంహార కార్య మారంభమయ్యెను. ఇదివఱకు పడని యిండ్లు చెట్లునిపుడు కదలిపోఁజొచ్చెను. తాను మిక్కిలి బడలియున్నను, ముద్దుకృష్ణ, గృహస్థునితో, "అయ్యా! మీ పశువుల కొట్టము లదరిపోవుచున్నవి. వానిలోని పశువుల సంగతి యేమి?" అని ప్రస్తావించెను. చెన్నారెడ్డికి తన పశువులే ప్రాణములు. విన నతఁడిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. "నాయనా! మన ప్రాణములె యిట్లు అరచేతులలోఁ బెట్టుకొని యున్నాము. ఇంత 'భవంతి'లో మనకె తలదాఁచుకొనుట కష్టముగ నున్నది. ఇంక పశువుల నెట్లు కాపాడఁగలము? వానిసంరక్షణము పరమాత్మునికె వదలివేయుదము!" ఇట్లు వారనుకొనుచుండఁగనే, సుభాలుసును నప్పుడయ్యెను. "ఆదిగో నాపశువులు మంటిలో గలసిపోవుచున్నవే!" అని యెలుఁగెత్తి రెడ్డిపలికి, నేలకొరిగెను. ముద్దుకృష్ణ ధైర్యముతో లాంతరు చేతఁబూని, "అయ్యా! మీమనుష్యు లెవరైనఁగలరా? కొడవలి యొక్కఁడది?" అని యడిగెను. తలమాసి పున్నయ్య కొంచెము మత్తుతో మూలఁబడియుండెను. ముద్దుకృష్ణ, వానినొక కాలితన్నుతో లేపి, వానిని దోడ్కొని, ఇంటివారు వలదనుచుండఁగనే, పెరటిలో నడుగిడెను. కాని గాలి తీవ్రముగ వీచి వారి నింటిలోని కొన్ని మారులలో దొరలించెను. కాలహరణమునకు జంకించి, సాహసించి యాయిరువురును కొట్టముల దిశకేగిరి. వానిలోఁ గొన్ని నేలపాలయ్యెను. మిగిలినవి యూఁగుచు మిక్కిలి యపాయకరముగ స్థితియందుండెను.

వారిపుడొక కొట్టమునఁ జొచ్చిరి. ప్రాణోపద్రవకాలమున బిగ్గరగ నఱచుచు, తమ్ము బంధించిన త్రాళ్ళతో పెనఁగులాడుచుండు పశువుల త్రాళ్ళను, పున్నయ్య లాంతరు చూపుచుండఁగ ముద్దుకృష్ణ కొడవలితోఁ గోసివైచెను. కొన్ని పశువులు ఓపిక లేక, తమ త్రాళ్లుకోసివేయనీయక గింజుకొనుచుండెను. ఎట్లో యాయిరువురును రెండవ కొట్టములోని పని ముగింపనున్నప్పుడు గాలితీవ్రత బలమయ్యెను. కొట్టము గుభాలునఁ గూలెను. ముద్దుకృష్ణ తప్పించుకొనెనుగాని, తలమాసి కాలికి గాయము తగిలెను. ఇంకఁ దా నిలువఁజాలనని వాఁడు లాంతరచటనె పడవైచి యింటిలోనికిఁ బరుగెత్తెను.

చేయుచుండు పని కిట్లు విఘ్న మాపాదిల్లుటకు ముద్దుకృష్ణ వగచి, తానొకఁడే పశురక్షణకార్యము నిర్వహింపఁజూచెను. ఇంతలో నింటిలోనుండి యెవరో లాంతరుతో వానిదెసకు వచ్చుచుండిరి.

నడకనుబట్టి యది స్త్రీయాకారముని తోఁపఁగా, ఇంతవర్షమున నే స్త్రీ రా సాహసించు నని యతఁడాశ్చర్యపడెను. ఆమె యొక జవ్వని. ఆ తరుణి ధరించిన వలువవలువ, వర్ష దేవుని యీర్ష్యచేఁ దనచక్కఁదనమును గోల్పోయియు, యజమానురాలి యంగసౌందర్యమును గాపాడి తన కౌశల్యమును స్థిరపఱుచుకొనెను. వర్షజల సిక్తములగుటచే జెంపల నంటియున్న కురులు, ఆ యంగన ముఖపద్మము నానవాలుపట్టకుండ జేయుచుండినను, ఆ సుకుమారి చెలువగవును, కన్నుల మనుకాంతియును, తనస్వామిని గుట్టు బయలు పెట్టుచుండెను. వాయువర్షములచే గాసిపడు జనుల సేవదేర్చుటకు భూతలమునకేతెంచిన దేవకన్యకవలె నాకాంత కనఁబడెను. అంత ముద్దుకృష్ణ, "శ్యామలా! గాలివానలో నీ కీసాహసమేల? కఠినహృదయుఁ డగు వర్ష దేవునికి నీకోమలదేహము ముద్దనుకొంటివా? వెంటనె లోనికి మరలిపో!" అని పలికెను.

కాని శ్యామల మాత్రము, "నాథా! నే నింతసేపును మీకష్టము నూరక కిటికీనుండి యాతురతతో కనిపెట్టు నప్పటికంటె చినుకులలోఁబడి మీకు సాయము చేయ వచ్చిన యిప్పుడె, హాయిగ నున్నది! పరోపకారుల వరి

చర్యల మరగిన మాకు ఇంటిపనులమీఁద నీసడింపేకదా! వినను నేనువచ్చినది మీకుతోడ్పడుటకుఁ గాదు. నాముద్దుదూడల సంరక్షణమునకే! కూఁగుచున్న యీకొట్టములో నాపిల్ల దూడయును,పడిపోయిన యీ పాకలో నా నల్ల లేఁగయు నున్నవి. వీనిని ముందు విడిపింపవలయును!" అని పలికెను.

అంతట శ్యామల లాంతరు చూపగా ముద్దుకృష్ణ ఆయా కొట్టములలోనికి బోయి, దూడలను విప్పివేసెను. తనకుఁ బ్రియములగు గోవు లివి యని మాటవరుసకా స్త్రీ యనెనేకాని, గోజాతిమీఁద నంతయు ఆ జవ్వని కవ్యాజప్రేమము గలదు. కావుననే భోరున గురియు నావర్షమున నా తరుణు లిరువురును పశుగణమును మృత్యుముఖమునుండి తప్పింపఁగలిగిరి.

పడిపోయిన కొట్టములనుండి చనిపోవు పశువుల యఱపులు వారి వీనులకు వినవచ్చుచుండెను. అట్టి ప్రదేశములకుఁ బోయి యా యిరువురును, తమ చేతుల కందినంతవఱకును పశువుల మెడ పలుపులు గోసివైచిరి. కాలు స్వాధీనముగనుండిన యావులు తప్పించుకొని పారిపోయెను. లేవలేకుండువానిని ముద్దుకృష్ణ చేతి కిడ్చివైచెను. కాని యన్నిటికి నతఁడిట్లు సాయముచేయ నేరకుండెను. కొట్టముమధ్య పడిపోయి, తల చితికి, రక్తము స్రవించుచుండ, నాలుక వైటవేసి, నిలువుగ్రుడ్లుపడి పోయిన గోవులనుజూచి శ్యామల విలపించెను. ఇట్టి ఘోరదృశ్యములు, ఆ మృదుహృదయ కన్నులఁ బడుటకు ముద్దుకృష్ణకిష్టము లేదు. ఏపురుషుఁడైనఁ దనకీతరుణమున సాయపడెనచో, శ్యామల నింటిలోని కంపివైచి, యాపాపదశనుండి పెక్కుగోవులను దాను దప్పింపఁగలనని యా యువకుఁడు తలంచుచుండునప్పుడే, ఇంటిలోనుండి వచ్చెడి మనుష్యునిచేతనున్న లాంత రతనికన్నులకు బొడగట్టెను. "బాబా! ఎక్కడనున్నావు? బ్రదికియుంటివా!" అను నార్తనాదము వాని వీనులకుఁ దట్టెను. ఇట్లు ముద్దుకృష్ణ నేమ మారయుచు వచ్చినది బావాజీ.

ఆ ప్రళయకాలమున, స్వసౌఖ్యమునువీడి, గోసంరక్షణమును చేయుచుండెడి యా తరుణులను జూచి, బావాజీ ఆనందపరవశుఁడయ్యెను. ఆ ముదిత శ్యామల యగుట తెలిసికొని బావాజీ, "బాబా! ఇప్పుడుగదా నా కన్నులు ధన్యతనొందెను!. సౌజన్యమున మీ రొకరి కొకరు తీసిపోరు. ఒకరికొక రెంతయు తగియున్నారు. ఇప్పుడీ మాటలకేమి గాని, యీ వానలోఁ దడిసి, యీ మోటుపనులు చేయుట ఈ కోమలి కనుచితము! నేను నీకు తోడ్పడెదను!" అని చెప్పివేసి, యామె నింటిలో దిగవిడిచి వచ్చెను.

అంత బావాజీ, ముద్దుకృష్ణ చేతనున్న కొడవలిని దీసికొని "నాయనా! నీవు శ్రమపడి యున్నావు. నాకు దీపము చూపించుము. నేను పశువులనువిడిపించెదను" అని పలికి, గోసంరక్షణ కార్యమునకు దిగెను.

ఇట్లు వారు తమ పని పూర్తిచేసికొని, పారిపోవుచును, పడిపోవుచును నుండు పశువులను దప్పించుకొని ఎట్టకేలకు నింటిలో నడుగిడిరి. శీతవాతముచే కొయ్యఁబారిన వారి దేహములకు సేదము గలుగుటకై రెడ్డిసుంటవేసెను. వారు కట్టుకొనుటకు పొడివస్త్రము లిచ్చెను. అప్రార్థితముగ నీయిరువురు పురుషులును తమ కీకష్టకాలమున సాయము చేయుట తలపోయఁగా, రెడ్డికి మతిభ్రమణము గలుగునట్టు లుండెను. ఇట్టి దయార్ద్రహృదయత మానవులకు సాధ్యమా యని యతఁడు నిర్విణ్ణుఁడయ్యెను.

ఇప్పటికి రాత్రి యొంటి గంటయయ్యెను. వాన జోరు తగ్గిపోయెను. "మన మింటికేల పోఁగూడదు?" అని ముద్దుకృష్ణ యనఁగా, బావాజీ వానిని వారించి, "నాయనా! నీవు మిక్కిలి డస్సిపోతివి. నీ ప్రాణము లీనాఁడు నిలిచి యుండునని నేననుకొన లేదు. నేఁడు నీ గండ మిత్తరుల మీఁదుగా పోయినది! నీకిఁక భద్రమే. కాని కొంచెము నీవు నిద్రించితివా స్వస్థపడుదువు." అని బావాజీ బ్రతిమాలినను, యువకుఁడు వినక, "దేవుఁడా! ఈ లోకసంక్షోభసమయమున కూర్కెవరికిఁబట్టును? ప్రాణభయముచేత ప్రజలు నిరాహారులై యీరేయి జాగరణము చేయుచున్నారు. చంటి పిల్లలు సయితము తమ తల్లుల యొద్ద పాలు త్రాగ మఱచిరి! ఇట్టి విపత్సమయమున

జనుల చెరల దీర్చుటయే జీవిత పరమార్థము గదా. నాకు నిద్రావిశ్రాంతులతో పని లేదు. మీ సెలవు గైకొని పోయి వచ్చెదను. మీ రిచట విశ్రమించి, వేకువనె యింటికిఁ బొండు. నేనడుగుట మఱచితిని! మీ రీ గాలివానలో ని ల్లేల వెడలివచ్చితిరి?" అని ప్రశ్నించెను.

బావాజీ "నాయనా! పసివాండ్ర కపుడును వారి ధోరణియె కాని, వేఱు ప్రసక్తి లేదు. పెద్దవాండ్ర కును దూవి గూడ మానవ హృదయములే సుమీ! జడి వానలో బయలు వెడలిన నీకొఱకు, లేఁగను బాసిన గోవువలె నేఁ బరితపించితిని. వెఱ్ఱిదుఃఖము నా మనస్సు నావహించెను. నిశ్చేష్టితుఁడ నైతిని. కొంతసేపటికి మోహము తెలిసికొనిన నా అంతర్నేత్రము నెదుట, రక్త ప్రవాహము మధ్యమున, మృత్యువు సన్నిధిని, తాండవ మాడు నీయాకారము పొడఁగట్టెను. ఇఁక నా కాళ్లాడ వయి కావు. పారంగమున నిద్రించు మనుజునిలో పనిమీఁద పోయి వచ్చెద నని చెప్పి, నేనిల్లు వెడలితిని. నిన్నుఁ జేరవలె నని మనస్సున నెంతో వ్యామోహమున్నను, కాలిలో సత్తువ లేదు. ఐనను, గాఢాంధకారముననె బడి, మహాబలు నెదుర్కొని, యీ యూరి వెంగనైతిని. అడుగడుగునకును అడ్డంకులె. రాళ్లురప్పలు, గతుకులు గండ్లు, తప్పించుకొని, రొప్పుచు యింటికి వచ్చి నిన్నుఁ జూచి ప్రాణములు నిలువఁబెట్టుకొను నాశ ప్రేరింపఁగా నేను నడచితిని. ఇట్లు వేగముగ నడుగులు వేయుచుం డఁగ నా కా లొకపడిపోయిన చెట్టునకుఁ దగిలి నే నేలఁ బడిపోతిని. ఎట్లో తెప్పిరిలి, మరల పైనము సాగించి, యిచటఁ జేరితిని. ఇఁక కార్య సాఫల్యమైనది!"

వీరి సంభాషణముతో వేకువ సమయ మయ్యెను. ఇప్పటికి వానయు, గాలియుఁ బూర్తిగ వఱఁగి పోయెను. ఇఁకఁ బోయి వచ్చెదమని బావాజీ, ముద్దుకృష్ణలు చెన్నారెడ్డి యొద్ద సెలవు తీసికొని ఇంటిదెసఁబట్టిరి.

ఇపుడు రస్తామీఁద బాహాటముగ నడువ వీలు లేదు. అసంఖ్యాకములగు చెట్లు, కొమ్మలును, దారికడ్డముగఁ బడియుండెను. అట్టిచోట్ల నడకసాగుట యసాధ్యము. ఎటులో నడచి బావాజీముద్దుకృష్ణలు, పడిపోయిన బావాజీ కుటీరమునొద్దకు వచ్చిరి. లోనికి వచ్చి కొంచెము సేపు అలయికతీర్చుకొని మఱి పొమ్మని బావాజీ చెప్పినను, తన యింటి సేమమును, ఊరి సమాచారమును గని పెట్టవలయునని ముద్దుకృష్ణ వెడలిపోయెను. ప్రభాతసమయమునఁ గలకలవృచుండెడి మిన్నూరుగ్రామ మిపుడు పాడువారియుండెను. పడిపోయిన చెట్లు, కూలిపోయినయిండ్లు, చనిపోయిన జీవరాసులను జూచి ముద్దుకృష్ణ కన్నుల నీరు గ్రమ్మెను. సగము జీవముతో నఱచుచుండు గోవులను, కొనయూపిరితోఁ గొట్టుకొను చుండు సన్నజీవములను జూచి, చేయున దేమియు లేక యా యువకుఁడు శోకించెను. పేదవారలు తమకుటీరములు కూలి, తమయాస్తియంతయు నేలపాలగుటకు విలపించుచుండిరి. భాగ్యవంతులకును నష్టము లేకపోలేదు. వారి కొట్టములు గూలి పశువులు మగణించినవనియు, గాదెలుపడి ధాన్యాదులు మంట గలిసెననియు భూస్వాములు పలవించుచుండిరి. గాలివానకు గాసినొందని గృహస్థు లచట నెవరును లేరు. నష్టపడినవారి యోగక్షేమ మరయుచును, కష్టదశ నున్న వారికిఁ జేతనైన సాయము చేయుచును ముద్దుకృష్ణ తనయింటి దెసకుఁ బోయెను. ఇపుడతని యిల్లెచ్చట నున్నది? ఆ గ్రామమందలి గృహములలో మేటి యనఁదగు వారి మేడ, ఆనవాలుపట్టుటకు వలనుపడని విధమున నేలపాలయ్యెను!

శిథిలమైన యాగృహము నొద్దఁ జేరి, యచట ప్రభాతభాను నెదుట నిలుచుండునపుడు, పాపము ముద్దుకృష్ణకుఁ గన్నుల నీరు క్రమ్మెను. "ఆహా! దైవ మీ కుటుంబమున కెంతటి యాపద తెచ్చిపెట్టెను! మా పరిస్థితులవలెనే మాగృహమును జితికి నేల పాలయ్యెను. అప్పుల వారిచే కాఁగల కార్యము గాలివానయే తీర్చినది! దైవ సంఘటనలు దాటఁ గూడనివిగదా? ఐన వగచిన పని యేమి?" అని యతఁడు ధైర్యము తెచ్చుకొని, ఇపుడు తన సేమమెఱిఁగి సంతసించిన యింటి వారలకుఁ దా నింటి పనులందుఁ దోడ్పడెను. ఎట్టి విపద్దశలయందైనను సజ్జనులకు సత్కార్యాచరణమున కవకాశములు గలుగుచునే యుండును. తమ యిల్లు పోయినను, సద్ల

గాదె నిలిచి యుండుట కతఁడెంతయు సంతోషించెను. ముద్దుకృష్ణ మనసున నపు డొక సత్కార్యాచరణమును సంకల్పించుకొనెను. సర్వస్వము కోలుపోయి యల్లాడుచుండెడి యా గ్రామమందలి పేదవారల నతఁడు రప్పించి, కొన్ని దినముల వఱకును వారికిఁగావలసిన వడ్లు వారికిచ్చెను. ఈ స్వల్పసాహాయ్యమే యా పేదలకు పదివేలుగ నుండెను.

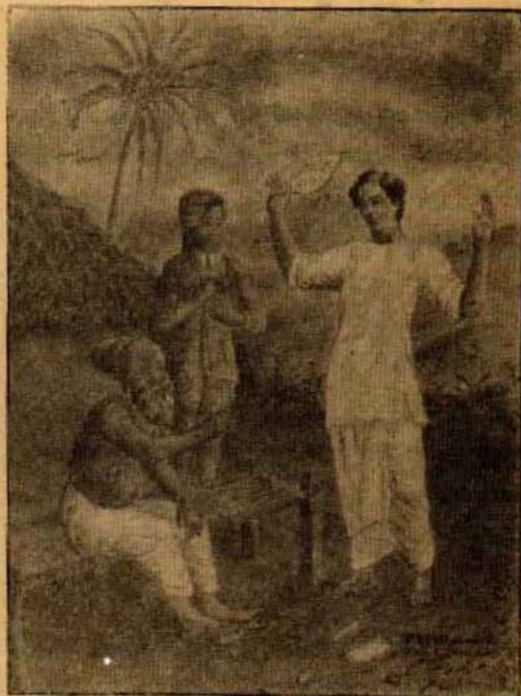
ముద్దుకృష్ణ కిపుడు తన యూరివారల నుద్ధరించుటయె ముఖ్యకర్తవ్య మయ్యెను. తన పెరటిలోను తోఁటలలోను బడిపోయినచెట్లు, ఇండ్లు కట్టుకొనుటకై పేదల కతఁ డిచ్చివేసెను. అందు వలన నందఱికిని మేలు సమకూరెను. చెట్లు పడుటవలన నడచుటకు వలనుపడని ప్రదేశములు శీఘ్రమె చక్కఁబడెను. తమ కిన్ని విధములఁ దోడ్పడిన యా పరోపకారియెడ నందఱికిని గౌరవానురాగములు మిక్కుటమయ్యెను. గ్రామమంతయు వెంటనే పరిశుభ్రమయ్యెను. కావుననె మిన్నూరు గ్రామమున కుళ్లినయాకులు, చనిపోయిన జంతు కళేబరములు తక్కిన ప్రదేశములందునవలె వారముల కొలఁది చేల నిలచియు, నీట మురిగియు దుర్గంధములు వెదఁజల్లియు రోగవ్యాపనమునకు తావియ్యక శీఘ్రమె భూగర్భమునఁ జొచ్చి, భావికాలపుసస్యముల కుపకరించు యెరువుగఁ బరిణమింప మొదలిడెను.

౬

తుపాను సంభవించిన కొన్ని దినముల వరకును మిన్నూరు గ్రామమున ముద్దుకృష్ణకు తలవొత్తుట కైన తీరిక లేనంత పని గలిగి యుండెను. కావుననే మనమున నెన్నిమారులో బావాజీని గురించి యతఁ డనుకొనినను పోయి యాయన దర్శనము చేయ వలను పడకుండెను. ఒకనాఁ డతఁడు తీఱిక చేసికొని, బావాజీని జూచెను. బావాజీ మంచమునుండి లేవలేక పోయినను, చిఱునవ్వుతో ముద్దుకృష్ణను కుశల ప్రశ్నము చేసెను. గాలివాన రాత్రి తగిలిన దెబ్బవలన బావాజీ కాలు వాచెను. ఇన్ని దినములవఱకును ఆయనసేమ మారయకుండుటకు ముద్దుకృష్ణ నొచ్చుకొనెను. బావాజీ వానినివారించి, "ముద్దూ! నీవు గ్రామమునకు చేయు సేవా సమాచారము నాకుఁ దెలిసి సంతోషించితిని. ఈ తాపత్రయముచేతనే నీ ముద్దు మొగమున ముదిమి గానవచ్చుచున్నది! నీ పరోపకారబుద్ధి గాలివాన రాత్రియే నా కగపడినది. ఒడలుదాఁచుకొనక ప్రజాసేవ చేయుచుండుము. ఇదియె నిజమైన పౌరుషము. దీని వలననే నీకు శత్రుసంహారమును, మిత్రసంపాదనమును చేకూరును. శత్రువు లనిన జ్ఞప్తి వచ్చినది మీ వ్యాజ్యము సమాచార మేమైనఁ దెలిసినదా?"

ముద్దుకృష్ణ "చిత్రముగా నున్నది. ఏ సమాచారమును దెలియలేదు. ఒక స్నేహితుఁడైనను దెలియఁ బఱచినవాఁడు కాఁడు. తంతియుఁ జాబును గూడ లేవు!"

బావాజీ:— "మన కిదివరకు బాగా తెలిసినది కాదు. గాలివానకు తంతి తీఁగలు తెగిపోవుటవలన తంతి వచ్చుచుండుట లేదు. ఆ కారణముననే రయిలులు కూడ లేదు. కావున జాబులు లేవు. దీనికై నీవు పరితపింప నక్కఱ లేదు. మీరు మంచి దినములు తిరిగి చూతురు.

"దేవుజీ! గెలిచినాము!"

ఈమాటలు బావాజీ చెవుల పడఁగనే తపాలుజవాను జాబులసంచిని దెచ్చి ముద్దుకృష్ణ చేతనుంచెను. తంతి విప్పుకొనుచునే యా యువకుఁడు ఒక గంతిడి, "దేవుజీ! గెలిచినాము!" అని యానందాశ్రువులు రాల్చుచు, బావాజీని కౌఁగిలించుకొనెను.

బావాజీ వాని నభినందించి "ఎంతబాధపడితివి బిడ్డా! నేఁటితో మీ కుటుంబపు బాధలు పరిసమాప్తి నొందినవి. ఎల్లకాలము వసువస నిశిలేనా? నిండు వెన్నెలలు కురియఁ చుండఁగా శీఘ్రమె రారాజును బోలిన నీకీర్తి ధగధగ మెఱయఁగలదు! లేలెమ్ము!" అని కన్నతండ్రి కొమరుని లాలించునట్లుగ నాయువకుని లాలించెను.

అంత వారిరువురు నిట్లు సంభాషించిరి. ముద్దుకృష్ణ "దేవుజీ! ఈ తంతిలోను జాబులలోను గల సమాచారములు సత్యమేనా! మా సంసారమున కెన్నఁటికైన భాగ్యదినములు వచ్చునా? ఆ నెల్లూరి వారి చేతులలో నుండి మాకెప్పుడైన విముక్తి కలుగునా?"

బావాజీ—ముద్దూ! నీవేల యింకను సందియపడుచున్నావు? కాలచక్ర మెప్పుడును ఒకరీతినే తిరుగదు. నెల్లూరునగర మెట్లు నష్టపడినదో మనకుఁ దెలిసినదిగదా. చూచి వచ్చిన చెంగారెడ్డి చెప్పినాఁడు, పాడుపడి సకలదుర్గంధములకు మూలకందమైన యా నెల్లూరు నగరమునకంటె కుగ్రామము మగు మన మిన్నూరె మిన్నగ నున్నదని చెప్పెను. కావుననే, పిల్లలు మాడ

'నెల్లూరు నేల పాలైతే,
మిన్నూరు మిన్న ముట్టును!'

అని వీధులలో పాడి సంతసించుచున్నారు.

"ముద్దు—దేవుజీ!

'నెల్లూరు నేల పాలయితే మిన్నూరు మిన్న ముట్టును!'

అను పాటెంత కింకేమైన అర్థము చేయవచ్చునా? మావిరోధులు నెల్లూరులో నిపుడు పొందిన నష్టమునకును మాకిపుడు లభించిన లాభమునకును, ఏమైన సామ్యము చెప్పుకొనఁగూడదా!"

బావాజీ—"అర్థముల కేమి కొదువ? అన్వయము చేసికొను వారి చమత్కృతిని బట్టి సుద్దుల సారస్యము తేటపడుచుండును! దీనికేమిగాని, నీకు పిరితోపా టింకొక శుభముకూడ సమకూరునట్లున్నదోయి ముద్దూ! నీకు చెప్పమఱచితిని. నీకొఱకు రెండుమూఁడుసారులు చెన్నారెడ్డి కబురుపంపినాఁడు. తుపాను రాత్రినుండియును నీపేరు వారియింట రామస్మరణ యైనదని చెప్పుచున్నారు. పిమ్మట విశూచి ప్రబలినపుడు చెన్నూరుగ్రామమునకు నీవు సేవాసమితివారిచేఁ జేయించిన సహాయములను చెన్నారెడ్డి నీకత్యంతప్రియుఁడైనాఁడు. నీకేవో పెద్ద బహుమతి రెడ్డి యీయనున్నట్లుగ వినుచున్నాను. అన్నిటికేమిగాని, నీకొక బహుమాన మిచ్చిన సర్వోత్తమము సుమీ?"

ముద్దు: "అదియేది, దేవుజీ?"

బావాజీ: "మఱచితివా, ముద్దూ! నీహృదయేశ్వరి శ్యామలయె!"

౭

ఇంత గాలివానకొట్టి ఇన్ని దురవస్థలకు దీనజనులు లోనయినపుడుగాని, చెన్నారెడ్డికి ముద్దుకృష్ణ యెడల దురభిప్రాయము పోలేదు. అనాదిగా నెల్లూరు చెన్నూరు రెడ్లకు, మిన్నూరువారిమీద వైరములు గలవు. కాలానుగతముగ నవి సమసిపోయెడివి. కాని, వారు నమె ప్రధానమైన యా రెడ్డికులశేఖరులకు పూర్వవైరముల పెనచుచుండుటయె తమ కులధర్మమని తోఁచి, వారు, తదనుగుణముగ నడచుకొనుచుండిరి. ఐనను, చెన్నారెడ్డి నవనవకు ముద్దుకృష్ణ ప్రజ్ఞానుగుణములు నచ్చి ఆ యువకునకు మంచి యరణముతో దన మనుమరాలి నొసంగ నిపుడతఁ డుద్యుక్తుఁడయ్యెను. ఇంతలో ముద్దుకృష్ణ సంసారస్థితిగతులు వ్యాజ్యపు తీర్పుమూలమున బాగుపడుట కూడ తటస్థించెను. కావున శ్యామలా ముద్దుకృష్ణుల పరిణయపుసమాచారము జనులు విని మిక్కిలి సంతోషముతో,

"నెల్లూరు నల్లూరు నేలపాలైనపుడు,
చెన్నూరు మిన్నూరు చెలిమితో నుండు!"

అని పాటలు పదములు పాడుకొని, వినోదింప సాగిరి.

ముద్దుకృష్ణ తన మనోహారిణి శ్యామల తనకులభించుటకెంత ముదమందినను, తమ మండల మిట్టి కష్టదశ యందుండునపుడు తాను వివాహభోగము లనుభవించుట యనుచితమని నమ్మి, తా నొకవత్సరము వఱకును పెండ్లి మాట తలపెట్టనని నిశ్చయము చేసికొనెను. దీనివలన స్వజన కవిజన హృదయములకు కొంత యాశాభంగము గలుగునటు లయ్యెను. కాని, బావాజీ యొకనాఁడు ముద్దుకృష్ణను బిలువనంపించి, "బాబా! నిన్ను గుఱించిన నా కోరిక లన్నియు నీడేరెను. నే నిపుడు దూరదేశయాత్ర కట్టవలసి యున్నది. కన్నతండ్రివలె నీ పెండ్లి కన్నులారగాంచి మఱి పోవలెనని యున్నది!" అని పలికెను. బావాజీ యభీష్ట లేశమును తెల్లింపఁ గలుగుట ముద్దుకృష్ణకు మహాప్రసాదము. కావున శీఘ్రకాలములోనె శ్యామలా ముద్దుకృష్ణుల పరిణయ మతి వైభవముగ జరిగెను. ముద్దుకృష్ణ సంతోషము మిన్ను ముట్టినట్టుండెను. బావాజీ యానందమునకు మేరలేనట్టుగ దోఁచెను.

౮

ఒకనాఁడు బావాజీ ముద్దుకృష్ణకు వర్తమాన మంపెను. తుపానురాత్రినుండియు బావాజీకి దేహస్వాస్థ్యము తప్పియుండెను. నాఁటిరాత్రి తగిలిన దెబ్బవలన నతని కాలు వాఁచెను. ఎన్ని చికిత్సలు చేసినను ఆవాఁపు తీయకుండెను. జ్ఞానవైరాగ్యవిషయములం కానేక వైద్యమునందును ప్రవీణుఁడని బావాజీ యా ప్రాంతములందు ప్రసిద్ధి కెక్కెను. ఇఁక యోగవిద్య యాతని సొమ్మే. ఇన్ని విద్యలుండియు బావాజీ తనకాలు నెమ్మదిపఱచుకొనలేకుండుటఁ జూచియందఱు నాశ్చర్యపడిరి. బావాజీ కీ ప్రాంతము లందుండుట కిఁక నిష్టము లేదనియును, కొలఁది కాలమున నే హిమాచలప్రాంతములకో వెడలి పోనున్నాఁడనియును పలువు రనుకొనిరి. అట్టి వారిలో ముద్దుకృష్ణ యొకఁడు.

కుటీరము సొచ్చి బావాజీని చూచినంతనే యేలయో కాని ముద్దుకృష్ణ కానాఁడు దుఃఖము పొంగిపొరలి వచ్చెను. బావాజీ కాలు పొంగియుండెను. ఆయన ముఖమున ధవళిమఁ గానబడెను. పెదవులయందు రక్తిమ తోఁపకుండెను. ముఖము వివర్ణత నొందియుండెను.

దైన్యముచేఁ దడఁబడిన గొంతుతో ముద్దుకృష్ణ, "దేవుజీ! ఏల మీరిటు లున్నారు? మీ యారోగ్యము క్షీణించుచున్నదే. మనస్సు వ్యాకులతనొంది యున్నదే. మీ సేవ చేయుటకు నేను సంసిద్ధుఁడను." అని చెప్పెను.

బాబాజీ: "బాబా! ఈశ్వరానుగ్రహ మిట్లున్నది. నేనిఁక జీవింపను. నీతోఁ గొన్ని రహస్యపు మాటలు చెప్పి మఱి ప్రాణములు విడిచెదను."

బావాజీ కిపుడు బలహీనత హెచ్చుచుండెను. ఆవేదనతో దుఃఖ ముప్పొంగుచుండెను. కంఠస్వరము హీనమయ్యెను. అతని శయ్యయొద్దకు ముద్దుకృష్ణ వచ్చి వినుచుండెను.

బాబాజీ:"నేను మిన్నారి రెడ్లవంశమువాఁడను," అని యారంభించినతోడనె, ఆశ్చర్యమున ముద్దుకృష్ణ లేచి, "నే నెన్ని మారులో అట్లే అనుకొంటిని. కాని, చెప్పండి." అనెను.

బావాజీ: "మల్లారెడ్డి జ్యేష్ఠ పుత్రుఁడను—"అని యతని నోటినుండి రావేగమె, ముద్దుకృష్ణ ఒకగంతుతో బోయి, రోగిని గాఁగిలించుకొని, "తండ్రీ! ఏల నీవింత కాలమునుఱకును నీ సంగతి మఱుఁగుపఱిచితివి? జనకుని వలెనే నిన్ను హృదయమున భావించుకొంటిని. ఇంకను చెప్పండి!" అని పలికెను.

బావాజీ: "మన కుటుంబపు స్థితిగతులు తారుమారగుచుండుటచేత, నాకింటిమీఁద రోఁత జనించి, దేశములపాలై పోతిని.

ఉత్తరహిందూస్థానమేగి, కొందఱు మహనీయుల యనుగ్రహమున యోగశాస్త్ర మభ్యసించి, వైద్యశాస్త్ర రహస్యము లనేకములు గ్రహించి, దేశసంచారముచేసి, చిరకాలమునకు మరల నీప్రాంతముల కేతెంచితిని. అప్పటికే మన పెద్ద లనేకులు గతించిరి. చిన్నలలో పలువురు కుత్సితవృత్తులఁ దగిలి, కుటుంబ ధనమును కొల్లపెట్టుచుండిరి. నీవు బాల్యమునమంటివి. సన్న్యాసినైనను కుటుంబ

గౌరవమును, నీపురోవృద్ధినిగోరి, ఇచట నేనిలిచియుండుట కుద్యమించితిని. అట్టిచో, ఏపుణ్యక్షేత్రములు సేదర్శించుటకుఁ బోయినను, మనస్సుమాత్ర మిచటనే యుండుననుట స్పష్టము. కావున నిచటనే ప్రచ్ఛన్నముగనుండి, నీ సేమ మారయుచు, లేనిపోని సంబంధములుమాత్రము కలిగించుకొనక, నామార్గమునేఁ జూచుకొనుచుండుట లెస్సయని మనస్సును సమాధానపఱచుకొంటిని.

"పూర్వము నన్నెఱింగిన పెద్దలు గతించుటవలన సన్నీయూరినాశ్రమమున నెవరును గుర్తింపఁజాలరైరి. అందువలన మెల్లఁగ నిచట కుటీరము వేసికొని ఒకకన్ను నీ మీఁదను,ఒకకన్ను పరమాత్మునిమీఁదను నుంచి దినములు గడుపుచుంటిని. మెల్లమెల్లఁగ నీతో స్నేహము కలిపితిని. ఎప్పటి కప్పుడు నీమనస్సు గ్రహించి, అది సన్మార్గమునఁ జరించునటులు పదిలపఱచుచుంటిని. ఇదియె నా ముక్తి మార్గ మనుకొంటిని. చెప్పుట కేమి యున్నది? ఇప్పటికే నా యైహికకష్టములు తీఱినవి. నామనస్సు కుదుటఁబడినది. ఇఁక మృత్యుముఖము నపేక్షించుచున్నాను."

తండ్రికొడుకు లిరువురి కన్నులనుండియు నశ్రుకణములు సంతతధారగ నొలుకుచుండెను. అంత పుత్త్రుఁడు తీఱనిమోహమున జనకుని కౌఁగిలించుకొని, "నాయనా! కొన్నిదినములైనను నేను నీనూతన బాంధవ్యసౌఖ్య మనుభవింపగూడదా? మీ మరణమున కింతటి యాకస్మికత్వ మేల?" యని యడిగెను. బావాజీ, "నాయనా, అజ్ఞానముచే నీ వడుగుచున్నావు! నా గడువు సమీపించినది గావుననే, మనసంబంధ మిప్పుడు బయలుపడిన దనుకొనఁ గూడదా? భూలోకనివాసముతోఁ దనివిఁ జెందితిని. అది యెంత దీర్ఘమైన నంత దుఃఖావహము!

"తుపానురాత్రితో నాకు జీవితము దన విముఖత్వము గలిగెను. వైధవ్యదశ నందినటులైన ప్రకృతిసోదరిని కన్నులతో నేఁ జూడనోల్లను! నశించిన గృహములు, భవనములును మరల వెలయఁగలవుగాని, దీర్ఘకాలము పెరిఁగి లోకమున కలంకారభూతములై ఒక్క పెట్టున నశించిన యీ మహావృక్షములు తిరిగిరావుగదా. పెక్కండ్రు జనులను, నోరులేని జీవరాసులను ఈ తుపాను తన పొట్టఁ బెట్టుకొనెను. సోదరసమానులగు వీరందఱితో నేనేలఁ బోఁగూడదు? వారిది నిర్బంధమరణము, నాయది స్వచ్ఛందము!

"వ్యామోహమునఁబడక, నన్నిఁక వదలివేయుము. ధరణిని జిరకాలము ధర్మమునకై ధైర్యమునఁ బోరాడుము. నిరతము నీకు జయమగుగాక—శ్రీహరి"—

మాటలు పూర్తిగాక మున్నే, బావాజీగొంతులో గురక పుట్టెను. చూపు వికారమును బొరసెను. బావాజీ పరమపదము నందెను.

మిన్నారు బాట దగ్గఱ నూతనముగ పెద్దసమాధి వెలసినది. అచట నొకమఠము స్థాపించి ముద్దుకృష్ణారెడ్డి, శాశ్వతముగ దానిని జరుపుటకై యేర్పాటులు చేయుచున్నాఁడు.

ద్రోణుని కౌటిల్యము

చన్నాప్రగడ పూర్ణచంద్రరావు గారు

కుంభజన్ముండవైనంతఁ గొదువ యేమి? - బ్రహ్మకులభూషణుండవు, పావనుఁడవు
శస్త్రగురుఁడవు, శాస్త్రవిశారదుఁడవు - శిష్యవత్సలుఁడవు, శేముషీమదగ్ర
గణ్యుఁడవు; కాని, లోప మొక్కండు గలదు - నిర్మలము, నిష్కళంకము, ధర్మయుతము
నగు భవచ్చరితంబునం దరసిచూడ - లోపమాత్రంబు కా దతిలోకపాప
పంకసంకలుషితమౌ కళంకమద్ది - న్యాయమనియెద, దుమ్మెత్తిపోయఁబోకు
నచ్చఁజెప్పెద నది కప్పిబుచ్చఁబోకు - నిక్కమో, కాదొ, నీమది కెక్కనేని
యందలి నిజానిజంబుల నరయుమయ్య, పిన్ననాఁ డున్న నెయ్యంబు విడచె నంచు
ద్రుపదుపై దోష మొక్కటి రూఢిపఱచి - పట్టిపగదీర్చుకొన వానిఁ బట్టితెచ్చు
ఘనుఁ డెవండొకో నాశిష్యగణమునందు - టంచుఁ దలపోసి యందు సమర్థుఁ డొక్క
పార్థుఁ డేయని నిశ్చయపఱచి యతని - నద్వితీయాస్త్ర విద్యారహస్యవేది
యగునటులు శిక్షగఱపితి, జగతి నీకు - సాటియగు మేటి లేఁడు, మున్మాటికనుచు
దంభములు పల్కితివిగదే కుంభజన్మ!

అల్ల జగదేకవీరుఁ డైనట్టివాఁడు - అర్జునుం డొకనాఁడు వాహ్యాళి వెడలి
మగుడి నీయెడ కరుదెంచి మొగము వ్రేల - వైచి, నీతోడ నేమనిపల్కినాఁడు?

... ...

అయ్య! గురువర్య! నను భువనైకవీరుఁ - గా నొనర్చితి నంటివి కల్లయయ్యె
నన్ను నిన్నును దలఁదన్ని యున్నవాఁడు - ఉన్నవాఁ డొకచో నొకపిన్నవాఁడు
అన్న నామాటలాలించి యతనితోడ - నరిగి గురువర్య, యెవ్వాని నరసినావు?

... ...

అధికభక్తిని మృద్విగ్రహం బొకండు - దారచించి, యదే భరద్వాజుఁ డద్దె
తనకుఁ గూర్చుగురుండని తలఁచి తలఁచి - నిశ్చలమనస్కుఁడై మది నిన్నె నమ్మి
యొక్కబయలునఁ దనవిలు నెక్కువెట్టి - అనుపమానాస్త్ర విద్యారహస్యమెల్లఁ
ద్రిభువనస్థులను సన్నుతించునట్లు - నస్త్రసంధాన మొనరించునట్టివాని
వీరరసమెల్ల మూర్తీభవించువాని - సాధుశీలుని యొక్క నిషాదరాజ

మాణవకు నేకలవ్యుని మహితయశుని-గని, పులింగన్న హరిణంబు ననుకరించి
భీతచిత్తుండవై వేఱు చేతకాక-అసహనాంకురములు మది నాక్రమింప
కల్మషరసంబు పై కుబుకంగనీక-కపటచిత్తుం డవగుచు రక్కసునిపగిది
కపటమాహేంద్రజాల మొక్కఁడు రచించి-యతనిచెంతకుఁజని పరమాప్తుభంగి
పల్కితివి ప్రేమరస ముట్టిపడెడునట్లు-ఓ నిషాదకుమార ! రమ్మోయి, నీదు
భవ్యతరశర విద్యాప్రభావ మరయ-నచ్చెరువు దోఁచె నినుఁ జాలమెచ్చుకొంటిఁ
దావకీనాస్త్రగురుఁ డెవ్వరో వినంగ-తహతహం జెందుచుండెఁ జిత్తంబు మిగుల
జెప్పఁ గదవయ్య, నీదు దేశికుని పేరు-అనుచు నీవాడునుడుల గూఢార్థ మెఱుఁగ
నేరక, నమాయికుఁడుగాన, నెమ్మితోడఁ-జెప్పెదను బ్రాహ్మణోత్తమ, చిత్తగింపు
తండ్రియు, గురుండు, దైవము తలఁప నాకు-భవ్యచరితుండు కుంభసంభవుఁడు గాదె?
అతనిమూర్తినె హృదయంబునందు నిలిపి-నిరత మాతని మదిని ధ్యానించుకొంచు
గంటి శస్త్రాస్త్రకళల నన్నింటిననుచు-ముకుళితాంజలియై నీదుమ్రోల నిలిచి
పలుక, సెహబాసు, మెచ్చితి వత్స ! నిన్ను-కుంభసంభవుఁడే నీకు గురుఁడయేని
అల్ల కలశజుఁడను నేనె యగుదుఁగాదె-నాకు గురుదక్షిణయొసంగుమీ కుమార !
యంచు నీవాడ నతఁడుహర్షించి దేవ !-ఘనముగా నిచ్చెదను గురుకట్న మిపుడె
తావకీనమనోవాంఛితంబుఁ జెపుఁడు-ధనమొ? ధాన్యమొ? వస్తువాహనచయంబొ?
పశుగణమొ? భూములో? యేదివలయునీకు-నదియొసంగెద, ననఁగ నేమంటివయ్య !
వలదు నీవన్న వేదియు వలదు నాకుఁ-గోరితి నొసంగుమీ కరాంగుష్ఠములను
అనుచు నీవన, నతఁడు నితాంతభక్తి-అన్నమాటకు వెన్నీయనట్టివాఁడు
గాన తానన్నమాటకుఁ గట్టునడిరొ-గాని, లేకున్నచోఁ దనకన్ను లెఱ్ఱఁ
జేసి, హా !! యట్లనా !! యని చేయిచఱచి-హుంకరించిన ప్రాణాలు చంకఁబెట్టి
తోఁకజాడించి పోవకుందువె? గురూజి ! వానినిమించునుపాయ మెవ్వలను లేక
యెట్టిదుష్కృత్యమున కొడిగట్టితయ్య,-కుడువనా ! త్రావనా !! యెందుకోలకు ? వాని
వ్రేళు లిమ్మనికోరితి విప్రవర్య !-ఏకలవ్యుని గురుభక్తి లోకమెల్ల
నెట్లుకీర్తించుచున్నదో యెఱుఁగుమయ్య,-నీదుకౌటిల్య మట్టులనే జగత్తు
ఎటులు గర్హించుచున్నదో యెంచుకొనుము-ధర్మసూక్ష్మ మెఱింగిన ధరణిసురులె
హేయకృత్యంబులకు వెనుదీయకున్న-నెన్నివిధములఁబడి తన్నుకొన్నఁగాని
బ్రాహ్మణద్వేష మున్వీపైఁ బ్రబలకున్నె !)

శాంతి

శ్రీమతి సి. లక్ష్మి

౧

అమరనాథుని అంతరజ్ఞానము, కడసారిమాటు అతనిని బొంబాయినగరము వెడల పురికొల్పెను. కాని, కలకత్తాయందు ఊపిరి సలుపకుండ పనులున్న సమయమునందు, ఆప్రదేశమును వదలి, బొంబాయి ఏలవెడలెనో, అతనికే తిన్నగా బోధపడుచుండుట లేదు. ఒక దినమంతయు ఉన్మత్తునిభంగి, బొంబాయి వీథులన్నియు తిరిగి మరునాడు- శుక్రమువారమునాటి సాయంకాలమున, అమరనాథుడు, "టాజ్ మహాల్" అను పేరుగల, వంట పూటింటికి వెళ్లెను. అచట తేనీరుగ్రోలిన పిదప, అచటికి సమీపముగానే యున్న సముద్రతీరమునకు బోయి, ఒంటరిగా, ఒకస్థలమున ప్రకృతిసౌందర్యమును తిలకించుచు, ఆలోచనామగ్నుడై విశ్రమించియుండెను. నిర్వీరుడైన భాస్కరుండప్పుడే అస్తమించుచుండ, ఆకాశమంతయు నూతన శోభతో విలసిల్లుచుండెను. శుకపికాదులు తమ తమ కులాయంబులు జేరుకొనుటకై వడివడిగా పోవుచుండెను. ప్రకృతిసౌకుమార్యము, విశ్వమునందేకాక, మన అమరనాథు హృదయపీఠమునగూడ అధిష్ఠించియుండెను. ఇట్టిసమయమున అతిలావణ్యవతియగు నొకయువతీమణి రూపము, అమరనాథుని జ్ఞాననేత్రమునకు గోచరింప, ఒకటి రెండశ్రువులరాల్చి, అమరనాథు డారూపమునే రెప్పవేయక చూచుచుండెను.

మన యువకుడు ఇంగ్లాండునుంచి వచ్చి చాలాదినములు గాలేదు. ఇట్టి పరధ్యానమనస్కుడను అమరేంద్రుడు కలకత్తాయందు గొప్పవర్తకమును జేయుచుండెను. ఇటీవల నూతనముగా చిత్రపటముల వ్యాపారము గూడ పెట్టుకొనియుండెను. వృద్ధుడగు గంగోపాధ్యాయుడు, వర్తకమునందు, అమరనాథునికి సహాధ్యాయిగానుండెను. ఇతనికి బుద్ధి బలముకన్న శరీరబలమే వేయిమడుంగు లధికము. కాన, అమరనాథునికి, ఈతనివల్ల మరి యే సాహాయ్యము లేకపోయినను, నలయునపుడెల్ల ధనసాహాయ్యము మాత్రము కలుగుచుండెడిది. గంగోపాధ్యాయునికి, అమరనాథుని నడవడిక ఏమియు అర్థమగుట లేదు. కాని తనకు ధనలాభము వచ్చునంతకాలము అతనెటులున్న నేమియని, అతని విచిత్రప్రవర్తనను గురించి, ఎక్కువగా, గంగోపాధ్యాయుడు ఆలోచించుట లేదు. పని ఎక్కువగానున్న సమయములందే, అమరున కొక బాలికా ముఖారవిందము, కన్నెదుటనిల్చి, తన్నెచటకో రమ్మనుచున్నట్లు పిలుప వినినవాడై, ఎట్టి అవసరమైన పనియున్నను సరే, కలకత్తావదలి, తత్క్షణమే ఆబాలికామూర్తిని వెదకుకొనుచు, నూతనపట్టణములకు బోవుచుండెడివాడు. ఈవిధముగా, ఒకమారు "డార్జిలింగు"నకును, మరియొకమారు, హిమాలయప్రాంతములకును, ఇంకొకమారు ఇంద్రప్రస్థనగరమునకును, ఇంక నెన్నియో ప్రదేశములకు, అమరనాథుడు పోయియుండెను. కాని, తిరిగి వచ్చునపు డొకమారు కన్న ఇంకొకమారు దుఃఖాక్రాంతుడై యుండుటయే కాని, అమరనాథుడు మనఃస్థైర్యమును పొందుట లేదు.

ఇంతవరకు వృద్ధగంగోపాధ్యాయుడు అమరనాథుని ఏమియు అనలేకపోయెను. కాని ఈ మారు, అమరనాథుడు బొంబాయి వెళ్లుట మిక్కిలి పొరపాటుపని అని అతని సహాధ్యాయి తలచుచుండెను. ఏలయన, వార్తాపత్రికలవల్ల నాలుగైదు నౌకల విదేశవస్తువులతో వర్తకులు వచ్చుచున్నారని తెలియుటచే, గంగోపాధ్యాయుడు రాబోవు ధనలాభమును తలచుకొని ఉప్పొంగిపోయెను. ఇట్టి సమయముననే మరల మన అమరనాథుని కాతని దేవీమూర్తి, సాక్షాత్కరించి శోకిలను నిరసించు గాత్రముతో తన్నెచటికో పిలిచినట్లయిన, వెంటనే, అమరనాథుడు కలకత్తాను వదలి బొంబాయి నగరమునకు వెడలిపోయెను.

సంధ్యాసమయంబున, అమరనాథు డావిధముగా సముద్రతీరమున తన దేవీమూర్తిని దర్శించుచు, తన్మయత్వము నొందియుండెను. భాస్కరుడు పూర్తిగా, అపరవారిధిని గ్రుంకిపోయెను. సంధ్యారీకటులు నలుదె

సల గ్రమ్మకొనజొచ్చె. అట్టితరి, అమరనాథుని చేవత గూడ అంతర్ధానమయి, ఆతని హృదయాకాశమును చీకటిగా జేసివైచెను. పశ్చాత్తాప వహ్నిచే, హృదయము దహింపబడుచుండ, అమరనాథుడు నలుదిక్కుల బరికించిజూచి, తనమనస్సే ఇదివరకన్యాయముగా ఒక జీవిని బాధించినందులకై తన్నిటులు యాతనపెట్టు చున్నదనియు, ఎండమావుల వంటి ఇట్టి ప్రేమను నమ్మి ఇక నెప్పుడును స్వగృహమును, స్వదేశమును విడిచి రాగూడదనియు, దృఢప్రతిజ్ఞ చేసుకొనెను.

అమరనాథుడు "టాజ్ మహాలు" చేరునప్పటి కప్పుడే, గాఢాంధకారము నలుదెసలు దట్టముగా గ్రమ్మ కొనియె. విద్యుద్దీపము లెల్లెడ వెలిగింపబడెను. అమర నాథుడు భోజనశాలకుబోయి, తనకొరకై ఏర్పాటుచే యబడిన స్థానమున భోజనమునకై ఆసీనుడాయెను. ఇంతలో, ఉదయము మెయిలులో వచ్చిన ఇతర అతిథు లందరు బిరబిర లోనికి వచ్చి వారివారి స్థలములయందు కూర్చొనసాగిరి. అమరేంద్రు డాశ్చర్యముతో వారినం దర జూచుచుండెను. అమరనాథుని మేనమామ కూతు రును; ప్రాణస్నేహితురాలును అగు శిరీషకుమారి, తనభర్త యగు ప్రతాపసింహునితో గూడ లోనికి వచ్చి, అమర నాథుని చూడకయే ఆతని ప్రక్కనే కూర్చుండిరి. శిరీషకుమారి ప్రతాపసింహుని వలెగాక అల్పసంతోషి. సదా మందహాసవదనారవిందయై, చూపరుల మనంబులు రంజిల్లజేయుచుండెను. శిరీష తటాలున ప్రక్కనున్న అమరేంద్రుని మోము, వికసితవదనారవిందయై, "అమరా! ఇది యేమి తలవని తలంపుగా నీ దర్శనభాగ్యము మాకు నేడబ్బె. బొంబాయిలోను నీకేమైన పని గలిగినదా! పిల్లియా క్షేమముగా నున్నదా" అని ఒకదానివెంటనొకటిగా, ఊపిరి యాడకుండ ప్రశ్నించి ప్రత్యుత్తరమునకు నిరీక్షింపకయే, మరల "అమరా! మేము యిరోపా అమెరికా దేశములందు, ఈ ఎనిమిదిమాసములును మిక్కిలి సౌఖ్యముగా, గడపితిమి. ఎన్నిమారులు నీకు ఉత్తరములు వ్రాసినను ఒక్కదానికైనను ప్రత్యుత్తర మియ్యనైతివి. నేటి ఉదయముననే ఇచటికివచ్చితిమి. మిథునపుర భువ్వనములలో నున్న మా పట్ట కుటీరమునకు, ఆదివారము బయలుదేరి పోవుచున్నాము. అమరా! నే నెన్నివిధముల ఎన్ని మారులు మా గృహమున కొక్కమారు రమ్మని నిన్ను బ్రతి మాలుకొనుచున్నను ఇంకను నీకు మాపై, అనుగ్రహము జనింపలేదు. ఈ మారైనను వచ్చెదవా రావా చెప్పుము. వత్తునన్న గాని, నిన్నీమారు విడువము" అని శిరీష నిర్బంధింప, అమరనాథు డాశ్చర్యముతో ఆయువతినిజూచుచు, "శిరీషా! శిరీషా! అంతగట్టిగా మాట్లాడకుము. ఇతరులకు కూడ మాటలాడుటకు, కొంచె మవకాశమిమ్ము. ఇచట మనము మాత్రమే లేము" అని ప్రతాపుని వైపునకు దిరిగి—"ప్రతాపా, ఇంత మాటకారి యగు శిరీషతో పాపము నీ వెటుల వేగుచున్నావోకదా. నాకైన ఒక్క దినములోనే పిచ్చి యెత్తిపోవును సుమీ" అని నవ్వుచు బల్క శిరీష ఆ మాటలను చెవినిబెట్టకయే మరల అమర నాథునితో, "అమరా, దీనికి సమీపముగా మేమొక్క మేడను, అద్దెకు దీసికొని యున్నాము. రేపు నీవు తప్పక అచటికి రావలయును. నాస్నేహితు రాండ్ర నందరిని చూచినయెడల నీవు మిక్కిలి సంతసింతువని నే తలచెదను. వారందరూ హైందవ బాలికలే సుమీ! అమెరికా విశ్వవిద్యాలయములయందు ఉత్తీర్ణులైన వారు. వీరినైన జూచుటకు నీకు కుతూహలము గలుగుటలేదా" అని పల్క మిక్కిలి ఉత్సాహముతో అమరనాథుడు "శిరీషా అంతగా నన్నడుగవలయునా, అటులనే తప్పక రేపు సాయంకాలము మీ సదనమునకు వచ్చెదను కాని బాలికలందరిని నీ విచట కలసుకొంటివి. వారు యిప్పటికి దేనికొరకై వచ్చిరి?" అని యడుగ శిరీష ఇట్లని చెప్ప సాగెను. "ఈ బాలికలందరు ఒక సమూహముగా హిందూదేశ సమస్యల నెల్ల తర్కింప, ప్రతి గ్రామమునకు బోవునిచ్ఛతో ఇచటికి వచ్చిరి. హిందూ జాతీయ గుణములను గురించియు, లలితకళల ప్రాముఖ్యమును గురించియు నీతో వితర్కించుటకు వారు చాలా ఇష్టపడెదరని నే ననుకొనెదను. అమరా, నీకుమునుపటివాగ్ధాటియున్నదా? ఏమి నేను జెప్పువాక్యములు వింటివా లేదా? ఇంకను మునుపటి పరధ్యానము నిన్ను వదలలేదా? నీ కనురెప్ప లేల పెట్టెలవలె బరువుగా నున్నట్లు కాన్పించుచున్నవి? అమరా! నల్లమందేమైన సేవించితివా యేమి?" అని

శిరీష పల్కు దద్దరిల్లి అమరనాథుడు "శిరీషా, ఏల అట్లనుచుంటివి" అనెను. దానికి జవాబు చెప్పకయే శిరీష "అమరనాథా, శాంతి ఆబాలికలందరిలోను చుక్కలలో చంద్రునివలె యుండును. ఆమె వయస్సునకు హెచ్చగు విద్యయు, విద్యకు తగిన సౌందర్యము, సౌందర్యమునకు తగిన వినయము, వినయమునకు తగిన దైవభక్తి గలిగిన సుగుణవతి. ఆమెను చూచిన ఎట్టివారైన ఆమెను ప్రేమింపకుండ నుండజాలరు." అని ఇంకను ఏమియో చెప్పుచుండెను గాని పాపము, అమరనాథుని వీనుల "శాంతి" అను నామము సోకినంతనే, నిశ్చేష్టుడయి ఏదియో జ్ఞప్తికిరా అట నిలవలేకపోయెను. కాని వెంటనే అచ్చోట బాసినయెడల శిరీష తన్ను నుమానించునని అతి కష్టముతో తన భావముల పైకి గాన్పింపనీయక ఆమె శాంతిని గూర్చి చెప్పుచున్న మాటలన్నియు మిక్కిలి ఆతురతతో వినుచుండెను. "అమరా, శాంతి నిజముగా ప్రేమనిధి. అనేక జాతీయకన్యల నేను కలుసుకొంటిని గాని వారియందు భారత రమణులయందున్న ఏదోయొక ఆకర్షణశక్తి కొరతపడియున్నది. అమరా! అది యేదియో నేచెప్పజాలను. ఆచెప్పజాలనిదేదియో అదియే స్త్రీకి నిజమైనభూషణమని నే భావించెద. నేను మొదటి సారి శాంతిని కలుసుకొనినపుడు, "ప్రపంచము తన స్త్రీ యోగ్యతను పోగొట్టుకొనినపుడు ఆ యోగ్యత తీర్థవాసివలె ఈ భారతరమణి పాదసన్నిధి కేతెంచెనని నే మరల భావించితిని" అన, అమరనాథుడు తన హృదయవేదనను పైకి గాన్పింపనీక, ఎంతయో శ్రద్ధతో వినుచున్నవానివలె నటించుచు, "శిరీషా, ఎట్టికవులైనను, ఇట్టివర్ణనచేయజాలరు సుమీ. నీమాటలు నిజముగా మిక్కిలి ప్రశంసనీయములు" అని చిరునవ్వుతో బల్క, "అమరా, ఓర్పు వహింపుము. ఆమెను రేపు నీవు కలసికొనినపుడు నా మాటలయందలి నిజానిజములు నీకే తెలియును" అని, "మే మామెను ఇటలీ దేశమునందు కలుసుకొంటిమి. అక్కడనుంచి మేము ఇచటికి కలిసియే వచ్చితిమి. ఆమె అమెరికా దేశమునందు విద్యను ముగించినదట. అమరా, ఆ దేవీమూర్తి వదనమందు నే నిదియని చెప్పజాలని ఏదోయొకశక్తి నాకు గాన్పట్టుచున్నది. ప్రపంచమున, సంసారమునందును వైరాగ్యముగలిగి శాంతిలేని హృదయములతోనున్న మీవంటి వారందరు నావద్దకు వచ్చినయెడల శాంతిని ప్రసాదింతునని చెప్పుచున్నదో యనునటువంటి ఉత్కృష్టమైన శాంతి సరళముల సూచన ఆమె ముఖకమలమున గాన్పించును." ఈపలుకులకు అమరనాథు డేమియు చెప్పలేక మూగవానివలె ఆమె మాటల వినుచుండెను. శిరీష మఱి ఒకనిముసమాగి మరల "అమరా, ఆమె సౌందర్యము వర్ణనాతీతము. చంపక, విరజాజి, మల్లె, గులాబీ మొదలగు పుష్పరాజముల పరిమళము మిశ్రమమైన ఎటులుండునో, ఆమెయందము అటులుండునని అనవచ్చును. మందగంధపు వాసనతో గూడినమందమలయానిలము సర్వేంద్రియముల కెట్టి హాయినొసంగునో, ఆమె సొగసు గూడ అట్టిదియే. మాధుర్యనిర్మలత్వములు ఒకదానియందొకటి లీనమై ఆమె సౌందర్యముగా మారియుండును. ఆమె నయనములు తామరరేకులవలె సోగలు గాకపోవచ్చును. కాని అవి నిశ్చయముగా, ధవళకాంతిమయమగు పరిశుద్ధాత్మను వెలిపుచ్చు తారకచిహ్నములని చెప్పవచ్చును" అనెను. అమరనాథుని మనోవేదన మితిమీరుచుండెను. వేయివిధముల దాని నణప బ్రయత్నించుచు, అమరనాథుడు, "శిరీషా, ఆ యువతిని నీవు మోహించుటలేదు గదా! కాని ఆమె నీవలె మాటకారి గాదని నే ననుకొనెద" అని హాస్యమునకై పలుకునట్లు నటించెను. శిరీషయు మెల్లగా "లేదు అమరా, ఆమె నావలె మాటకారి కాదు. ఆమె ఉచ్చరించునది కొన్ని వాక్యములేయైనను, అవి మిక్కిలి భావగర్భపూరితములుగా నుండును. ఇక ఆమెపై నాకు మోహమంటివా వినుము" అని ప్రతాపునివైపునకు దిరిగి, "నాథా, నేనిపుడు చెప్పబోవునది మీకు నాపై అసూయ కలిగింపదని నేన మ్మెద. నేనే పురుషజన్మమెత్తినట్లైన, ఆమె నన్ను ప్రేమించినట్లైన, ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము, నాకంటె అదృష్టవంతుడు—ఏవిషయమునందైనను గానిమ్ము—మరియొకడుండబోడని, నిశ్చయముగ, నిర్భయముగ, నిస్సందేహముగ చెప్పగలను." అనెను..

ప్రతాపసింహుడు, శిరీష ఎంత మాటకారియో అతడంత మౌనవ్రతముగలవాడు. అమరనాథుని ఓర్పెంత

యు కొంచెకొంచెముగా సన్నగిలుచుండెను. లేనిఉత్సాహముతో మరల "శిరీషా, నీకేమి వెర్రియా, నీవు వదించునదంతేయు పరిహాసమునకై గాదా. నిజమేనా" అని అమరనాధుడు పల్కె. శిరీష "అమరా, నేను బల్కినది ముమ్మాటికి సత్యమే. మరియొకమారు చెప్పెదను వినుము: శాంతిదేవిని ప్రేమించువాడును, ఆమెచే ప్రేమింపబడువాడును, ఈభారతవర్షమునఅంతయేల ఈ చతుర్దశభువనములందునుకూడ ధన్యుడు. వానికి సమానుడగువాడు మరియొక డెందును ఉండడని ఘంటాపథముగ చెప్పగలను" అన నిశ్చేష్టుడైయున్న అమరనాధుని నోటినుండి, అతనికి తెలియకుండగనే, "వాడు బుద్ధిహీనుడై, అటువంటి దేవీమూర్తి పవిత్రప్రేమను సిరిరా మోకాలొడ్డినట్లు నిరసించిన తప్పు" అనుమాటలు వెడలెను. శిరీష కీ మాటలేమియు బోధపడలేదు. "అమరనాథా, నీవిప్పుడేమిపల్కితివి?" అని గంభీరస్వరముతో శిరీష అమరుని అడుగ, "అటువంటి ప్రేమను నిరసించినవాడు, నరపశువు అంటిని" అని జవాబిచ్చెను. శిరీష కొంచెము కోపముతో "ఏది ఎటులున్నను, అమరా, అటువంటి బుద్ధిహీను లీప్రపంచమున నున్నారని నేననుకొనను" అన నిర్భయముగా అమరనాధుడు, "అటువంటివారు ఉన్నారని చెప్పుటయేకాక, తా నటువంటివారిలో ఒకరిని ఎరుగుదు"ననికూడ చెప్ప శిరీష పరిహాసమునకై "అటులైన అమరా, ఆ మనిషి నీవే కావచ్చునని నే ననుకొనెదను" అని పల్కెను. విచారపూరితమగు చిరునవ్వుతో "సరియే; శిరీషా! రేపు మాగృహమునకు వచ్చి, నీ వింతగా కొనియాడుచున్న నీదేవీమూర్తిదర్శనము జేసెద"నని పల్కెను.

౨

నేడు అమరనాధుడు తన అంతరజ్ఞానములు మతిభ్రమణముచే కాన్పించుచున్నవేమో యనుకొనుచున్న తన దేవీదర్శనములును, ఉన్మత్తునియొక్క చర్యలు కావని తెలుసుకొనెను. శాంతి తన కెంతదగ్గరనున్నదో, తెలుపుటకును, వారిని విచిత్రముగా సమావేశము చేయుటకును, సర్వేశ్వరుడే శిరీషకుమారిని దూతికగా బంపెనని అమరనాథునికి తోచెను. ఈ లోకమునం దస్తమించినదనుకొనుచున్న తన శాంతి, సజీవయై యున్నదని తెలిసిన పిదప, కండ్లు తనివిదీర ఆమెను చూచుటకన్న ఈప్రపంచమున మరి యేకోరికయు అమరేంద్రునకు లేకపోయెను. కాని, ఆమెను ప్రత్యక్షముగా చూచుసమయము తటస్థించినపుడు, సంతోషముగా నుండుటకు బదులు అమరనాధుడు విచారముతో క్రుంగిపోయెను. శాంతి నిర్మలదృక్కులు జ్ఞాపకమునకు వచ్చినపు డెల్లను అవమానకరమైన తన పూర్వ చరిత్ర జ్ఞప్తికి వచ్చుచు అతనిని పశ్చాత్తాపదగ్ధహృదయునిగా జేసి వేయుచుండెను. అట్టితరి పిరికితన మాతనియం దావహించి, శాంతిని గలుసుకొనుటకు ధైర్యములేని వానినిగాగూడ జేయుచుండెను. మరల కొన్ని నిముసములకే ఈ భావములన్నియు పటాపంచలయిపోయి, శాంతిని అచిరకాలములోనే చూడ గలుగుదునుగదా అను సంతోషము అతని హృదయమును నింపివైచి అతని నానందవారిధి నోలలాడించుచుండెను. ఆనాటిరాత్రి భోజనమైన పిదప అమరనాధుడు తన శయ్యపై ఆసీనుడై యుండ, తన పూర్వ చరిత్ర అంతయు మెరపువలె ఒక్కమారు అతనికి జ్ఞప్తికి వచ్చెను.

పదిసంవత్సరముల పూర్వము, శాంతీ అమరనాధుల ప్రథమ సమావేశమైనది. శాంతి అప్పటికి సంపూర్ణయౌవనవతి గాదు. 11 వత్సరముల ముగ్ధ. ఆమె మాటయందుగాని, ప్రవర్తనయందుగాని, సహజసౌశీలతయు కోమలత్వము తప్ప వెదకిచూచినను వేరొండు ఆమె యందు గాన్పింపదు. అట్టి బాలికామూర్తియే అమ నాధుని హృదయపీఠిక మొదట నధిష్ఠించెను. అప్పు ముద్దులొలుకు ఆమె మాటలును, సరళభావమును జల్లెడి ఆమె అప్పటి చూడ్కులును, నేడు అ నాధుని హృదయమును బాధింపసాగెను. సంవత్సరమ గడచిపోయినవి. కాని, స్మృతిశక్తి మాత్రము క్షీ లేకపోయెను. అట్టి ప్రేమదినములు గడచుకొ అంతకంతకు అతిశృంగారముగా పరిణమించుచుం విచారముతో సమ్మిళితమై, నానాటికి పావనము డెను. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమున అమరేంద్ర శాంతి సహాధ్యాయులుగ నుండిరి. ఏనాడ

జారులు ఆట కలుసుకొనిరో, ఆనాడే వారి కన్యోన్యానురాగ ముదయించెను. అనేకదినములు, వారొండొరులు కలసి మెలసి యుండుటచే శాంతి అమరనాథుని సుగుణనిధిగా పూర్తిగా తెలుసుకొనినది. ఎన్నడైన అట్టివాని చెట్టపట్టుభాగ్యము తన కబ్బునా యని విచారించుచుండెను. తనపై ఎట్టి యనురాగ మున్నదో, ఆ విధముగనే స్వదేశముపై గూడ అమరనాథునికి మిక్కిలి అభిమానమున్నదని ఆమె తెలుసుకొనెను; దినములు గడచుకొలది అమరనాథునికి శాంతియందలి గాఢప్రేమయే దేశాభిమానముగను, దేశాభిమానమే శాంతిపై అనురాగముగను పరిణమించెను. వాటిని, అమరనాథుడు విడదీయజాల డయ్యెను. శాంతికి అమరనాథుని దివ్యమంగళ విగ్రహమునే కన్నుల తనివి దీర జూడవలెననియు, అతని మృదు మధురవాక్కులనే సదా వినవలెననియు తప్ప మరి వేరుకోరిక లేకపోయెను. "డెస్డిమోనా" కేమాత్రము తీసిపోని శాంతి "ఒథెల్లో" కనయగు తన అమరనాథుని వాక్సుధారసము గ్రోలుచు, హిందూదేశచరిత్రయందు ఏదో యొక ఘోరసంగ్రామమున అమరనాథుడు మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి నొందుననియు, అతని మూలమున తానుగూడా ఏదియో గౌరవ పదవి నలంకరింపగలననియు తలచుచుండెను. కాని రాబోవునన్న దెట్టిపాతో నిర్ణయింపజాలకుండెను. అమరనాథుని స్నేహము లభింపని పూర్వము శాంతి యెన్నియోమారులు తన భావికాలమునుగూర్చి తలపోయ సమకట్టినను, పరిణయము తప్ప మిగిలిన విషయములే ఆమె తలంపునకు వచ్చుచుండెడివి. ఇప్పుడో, అహర్నిశలు అమరనాథుని నామస్మరణ తప్ప మరియేమియు ఆమెకు రుచింపదయ్యె. ఒకానొక దుర్దినమున అమరనాథుడు విచారాక్రాంతుడై ఆమెకడ కరుదెంచి గద్గదకంఠముతో మెల్లగా "శాంతీ, నన్నేదియో పిశాచ మావహించి నన్ను విదేశములకు సర్వసంగ పరిత్యాగినై పోవ ప్రేరేపించుచున్నది. సర్వవ్యాపి యగు సర్వేశ్వరుడుగాని, మనుష్యమాత్రుడుగాని మన్నింప అర్హతలేని క్రూరకృత్యమును నీ యెడ చేజేయ సమకట్టుచున్నాను. ఎన్నడులేని నా అంతరాత్మయే నన్నిట్టి పని జేయ ప్రేరేపింప నే నేమి చెప్పగలను. కాని శాంతీ, నా మనోహారిణీ, నేను నిన్ను ఎడబాసి పోవునంతమాత్రమున నీ ప్రేమపాశములను ఖండింతునని తలంపకుము. ఇదివరకుకన్న వేయి మడుంగులధికముగా నిన్ను ప్రేమించెద. ప్రేమగాను, నిన్ను అహర్నిశలు నా హృదయ సింహాసనమున నధిష్ఠింప జేసి యారాధించెద. నీవు తప్ప నాకిక వేరుదైవము లేదు" అని చెప్పుచు, ప్రత్యుత్తరమును నిరీక్షింపకయే అశ్రుపూరితములైన నేత్రముల దుడుచుకొనుచు బిరబిర వెడలిపోయెను. శాంతి కిదియంతయు స్వప్నమువలె దోచెను. వెంటనే చైతన్య విహీనయై భూమిపై బడిపోయెను. కొంతవడికి, తెప్పిరిలి లేచి జరిగినదంతయు జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొని కన్నీరు మున్నీరుగా దుఃఖించెను. అమరనాథుని కఠినహృదయు డనికాని, కపటాత్ము డనికాని శాంతి నిందింపలేదు. అమరనాథునిపై శాంతి ప్రేమ తుచ్ఛమైన మానవసంబంధమైనది కాదు, అది కళంకరహితమైనది. పవిత్రమైన పరలోక సంబంధమగు ప్రేమ కాన ఉదారహృదయముతో తన ప్రాణనాథుడు చేసిన పనియం దిసుమంతయు తప్పులేదని ఆమె తలచెను. బుద్ధిని బృహస్పతిని, ఓర్పున భూదేవిని బోలు శాంతి "నా జీవితేశ్వరునకు, ఏదో కార్యనిర్వహణమం దుత్సాహము గలిగినది. కావున్నే, అతనికి స్వేచ్ఛయందు కూడ ఇచ్ఛగలిగినది. నా అమరుని సంతోషమే, నాకును సంతసమొసగూర్చును గాన, నిజముగా మనోవాక్కాయకర్మలతో నే నతని ప్రేమించితినేని అతనికార్యములకెన్నటికి ఎట్టి ఆటంకమును పెట్టరాదు" అని తలపోసి, సెలవు పుచ్చుకొనునప్పటి ఆశీర్వచనవాక్యములుగా "అమరనాథా! నీవు నాయెడల ఎట్టి అపచారమును జేయలేదు. ఆలోచించినయెడల ఎంతయో ఉపకారమొనర్చితివి. నా జీవితమంతయు, కోటిసూర్య ప్రకాశమానమగు ధవళకాంతితో నింపితివి. నా యీ పవిత్ర ప్రేమయే నిన్నెట్టి ఘోరారణ్యములయందైనను అంగరక్షకునివలె రక్షించుచుండును. అమరా, నా కోర్కె నిరమను మాత్రము ప్రసాదింపుము. అదియేదన; యీ దీనురాలగు శాంతిని మరువకుము. నీ వీ జన్మమున మరల సందర్శించుభాగ్యము కలదో లేదో నే చెప్పజాల. ఏది

ఎటులైనను దినములతోగూడ క్షీణించినటువంటిదియు, ముదిమి చావులవలన భయములేనటువంటిదియు నగు గాఢప్రేమతో నిండిన నాహృదయమును నీ కర్పణము చేయుచున్నాను. అల్పుని నిరాకరింపక స్వీకరింతువని తలచుచు విరమించుచున్నాను" అని లేఖ వ్రాసి అమరనాథునికి పంపియుండెను. ఈ వాక్యములే, అమరనాథుని హృదయమున లోతుగా నాటిపోయెను. శాంతిపై నానాటికి అతని ప్రేమ శుక్లపక్షచంద్రునివలె, దినదినాభివృద్ధి నొందసాగెను. దేవతాస్వరూపిణి యగు తన శాంతితప్ప మరి ఇతరు లెవ్వరు అట్టి ఉత్కృష్టభావములతో నుండజాలరని అమరనాథుడు నమ్మియుండెను. వా రొకరినొకరు ఎడబాసినపిమ్మట దినము లే విధముగా గడచినవో, అమరేంద్రునకు తిన్నగా జ్ఞప్తి యందు లేదు. కాని హృదయవేదన భరింపరానిదైనపుడు అమరనాథుడు హిందూదేశమును వదలి ఇంగ్లాండునకు వెడలి పోయెను. ఎప్పటికైనను, శాంతియెడ ఆ విధముగా ప్రవర్తించినందులకు తా నేమాత్రము కారణము కాదనియు, ఏదో పిశాచము తన్నావహించి అటులు చేయించినదనియు అతని సంపూర్ణవిశ్వాసము. అట్టి తన ప్రవర్తన తప్పనియు అసత్యమైనదనియు కర్మఅనియు, దుష్కృత్యమనియు, మరియు వేయివిధంబుల తన్ను తాను నిందించుకొనుచుండెను.

ఇంగ్లాండునందు కొన్ని నెల లటులనే గడపి తుదకు ఎంత దూరాలోచనచేయక శాంతిని ద్రోసి పుచ్చెనో అట్టివిధముగానే సిల్వియాయను షెల్లియను కన్యను, అనాథబాలిక యని కనికరించి, పరిణయంబాడెను. కొలది దినములు మాత్రమే వారిరువురు సౌఖ్యముగా నుండజాలిరి. వెంటనే పశ్చాత్తాపవహ్నిచే, అమరనాథుని హృదయము దగ్ధము కాజొచ్చెను. శాంతిదేవీమూర్తిని తనహృదయపీఠమున నారాధించుటవలనను, ఆమెనే అహర్నిశలు స్మరించుటచేతను తప్ప మరి ఏందువలనను అతనికి శాంతికలుగుటలేదు. అమరేంద్రు డింగ్లాండునకు పోయినపిమ్మట శాంతి కూడ అమెరికాకు వెడలిపోయెను. కాని ఆమె నిశ్చయముగ ఎచ్చట నున్న సంగతి ఇంగ్లాండునుంచి వచ్చినపిమ్మట అమరనాథునికేమియు తెలియలేదు. కాని, తన అంతర్జ్ఞానమునకామె ఎచ్చటెచ్చట నుండునని తోచుచుండెనో ఆప్రదేశముల కెల్ల పోవుచుండెను. ఆవిధముగనే అమరనాథుడు బొంబాయికికూడ వచ్చియుండెను.

3

ఎన్నియో వత్సరముల క్రిందట జూచిన అమరనాథు నానాడు శాంతి, శిరీషకుమారి ఇంటికి రాత్రి విందునకై వచ్చినపుడు జూచి సర్వోత్కృష్టమైన ఆనందమున పరవశురాలై పోయెను. అమరనాథుడు మరునాడు శాంతి నివసించుచున్న గదికి బోవ శాంతి అనుజ్ఞ గైకొని అచటనుండి అచిరకాలములో వెడలిపోయెను. మరునాడు అమరనాథుడు ప్రియురాలిని సందర్శింప బోవు ప్రియునివలెగాక కొలదికాలములోనే తనకు సాక్షాత్కరింపబోవు తన ఇష్టదైవమును చూడబోవు భక్తునివలె ఆమె సదనమునకు వెడలెను. శాంతియు, తన నాథుని పాదధ్వని వినులబడ తటతట కొట్టుకొను గుండియలతో అతని నెదుర్కొనబోయెను. అమరనాథు డామెను వీక్షించిన తత్క్షణమే తటాలున ఆమె యెంత వలదని వారించుచున్నను వినక ఆమెపాదములపై వొరగి ఆమె పాదధూళిని శిరసావహించెను. శాంతి గద్గదకంఠయై పొంగి పొరలివచ్చుచున్న దుఃఖము నతికష్టముతో నణచుకొనుచు అస్పష్టవాక్కులతో "అమరా, నన్నిట్లేల అవమానపరచెదవు" అని పల్కెను. అమరనాథు డేమియు చలింపక పరమభక్తునివలె లేచి నిలువబడి, "శాంతీ, నీ విటులు పల్కదగదు. నేజేసిన ఘోరాపరాధమునకు ప్రాయశ్చిత్తముకానిదే నీవంటి దేవీమూర్తిసన్నిధి నిలువ నర్హుడనా? నేజేసిన అపరాధమునకు ఈలోకమున తగిన ప్రాయశ్చిత్తమే లేదని నేతలచెద. కాని నీపాదారవిందముల స్పర్శయే దహించుకొని పోవుచున్న నాహృదయమున కొంతెంత చల్లదన మిచ్చుచున్నది" అని పైనచెప్పలేక అశ్రుపూరితనయనములతో ఆమెపై దృక్కులు నిగిడించి ఊరకుండెను. శిరీషయు అట్టిస్థితియందే యుండెను. కాని లేని ధైర్యమును దెచ్చుకొని "అమరా, నీ వెట్టి అపకారమును నాయెడ యొనరింపలేదని ఇదివర

కే నీకు తెల్పియుంటినిగదా. మరియొకమారు చెప్పెదను వినుము. నీవేమియు నాయెడ యెట్టి తప్పిదమును చేయలేదు. కాన నీవేల ఇట్లు అపరాధమనియు, పాపవిమోచనమనియు, ప్రాయశ్చిత్తమనియు, పలుమారు పల్కుచున్నావు. నీ ఈవాక్యములు నన్నెట్టి దుఃఖసాగరమున ముంచుచున్నవో నీ వూహింపగలవా?" అన అమరేంద్రుడు ప్రేమపూరితవీక్షణంబుల నామెపై బరపుచు, నిరుత్తరుడయ్యె. మరల శాంతియే "అమరేంద్రా! నిన్నటి దినము, శశీమకుమారి గృహమున నీదర్శనభాగ్యము నాకౌదవునని నే కలనైన దలపలేదు. దినములు గడచుకొలది మీరు నన్ను మరచుచున్నారేమో అని తలచుచుంటినిగాని, నన్నింకను మీరు జ్ఞప్తియందుంతురనికూడ నే నెంచుటకు సాహసింపలేకపోతిని" అని చెప్పుచుండ "శాంతీ! నీవటులు తలచినందున నీయందేమాత్రమును తప్పులేదు. కాని ప్రియతమా! నిన్నెల్లప్పుడు ప్రేమింతుననియు, ఆరాధింతుననియు, ఇదివరకే నీతో నే జెప్పియుంటినిగదా. దానిమాట నటుంచి శాంతీ! మనమిండ్లొరుల నెడబాసినది మొదలు నేటివరకు జరిగిన, సంగతులన్నియు నాకు వినుపింపవా? నిన్నెడబాసినది మొదలు నిన్నటివరకు నీసంగతి నాకించుకంతయైన తెలియలేదు" అన శాంతి నిట్టూర్పువిడచి "అమరా! నాచరిత్ర అతిసంగ్రహముగా చెప్పుటకేమియును లేదు. వినను విన కుతూహలుండవుగా నున్నావు గాన నా దీన చరిత్ర నాలకింపుము. ఆవిధముగా బల్కి, నాడు నన్నువదలి వెడలిపోయినపుడు నిజముగా నీవు నన్నెడబాసితివని నే నమ్మక ఏ నిముసమున కానిముసము నీరాకకై ఎదురుచూచితిని. నాపై నీప్రేమ, నాకొరకై నీ వనుదినము దెచ్చుచుండెడి మనోహరములైన ధవళకుసుమంబుల పరిమళము వంటిదని తలచితినిగాని, కొంత తడవైనపిమ్మట అవి వాడునట్లే నీప్రేమయు క్షీణించునని నే దలచనైతి. అచిరకాలములోనే నీవు నావద్దకు తప్పక వత్తువని నమ్మియుంటిని. అట్టి సమయమున నీవు సిల్వియాయను బెల్జియను కన్యను వివాహమాడినటులు నాకు తెలియ నేనించుకంతయైన అసూయ నొందక "శ్రీమన్నారాయణుడు నాఅమరనాథునికి సంసారమునందు సకలసౌఖ్యములొనగూర్చుగాతయని" ప్రార్థించి, నీస్నేహమువలన పొందిన ఈ వ్రతనియమములన్నిటిని, ఆజన్మాంతము బ్రహ్మచారిణినై నా దినచర్యయందు ఆచరణయందుపెట్ట దృఢనిశ్చయురాలనైతిని. కాని 1919 సంవత్సరము ఏప్రిలు నెలవరకు నీపై నా నిజమైన ప్రేమజూపుటకు నాకు తరుణము లభింపలేదు. ఆ సంవత్సరమున, అమృతసారులో ఆంగ్లేయులు భారతీయుల పెట్టిన బాధలు నీవు వినియే యుందువు. అట్టితరి నా హృదయము హిందూదేశసేవకై పాటుపడ నుత్సాహముతో నిండిపోయెను. అపుడే నీకు ప్రీతియైన మాతృదేశసేవయందే, నా జీవితశేషమంతయు గడుప సర్వేశ్వరునియెదుట ప్రమాణము చేసితిని. నాడుమొదలు భారతమాత ముద్దుబిడ్డలెల్లరు హాయిగా నుండుటకై సాధ్యమైనంత వరకు కృషిచేయుచుంటిని. అపుడే హిందూదేశ సమస్యలగురించి, విమర్శనముచేయ నుత్సాహముతో దీనిని చేయుటకు ముందు ఇతరదేశ చరిత్రల తెలియుట అవసరమని తోచుటచే అమెరికాకు బోయి అచట విశ్వవిద్యాలయమున జేరితిని. ఇదియే నాచరిత్ర. కాని నీవు నన్నింకను మరువలేదను సంగతి నాకు తెలిసియుండిన ఇన్ని దినములు ప్రస్తుత జీవన్మృతమువలెగాక గొంచెమైనను సంతోషముతో నుండియుండెడిదానను." అని పైన చెప్పలేకపోయెను. సావధానముగా అన్నియువిని, అమరేంద్రుడు "శాంతీ! అహర్నిశలు నీమూర్తి తప్ప, నీ విషయమగు ఆలోచనలు తప్ప తదితరములు నాహృదయమునందు ఈక్షణమువరకును లేవని భగవంతునికే తెలియును. కాని సిల్వియాను పరిణయం బాడినట్లు నీవెటులు తెలిసికొంటివనిమాత్రము ఆశ్చర్యము గలుగుచున్నది. అవును; నిన్నడుగ నేల? నన్ను నేనే అనేకమారులామెను నేనేల పరిణయం బాడితినని ప్రశ్నించుకొని నిరుత్తరుడనయి యుంటిని. సిల్వియాయెడ గొప్ప అపరాధమును చేసితినని మాత్రమే తెలుసుకొనగలిగితిని. శాంతీ; ఏమైననేమి? ఇక నాకథ వినుము. అన్నిటి నావిధముగా గందరగోళముగా జేసినైచి ఏమియు పాలుపోని నాదీనావస్థయందు, నీనామస్మరణయే భక్తునికి తారకనామమువలె హృదయశాంతిని గలిగించుచుండెడిది. కాని

అదియే విశ్రాంతిని వెడలగొట్టినది." అన "అమరనాథా! నేనేల నిన్ను చంచలచిత్తునిగా జేసితి" వని శాంతిపల్క అమరనాథుడు "శాంతీ! ని న్నన్ని దినములు నేను దేవతామూర్తివని భావించి పూజించితినో అంతవరకు శాంతచిత్తుడనై యుంటిని. అప్పుడప్పుడు, ఇహలోకసంబంధమగు ప్రేమచే నా హృదయము నింపబడ నిన్నెపుడు మరల దర్శింతునాయనియు, లేఖయైన లిఖింతునా యనియు, వివిధములగు ఆలోచనములతో నా హృదయశాంతిని బాల్యద్రోలి విరహాగ్నిని మ్రగ్గుచుండెడివాడను." అని ఇంకను ఏమో చెప్పబోవుచుండ శాంతి అటులైన తన కొక్కమారైనను ఇన్ని దినములు ఏల లేఖలంపలేదని ప్రశ్నింప అమరనాథుడు మరల "శాంతీ! నేనేమిచేయుటకును సాహసింపజాలనైతి. నా కర్తవ్యమునకు నీవు నన్నెటులైన మరచిపోవ ప్రయత్నించుచున్నావేమో యని తలచి, స్వలాభప్రియుడనై ఆరుమన్న అగ్ని నేనేల నీహృదయకుహరంబున రాజజేసి మరల నిన్ను భరింపరాని మనోవేదనయందు మ్రగ్గజేయవలయు ననెడి ఊహతో నీకు లిఖింపలేదు. కాని అహర్నిశలు కనులు తెరచియున్నను, మూసికొనియున్నను గూడ శాంతీ, నీ రూపమే, ఒకమారు మూర్తీభవించిన ప్రేమదేవతవలెను, మరియొకమారు నాపై ప్రేమయుంతయును బారద్రోలి ముకుమనికురులతో, మలినవస్త్రధారిణివై సాక్షాత్కరించిన శోకదేవతవలెను ఇంకొకమారు నాహృదయమును మొదట హరించిన ముగ్ధబాలికవలెను, ఐంద్రజాలికు డెట్లు తలచినపుడెల్ల వలయు వస్తువుల నెల్ల నిర్మించి కలుగజేయునో, ఆ విధముగా నా జ్ఞాననేత్రమునకు, ప్రత్యక్షమగుచుండెను. నీ దీనవదనము తిలకించినపుడెల్ల నీ కోమలహృదయమును తుత్తునియలుగా జేసిన కఠినాత్ముడననియు, నిన్నికపై గోరుట అందని మ్రానిపండ్లకు కరులు సాచుటయే యనియు వేవిధముల తలపోయుచు పరితపించుచుండెడివాడను."

ఇటులు కొన్ని వత్సరములు గడువ నీ రూపము నా జ్ఞాననేత్రమునకే కాక, స్థూలశరీరమునకు గూడ గోచరింప సాగెను. నీ వెటకో రమ్మనుచున్నట్లు నీ ధ్వనిగూడ స్వచ్ఛముగా వినబడుచుండెడిది. వెంటనే నా అంతరాత్మ ననుసరించి పలుమారు వివిధదేశములకు నిన్ను సందర్శింపవలెనని గంపెడాశతో బోయి భగ్నమనోరథుడనై మరలివచ్చుచుంటిని. ప్రస్తుత మిపటికి నా అంతరాత్మ ప్రేరేపణవలన నేనుమీ వచ్చితి" నని "కాని శాంతీ, పూర్వము నామనస్సే నన్నిటులు పిచ్చివానివలె ఆడించుచున్నదని నే తలచుచుంటిని. కాని అది నిజముకాదు. తప్పక మన సూక్ష్మశరీరములు ఇంతవరకు సమావేశమగుచునేయున్నవి. నాస్థూలకాయముతో వాటిని వీక్షింపగల్గిన నా అదృష్టమే అదృష్టము. అట్టిశక్తి నాకొసంగిన పరమేశ్వరునకు నాకృతజ్ఞతానందనతంబు లిదె అర్పించుచున్నాను" అనుచు అమరనాథుడు కరముల జోడించి నిమీలితనేత్రుడై నిలువబడ శాంతి విస్మయాశ్చర్యములతో "అమరా, నేనుగూడ భగవంతుని కెంతయో కృతజ్ఞురాలను. ఎప్పటికప్పుడు నీ సంతసమే నా సంతసమని యెంచిన నేను, నీవు దేశమునకై జేయ నుత్సాహపడుచుండెడి పనులన్నియు నే జేయ సమకట్టి నా పూర్వచరిత్ర మరువ నెంతయో ప్రయత్నించితిని. కాని నేనేదైన పురాతన నగరమును పరీక్షించునపుడుగాని, క్రొత్తదేశమందొంటరిగా సంచరించునపుడుగాని, చిత్రకళానైపుణ్యమును జూచుచున్నపుడుగాని, మరి యే దేశచరిత్రయైనను పఠించునపుడుగాని, నాకు తెలియకయే నా మనస్సు నీయందు లగ్నమై, నన్నపారదుఃఖవారిధిని ముంచుచుండెడిది. అట్టితరి, కన్నీరుమున్నీరుగా విలపించుచు, గద్గదకంఠముతో "అమరా" యని దిక్కులు పిక్కటిల్ల పిలుచుచు నన్నేల మొదట, స్వర్గసింహాసనము నధిష్ఠింపజేసి మరల పాతాళలోకంబునకు గూల ద్రోసితివని విలపించుచుండెడిదానను. బహుశః అట్టిసమయములందే నా ఆర్తధ్వని నీ వీనుల జొచ్చి నీ అంతరాత్మ నన్ను వెదకుటకై నిన్ను నలుదెసల కనిపియుండును. కడసారిమాటచే నే నట్టియవస్థకు ఇటలీదేశమున లోనైతి. జెనెవాయం దొకానొక నిండు పున్నమరేయి సముద్రతీరమున ఆసీనురాలనై యుండ ఇటలీ దేశమందలి వేరువేరు కలహముల వణచివైచి అచట ఐకమత్యము స్థాపించి తుదకు ఇటలీనంతయు ఒక్కదేశముగా జేయ సమర్థత స్వార్థత్యాగముచే తనభర్తయగు "కావోరు"నకు

గలిగించిన మానవతీ శిరోమణిచరిత్ర జ్ఞప్తికివచ్చెను. ఆమె వలెనే నేనును నాలోచిన సాహాయ్యము నా దేశమునకు చేయగలుగుదునుగదాయని సంతసించితిని. కాని కనురెప్ప పాటు కాలములో నా యూహాలన్నియు పటాపంచలాయె. ప్రకృతియే నన్ను మోసగించినదని అంతవరకు నే నెరుగజాలనైతి. అపుడు ఉన్మత్తురాలివలె ఇదివర కెన్నడును పిలువనంతటి గట్టిగా నిన్ను పిలిచి పిలిచి విసిగి వేసారి, తుదకు బిట్టు వాపోవుచు అచటనే మూర్ఛిల్లిపోతిని. తెలివి వచ్చునప్పటికి కాకులు కావుకావుమని కూయుచుండెను. "అమరా, ఎన్నియోమారులు స్వప్నమున నీతో పసుప్తసౌఖ్యముల ననుభవించుచుంటిని. కాని మెలకువవచ్చినపుడు హృదయకంటకము మాత్రము పూర్వమువలెనే నాటుకొని యుండెడిది." అని పల్కుచు శాంతి మనోధైర్యమును విడనాడి చంటి బిడ్డవలె వెక్కి వెక్కి ఏడువసాగెను.

* * * * *

పది సంవత్సరముల పిమ్మట శాంతీఅమరనాథులు కలుసుకొనిరి. అన్యోన్యానురాగమును తెలుసుకొనిరి. కాని ఇరువురును పూర్వమువలె నుండుటకు వీలులేదను సంగతికూడ ఇరువురి అంతరాత్మలకును తెలిసియే యుండెను. కొంతసేపిద్దరు మౌనము వహించిరి. ఇటులుకొన్ని నిముసములు గడచిపోయెను. అపుడు మెల్లగా అమరనాథుడు "శాంతీ, పరమేశ్వరుడే మనయిరువురకు నేటికిట్టి విచిత్రసమావేశము గలిగించెను. ప్రకృతికూడ మన గాఢప్రేమను త్రుంచలేకపోయినదిగదా. కాన మరెవ్వియు ఈ ప్రపంచమున మనల నిరువుర నిక ఎడబాటుచేయజాలవు. శాంతీ, మన మిరువుర మేల ప్రాణస్నేహితులవలె నుండరాదు? అపుడు మన మిరువుర మేకీభవించి, మాతృదేశసేవ జేయుదుము. నే నిప్పుడు జీవచ్ఛవమువలె నున్నాను. నా జీవితమందలి ఉత్సాహము లన్నియు నశించినవి. శాంతీ, నీ మృదుమధురవాక్కులు ఎండిపోయిన నా మనస్సును మరల చిగురించునట్లు చేయుచున్నవి" అని పల్క శాంతి శిరస్సుపై కెత్తకయే, "అమరా, అటులు మన మిరువురము ప్రియమిత్రులవలె నుండుటకు వీలుండిన మన మింతవిచారింప బనియేలేదు. అటులుండుటకు వీలులేదు. కాని అమరా, ఇట్టి సుదినము మన కీజన్మమందు మరి యొకటి లేదు. అదిమాత్రము జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుము. కాలయాపన చేయక, నన్నిక మరున ప్రయత్నించుచు, నీవు నీ ప్రాణేశ్వరియగు శిల్వియావద్ద కేగుము" అను శాంతి పలుకులు, అమరనాథుని కీనులకు ములుకులై తోప, "శాంతీ" నేడేల నీవు నాపై కాఠిన్యము బూనుచున్నావు? పవిత్రప్రేమతో మన మిద్దరము ప్రాణస్నేహితులవలె నున్నమాత్రమున, మానవకల్పితమైన చట్టములను గాని, దైవనిర్మాణమైన శాసనములను గాని అతిక్రమించుట లేదుగదా. కాన దాన భయమేమి?" అని అమరనాథుడు పొంగి పొరలివచ్చుచున్న దుఃఖమును అణచుకొని పల్క శాంతి లేనిధైర్యములో "అమరా, నే నేల అటులు విన్నవించితినో నీకు బోధపడలేదా? మన స్నేహమున కేమాత్రమవకాశమున్నను నేను వెనుదీయుదునా? మన అన్యోన్యానురాగము స్నేహితుల కొకరిపై నొకరి కుండుదానివలె గాక విశాలమైనది. ఉత్కృష్టమైనది. స్నేహమునందు ప్రేమకు హద్దు గలదు. కాని మన పవిత్రప్రేమ భూనభోంతరాళములెల్ల నిండి ఇంకను మిగిలియున్నది. కాన, మన మెన్నివిధముల ప్రయత్నించినను మనకొకరిపై నొకరికున్న స్నేహభావము అచిరకాలములోనే అంతరించుననుట నిక్కము. దానివలన, అనేకనష్టములు కలుగును. అంతయేల? సర్వనాశనముగూడ కలుగుట కవకాశమున్నది. కాన, నాపై కినుకవహింపక అమరా, నీవు శిల్వియావద్దకు బోయి, మాతృదేశసేవ నీ కోపినంత చేయుము. భగవంతుని యెదుట ఘోరప్రమాణమొనర్చిన రీతి, నా జీవితమును మాతృదేశసేవయందే గడపెదను. నాకొరకై, అమరా, నీ వన్నటికిని విచారింపకుము." అని పల్కుచుండ, అమరనాథునికి హఠాత్తుగా తలపై పిడుగుపడినట్లాయె. కొంతవడికి తెప్పిరిలి 'శాంతీ! అటులైన ఇక నీ దర్శనభాగ్యము నాకు లభింపదా! పూర్వవేదన పొందుమని నన్ను త్రోసివేయుచున్నావా?' అన, శాంతి "అమరా, అటులెన్నటికిని తలంపకుము. ఇది మన కంత్యసమావేశముగాదు సుమీ. మరల మన మిరువురము పరలోకమున తప్పక కలుసుకొనెదము.

గత వత్సరంబులన్నియు, మన మొకరి నొకరము గాఢముగా ప్రేమించుచుంటిమి. నేడు అట్టి పవిత్ర ప్రేమ కుసుమగుచ్ఛము మనయందు నానాటికి వికసించుచున్నదని తెలుసుకుంటిమి. అగుచ్ఛమును అటులనే వికసించియుండనిమ్ము. అదియే ఉత్కృష్టమైనది సఫలముకాని మనోరథమే చాలాకాలముండును. అమరా, ఇపుడు చూడుము. ఎట్టి కోమల పుష్పమైనను, హృదయమునం పదిమి శిగపై ధరించిన, కొలది నిముషములకే వాడి పోవుచున్నదిగదా! అపుడు మన కెంతయో పరితాపము గలుగుచున్నది. కాన అట్టి ప్రేమ దుఃఖమునకు కారణమేకదా! ఇవియన్నియు అమరా, బాలికగా నున్నపుడు నీవేకదా నాకుబోధించితివి. నేడేల నీవు వికలమతివై యున్నావు? ఒక్కసారు భారతదేశ దుస్థితిని తిలకింపుము. భారతమాతవిలాపము నీ వీనుల జొచ్చుట లేదా? అమరా! నాకు హిందూదేశమున ప్రస్తుతమువలె గాక, క్రొత్త వంశపరంపర లుండవలెనని తోచుచున్నదిగాన మనమిరువురమట్టి నూతనసంతతికి ప్రథములుగానుందము. మనము నిర్వర్తించవలసినపని మిక్కుటముగా నున్నది. భారతమాత ఇక నొక్కక్షణకాలమైనను సహింపజాలదు. మన మొండొరులు కలిసియున్నపుడు గలుగు ఆనందము ఆపనిని నిర్వహించుటయందుగలుగగలదు" అనిశాంతి ఉత్సాహపూరితహృదయావలేవటించుచు పల్కెడి మాట లనుపాశములచే అమరనాథుడు పూర్తిగా బంధితుడాయెను. ఈ గడచినదినములు ఆమెయందు గొప్పమార్పును కలిగించెనని తలచుచు అమరనాథుడు: "శాంతీ, నీయాజ్ఞానుసారముగా దేశసేవ చేయ ఇకముందు ప్రవర్తించెదను. కాని నీయుత్సాహమంతయు నశించి చాలదినములయినది. నిరుత్సాహము నన్నేమియు చేయనీయదేమో అనిమాత్రము భీతి జెందుచున్నాను" అని ప్రత్యుత్తరమివ్వ శాంతి మరల "అమరా, నీ వంత నిరుత్సాహముగా నుండరాదు. మన అన్యోన్యప్రేమ పాపభూయిష్ఠమైన సాధారణ తుచ్ఛప్రేమ అని తలచుచున్నావా? ఎన్నడును అటులు భావింపకుము. మనప్రేమ నిర్మలమైనది. నిష్కళంకమైనది పవిత్రమైనది. అది పరలోకసంబంధమైనది గాని ఈ తుచ్ఛలోకసంబంధమైనది మాత్రము గాదు. ఇట్టి మన ప్రేమ మనల నెల్లపుడు ఉత్సాహపూరితహృదయులనుగా చేయుచుండును. అదియేకదా అబలనగు నా హృదయమును ధైర్యస్థైర్యములతో నింపినది. ఇన్నివిధముల పల్కుచుండుటచే అమరా, నాకు నిన్ను నెడబాసియుండుట సులభసాధ్యమని ఎంచకుమా. అహర్నిశలు నీ నామామృతమే నన్నీ ధరపై, ఇంకను జీవింపజేయుచున్నది. కాని ఇకపై నా హృదయకుహరమునం దొకమూల నాకు నెలవున్నదను తలంపే నన్నెట్టి కష్టములనైన భరింపదగినదానినిగా జేయగలదు. కాన అమరనాథా, గడచిన చరిత్ర మరచిపో ప్రయత్నించి ప్రస్తుతము నీవున్న బెంగాలు దేశమున సంఘసంస్కరణము చేయ శీఘ్రముగా బొమ్ము" అనిపల్క అమరనాథుడేమియు చెప్పలేక అశ్రుపూరితనయనములతో అటనుండి వెడలిపోయెను. ఇంతవరకు శాంతి భరింపరాని తన హృదయవేదనను తన హృదయమునందే పైకి గాన్పింపనీక గుప్తపరచియుండెను. కాని అమరనాథు డచ్చోటువాసి పోయినవెంటనే శాంతి "అమరా" యని ఒక్కకేకవైచి భూమిపైబడిపోయెను.

౪

అమరనాథుడు శాంతివచించిన చొప్పున కలకత్తానగరమునకు మరునాటి మెయిలులో వెడలిపోయెను. లేని ఉత్సాహమును దెచ్చుకొనుచు ఎన్నియో విషయములయందు పనిచేయ మొదలిడెను. కాని సఫలీకృతుడు కాకపోయెను. ఏలయన అతని జీవితమందలి ఉత్సాహమంతయు చాలకాలమై ఆతని విడనాడి మరియొక నెలవునకు బోయెను. ప్రస్తుత మతని హృదయము శూన్యముగానుండెను. శాంతిని పరిణయమాడ లేకపోతినిగదా యను ఆలోచన తప్ప మరి ఇతరము లేమియు ఆతని తలకెక్కుటలేదు. తుదకు వ్యాపారమునందు కూడ ఆతని ఉత్సాహ మణగిపోయెను. ఒకానొక దినమున సర్వసంగపరిత్యాగియై హిమాలయప్రాంతముల జీవితశేషము గడుప అమరనాథునికి బుద్ధిపుట్టెను. అటులు చేయుటకు సిద్ధపడుచుండ కొన్నివత్సరములక్రింద సాక్షాత్కరించిన శాంతి దివ్యమంగళ విగ్రహము ఆతనికి

ప్రత్యక్షమవుటచే ఆమె మరలయెచటనున్నదో కనుగొను నభిలాషతో అమరనాథుడు దేశాటనము చేయ మొదలు పెట్టెను. మార్గమున శిరీషకుమారి నొకమారు చూచుటకై అమరనాథుడు శేహరనపురమున ఆగి ప్రతాపసింహుని ఇంటికి వెళ్లెను. అమరనాథుడు శిరీషను సోదరికన్న ఎక్కువగ ప్రేమించినను ఆమెతో తన జీవిత రహస్యమెప్పుడును జెప్పియుండలేదు. శిరీషకుమారి ఈనాలుగైదు మాసములలో అమరనాథునియందెంతె మార్పు గనిపెట్టెను. మునుపటివలె అమరనాథుడు మాట్లాడుటలేదు. ఒక్కొకప్పుడు పిచ్చివానివలె అర్థములేని వాక్యముల నుచ్చరించుచుండెను మరియొకప్పుడు గూఢార్థవాక్యములు పెక్కులు పల్కుచుండెను. అతని ముఖము పాలిపోయియుండెను. అట్టిసమయమున గూడ అతని లావణ్యము చిత్రకారుని మనస్సును రంజిల్ల జేయుచుండెను. కాని, అమరనాథుని అప్పటి స్థితి శిరీషవంటి ప్రాణస్నేహితుల హృదయములను ప్రక్కలు చేయుచుండెను. శిరీషా ప్రతాపసింహులు అమరనాథుని కెటులైన సంతసమొనగూర్చుటకై, అతనిని ఫలపుష్ప తరుగుల్మలతాదులతో నిండియున్న తమ తోటకు దీసుకొనిపోయిరి. కాని అమరనాథు డావనమందు నిద్రలో నడచువానివలె సంచరింప దొడగెను. శిరీష ఎటులైన, అమరేంద్రుని అస్ఖలిత ప్రవర్తనకు హేతువు కనిపెట్ట దృఢమనస్కురాలై, ఎన్ని విధములనో ప్రయత్నించి చూచెను కాని భగ్నమనోరథయై పోయెను. తుదకు స్త్రీ సహజమగు కోమలత్వముతో "అమరా! నేనెన్ని విధంబుల బ్రతిమాలుకొనుచున్నను నీ విచారకారణము చెప్పకున్నావు. నీసోదరినగు నాకు నా జీవిత రహస్య మెరిగింపరాదా" యని కన్నుల నీరుపెట్ట అమరేంద్రుని వెన్నవంటి హృదయము కరగి, ఆమెకు తనచరిత్ర యంతయు ఏదియుదాచక చెప్పివైచి బాలకునివలె వెక్కి వెక్కి రోదన సేయసాగెను. శిరీష అతని నోదార్చి ప్రస్తుత మెచటికి బోవుచున్నా"వని అమరనాథునడుగ "శాంతిని వెదకుచు బోవుచున్నా"నని అమరనాథుడు బదులు చెప్పెను. ఇదివరకు శాంతీ అమరనాథుల నెటులు సమావేశము చేసెనో, అవిధముగనే శిరీష వారిని మరియొకమారు సమావేశపరచి మరల ఎడబాటు నొందకుండ జేయవలయునని ఆలోచించుచు అమరనాథుని కొన్ని దినముల వరకు తన యింటనే ఉంచివైచెను. అంతగా ప్రేమించుచున్న అమరనాథుని కోరికను త్రోసి పుచ్చిన శాంతి కఠిన హృదయయని శిరీషకు దోచెను.

శిరీష శాంతిని శేహరనపురమున సమాజాభివృద్ధికై పనిచేయ తత్క్షణమే రమ్మని వ్రాయ నిశ్చయించుకొనెను. కాని అంతయు సిల్వియాలోనే ఉన్నదనియు, ఆమెనే శేహరనపురమునకు రప్పించినయెడల శాంతి అమరేంద్రులకు సులభముగా సమావేశము చేయవచ్చుననియు ఆలోచించి శిరీష, వెంటనే కలకత్తా యందున్న సిల్వియాకు తత్క్షణమే, శేహరనపురమునకు బయలుదేరి రావలెనని తంతివర్తమాన మంపి ఆమె నచటికి రప్పించెను. సిల్వియా మునుపటివలె లేదు. ఆమెవదనము విచారమును వెల్లడించుచుండెను. ఆమె నయనములయందు పూర్వపు తేజము మాయమైనది. ఆమె సంసారమును పరిత్యజించిన బాలఋషివలె చూపరులకు కానవచ్చుచుండెను. శిరీష సిల్వియాతో శాంతి అమరేంద్రుల స్థితిగతులనెల్ల ముచ్చటించి మెల్లగా "ప్రియసోదరీ, సిల్వియా, ఈవిషాదనాటకమును సంతోషముగా పరిణమింప జేయుటకు నీకు తప్పమరి ఇతరుల కెవ్వరికిని అలవిగాదు. మీరు ముగ్గురు గూడ నాకు ప్రియమిత్రులవుటచే మీ ఆనందమే నాకును ఆనందము. నీవు తలచినట్లయిన సిల్వియా, తప్పక అంతయును సంతోషముగా పరిణమింపగలదు. కాన దానికి ప్రయత్నించవా" అనిపల్క సిల్వియా చిరునగవు నవ్వుచు "శిరీష కుమారీ! నన్నుపుడేమి చేయుమనెదవో నీవే ఖచితముగా జెప్పుము. ఎట్టి పనియైనను గానిమ్ము, నేను దీయుదానను గాను సుమీ" అని వక్కాణింప శిరీషయు "అటులైన యెడల సిల్వియా, ఈ గడియ మొదలుకొని శాంతిని ప్రాణ స్నేహితురాలివలె నైనను, లేక అమరనాథుని స్నేహితురాలిగా నైనను చేయ ప్రయత్న మారంభింపుము. అటుగానియెడల అమరనాథుడు అచిరకాలములోనే ఈలోకమునం దస్తమింప గలడు." అని చెప్పెను. ఈ మాటలువిని సిల్వియా నిమీలితనేత్రయై పరమేశ్వరుని ఈ కార్య నిర్వహణమందు తనకు తో

ద్పడ ప్రార్థించుచున్నదో యనునట్లు చేష్టలుడక్కి కొన్ని నిముసము లట్లే నిలువబడి యుండెను. ఇంతలో ఏదో సిల్వియా స్మరణకురా వెంటనే కనులదెరచి "శిరీషా! దీనికై ఇంత ఆలోచన యేల, నీవు గనుక నాకు తోడ్పడిన యెడల వారిరువురి సమావేశము ఈ క్షణమే చేయగలుగుదును. నేను మొదట అమరనాథుని ఇంగ్లాండునందు కలుసుకొనినపుడే పైకెంత ఆనందముగా నున్న వానివలె నటించుచున్నను, అతని విచారపూరిత దృక్కులచే అతనేదియో రహస్యవేదన ననుభవించుచున్నాడని గ్రహించితిని. అపార కరుణార్ద్ర హృదయుడగు, ఆతనిని నే గాఢముగా ప్రేమించితిని. అప్పటి కప్పుడే నా భర్త ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు బోయియుండెను. పతివుడై, తిరిగి నా నాథుడు వచ్చునో రాడోయను విచారముగా నే దినములు గడుపుచుండ ఒకానొక దినము నా నాథుడు రణమున మరణించెనను వార్త నా చెవులబడెను. పంచప్రాణములకన్న నెక్కువగా అమరనాథుని ప్రేమించుచున్నదాననటచే నాకు పరిణయంబైనదను సంగతి ఆ మహాభాగునికి విన్నవించిన నిరాకరించునేమో యను భయమున ఆ సంగతి ప్రస్తావింపకయే అమరనాథుని వివాహంబాడితి. పెలదినములక్రితమే విదేశపు రేవులలోనుండు ప్రభుప్రతినిధి నాభర్త రణమున గాయముల నొందుటచే చికిత్సాలయమునకు బంపబడెననియు పిమ్మట చిత్తచాంచల్యముగూడ గలిగినదనియు, ప్రస్తుత మన్నియు పూర్తిగా నయమగుటచే నాకొరకు వెదకుచున్నాడనియు వర్తమాన మంపియున్నాడు. ఈ నా జీవిత రహస్యము అహర్నిశలు కంటకమువలె నన్ను వేధించుచున్నది. కాన శిరీషా, నీవు నాకును అమరనాధునికిని జరిగిన పరిణయము శాస్త్రయుక్తమైనది కాదని బుజువుపరుప నేర్పాటు చేసినయెడల మిక్కిలి సంతసముతో నా జీవితేశు సన్నిధికి నే జేరుదాన. శాంతిదేవియును, అమరనాథుడును ప్రాణమిత్రులవలె గాక దంపతులే కావచ్చును. కాని నేను వారియెడ జేసిన అపరాధమును దయతో మన్నింప వారి పదములంటి ప్రార్థించుచున్నదానవని మాత్రము శిరీషా, వారితో విన్నవింపుము." అనిన శిరీష మనంబున మిగుల నుప్పొంగి, సిల్వియా చేయుమనిన వన్నియు చేయుటకును ఆమెకు కూడ సౌఖ్యమును జేకూర్చుటకును వాగ్దానము చేసెను.

* * * * *

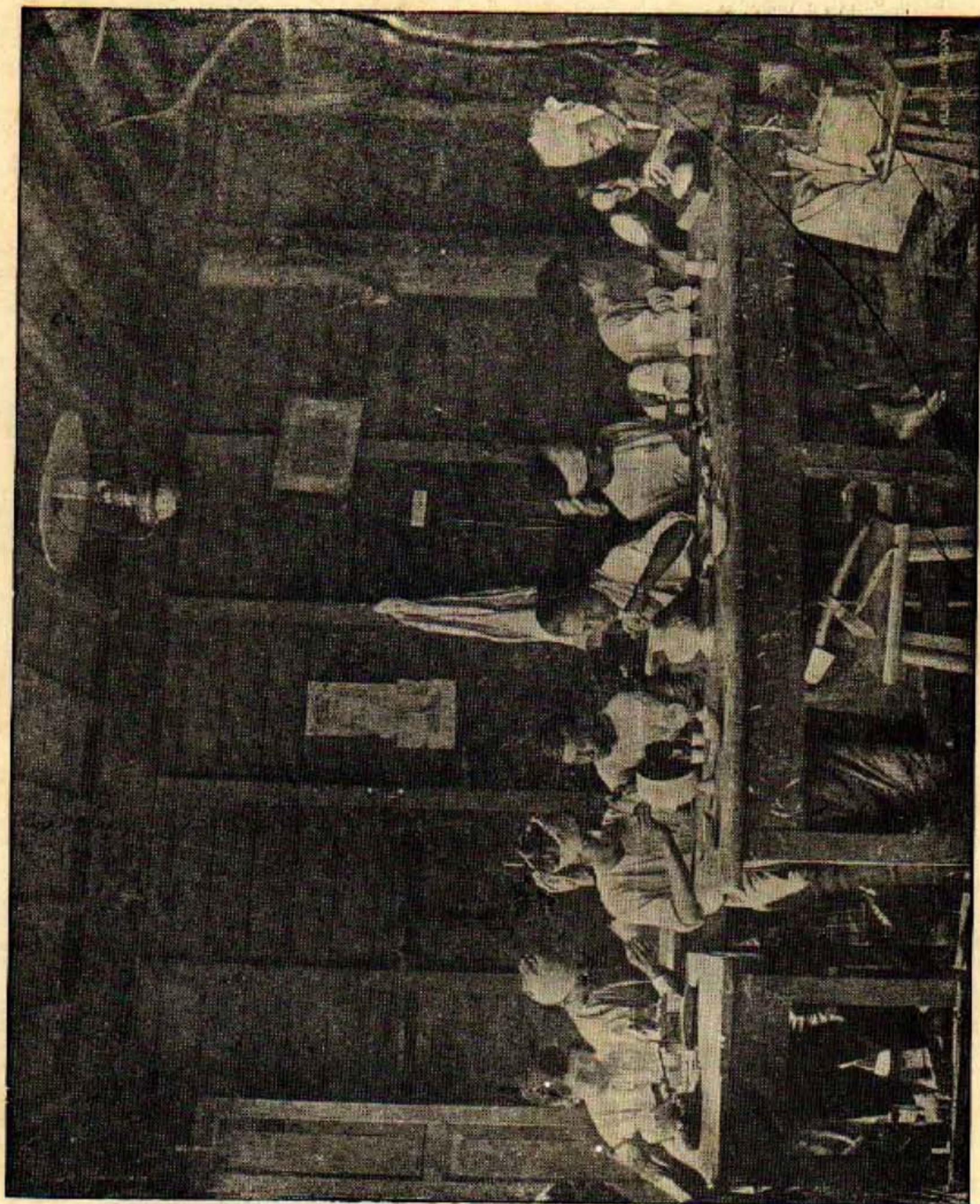
శాంతి అమరనాథుని బొంబాయి యందు కడసారి దర్శించి సంభాషించినపిదప తన తండ్రితోగూడ దక్షిణహిందూస్థానమునకు బోయి అచట తన తండ్రికేదో పని యుండుటచే కొన్ని నెల లచటనే ఆగవలసి వచ్చెను. శాంతికి అమరనాథుని సంగతి యేమియు తెలియుటలేదు. మన శిరీషకుమారి సిల్వియాతో పై సంగతులన్నియు ముచ్చటించు సమయముననే సుమారు రెండువేల మైళ్ల దూరములోనున్న శాంతి "సంఘసంస్కరణ"ను గూర్చి ఉపన్యసింప దినమంతయు వివిధ గ్రంథరాజముల నుండి పెక్కురు మహాత్ములు వక్కాణించిన నీతివాక్యముల జేర్చి వ్యాసమును సిద్ధపరచెను. సాయంకాల సమయంబున కా వ్యాసము ముగియ ఐర్లండు దేశపు మహాకవిచే రచింపబడిన పద్యమొకటి హిందూదేశమునకుగూడ చాల బాగుగా అన్వయించుటచే దానిని వ్యాసాంతమున వ్రాయసాగెను. ఈ పద్యము కడపటివరుసరయే శాంతి అమరనాధునికి స్థైర్యోత్సాహములు గలుగుటకై కడసారి వారు సమావేశమైనపుడు నుడివియుండెను. ఇప్పుడా సంగతి హఠాత్తుగా శాంతికి జ్ఞప్తికిరాగా "బెంగాలునకు సంఘసంస్కరణకై శీఘ్రముగా పొమ్మని" చెప్పుచున్న తన ప్రేరేపణవాక్యముల వినుచు, కన్నీటిబిందువులతో వక్షఃస్థలమెల్ల తడుప స్తంభితురాలైయున్న అమరేంద్రుని దివ్యమంగళవిగ్రహము ఆమెకు సాక్షాత్కరించెను. పూర్వచరిత్రయంతయు ఒక్కమారుగా ఆమె స్మరణకు రాగా ఆమె హృదయము అపారమగు గాఢప్రేమతో నిండిపోయెను. కాని ఏదియో ఆపద కూడరానున్నదని ఆమె అంతరాత్మ ఆమెకు చెప్పసాగెను. దేశసేవాతత్పరురాలైన శాంతి పగలంతయు దేశోద్ధరణవిషయమై పనిచేయుచుండి సంధ్యాకాలమున తీవ్రమగు వేదనతో మాతనుగోల్పోయిన పసిశిశువువలె రోదనము చేయసాగెను. కొన్ని నిముసములిట్లే గడచిపోవ కన్నులద్దుకొని శాంతి వ్యాసమును చేతనుంచుకొని వసారాపై ఇటునటుపచారుచేయుచు సమీపముననేయున్న

మహాజలనిధిని తిలకించుచుండెను. సముద్రఘోష ఆమె వీనులకు "అమరేంద్రుని దర్శనము నీ కిక దుర్లభము— దుర్లభము–దుర్లభము" అనునట్లుగా వినబడుచుండెను. ఆమె చేతిలో కాగితములకట్ట ఆమెకు తెలియకుండగనే జారి నేలపై బడెను. ఇంతలో పవిత్రప్రేమతో నాథుని పాదారవిందములు సేవించుయువతీరత్న మాతని యెడ బాసినప్పు డుచ్చరించు ఆర్తనాదమువలె శాంతి హృదయకుహరమునుండి దిక్కులు ప్రతిధ్వనింప ఆమెకు తెలియకుండగనే ధ్వని యొండు బయల్వెడలెను. అస్పష్టవాక్కులతో శాంతి "అయ్యో, కర్కశహృదయనై నిన్నే నేలపంపితి? అమరా, నన్ను మన్నించి నీ దర్శనభాగ్యము నాకు లభింపనీయవా, రావా, నావద్దనుండవా?" అని దీనాలాపముల బల్కుచు విలపింపసాగెను. ఇట్టితరి శిరీష శాంతికి వెంటనే శిహరనపురమునకు బయలుదేరమని తంతి వార్తనంప తండ్రియగు లలితబాబు ఆమెను వెదకుచు వచ్చి, శోకించుచున్న తన ముద్దుబిడ్డను గని ఆశ్చర్యముతో కారణమడుగ శాంతియు "తండ్రీ, నాకే ఎన్నడునులేని విచారము గలుగుచున్నది. నా మనస్సు కీడునే శంకించుచున్నది." అని పల్కుచు శిరీషపంపిన తంతిని చూచి తన్నేల తత్క్షణమే శిరీష రమ్మనెనో గ్రహింపలేక శాంతి వెంటనే శిహరనపురమునకు బయలుదేరెను. శిరీష శాంతిని జూచి అమందానందభరితురాలై ఆలింగనము చేసుకొని లోనికి తోడ్తెచ్చి జరిగిన సంగతులన్నియు విశదముగా ఆమెకు వినిపించెను. పిమ్మట శిరీష సిల్వియా అమరనాథుల, శాంతి సన్నిధికి తోడ్తెచ్చెను. సిల్వియా నేటి ముఖవైఖరి అమరేంద్రునకుగాని, శిరీషగాని, శాంతిగాని ఇదివరకెన్నడు అమెయందు జూచియుండలేదు. ఆమె వదనము దీనముగ నున్నను ఏదో నూతనశోభతో విరాజిల్లుచుండెను. జ్యోతిర్మయమగు ధవళకాంతి ఆమె ప్రతి అవయవము నుండియు ప్రకాశించుచుండెను. సిల్వియా మెల్లన శాంతికడ కరుదెంచి ఆమె దక్షిణహస్తమును అమరనాథుని కరమునం దునిచి "సోదరీ, శాంతీ, మీ నిజప్రేమను, పరీక్షింప లీలానాటకసూత్రధారియగు పరమేశ్వరుడు మిమ్ముల కష్టపరంపరలచే నొప్పించి మీ ప్రేమకు మెచ్చి తుదకుమిమ్ముల నిట జేర్చియున్నాడు." అని అమరనాథునివైపు తిరిగి "అమరనాథా! నేజేసినఅపరాధముల మన్నింపుడు" అని అశ్రుపూరిత నయనముల నొత్తుకొనుచు మరలవారిరువుర నుద్దేశించి "భగవంతుడు మీనూతనదంపతుల కాయురారోగ్య వైశ్వర్యముల నిచ్చి అచంద్రార్కము వర్ధిలజేయుగాక. ఎన్ని వేల జన్మంబులకైనను మీ రొకరినొకరు స్వప్నమందైనను ఎడబాయకుందురుగాక" అని మనఃపూర్తిగా ఆశీర్వదించి ఆగదిని వదలి బిరబిర ఈవలకు వచ్చివేసెను. శాంతి భయాశ్చర్యములతో నిశ్చేష్టురాలై నిలచిపోయెను. అమరనాథుడన్ననో సిల్వియా వదనమును తిలకించుటకే అసమర్థుడైపోయెను. శిరీషకుమారి మాత్రమే ఇట్టి భయానకనాటకాంతమును ఆనందింప గలిగెను.

సిల్వియా గది యీవలకు వచ్చిన వెంటనే శిరీషకుమారి కూడ ఈవలకువచ్చి పైనగొళ్లెముపెట్టి శాంతీ అమరనాథుల నా గదియందే నిర్బంధితులగాజేసి తాను సిల్వియా ననుసరించెను. సిల్వియా వెంటనే ఏదియో చెప్పరాని వేదనకు లోనై తన శయ్య చేరబోవుచు, మార్గమందే నోట నురుగులు గ్రక్కుచు పడిపోయెను. శిరీషయు ఆమెను శయ్యకేర్చి ఆమె పూర్వచరిత్ర స్మృతికి రా అటులు మూర్ఛిల్లెనేమో యని తలచుచు శైత్యోపచారములు చేయ సాగెను. కాని అవి అన్నియు బూదిలో పన్నీరువలె నాయెను. వైద్యుడు చూచి శిరస్సునందు రక్తనాళ మొకటి తెగిపోయిన దనియు సంజీవి యైనను ఆమెను జీవింప చేయ జాలడనియు చెప్పి అచ్చోటు వాసి వెడలిపోయెను. కొంతసేపటికి సిల్వియా కనులు విప్పి చూడ సాగెను. శిరీష మెల్లన ఆమె శిరస్సు తన మస్తకమునం దునిచికొని "సోదరీ, సిల్వియా, నీ ప్రాణనాథు నిచటికి రమ్మని తంతినంపనా" అని యడుగ సిల్వియా మెల్లన "శిరీషకుమారీ, అనవసరముగా నాకొరకై శ్రమ నొందకుము. నా నాథుడు అచిరకాలములోనే ఇచటికి రాగలడు" అనిపల్క శిరీషకామాటలు బోధపడక, నీవిచట నున్నావని ఆయన కెట్లు తెలియునని సిల్వియాను మరల ప్రశ్నించెను. ఆయాస మంతకంతకు సిల్వియా కధికమగుచుండెను. అస్పష్టవాక్కులతో సిల్వియా శిరీషతో "నా ప్రాణనాథునికి తెలియని రహ

చిత్రము ౧౫

చిత్రము ౧౬

స్యము లీ పృథివియందుండవు— శిరీషా! నానాథుని పాదధ్వని నా వీనుల సోకుచున్నది. ఏమి నీకు వినవచ్చుట లేదా! అదిగో దివ్యమంగళవిగ్రహుడగు నా ప్రాణవల్లభుడు నన్ను తన కౌగిలియందు జేర్చుకొనుటకు శీఘ్రముగా నరుదెంచుచున్నా"డని వక్కాణించి తిరిగి కన్నులు మూసివేసెను. శిరీష కీ గూఢార్థ వాక్యము లేమియు అర్థము కాలేదు. కొన్ని నిముసములకు నోట నురుగులు మొదలగు దుర్గుణములన్నియు సిల్వియాయందు తగ్గిపోయినవి. శిరీష సిల్వియా కిక ప్రాణభయము లేదని సంతసింపసాగెను. ఇంతలో కరముల రెంటెని జోడించి అస్పష్టవాక్కులతో సిల్వియా "పతితపావనా—దయార్ద్ర—హృదయా—స్వర్గసిం—హాసనమున—నధిష్ఠించియున్న—నా తండ్రీ! నే—నసత్య—ము—పల్కి—నందు—లకై—నన్ను—మన్నింపుము—ఇది—వారి—సౌఖ్యము— కొరకై పల్కితి"నని కొంచెము సేపాగి మరల "ఆపురా,—నన్ను—మన్నింపుము—శుదీను—రాలిని—నురు—పకుము—అ—ను—రా" యనుచు కనులు మూసివైచెను. శిరీషకుమారికి సిల్వియా మాటల యర్థము ఇప్పుడు బాగుగా బోధపడ సంభ్రమాశ్చర్యభయ విషాదములతో దిక్కులు ప్రతిధ్వనిల్ల "సిల్వియా"యని ఒక్క కేక వైచెను. చేతులుకాలిన పిదప ఆకులుపట్టుట వలన లాభమేమి? చిరునవ్వు ముఖమున తాండవమాడ చూపరులకు సిల్వియా సుఖ స్వప్నంబులగాంచుచు సుషుప్తియందున్నదో యనునట్లున్నను ఆమె అప్పటికపుడే పరమేశుని పాదకమలముల సన్నిధిని జేరిపోయెను.

* * * * *

నేడే శాంతి ముద్దు బాలికయగు సిల్వియాకు రెండవ సంవత్సరము ప్రవేశించినది. శాంతీ అమరనాథులు సిల్వియా మరణమునకై విచారించి ఆమె స్వార్థత్యాగమును వేనోళ్ల బొగడుచు, తమ ప్రథమ సంతానమగు చిన్నిబాలికకు సిల్వియా యని నామకరణ మొనర్చిరి. శాంతీ అమరనాథులు దేశసేవకై మిగుల పాటుపడుచు, జీవిత శేషమంతయు ఆనందవారిధి నోలలాడుచు గడపుచుండిరి.

కృష్ణయ్య

కోటమర్తి నాగేశ్వరశర్మగారు

గొల్లడై పుట్టితే నేమిరా
కృష్ణయ్య
నల్లనివాడైతే నేమి
కన్నులా కమలాలు
పన్నులా ముత్యాలు
ముద్దులూరెడి జగన్మోహనాకారుండు. గొ.

నరకబాధల దూల్చి
దురితకర్మల గూల్చి
నరనాథుడై జగన్మాన్యుడై మించాడు. గొ.

మొలకనవ్వుల జూపి
పొలతులను కడు వేపి
చలియింపకే బ్రహ్మచారి యనిపించాడు. గొ.

దుండగీడన్నాను
చండితనమున్నాను
కరుణ గలవాడనే ఖ్యాతి నార్జించాడు. గొ.

కోరినా రూపాలు
తీరుగా ధరియించి
రూపరహితుడనంచు ఋషుల నమ్మించాడు. గొ.

ఔరంగజేబు-వింతచరిత్రాంశములు

శ్రీమతి పులవర్తి కమలావతిదేవి గారు

ఔరంగజేబు, షాజహాను యొక్కయు నతని భార్య ముంటాజ్ మహాలు యొక్కయు మూడవ కుమారుడు. ఇతడు తి. 24 అక్టోబరు 1618 సంవత్సరమున పంచమహాల్ తాలూకాలో దిన్‌హేదు అనే గ్రామములో నుద్భవించెను. ఈయూరిప్పుడు బొంబాయి రాజధానిలో గోధ్రారైల్వే లైనుమీద నున్నది. ఔరంగజేబు చాల ధైర్యవంతుడు. చిన్నప్పుడీతని ధైర్యసాహసము లీక్రింది కథవలన దెలియనగును. షాజహానున కేనుగుల పోరాటమనిన నెంతో యిష్టము. ఒకనాడు యమునా నదియొడ్డున నాగ్రాకోట కెదుట తి. 28 మే 1633 సంవత్సరములో యేనుగుల పోట్లాట జరుగుచుండెను. జను లెల్లరు నిసుకవైచిన రాలకుండున ట్లావినోదమును తిలకించుచుండిరి. షాజహాను పాదుషా నలుగురు కొమరులును రంగస్థలమునందలి లోపలి యావరణమునం దుండి యా గజయుద్ధమును తిలకించుచుండిరి. గెలిచిన యేనుగు చాల మదించి యున్నందున ఔరంగజేబుమీదికి పరుగెత్తి వచ్చుచుండెను. ఔరంగజేబు సమీపమున నున్న యాతని సోదరులు మువ్వురు బ్రతికియున్న బలుసాకైన దిని బ్రతుకవచ్చునని యెంచి యా మదవారణమును గాంచి భీతచిత్తులై కాలికి బుద్ధిచెప్పి పారిపోయిరి. యువకుడగు ఔరంగజేబు, సుకుమారాకారుడగు ఔరంగజేబు, కాలాగ్నివలె చెలరేగి తనపైబడనున్న యామత్తగజమును గాంచి యించుకైన చలింపలేదు. ఒక్కయడుగైన వెనుకంజ వైవలేదు. నిర్భయముగ తన యశ్వముపై గూరుచుండి యా రాకొమరుడు నిర్వక్రపరాక్రమమున దనపై బడనున్న యాదంతిని తనవాడియైనబల్లెమున నొక్కపోటు పొడిచెను. ఆ పోటువలన నా యేనుగునకు రిమ్మయెగులెత్తి యౌరంగజేబు గుజ్జమును తొండముతోడ జుట్టి గిరగిర ద్రిప్పి యావల పారవైచెను. ధైర్యవంతుడైన యా రాజసుతు డొక్కయదటున తన వారువము నుండి భూమిపైకి లంఘించి ప్రాణోపద్రవకరమగు నా మహాపాయమునుండి తప్పించుకొనెను. అంతతోనైన నా ధైర్యహిమాచలు డూరకుండక మరల నాదంతితో బోరగడంగెను. ఇంతలో సాయుధులగు భటు లుర్వీధవకుమారుని రక్షణార్థము రుదెంచిన కతంబున నా యేనుగు పారిపోయెను. ఔరంగజేబుయొక్క పరాక్రమమును గాంచిన ప్రజలు జయజయనినాదంబుల నొనరించిరి. షాజహాను కుమారుని జూచి మెచ్చుకొని యతనియెత్తు బంగారు నాణెముల నతనికి బహుమతిగా నొసంగెను. 13 తేది డిసెంబరు 1634 సంవత్సరములో ఔరంగజేబుకు పదునారు వత్సరముల ప్రాయమున్నపుడు పాదుషా సైన్యములో పదివేల గుఱ్ఱపుదళమున కధిపతిగా నియమించిరి. ఔ

రంగజేబాసంవత్సరముననే విక్రమజిత్తనువాని పైకి దాడివెడలి వానిని జయించెను. 14వ తేది జూలై, 1636 సంవత్సరము మొదలు 28 మే, 1644 సంవత్సరము వరకు ఔరంగజేబును దక్కనుదేశమునకు ప్రతినిధిగా చక్రవర్తి నియమించెను. దక్కనురాజప్రతినిధియగు నౌరంగజేబు రాకొమారుడు తన ముఖ్యపట్టణ మగు ఔరంగాబాదునకు జనుచు త్రోవలో బరంపురం గవర్నరగు సయుఫ్ఖాను యింటికేగెను. ఇత డౌరంగజేబునకు మేనత్త మొగుడు. మేనత్తపేరు సాలెహాఖాను బేగం. అతడు మేనత్తను చూడగోరి బరంపురమున నాగెను. మేనత్త గృహమే గనుక నతడు జనానాలోనికి ముందుగా కబురు పంపించకుండగనే లోపల ప్రవేశించెను. జనానావారు యప్పుడుద్యానవన వినోదములతో కాలక్షేప మొనరించుచుండిరి. హీరాబాయి యను నొకసుందరయువతీ వతంసము పండ్లభారముతో వంగిన యొక మామిడివృక్షమును తన కరపల్లవములతో వంచిపట్టుకొని, పంచమస్వనమున, మధురరుతములతో, వినువారల కెల్లహాయిజనింప, యొడలు గగుర్పాటు చెంద నొకచక్కనిపాటను, విపంచీస్వరముకన్న మధురమైన స్వరముతో పాడుచుండెను. ఔరంగజేబాపూర్ణశశాంక వదనను గాంచినతోడనే మోహపరవశుడై మూర్ఛనొందెను. రాకొమరుడు మూర్ఛాగతుడై నంతనే మేనత్త భయకంపితురాలై పరుగెత్తుకొని వచ్చి యతనిని లోనికి దీసికొనివెళ్లి సమస్తోపచారముల జేయ దొడంగెను. వైద్యుని కొరకు కబురంపిరి. నాల్గుగడియల కౌరంగజేబునకు మరల స్పృహ వచ్చెను. "నాయనా! ఇది యేమిరోగము? ఇదివర కెప్పుడైన వచ్చినదా?" యని మేనత్తయడుగ నాతడు మాటాడక యూరకుండెను. చాల సేపు మేనత్త ప్రార్థించినమీదట ఔరంగజేబు మేనత్తతోనిట్లనెను. "అత్తా! నీతో చెప్పుట వలన నేమిప్రయోజనము? నీవేమి యార్చెడి దానవా? తీర్చెడి దానవా?" యన నామె యిట్లనెను. "నీ కోరిక దీర్చుట కన్న మాకేమి కావలయును."

అప్పుడు ఔరంగజేబు తాను హీరాబాయిని మోహించిన సంగతి తెల్పెను. మేనత్త వెళ్లి భర్త కాసంగతి నెఱుక పరచెను. ఔరంగజేబు జనానాయందలి ఛత్రబాయిని తన కొసంగినయెడల హీరాబాయి నిత్తునని యతడు జవాబు పంపెను. ఔరంగజే బట్టులే యొసంగి హీరాబాయిని యథావిధిగ పరిణయమాడి జైనబాడిబేగం అని నామకరణం బొసర్చి తనతో గూడ గొంపోయెను. కాని పాపము! నడియావనమున హీరాబాయి పరలోకగతురాలయ్యెను. కొంతకాలము వరకు ఔరంగజేబునకు హీరాబాయి యందలి ప్రేమాతిశయమున మతిపోయి నట్లుండెడి వాడు. అతడు కొంతకాలము వరకు ఫకీరు వలె నివసించుచుండెను. హీరాబాయియే బ్రతికి యుండి ఔరంగజేబు చక్రవర్తిపద మధిష్ఠించిన పిమ్మట హిందూరాజ్య చక్రవర్తినియై యుండినయెడల, ఔరంగజేబు చరిత్ర మరియొక దారి ద్రొక్కియుండెడిది.

కాకమా!

శ్రీమతి న్యా. వేం. విజయలక్ష్మమ్మ గారు

సకలజీవాంతరాత్ముఁడై సర్వలోక-ములకు భర్తయై లోకైకమూర్తియైన
యాదిదేవుఁడే దాని నాహారముగ నొ-సంగెఁ గాకమా, నీకది చాలదోకో!

వలసినది తిని, నీయిచ్ఛవచ్చినట్లు విమలతరమైన యాకాశవీథియందు
హాయిగాఁ బగలెల్ల విహారలీలఁ-దేలి కాకమా, గూట నిద్రింపలేవె?

ఎల్లయిండ్లలోఁ దూరి, యందెవ్వరేమి-సేయుచుందురో, యేమున్నదో యటంచుఁ
జూడ నీకేమివచ్చెనో క్షుద్రజాతి-కాకమా, నీకుఁ జీవాట్లుకాకయున్నె?

ఏలయఱచెద వూఱక చాలునింక-నెదుటివారల యుబుసు లవేల నీకు?
నీ బతుకుతీరుఁ గన్గొననేర వకట! గ్రుడ్డికాకమ, నిన్నెవ్వ రడ్డువారు?

చెట్టుపైనున్న యఱగంటనేపు నీదు-ఱెక్కలను సవరించి బల్ టెక్కుమీఱఁ
జూపుచుందువు నీవగు సొబగులెల్ల; నెఱుఁగుదుము, కాకమా, యేల విఱుగఁబడెదు?

వీథిలో రాలు నెంగిలివిస్తరాకు-మెతుకు లేఱికొనుచుఁ దిను బ్రతుకు నీది;
నీ యునికితీరు తెలిసికోనేర వకట! చెడుగు గాకమ, నీకేల సిగ్గులేదు?

పక్షు లున్నవికా, బహువృక్షతతుల, నెచటనున్నవో, యెట్టివో, యెఱుకపడవు;
కావుకావని గడపల దేవులాడ-నీకు నేటికిఁ గాకమా, నీతిమాలి?

అతుల ఋతురాజమగు వసంతాగమమునఁ-గోయనుచు మావికొమ్మపైఁ గూరుచుండి
హాయిగాఁ బల్లవంబుల నారగించు-కోకిలం బేమిచేసెనో కూళకాకి?

చెంగుచెంగున నెగురు నీ రంగునడలు-ముఱువుబెఱయఁగఁ ద్రిప్పు నీమోముసొంపు
వలపుసొలపులఁ దెలుపు చూపులబెడంగుఁ-గాంచితిమి కాకమా, బుద్ధిగను మిఁకైన.

సముద్రగుప్తశాసనము-కళింగచరిత్రము

బుఱ్ఱా శేషగిరిరావుగారు (ఆంధ్రభారతీ తీర్థప్రథాని)

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

౨

వేంగీ - పిష్ఠపురములు

సముద్రగుప్తుని దాక్షిణాత్య దిగ్విజయముల లో నల్లాబాదు శాసనములో వేంగీ పిష్ఠ పురముల రాజ్యాధిపతులు పేర్కొనబడి యున్నారు. "కాంచేయక", "కైరాలక" రాజుల వలెనే వీరును గోదావరిమండలములో ప్రసిద్ధి గాంచిన వైంగేయక పైష్ఠపురకులని ఫ్లీటు పండితుల యాశయము ప్రకారము పలువురు సిద్ధాంతపరచుకొని యున్నారు గాని గ్రామ నామములను బట్టి యీ వేంగీ పిష్ఠపుర రాజ్య ములును కళింగాంతర్భాగము లనియే యూ హింప నవకాశము కలిగి డుబ్రాయీలు పండితుల వాదమును బలపరచుచున్నది.

గంజాం మండలములో—

కూదలతాలూకాలో పిఠాపురం

పర్లాఖిమిడి ఏజన్సీలో పిష్ఠపురం

గ్రామములు ఇంచుమించుగా మన్యప్రాంత ములలో కనబడి పల్లపుతాలూకాలలో కన బడకుండుటచే పిష్ఠపురీదేవి యనుశక్తి నారా ధించిన బౌద్ధరాజులు తొలుత నీప్రాంతము లలో రాజ్యాధిపతులైయుండి గుప్తసామ్రాజ్య విస్తరణానంతరము దక్షిణముగాపోయి గోదా వరిజిల్లాలో పిఠాపురమను నొకయూస్థానమును తమ పూర్వరాజ్యస్థానముపేర కట్టుకొని రాజ్య మేర్పరచుకొని యుందురనుట సమం జసమై యున్నది. మన్యప్రాంతముల నుండి పల్లపునాడులకు ప్రజలు వలసబోవుట ప్రజా విస్తరణములకు సామాన్య మగు ధర్మమై యున్నది.

ఇక వేంగినిగూర్చిన సమన్వయము :

గంజాంమండలం ఇచ్ఛాపురం తాలూకాలో వేంగై సాయి

సోంపేట ఏజన్సీలో వేంగాసాయి

అనుగ్రామము లీమండలములో వేంగీరాజ్యపు జాడలు చూపుచున్నవి. మరియొక చిత్రము. గోదావరి మండలములోని వేంగీరాజ్యము చాళుక్యుల పాల బడుటకు పూర్వము చాలా కాలము సాలంకాయనుల యేలుబడిలో నుండి నట్లు కీ. శే. శ్రీ కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు ప్రచురించిన సాలంకాయన శాసనములవల్ల తెలిసినదిగదా. ఈ సాలంకా యనులజాడ

గంజాం మండలములో

రాయగిరి ఏజన్సీలో-సాలింకోయి

అనుగ్రామనామము సూచించుచున్నది. వీటిని బట్టికూడా వేంగీరాజ్య మొకటి సముద్రగుప్తుని కాలములో కళింగములోని మన్నెరాజ్యమై

యుండుననుట స్ఫురింపజేయుచున్నది. ఇంకొక విశేషము. అల్లాబాదు శాసనములో "కౌస్థలపురక ధనంజయ" యని మరియొక దాక్షిణాత్య భూపతి నిర్వచనము గలదు. ఫ్లీటు పండితులు దీనిని "Dhananjaya of Kusthalapura" అని యనువదించిరి. ఇది "కుస్థల"గాని "కోస్థల" గాని కావచ్చును. ఇట్లు "కుస్థలపుర మని" తేల్చినను ఇది యెచ్చటిదో ఫ్లీటుపండితులు తేల్చలేదు. ఇతరులును తేల్చలేదు. కళింగమండలి గ్రామనామములలో వెతుకగా

గంజాంమండలము-బరంపురంతాలూకాలో కోస్థిపట్టు
విశాఖపట్టణ మండలం - నవరంగపురం వీజన్సీలో కోస్థిలిగుడ

అను గ్రామములు మాత్రము కనబడుచున్నవి. వీటిలో కోస్థిలి-గుడ అను గ్రామ నామములోని మొదటిభాగము కోస్థల నివాసులచే నేర్పరుప బడిన వలనను స్ఫురింపజేయుచున్నది ఈ నవరంగపురము, జయపురము రాజ్యములో బస్తరు మన్యరాజ్యము నంటియుండుటచేత నీ కోస్థలరాజ్యము నన్యరాజ్యమై సముద్ర గుప్తునికాలమునకు ధనంజయుడను నృపాలుని యేలుబడిలో నుండియుండును. ఈయంశములు శాసనపరిశోధకుల విమర్శకై ప్రచురించితిని.

కళింగాంధ్రక్షత్రియులు

సముద్రగుప్తుని అల్లాబాదుశాసనములో

"ఉద్వేలోదిత బాహువీర్యరభసా
దేకేన యేనక్షణా
దున్మీల్యాచ్యుతనాగసేనగ
....
దండైర్గ్రాహయతైవకోటకులజం
పుష్పాహ్వయేక్రీడతా
సూర్యేనే————
తట————"

అని యున్నది. దీనిలో వట్టిగీతలుగల భాగము అరిగిపోయినది. దీనినిబట్టి ఫ్లీటుపండితులు సముద్రగుప్తు డొక నదీతటమునందున్న పుష్పపురమున కోటవంశజులను రాజుల నోడించి యా పట్టణమును రాజధానిగా చేసుకొనెనని యూహించిరి. కాని యీ సమన్వయము కోట వంశజు లెవరో తేలినగాని స్థిరపడనేర దనియు వ్రాసిరి. పుష్పపుర మేదియని కొంత చర్చచేసి రెం డభిప్రాయములను తేల్చిరి. "పుష్పపుర", "పుష్పపురీ","కుసుమపుర"యనునవిపూర్వము పాటలీపుత్రము, ప్రస్తుతము పాట్నాయనునగర మునకు నామాంతరము లనియు, యువాన్ త్సాంగు గ్రంథములో నీనగరము కుసుమ పుర మనియు, పాటలీపుత్ర మనియు గూడ పేర్కొనబడిన దనియు, అయినను పాటలీ పుత్రమునకు పుష్పపురమను నామ మతి ప్రాచీనకాలములో నింతవర కీశాసనభాగము లోనే కనిపించుచున్న దనియు, నీకారణ ములచే సముద్రగుప్తుని రాజధాని పాటలీ పుత్రమని నిర్ణయింపదగు ననియు ఫ్లీటుపండి తుల యూహ. కాని ఇది స్థిరపరచుటలో గణ నీయము లగు నంశములు ఫ్లీటుపండితు లుదాహరించి యున్నారు.

(1) స్కందగుప్తుని కాలమువరకు ఈ వంశమువారి శాసనములు పాటలీపుత్రప్రాంత మున నెచ్చటను కనబడలేదు.

(2) రెండవ చంద్రగుప్తుని శాసనముల లో నీ పాటలీపుత్ర ముదాహరింపబడినను ఇది కనబడు రెండుచోట్లను దీనిని చంద్రగుప్తునితో కలుపుటకుగాని ఇది యాతని రాజధానిగా సమన్వయించుటకుగాని వీలు లేదు.

(3) యువాన్‌త్సాంగు గ్రంథములోనే పుష్పపురమను పదము పర్యాయముగా చెప్ప దగిన వేరొక కుసుమపురము చెప్పబడియున్న ది. దీనికిని పాటలీపుత్రమునకును చాలా దూర ము. అది కాన్యకుబ్జరాజ్యముయొక్క పూర్వ రాజధానిగా నీ చీనాయాత్రికు డూహించి వర్ణించి యున్నాడు. ఇచ్చటగాని, ఈ ప్రాంత మందుగాని కుసుమపురమను రాజధాని యుం డుట యీవంశపు పూర్వశాసనములు చాలా వరకు దొరకిన స్థలములతో సమన్వయపడు చున్నది.

కౌశాంబిలో గాని, అల్లాహాబాదులో గాని సముద్రగుప్త చక్రవర్తి ప్రశస్తిస్తంభ ముండు టతోగూడ నిది సమన్వయించును. ఇట్టియంశ ములనుబట్టి సముద్రగుప్త చక్రవర్తి రాజధాని యైన పుష్పపుర లేక, కుసుమపుర మనునది పాటలీపుత్రమే యని ఫ్లీటుదొరగారు సిద్ధాం తము చేయలేదనియే మనము గ్రహించవలె ను. కాని పలువురు చారిత్రకు లిది సిద్ధాంతమే యని యనుకొనుచున్నారు. ఎట్లయినను ఈ పుష్ప (కుసుమ)పురమునకు కోటవంశపురాజు లకును సంబంధము కలదనియు నది విడినగాని యిదమిత్థమని సిద్ధాంతము చేయుజాల మనియు ఫ్లీటుపండితులే యంగీకరించి యుండిరి.

ఈ పత్రికయందలి సూచనలు గ్రాహ్యము లగుట కీసముద్రగుప్త శాసనమును గూర్చిన విమర్శాపూర్వోత్తర మింతవరకు సంగ్రహ ముగా దెలుపవలసివచ్చినది. ఇక ప్రస్తుత తర్కము ననుసరింతును.

కళింగమందును ఆంధ్రమందును చిర కాలముగా నివాసము లేర్పరచుకొని యుండిన సూర్యచంద్రవంశజు లగు క్షత్రియులలో నొక గాథ నేటికిని చెప్పుకొందురు. శా.శ.514 నకు పూర్వ ముత్తరాపథమునుండి కోట, వర్నాట, కాశతి, పరిచ్ఛేదులను నాలుగువంశములవారు నాలుగు వివిధగోత్రములవారు (వసిష్ఠ, కవుం డిన్య, కాశ్యప, ధనంజయ,) రాజ్యార్థులయి దక్షిణాపథమునకు వచ్చినట్లును పరిచ్ఛేది వంశ జులు, వసిష్ఠగోత్రులు వారికి నాయకులై చతుర్గోత్రవందనీయులై పూసపాటివా రను పేర బరగినట్లును కళింగాంధ్రమండలములందు వీరు రాజ్యము లేర్పరచుకొనినట్లును ఈ పూర్వోత్తరపుగాథ ప్రబలముగా నున్నది. ప్రస్తుత శాసనమున గలయట్లు కోటవంశ్యులు సముద్రగుప్తునిచే నుత్తరాపథమున పరాజితు లై రాజ్యము గోల్పోయి యుండినయెడల వారును, వారి మిత్రబాంధవులును దక్షిణాపథ మునకు రాజ్యములు కొట్టుకొన వచ్చియుందు

రని నమ్ముటలో విపరీత మేమియును లేదు. అమరావతిలో రాజ్యముచేసిన కోటవంశము వారాంధ్రక్షత్రియులలో చాలా కుటుంబములకు నసలు కోవమైయున్నారు. వీరు తప్ప ఉత్తరదక్షిణాపథములలో వేరొకకోటవంశము వారు కనబడరు. కాగా నీ ఆంధ్రకోటవంశము వారే సముద్రగుప్తశాసనములోని వారని నా నిర్వచనము. ఇది సరికాదనుటకు కారణములు విమర్శకులు దెల్పుదురుగాక!

ఇక నీకోటవంశమువారి కాది నుత్తరాపథమున పుష్ప (లేక కుసుమ) పురము రాజధానిగా నుండినయెడల నాపేరిట వారి సంతతి వారు కళింగాంధ్రములలో నేర్పరచుకొని యుందురనుట సమంజసముగదా! ఇట్లు నీ ర్పరచుకొనియుండినట్లు కళింగమందలి గ్రామనామములలో నిదర్శనములు కానవచ్చుచున్నవి. ఎట్లనగా—

గంజాంజిల్లా—

ఛత్రపురంతాలూకా, కుసుమపూరు.

బరంపురం తా. కుసుమి, కుసుమపురం.

విశాఖపట్ణంజిల్లా—

బొబ్బిలితాలూకా, కుసుమూరు.

బిస్సంకటకం ఏజన్సీ, కుసుమగుడి, కుసుమపదర.

జయపురం ఏజన్సీ, కుసుమగూడ, కుసుమపుట్టి.

కొరాపుట్టి ఏజన్సీ, కుసుమగూడ, కుసుమపదర, కుసుమపుట్టి.

నవరంగపురం ఏజన్సీ, కుసుమబందు, కుసుమపల్లి.

పాడ్వా ఏజన్సీ, కుసుమగరువు, కుసుమపుట్టు, కుసుమవలస, కుసుమపద్ర, కుసుమగుడ.

పొట్టంగి ఏజన్సీ, కుసుమ.

రాయిగడా ఏజన్సీ, కుసుమఘాటీ, కుసుమెల్ల.

ఈ గ్రామనామములను బట్టి కళింగ మందలి తొలుతటి కోటవంశపు వలసలును, రాజ్యమును కళింగమన్యములం దేర్పడియుండినట్లును అటనుండి వారు కాలక్రమేణ దక్షిణాపథమందు కృష్ణానదీతీరమున నమరావతికి రాజ్యస్థానము మార్చుకొన్నట్లును తోచును.

ఇట్టి పరిచ్ఛేదులలో ప్రసిద్ధిగాంచినవారి వంశము పూసపాటివారు. వీరి యింటిపేరుకు పూసపాకనియు పూసపాటియనియు నామాంతరములు సాహిత్యగ్రంథములలోను, చాటుపద్యములలోను కనబడుచున్నవి. దీనికి సూర్యవంశమని కొందరు నిర్వచనము చెప్పుదురు. కృష్ణజిల్లాలో పూస-పాడు గ్రామములో పూస-అనుదానికి నిర్వచనము సుగమము కాదు. ఇది పూస్-బాడి అను ప్రాకృత మనియు, నిది "పుష్పవాటి" అనగా పుష్పపురమునకు పర్యాయపదన మనియు నా సమన్వయము. ఇది సరియైనచో పరిచ్ఛేదులు పుష్పపురమునుండి తొలుతవచ్చిన క్షత్రియులలో నొకశాఖయని తేలును. కోటవర్ణాటకాకతి పరిచ్ఛేదులు తొలుత పుష్పపురము నుండి దక్షిణమునకు వచ్చిన గాథలో కొంత నిజముండినట్లు తేలును. పూసపాడు కట్టుటచే పరిచ్ఛేదులకు పూస పాటివారను పేరు వచ్చినట్లు వసిష్ఠగోత్ర క్షత్రియులను గూర్చిన సీనమాలికలో నిట్లున్నది:

"అతని తనూజు డాతతబలోన్నతుడు మా
ధవవర్మనృపతి ముత్తాతబోలి
జనకునాజ్ఞను సత్వశతి సాంగముగ రామ
దేశికుచే నుపదేశమొంది
కనకదుర్గాకటాక్ష ప్రాప్తవిభవుడై
మళియసింగనిజోగ్రమంద జేసి
చాళుక్యహస్తిమల్లబలాధిపుని రక్త
ధారచే పరదేవతను భజించి
వసుదిగింద్రియ శకవత్సరంబుల జయ
వాటికాదుర్గవైభవము గాంచి
గగనవాణీవాక్యగౌరవంబున పూస
పాటిభూమిని పురీవరము గట్టి
వాసిగాంచుట పూసపాటివారను యింటి
పేరుగాంచెరి రాచపెద్దరికము."

ఈ సీసమాలిక శా. శ. 1406 సం. అనగా క్రీ. శ. 1484 ప్రాంతమందు రాజమార్తాండ శ్రీ పూసపాటి తమ్మిరాజ (సుత) రాచిరాజుగారిచే చెప్పబడినది ఇందలి లెక్క ప్రకారము పరిచ్ఛేదవంశములో సుప్రసిద్ధులై కనకదుర్గా వరప్రసాదులైన మాధవవర్మ మహీపతి పూసపాటను పురీవరమును శా. శ. 548 అనగా క్రీ. శ. 626 (A.D.) యందు నిర్మించినట్లు తేలును—

కాని క్రీ. శ. రమారమి 1640 ప్రాంతమందు శ్రీమన్మహామండలేశ్వరమహీమండల రాయ మన్నెసుల్తాను శ్రీపూసపాటి తమ్మభూపాల విరచితమైన "శ్రీకృష్ణవిజయ" కావ్యమందు మాధవవర్మ నృపతి బెజవాడ రాజధానిగా రాజ్యమేలినట్లును, నిడదవోలు చెంత నొక గొప్పదుర్గము కట్టినట్లును మాత్రము కలదు. వీరి కాలమున కంతకుపూర్వగాథలు విస్మృతములై యుండనోపును. కాగా మాధవవర్మనృపతి నిర్మించిన పూసపా డాతని పూర్వులు కళింగమందు నిర్మించిన "పూస్ బాడి" లేక "పుష్పవాటి" పురవరమునకు జ్ఞాపకార్థము కావలెను ఈతడు తననాడు కళింగమును తిరిగి జయించినట్లు సాహిత్యగ్రంథాధారము గలదు. శ్రీ కృష్ణవిజయములో కూడ—

గీ. "అట్టి బలములు తన వెంట నంటికొలువ
బూర్వవైరుల నందర బుడమి గలిపి
ధరణియేలె నేకాతపత్రంబుగాగ
వైభవోన్నతి మాధవవర్మనృపతి"

అని యున్నది.

అప్పటి పూస్ బాడి లేక పుష్పవాటి రాజ్యము జాడలు చూపు గ్రామములు నేటికిని కళింగమందు కలవు. "కోటవంశమువారు కుసుమపుర మనుమ గ్రామములు కట్టుకొన్నట్లే పరిచ్ఛేదులు పుష్పవాటి, పూస్ బాడి, పూసపాడు అను వాసస్థానములు తమ పూర్వస్థానము జ్ఞాపకార్థ మూలప్రాంతములలో కట్టుకొనియుండు రనుటలోను విపరీత మేమియు లేదు. ఈ గ్రామనామము లిట్లున్నవి:

గంజాం—

రామగిరి ఏజన్సీ, పూస్-పంగ.

విశాఖపట్టణం—

రాయిగడా ఏజన్సీ, పూసబాడు.

పార్వతీపురం ఏజన్సీ, పూసబాడి, పూసనంది.
మల్కనగిరి ఏజన్సీ, పూసపల్లి, పూసగూడెం.
జయపురం ఏజన్సీ, పూస-పురీ, పూసపురాగిగుడ.
బిస్సంకటక ఏజన్సీ, పుస్సా-గుడ.

వీటిలో జయపురం ఏజన్సీలో గల పూస-పురీ, ఇతరత్ర గల పూస-బాటి గ్రామములున్న ప్రాచీనతమ కళింగ పూసపాటి రాజ్యమును కోటవంశమువారి రాజ్యమును బోలిన మన్నె రాజ్యముగా నిరూపించనై యున్నది. ఇట్లు సముద్రగుప్త శాసనములోని కోటవంశ, పుష్ప పురముల తర్కము కళింగ చరిత్రను కొంత విశదీయుట కాధారపడుచున్నది.

ఆంధ్ర భారతి

యోగానందకవి గారు

లోలి నా యిర్వదియేండ్ల ప్రాయమున నీతోరంపుఁ బ్రేమామృతం
బాలుకం బల్కులు పైకిఁ జిల్క తేటల ట్లోయమ్మరో, త్వత్కృపా
కలనాపాంగతరంగపాత్రుఁడ నిటం గానమ్మ, కైకొమ్మ యు
త్కలిక స్మృత్య విశాంతరంగ నతి యాంధ్రశ్రీరతీ భారతీ!

నరసెక్ శీర్షము శ్మశ్రుజాలము భవన్నాట్యాంతరంగంబునం
దురుబుద్ధి న్నడయాడఁ జాలుదునె భావోద్రేకరంగత్తరం
గరమాలింగిత మానసుండనయినం గ్రమాంగి, నేనిప్డు రా
మరమారామనితాంతసంస్మరణ సమ్యగ్గామి నో భారతీ!

నినుఁ జేపట్టినదిట్ట బ్రహ్మ త్రిజగన్నిర్ణేత సత్రాత ము
జ్జనకుండుం జనకుండు భూజనులకుఁ స్వర్గప్రజాజ్యేష్ఠుఁడుఁ
బెనుమిన్కుల్ గనినట్టి ప్రోడయుఁగదా పెక్కుల వాక్కుల్ జగ
జ్జనయిత్రీ, మొదిలోటు నీకు విలసత్సంపద్వతీ, భారతీ!

కవితావృద్ధుల వాతెఱ న్నిలుచుచోఁ గల్యాణసంపన్నవా
దవని న్నీకుఁ గొఱంత యింతయును రా దాత్మేప్సితాలంకృతుల్
చవిగాఁ గోరిన యన్నియు న్నిరుపమాసక్తి న్నుధోక్తిం దను
చ్ఛవి నిండార నిడంగలారు సుమనస్సంతాను లో భారతీ!

ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములు

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

౧

ఇంచుమించు రెండువేలేండ్ల క్రిందటి తెనుఁగు

భట్టిప్రోలు, అమరావతి, గంటసాల, జగ్గయ్య పేట మొదలగు స్థలములందలి బౌద్ధస్తూపముల నిర్మాణవిధానములను, అక్కడి శాసనములను, నే నీనడుమఁ బరిశోధించుచుంటిని. మధ్యాంధ్ర దేశమున నున్న యాస్తూపములలోని శాసనాదులందు, ఆంధ్రభాషకు, ఆంధ్ర దేశమునకు సంబంధించిన యపూర్వవిషయము లేమేని యగపడు నేమో యని నాయాశ. భట్టిప్రోలిస్తూపము క్రీ. పూర్వము ఇంచుమించుగా మున్నూఱేండ్లకింకను మునుపటిదనియు, అమరావతీస్తూపము క్రీ. పూర్వ మిన్నూఱేండ్లకు నిర్మితమై క్రీ.తర్వాత నిన్నూఱేండ్లదాఁకఁ బెంపొందింపఁబడుచు వచ్చినదనియు శాసనలిపి రీతులనుబట్టి, యితరసాధనములనుబట్టి చరిత్ర పరిశోధకు లూహించుచున్నారు.

పైస్తూపములు పడఁగొట్టఁబడి పాడయి యుండుటచే ననేకశాసనములు శిథిలములై విఱిగి వేర్వాసిపోయినవి. ఆయాశాసనముల స్థానములను వెనుకముందులను, వానికి సంబంధించిన శిల్పచిత్రములను సర్వత్ర స్పష్టముగా గుర్తింపఁ గుదురకున్నది.

1905, 1906 సంవత్సరములలో అమరావతీ స్తూపపుదిబ్బలను దొరతనమువారు మూఁడవతూరి త్రవ్వించిరి. అందుదొరకిన శిల్పచిత్రశాసనాదులను మద్రాసు మ్యూజియమునకుఁ గొనివచ్చిరి. అందు గొన్నిటి నీనడుమనే మ్యూజియము నధికారులు ప్రదర్శనార్హములుగా బయల్పఱిచిరి. స్థలము చాలకపోవుటచే కొన్ని యింకను భూగృహమున గుప్తములై యున్నవి కాని వానిలోని శాసనములను 1920 సం॥ ఎపిగ్రాఫియా ఇండికాలో రమాప్రసాద చందాగారు రా. బ. హెచ్. కృష్ణశాస్త్రి గారిసోడ్పాటున ప్రతిబింబములతో సవ్యాఖ్యానముగాఁ బ్రకటించిరి. ఆ శాసనములలోని కెల్ల నాకు ముఖ్యముగా ముచ్చట గొల్పినది మూఁడక్షరములు గల యీ క్రిందిశాసనము.

ఈ శాసనము ఒకగొప్ప నిలువుతాతి బండమీఁదనున్నది. దాని నిలువుకొలత 3-అడుగులు. అడ్డకొలత 26 అంగుళములు, చిక్కదనము 11 అంగుళములు. ఈ శాసనమునకు వెనుకగాని, ముందుగాని, క్రిందఁగాని, మీఁదఁగాని యింక నక్షరములు లేవు. ఈశాసనము తాతి నడుమ నుండుటచే వెనుకఁగాని, ముందుగాని యక్షరములుగల తాతితో సంధిగలదేమో దానిఁబట్టి చేరవలసినయక్షరము లుండునేమో యని యనుమానించుట కవకాశము లేదు. ఈతాతిభా పైగము గొప్పశిల్పచిత్రము గలదిగా

శాసనము

ఇది మద్రాసుగవర్నమెంటు మ్యూజియము భూగర్భగృహమున నున్నది. నాకోరికపై అక్కడికి ఆర్క్యాలాజికల్ అసిస్టెంటు రామచంద్రశాస్త్రిగారు దాని ప్రతిబింబమునెత్తియిచ్చిరి. దానిఁబట్టి యీ దిమ్మ చేయఁబడినది.

ఇది తెలుఁగు ప్రత్యయాంతమయిన తత్సమపదమని నా తలఁపు. నాగబు = అనఁగా నాగంబు, పాము, అని యర్థము. విఱుగఁగొట్టఁబడిన మీఁద దీని చిత్రము గొప్ప సర్పమై యుండవలెను. అది విఱుగఁగొట్టఁబడినది. ఆవిఱుఁగఁ గొట్టఁబడిన శిల్పచిత్రమేదో యిప్పుడున్న ఱాతినిబట్టి గుర్తింపఁ గుదురదు.

ఱాతిమీఁది యక్షరము లివి:—

"నాగబు"

ఈ యక్షరము లించుమించు క్రీ. శ. 2 శతాబ్దినాఁటి బ్రాహ్మి లిపి యక్షరములు. పై శాసనమును బ్రకటించిన రమాప్రసాద చందాగారు దీనినిఇంగ్లీషులిపిలో "Naga-bu" అని ప్రకటించిరి. వారు 'నాగ' వేఱుపదముగాను, 'బు' వేఱు పదముగాను, 'నాగబు' సమస్త పదముగాను దలఁచి యట్లువ్రాసిరి. దానిని వారు శిల్పకారునిపేరు గావచ్చు ననిరి. అది పాళీభాషాపదమనియే వారు తలఁచి యుందురు. నేను జూచినంతలో పాళిభాషలో నిట్టిపదము కానరాలేదు.

మహత్తరములయిన పడగలతో నతిసుందరములయిన సర్పచిత్రములు అమరావతీస్తూపమునఁ బెక్కులు గలవు.

ఈ శాసనపు లిపిరీతినిబట్టి, అమరావతీ స్తూపనిర్మాణమును గూర్చి యిప్పటివఱకు వెలసిన యూహలనుబట్టి, చూడఁగా, నీశాసనము, క్రీ. శ. రెండవ శతాబ్దికిఁ దర్వాతిది గానేరదు.

పయి శాసనపదము "నాగబు" తెలుఁగు పదమను నాతలఁపు సర్వాంగీకృతమయి, నిరాక్షేపమయి నెగడెనేని, క్రీ. తర్వాత రెండు శతాబ్దులనాఁటికి, సంస్కృతపదములు తెలుఁగు ప్రత్యయములతో తెలుఁగున వ్యవహరింపఁ బడుచుండెడివనియు, తెలుఁగుభాష స్వతంత్ర వ్యవహారమునకు, లిపికి అలవడెననియు, ప్రథ

మావిభక్తి ప్రత్యయరూపము 'బు' కూడ అప్పటికే వెలసెననియు నిరూపిత మగును. 'ఎడ్డ' అను పదమునకు ద్విత్వశైథిల్య, తద భావ, పూర్వహల్లోప, పరహల్లోపములచే, ఎడ్డ (ద్విత్వశైథిల్యము 'శ్రీరామేశ కవీశ్వ రాదు లెడ్డనిశ్రీపాదముల్, చూ. కుమా. సన్ని చోఁప) ఎడ్డ (శైథిల్యాభావము) ఎడ (పూర్వ హల్లోపము) ఎఱ (పరహల్లోపము) అను రూపము లేర్పడినట్లుగా, నాగమ్బు అను పదముకూడ నాగమ్బు (శైథిల్యము, కొట్టమ్బు లవ్వడ్డుఅడ్డుగొని చూ. అద్దంకిశాసనము) నాగమ్బు (శైథిల్యాభావము.) నాగబు (పూర్వ హల్లోపము) నాగము (పరహల్లోపము) అను రూపములఁ బొందెను. (అఱవమున శునాంబు, కొంబు, ఒడంబు ఇత్యాది శబ్దముల పోలికను అమహచ్ఛబ్దములకు 'ంబు' ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయముగాఁ దొలుత నుండెను. 'నాగమ్బు' రూపము చాలఁ దర్వాతికాలమున వెలసినది. దీనిఁగూర్చి హెచ్చు చర్చించుట కిది చోటు గాదు

నన్నయనాఁటినుండి మనకు ఆంధ్రపద్య గ్రంథములు దొరకుచున్నవి. శాసనములం దంతకుఁ బూర్వకాలమున నొక్కపద్యమేని, యొక్కపద్యపాదమేని దొరకినను భాషాచరిత్రపరిశీలనమున కది యత్యంతోపకారకమే. 9, 10 శతాబ్దులనాఁటి వట్టివిప్పటికిం గొన్ని దొరకియున్నవి. మఱియు నింతవఱకు క్రీ. 8, 9 శతాబ్దుల నాఁటివి తెలుఁగువచన శాసనములును గొన్ని దొరకియున్నవి. అట్టి శాసనములంత కింకను బూర్వకాలపువి దొరకెనేని యవి యనర్ఘరత్నములే యనఁదగునుగదా! అందును రెండువేల యేండ్లనాఁటిదగు నమరావతీస్తూపమున నట్టిది దొరకెనేని యింకఁ జెప్పెడి దేమి? అక్కడ తెలుఁగుభాషయొక్క యక్షరమాత్రము దొరకినను నది లక్షరూపాయలు దొరకినట్లు మురియఁదగినదే.

౨

లక్ష్మీపురపు శిలాశాసనము

శాసనోపలబ్ధి

ఈశిలాశాసనము కృష్ణాజిల్లా దివితాలూకా లక్ష్మీపురమను గ్రామమున నొక బ్రాహ్మణునియింటి దొడ్డిలో నుండఁగా నాయింటివారికి బంధువగు క్రొత్తపల్లిగ్రామకరణము ఆ లక్ష్మీపురమునకు 4 మైళ్లదూరమున్న స్వగ్రామమగు క్రొత్తపల్లికిఁ గొనిపోయి తనయింటి యావరణమున నుంచుకొనెను. ఇప్పటికి 4 ఏండ్లకుముందు నేను నామాతుల శ్వశురగ్రామమగు గంటసాలకుఁబోయి యక్కడ నామేనమామగారివలన నీశాసనస్థితిని విని గంటసాలకు 2 మైళ్ల దూరమున నేయున్న క్రొత్తపల్లెకుఁగూడఁ బోయి శాసనమును జూచి ప్రాంత యాంధ్రపత్రిక కాగితములమీఁద నప్పటికప్పు డేదోవిధముగా మసిఁబూసి ప్రతిబింబములఁ గొనివచ్చితిని. వానిఁబట్టి యది తెలుఁగుభాష, ప్రాచీనతమము, అనిమాత్రము గుర్తింపఁగుదిరెను. ప్రతిబింబము మిక్కిలి యస్పష్టముగా నుండుటచేతను శాసనము బం

తులు క్రిందినుండి మీఁదికిఁ దల క్రిందుగాఁ జెక్కఁబడియుండుట యప్పుడు గుర్తింపఁ గుదురకపోవుటచేతను నప్పుడు శాసనవిషయమేమియు గోచరింపకపోయెను. ఇటీవల సరియయిన సాధనసామగ్రితో మన్మిత్రులగు శ్రీమాన్ ఉవి నరసింహాచార్యులుగారిని బంపి మంచి ప్రతిబింబములను దెప్పించుకొంటిని. శ్రీనరసింహాచార్యలుగారు ప్రతిబింబములఁ గొని వచ్చుటకుఁ గొత్తపల్లికిఁ బోఁగా శాసనశిల కొత్తపల్లి నుండి గంటసాలకో మచిలీపట్టణమునకో కొంపోఁబడిన ట్లక్కడివారు చెప్పిరట! గంటసాల మచిలీపట్టణములకు వెళ్లి యెట్టకేలకు వా రాతాయియున్నచోటును గనుఁగొని, చక్కగాఁ బ్రతిబింబములనుదీసి నాకుఁ బంపిరి. వారి సాహాయ్యమునకు నేను గడుం గృతజ్ఞుఁడను. ఇప్పు డీశాసనశిల మచిలీపట్టణమున శ్రీ. రామయ్యారి శేషయ్యపంతులుగారియింట నున్నదట! తొలుత నీశాసనశిల దొరకిన లక్ష్మిపురము గంటసాలకు సరిగా దక్షిణముగా మూఁడు మైళ్లలోను, కళ్లేపల్లికి సరిగా నుత్తరముగా మూఁడుమైళ్లలోను, మచిలీపట్టణముననుండి చల్లపల్లికిఁబోవు రోడ్డుమీఁదనున్నది.

శాసనయోగ్యత

ఇంతవఱకుఁ బ్రకటితములయిన తెలుఁగు శాసనము లన్నింటికంటె నీశాసనము ప్రాచీనతమము. బర్గెస్ దొరగారు "ద్రవిడసంస్కృత శాసనములు" అనుగ్రంథమునను ఫ్లీటుదొరగారు శాసనప్రతిబింబముతో ఇండియన్ ఆర్కటిక్వరీ XIII వ సంపుటమునను ప్రకటించియు, తెలుఁగుభాగము దురవబోధముగ నున్నదని ఇంగ్లీషుపరివర్తనము చేయక విడిచిపెట్టినట్టియు, కీర్తిశేషులగు కె. వి. లక్ష్మణరావుపంతులుగారు సీమనుండి మరల బ్రతిబింబములఁ దెప్పించి చదివి, చిత్రాడ గ్రంథాలయ వార్షికోత్సవ సభాధిపత్యోపన్యాసమునను, శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు రాజమహేంద్రవర రాజనరేంద్రపట్టాభిషేకపుసంచికలోను అర్థావబోధ మెవ్వరికయిన నగునోయని తెలియఁగోరి ప్రకటించినట్టియు అహదనకరశాసనమునకంటె నీశాసనము ప్రాచీనము అహదనకరశాసనకీర్తితుఁడగు విష్ణువర్ధనుఁడు చాళుక్యవిష్ణువర్ధనులలో నాలుగవవాఁడో, అయిదవవాఁడో అగునని ఫ్లీటుదొరగారు తలఁచిరి. మూఁడవవాఁడగునని శ్రీసోమశేఖరశర్మగారు దలఁచిరి. మూఁడవవిష్ణువర్ధనుఁడు మనయీప్రస్తుతశాసనమునఁ జేర్కొనఁబడిన మంగిదొగరాజునకుఁ గుమారుఁడగును. నాలుగవ విష్ణువర్ధనుఁ డామూఁడవవిష్ణువర్ధనుని మనుమఁడు. అయిదవ విష్ణువర్ధనుఁ డాతనిమనుమఁడు. మూఁడవవిష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ. 712 నుండి 749 దాఁకను, నాల్గవ విష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ.768 నుండి 799 దాఁకను, ఐదవ విష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ. 840 నుండి 844 దాఁకను రాజ్య మేలిరి. మూఁడవవిష్ణువర్ధనుని తండ్రియగు మంగిదొగరాజు క్రీ. 675 నుండి 699 దాఁక రాజ్య మేలెను. మనప్రస్తుతశాసన మాతనిపాలనకాలమున వెలసినది గాన అహదనకరశాసనముకంటెఁ దప్పక ప్రాచీనమేయగును. క్రీ. పదవశతాబ్ది యుత్తరా

ర్థమున తెలుఁగుభాషతో నెలకొల్పఁబడిన దగుట యీ శాసనమునకుఁ గల గొప్ప యోగ్యత. ఇందుఁ జరిత్రోపయుక్తమగు విషయము గానరాదు. కాని భాషాచరిత్ర పరిశోధనమున కిది యత్యంతోపకారకము.

శాసనశిలా, లిపి, రీతులు

ఈశాసనము తెల్లని పాలఱాతిమీఁదఁ జెక్కఁబడినది. అది యమరావతీస్తూపపుఁ దెల్లఱాలను బోలినది. అమరావతి, భట్టిప్రోలు, గంటసాల మొదలగు స్థలములందలి బౌద్ధస్తూపములలోని మేలయిన పాలఱాలే కృష్ణా, గుంటూరుమండలములందలి పెక్కుశివాలయములలోఁ గానవచ్చుచున్నవి. క్రీ. 3-వశతాబ్దమువఱకుఁ గూడ నాయాబౌద్ధస్తూపములు శైవమతములవారిచే శిథిలపఱుపఁబడుచు నందలి మేలిఱాలతో శివాలయములు నిర్మింపఁబడుచు నుండినట్లు తెలఁపఁదగును. పెదకళ్ళేపల్లిశివాలయమున బౌద్ధులయర్థధర్మచక్రములుగలపాలఱాతిస్తంభములు పెక్కులు గానవచ్చును. అమరావతిలోని యమరేశ్వరాలయమునఁగూడ స్తూపశిలలు గలవు. ఇట్లు పెక్కుశివాలయములందుఁ గలవు. ప్రస్తుతశాసనశిలగూడఁ దొలుత స్తూపపుఱాయి యయి యుండవచ్చును. ఇది ఇంచుమించు మూరకుఁ దక్కువవెడల్పును, రెండుమూరల పొడవును, నాల్గంగుళముల చిక్కఁదనమును గల్గియున్నది. ఱాతికి రెండువైపులను శాసనము గలదు. రెండువైపులనుగూడ శాసనపుఁ బంక్తులు క్రిందినుండి మీఁదికిఁ జెక్కఁబడినవి. రెండవవైపున 18వ బంతిమాత్రము దేని యొఱపిడిచేతనో సంపూర్ణముగా రూపుమాసినది. శాసనాక్షరములు ప్రాచీనచాళుక్య లిపి రీతిని మంగియువరాజునాఁటి తామ్రశాసనాక్షరములను సరిగాఁ బోలియున్నవి. మఱియు నీశాసనపుఁ దెలుఁగుభాషయు, లిపిరీతియుఁ గడపనెల్లూరుమండలములందు దొరకిన చోడబాణవైదుంబరాజుల (అందుఁ గొన్నియేని 7, 8 శతాబ్దులవి గావచ్చును.) ప్రాచీనాంధ్రశాసనముల భాషతోను, లిపితోను గొంతపోలికగలిగి యున్నవి. ఆపోలికల నిందు ముందుఁ గొంత నిరూపింతును.

ఈశాసనమున హల్లులకుఁ గొమ్ములు మూఁడుతెఱఁగులుగా నున్నవి. మొదటిబంతిలో 'జు' 'ము'లవలె నింకఁ బెక్కుచోట్లఁగల హల్లుల కొమ్ములకును, ఆఱవ పదునాఱవ బంతులలోని 'కు' 'రు'ల కొమ్ములకును, ఎన్మిదవ, తొమ్మిదవ, పదొకొండవబంతులలోని 'డ్లు' 'ద్రు' 'తు'ల కొమ్ములకును భేదము చూడఁదగును. మూఁడవబంతిలోని కడపటియక్షరమస్పష్టముగా నున్నది.

శాసనవిషయము

తూర్పుచాళుక్యరాజగు మంగియువరాజు రాజ్యమేలుచుండఁగా నాతనిక్రింది చిన్నయేలికయో, మండలాధిపుఁడో, యుద్యోగియో అగు విట్రాజు రాజ్యమునకడువండ్లుల గ్రామమున మిరియంపు బోళజయనువానికొఱకయి తెంగఱియ

నువాఁడు పదునేనుము ఆళ్ల విత్తనాలు పట్టునట్టి రెండుపట్లభూమిని పడసెననియు ఆభూమికిఁ దూర్పు సీమాచిహ్నములు దుర్గాదేవి నేలయును, ఉఱువుటూరి బోలరెండుట్టి (రెండుపట్లభూమిని)యు ననియు ఈ రెండుపట్లభూమిని జెఱచువారు కలరేని వారు వారణాశిలో వేయి కపిలగోవులను, వేయిగుళ్లను, వేయిచెఱువులను, వేదపుర బ్రాహ్మణులను జంపినపాపమును గుడుతురనియు, శాసనార్థముగా నాకుఁ దోఁచినది. 'యస్య యస్య యదా భూమి' ఇత్యాది సర్వశాసన సాధారణశ్లోకము కడపట నున్నది.

ఈ శాసనము లక్ష్మీపురమున నుండుటచేతను, శాసనములో 'ఉఱువుటూరు' పేర్కొనఁబడియుండుటచేతను, మఱియు 'కదువండ్లుల' 'కొండలి' యనుపేర నేడు వ్యవహరింపఁబడు గ్రామమేమోయని యనుకొనఁదగి యుండుటచేతను, నీశాసనమునందు ఒసగఁబడినదిగాఁ జెప్పఁబడినభూమి పయిగ్రామములకుఁ జేరువగా నున్నదే యగునని తలఁపఁదగును. ఈశాసనమునఁ బ్రస్తుతుఁడగు మహారాజు మంగియువరాజు బెజవాడరాజధానిగా రాజ్యమేలుచుండఁబోలును. (శ్రీ) జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ప్రకటించిన యీ మంగియువరాజు దానశాసనమున నాతడు "విజయవాడ"నుండి దాని వెలయించినట్లు గలదు.*

ఈ శాసనమునఁ గొన్ని పదముల కర్థము స్పష్టముగా నాకుఁ దెలియకున్నది. ఒక్కొక్కపదమును గ్రహించి శబ్దనిష్పత్తినిగూర్చియు అర్థమునుగూర్చియు నాకుఁదోఁచిన వివరణములను జెప్పెదను. ఈ శాసనమునకుఁగాని, యందలిపదములకుఁగాని, నేను జెప్పిన యర్థమును, వివృతియు నిరాక్షేపము లనునమ్మిక నాకే లేదు. పాఠకులింకను బరిశోధించి విశేషములు గోచరించినఁ దెలుపఁగలరని విశ్వసించుచున్నాఁడను.

స్వస్తిశ్రీ—ఇదిమంగళార్థకము వైదికమతమువారి గ్రంథములయు, లేఖములయు నారంభమునఁ బ్రయోగింపఁబడును. బౌద్ధుల గ్రంథములయు, లేఖములయు, నారంభమున 'సిద్ధమ్' అని యుండును.

మంగిదొగరాజు—మంఘిదొగ; మంగియువ, మంగిదుగ, మంగిదొవ, మంగిదువ, రూపములుగూడఁ గలవు. నేఁటి 'మంగయ్య, మంగమ్మ' పేళ్లకు నీపేరికి సంబంధము గలదేమో! నేఁటి యీ పేళ్లను 'అలర్మేలుమంగై' 'అలమేలుమంగమ్మ'పేరి సంగ్రహరూపముగాఁ గూడఁ జెప్పఁజెల్లును. మంగిప్రాఁడి యీ మంగి యువరాజుపేర వెలసియుండవచ్చును.

ముద్లు—'మంగిదొగరాజులముద్లు' అనునది షష్ఠీసమాసము. తొలుత నేను 'రాజుల' తర్వాత 'త' అనునక్షర మొక్కటి వ్రాఁతపొరపాటుచే లోపించెనేమో! 'రాజులతముద్లు' అని యుండవలెనేమో అని తలపోసితిని గాని పరిశోధింపఁగా నట్లుగాదనియు 'ముద్లు'అనియే

* చూ. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక 2-వ సంపుటము, 2-వ సంచిక.

యుండవలెననియుఁ దెలిసెడి. చరిత్రపరిశోధకులింతవఱకు మంగియువరాజునకు విట్రాజుపేరివాని 'దమ్మని నెఱుఁగరు. 'ముష్లు' అనుపదమితరశాసనములందును నిట్టి వాక్యసందర్భములందే కానవచ్చెను. అట్టివానిఁ జూపుదున్నాఁడను. అహాదనకరశాసన. 27 పంక్తిలో:-

"[1]పసిణ్ణిముష్లు వెట్టద్దల చరువయ్య." మఱియు శాసనపరిశోధక శాఖవారి 1904 సం॥ శాసనసంచయములో 406 సంఖ్యగల శాసనమున, "[2](శ్రీ)త్రైయరి కొడుకు మరమయు ముణ్ణు," ఈశబ్దము రూపనివృత్తిగూర్చి సంపూర్ణచర్చ అహాదనకర శాసనమునఁ జేయుదును. అర్థమమాత్ర మిక్కడ:—మంగిదొగరాజులముష్లు = మంగిదొగరాజులక్రింది యధికారి లేక చిన్న నేలిక అనియర్థముగావచ్చును. పసిణ్ణిముష్లు=అనుచోటఁగూడ సర్ణా (భాండాగారా)ధికారి యని యర్థము గావచ్చును. మూఁడవ యుదాహరణమునఁగూడ రాజు చేసిన ధర్మమును రక్షించు నధికారులను జెప్పు సందర్భమున నాపద మున్నది.

విజ్జుల—'విట్రాజుల' అని యుండఁదగినది. తెలుఁగుభాష ఏనాఁటనుండి శాసనాదులలోఁ గానవచ్చుచున్నదో ఆనాఁటనుండియు శకటరేఫవివేకము సరిగా నుండకపోవుటయే గానవచ్చుచున్నది. 'రాజు'లో బండిఱా వ్రాతసరిగాదు. పెక్కుశాసనములలో నది సాధురేఫముగాఁగూడ వ్రాయఁబడినది. ఈశాసనము వ్యవహారభాషలో నున్నదిగాన యది ప్రమాదముగాఁ బరిగణింపఁగా దనఁగాదు. ప్రౌఢపద్యమయశాసనములందుఁగూడ నిట్టితబ్బిబ్బుఁ గలదు. నన్నయకుఁ బూర్వకాలమునాఁటిదగు [3]నద్దంకిశిలాశాసనమునఁ దరువోజలో "కొట్టంబుల్వ్రజ్జెణ్ణు" ఇట్టివాని నెన్నింటినేని చూపవచ్చును. మఱియుఁ బ్రాచీనశాసనము లందు హ్రస్వదీర్ఘముల లిపిభేదము నంతజాగ్రత్తగాఁ బాటించుట గానరాదు. కావున 'విట్టజు' అను దాని 'విట్రాజు'గా మనము గ్రహింపవలెను.

ప్రతమరాజ్యంబున — ఈ పదమే యర్థమునఁ బ్రయోగింపఁబడెనో స్పష్టముగా నిరూపింపఁజాల కున్నాను. మంగియువరాజు నూఁతులపట్టు తామ్రశాసనమునందు 'ప్రవర్ధమానవిజయరాజ్యసంవత్సరే' అని కలదు. మఱియూకాలపు శాసనములందుఁ బెక్కింటఁగూడ నట్లుగలదు. కాన 'ప్రవర్ధమాన' పదమున కిది వాడుకలోఁగల రూపవికారముగా ననుకొనవచ్చును. లేక 'ప్రథమరాజ్యంబున' అను పదమేని కావచ్చును. బటర్వర్తు వేణుగోపాలసెట్టిగార్లు ప్రకటించిన నెల్లూరుజిల్లా పొదిలిడివిజన్

1. దీనిని జదివినవారెల్లరు 'పసిణ్డిముష్లు' అని చదివిరి. వచ్చేనెల భారతిలో ఈయహాదనకర శాసనమును నేను అర్థవివరణముతో మరలఁ బ్రకటింపనున్నాఁడను. సంపూర్ణచర్చ నక్కడ చేయుదును.

2. శాసనము చాలశిథిలమై అస్పష్టముగా నున్నది. అప్రకటితము. గవర్నమెంటు ఎపిగ్రఫీ ఆఫీసులో దీనిని జదివితిని. ఇది అముద్రితము.

3. ఈశాసనమును శ్రీసోమశేఖరశర్మగారు భారతి (౪ వ సంపు. 3 వ సంచిక) లోఁ బ్రకటించిరి.

శాసనములందు "స్వస్తిశ్రీ విష్ణువర్ధనమహారాజులాకు ప్రవర్ధమాన విజరా[జ] ప్రథమరా[జ్యం]బున శివాప్పరాజుళ్" అని కలదు. ఇందు ప్రవర్ధమాన 'ప్రథమరాజ్య' పదములు రెండును గలవు. రాచఱికపుఁ బ్రథమవత్సరమను నర్థమున 'బ్రథమరాజ్య' మని ప్రయోగమేమో! 'ప్రథమ'కు 'ప్రతమ' అనుట నేఁడును అఱవదేశమునఁ గలదు. సంస్కృతభాషోచ్చార ప్రాబల్యము, తదుచ్చారప్రాబల్యము ఆకాలమున నంతగా లేకపోవుటచేఁగాఁబోలు 'ప్రతమ' పదము అనార్యోచ్చారానుగుణలిపితో నున్నది. 'రాజ్యంబున'అనువిధమున'మ్బ'కు బదులు 'ంబు' వ్రాయుటకూడ నప్పటికిఁ గలదు. కాని యిక్కడ నొక్క విశేషము (శాసనప్రతిబింబము చూచునది.) 'రాజ్యంబున' అని 'జ్య' తర్వాతనుండవలసిన బిందువు 'బు' తలమీఁదనున్నది. ఈతీరు, ఇంచుమించుగా దశమశతాబ్ది శాసనముల వఱకును గలదు. బిల్హణకవి శ్లోకమున నీవిషయము గలదు:—

శ్లో. బిందుద్వంద్వతరఙ్గితాగ్రసరణిః కర్తా శిరో
బిన్దుకం, కర్మేతి క్రమశిక్షితాన్వయకలా
యే కేఽపి తేభ్యోఽఞ్జలిః; యే తు గ్రన్థసహస్ర
శాణకషణత్రుట్యత్కళఙ్కైర్గిరా, ముల్లా
సైః కవయన్తి బిల్హణకవి స్తేష్వేవ సన్న
హ్యతి.

ఈతఁడు విక్రమాంకదేవుని యాస్థానకవిగాన చాళుక్యలిపినే యిం దుద్ఘాటించినాఁడు.

ఈశాసనకాలమునకుఁ గొన్ని సంయుక్తాక్షరములందలి తొలి యను నాసికమునకు లిపిలో బిందువు (చుక్క (·) సున్న (०) గాదు.) రూపాంతరముగానుండెడిది. కావున 'రాజ్యంబు' అనువిధమునను 'మిరియమ్బు' అను విధమునను లిపిగలదు. చుక్కక్రింద 'బు' వ్రాయుట యనఁగా మకారముక్రింద 'బు' వ్రాయుటే కాని కొన్ని శాసనములలో చింత, పుంత ఇత్యాదిలిపులలోఁ గొన్నింట 'త'కును బూర్వము బంతినడుమగాక మీఁదిశిట్టుననే బిందువుండుటకూడఁ గానఁగును. ఈ బిందువిన్యాసమునుగూర్చి వేఱుగాఁ గొంతపరిశోధనము జరపవలసి యున్నది.

కడువండ్లుల—ఇది గ్రామనామముగావచ్చును. ఈ పదమున 'ఙ్లు' అస్పష్టముగా నున్నది. అది 'ళ్లు' 'జ్లు' కూడఁగావచ్చును. ఈశాసనము దొరకిన లక్ష్మీపురమునకును శాసనమునఁ జేర్కొనఁబడిన వేఱొకగ్రామమగు ఉఱివుటూరికిని నడుమ 'కొడాలి' యనుగ్రామ మొకటి గలదు. ఈ'కడువండ్లు' నేఁటి కొడాలిగ్రామము గావచ్చును. అది యీశాసన మీనడుమనున్న క్రొత్తపల్లెకు మైలునరదూరములో నున్నది.

రెణ్డువటి—ఈపదమునర్థ మస్పష్టము. ఇట్టిపద మితరశాసనములందును నాకుఁగానరాలేదు. రెండు + పట్టి, పదముల ద్విగుసమాసము గావచ్చును. ఇరుగేలు, అన్నట్టు

ఈసమాసము ఏకవచనాంతముగాను నుండును. సమాసమునఁగూడ సంఖ్యావాచకముల మీఁది కచటతపలు గసడదవ లగును గాన రెండు + పట్టి రెండువట్టి అగును. ఈశాసనమున నీపదము రెండుపటి, రెండువట్టి, రెండుట్టి అనురూపములతో నాలుగుచోట్లఁ గలదు. ఇందేరూపము శబ్దనిష్పత్తిరీతికి సన్నిహితమో! ఉచ్చారణవికారములవలని తర్వాత రూపము లేవో! అర్వాచీనభాషలో నీపద మెట్టిరూపము నుబొందినదో! సరిగాఁగుర్తింపఁజాలకున్నాను. ఇది భూసామాన్యార్థకము గాని, దానార్థకముగాని, భూపరిమాణార్థకము గాని, భూవిశేషార్థకము గాని యగుచో నిక్కడ నర్థము సరిపడును. ఇప్పటికి నేను 'రెండువట్టి' పదమును శబ్దనిష్పత్తికి సరిపడుదానిగాఁగొని రెండుపట్టులభూమియని యర్థము చేసికొంటిని శాసనమున నిక్కడి కొకవాక్యము ముగిసినట్లు నేను దలఁచుచున్నాఁడను.

మిరియమ్బు బోళజకు—ఇది షష్ఠీతత్పురుషము. నేఁటి భాషాపరిశోధకప్రవరులు కొందఱు విభక్తిముకారమునకు ప్రు, ంపులు, కర్మధారయసమాసమున నే వచ్చునుగాని షష్ఠీసమాసమున రావందురు. షష్ఠీసమాసమునఁ గూడ వచ్చునని సూత్రించిన చిన్నయసూరిపై నెఱుంగమి వెట్టుదురు.[1] బసవపురాణపుఁ బీఠికలో నీ యెఱుంగమి యాక్షేపించువారిదిగాని చిన్నయసూరిగారిది గాదని తెలుపుటకై తిక్కనసోమయాజులవారి భారత ప్రయోగములను 'కయ్యపువెరపు'—ఇత్యాదులను ప్రాసగతములను జూపితిని. ప్రాసేతరస్థలములం దసంఖ్యాకములుగలవుగాని వాని వారు పాటింపరని ప్రాసగతములఁ జూపితిని. దాని మీఁద మరల నాప్రయోగము తిక్కనకాలమున కేర్పడినదిగాని నన్నయనాఁట లేదనియు, నన్నయ ప్రయోగింప లేదనియు వాదము మాఱెను. నన్నయ భారతభాగమునఁ బ్రాసస్థలమున నట్టి ప్రయోగము గాన రాలేదు. ప్రాసేతరస్థలములను వారు పాటింపరు. నన్నయ తననాఁటి శబ్దరీతులనెల్ల యతిప్రాసగతములఁ గావింపఁ బనిగొనెనా? ఈశాసన మందలి 'మిరియమ్బు బోళజ' పదము నన్నయ

1. ఆంధ్రదేశమం దాంధ్రవాఙ్మయపరిశోధన భిక్షము పెట్టి యాంధ్రులకు భాషాప్రపంచమున బ్రదుకఁదెరువుఁ జూపిన చిన్నయసూరియు, సీతారామాచార్యులు నఱవదేశమువారని నింద. వేలుతప్పులు వ్రాసిరని వెక్కిరింపు! ఆక్షేపించువారు తా రెక్కడివారో? తమ కెన్నితప్పులున్నవో! చూచుకొన్నఁగదా! అల్పవేతనముతో భుక్తి గడవకుండుచు నితరలాభముల నెఱుఁగక యాయువెల్లనాంధ్రభాషాభ్యుదయమునకై ధారవోసిన మహనీయులను చిన్నయసూరిని, సీతారామాచార్యులను దెగడుచున్నవారినిగూర్చి నేను మిగుల వగచుచున్నాను. చిన్నయసూరిగారు సూర్యోదయకాలమునకు స్నానముచేసి కూర్చుండి ఒకటి రెండేని ప్రయోగవిశేషముల గుర్తింపక భుజింపఁబోయెడువారు గారట! ఇప్పటివలెఁ దగినంత గ్రంథసామగ్రి దొరకని కాలమున, సరియయిన సాధనములు లేని కాలమున ఒక్కచేతిమీఁద నిఘంటువులను, వ్యాకరణములను రచించిన పయి పండితద్వయమును దలఁచుకొన్న నా హృదయము జలదరించును. పండితులను దెగడుట్నఁ గొందఱ కిప్పుడు పరమాన్నముగా నున్నది.

నాఁటి కింకను నన్నూ తేండ్లకుముందే షష్ఠీస మాసమున 'ంపు' ఉండుటను నిరూపించుచు న్నది. మఱియు నీసమాసమందలి 'మిరియమ్ము' తన ప్రథమావిభక్త్యంతరరూపము 'మిరియ ము' అని యుండుటను గూడ నిరూపించుచు న్నది. అట్టి రూపములను 7, 8, 9 శతాబ్దులవి కాఁదగిన మఱికొన్ని శాసనముల నుండికూడఁ జూపుచున్నాఁడను. నెల్లూరిశాసనములలో పేజి 1073 నన్నూరుశాసనమున "చిన్నములు" 1151 పుట, బుడమనరాయలపాడు శాసన మున "దేశము" విభవ చైత్రభారతిలో శ్రీ సోమశేఖరశర్మగారు ప్రకటించిన ధర్మవర శాసనమున "బింకము, పురము"

'మిరియంపు' అనునది నేఁడు మన 'యింటిపే' రనఁబడు పే రనఁదగును. అది యి ప్పుడును షష్ఠీ సమాసముననే యుండును. వంగిపురపు శేషాచార్యులు, శ్రీ కాకుళపు సుబ్బారాయఁడు ఇత్యాదులు చూడఁదగును. మిరియాలవారని యింటిపేరివారు తెలుఁగు దేశమున నేఁడు నున్నారు.

'బోళజ',—'భోజ'పదమునుండి 'బోళ' పదము పుట్టియుండవచ్చును. ఆపదమునకు భూస్వామి యని యర్థము. ఆర్యపదమునకుఁ బ్రాకృతరూపము 'అజ్జ'. అది నామపదము తోఁ గూడి వ్యవహారమున 'అజ'గా మాఱి నది. 'అజ' నేఁటి 'అయ' అయినది. 'అజ్జ' 'అయ్య' అయినది. తెలుఁగు శాసనములలో 'ఆర్య' పదము అజగా నున్న రూపములు 'బోళజ' వంటివి అరుదు. శివస్కందవర్మ ప్రాకృతశాసనమునఁ గలవు. బోలు=బోయలు అనునర్థమున శాసనప్రయోగములు గలవు.

ఱంగరి—ఇది ఱేఁగరియని చదువ వలె నో, 'ఱంగరి' యని చదువవలెనో తెలియదు. మనుష్యునిపే రనుకొన్నాను.

పెడశిన—ఇందు 'ప'కు తప్పుగా 'ఎత్వ ము' వ్రాయఁబడినది. (శాసనముచూచునది) వ్యాకరణసంస్కారమునుబొందియుట్టిపదములు 'పడసిన' ఇత్యాదివిధములఁ బ్రయుక్తము లగు చున్నవి. కాని నేఁడును వాడుకభాషలో 'పడ శిన, చేశిన, వ్రాశిన, 'తెలిశిన' ఇత్యాదివిధమున నే వ్రాఁతయు, ఉచ్చారమును ఉన్నది.

పదేన్డుంబు—పదునైదుతూములు గలది. పదేను + తూంబు - సమాసమున పదేన్డుం బుగా నయినది. అర్వాచీనపుఁ దెనుఁగున 'తూంబు' తూముగాను 'పదేన్డుంబు' 'పదేన్డు ము' గాను మాఱినవి.

అడ్లపట్టు—అడ్లు (కోద్రవ ధాన్యము) పట్టు నట్టిది. అనఁగా పదునైదుతూముల కో ద్రవధాన్యము విత్తులుగాఁ జల్లఁదగి నంతది (నేల) యని యర్థము. ఆనాఁడు భూపరిమాణ ము నీ విధమునఁ జెప్పుట గలదు. మంగి యువ రాజు నూతులపల్లుశాసనమున "యి...ద్వాదశ ఖండికాకోద్రవ ...... క్షేత్రం......దత్తమ్" అనియు 2 అమ్మరాజు శాసనమున "ద్వాదశ ఖండికోద్రవ బీజావాపక్షేత్ర ముదకపూర్వం" అనియుఁ గలదు. మఱియు బటర్వర్తు వేణుగో పాలసెట్టిగార్లు ప్రకటించిన నెల్లూరి శాసనము

లందు (607 పుట) నెల్లూరు తాలూకా పెళ్లూరు వీరభద్రస్వామిగుడి గోడమీఁది శాసనమున "ఇచ్చినది పన్నుంబు ఆడ్లపట్టు నేను" అని రెండు తడవలు వచ్చెను: (677 పుట) కనిగిరి తాలూకా నలజనంపాటి శాసనమున[1] "ఆళ్లపట్టు క్షేత్రంబును...ఇచ్చిరి." అని తత్ప్రకాశకులు చదివిరి. నేను 'ఆడ్లపట్టు' అని చదువుదును. మఱియు 291 పుట దర్శిడివిజను బోడనంపాడు శాసనమున "పళ్యంబు ఆడ్లపట్టు బావి" ఇత్యాది. (1151 పుట.) పొదిలిడివిజను బుడమన రాయలపాడు శాసనమున,-- "నాలుగుపుట్లు ఆడ్లపటు నే (నుఇ) చ్చి[రి]." ఇత్యాదులు పెక్కులున్నవి. ఈయుదాహరించిన శాసనములందు "ఆడ్లపట్టు" ఉండఁగా మనప్రస్తుత శాసనమున 'ఆడ్లుపట్టు' ఉన్నది. శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు సప్రతిబింబముగా ప్రకటించిన[2] అద్దంకి శిలాశాసనమునఁ గూడ నిట్లే "ఎనుబొదిపుట్ల ఆడ్లుపట్టు నేల" అని కలదు. చోడి శబ్దమునకు బహువచనము చోడ్లు, చోళ్లు, అనియు 'ఆడి' శబ్దమునకు బహువచనము 'ఆడ్లు' 'ఆళ్లు, అనియు నేర్పడి యుండునని నాతలంపు. 'చోడి ఆడి' ధాన్యవిశేష వాచకములు. ప్రాచీనకాలపుఁ దెలుఁగు దేశపు శాసనములందు భూపరిమాణము ఆళ్లవిత్తనము చల్లుటనుబట్టి యుండుటచే నాకాలమున నాంధ్రదేశమున ముఖ్యమయిన పైరు పంట 'ఆడి' యని తలఁపఁదగును. నేఁడున్న కృష్ణా గోదావరీ బహుకుల్యా సారణీ ప్రవాహసౌభాగ్యము నాఁడు లేదుగాన ఛిల్లీభోగములు, మొలకొలుకులు, వంకసన్నాలు, జీలకఱ్ఱసన్నాలు నాఁడు పండకుండ వచ్చును. తెలుఁగు దేశమున 'ఆడి' పంట యుండినట్లే అఱవ దేశమున 'చోడి' పంట యుండెడిది గాఁబోలును! చోడిపండెడు దేశమగుటనుబట్టి యా దేశమునకు చోడమనియు, ఆడి పండెడు దేశమగుటను బట్టి యీ దేశమునకు ఆంధ్రమనియుఁ గూడఁ బేళ్లేర్పడి యుండవచ్చును. ఇది యూహామాత్రము. కోద్రవధాన్యమునకుఁ దెలుఁగున 'ఆరుగ' లనియుఁ బేరుగలదు. 'ఆరిగ' లనియు నేఁటి వ్యవహారము గలదు.

ద్రుగ్గాదేవినేల — దుర్గాదేవి యనుటకు ద్రుగ్గాదేవి యనుట. అఱవదేశమున నేఁడును సంస్కృత శబ్దోచ్చార పరిచయము తక్కువ గుటచే సంస్కృతము రానివారు 'సంబంధము' అనుటకు 'సంభంధము' అనుటకలదు. సులువుగా నుచ్చరింపరాని యుత్వమును సరిగా జాగ్రత్తగా నుచ్చరించుటకై ముందుగాఁ బూనిన యధికపుఁ బూనికిలో నాక్లిష్టోచ్చారమది యుచ్చరింప వలసినచోటికి కింకను ముందే యుచ్చరిత మగును. మడితోఁ ద్రోవ నరుగు

1. ఇది 'ఆడ్లపట్టు' అనియే చదువవలెనని నా నమ్మకము. ఈసంవత్సరమునఁ దెలుప వలసిన విషయము చాలఁగలదు. దాని నెల్ల అహోదవకర శాసన వివరణమునఁ జెప్పుదును. ఈచర్చ కక్కడ ప్రసక్తి యధికముగా, ముఖ్యముగాఁ గలదు.

2. భారతి ౯-వ సంపుటము ౫-వ సంచిక చూచునది.

వారు ఎంగిలియాకునుజూచి దానియావలికంగ వేయుటకై యది యింకను దూరమున నుం డఁగానే జాగ్రత్తపడి వేసినయంగ దానిమీఁది కే పడుటవంటి దిది. మర్గు మ్రగ్గు, పుర్వు ప్రు వ్వు ఇత్యాది శబ్దములలో ద్వితీయరూపము లి ట్లేర్పడినవే. దుర్గాశబ్దము పూర్వకాలమున ఇకారాంతముగాఁ గూడ నుండెడిది. 'తన్నో దుర్గిః ప్రచోదయాత్' అనివైదికప్రయోగము.

క. చరణసరోరుహ రాగ
స్ఫురణన్మహిషునిశిరంబువోలుపుగసంధ్యా
భ్రరుచి నెనయ మెట్టిన స
త్కరుణాస్వితదుర్గివరముగాటయకొనగుఁ.
—గణపతిదేవునినాఁటి పద్యశాసనము.

'నేల'—'నిలం' అని యఱవమునఁ బేరు. నేల, నిలం రెండును 'నిల్' ధాతువున నుండి పుట్టినవి. నిల్ నుండి ముందు పుట్టినరూపమునిలం, తర్వాతఁ బుట్టిన రూపము 'నేల' కాఁదగును. సంస్కృతమునఁ గల 'ఇలా' శబ్దము ఈ శబ్దములనుండి యేర్పడినదికూడఁ గావచ్చును. భూమి పర్యాయపదములు సంస్కృతమునఁ బెక్కులు గలవు అందుఁ గొన్ని యీవిధము గా నార్యావర్తమునను దక్షిణాపథమునను గల దేశభేదముల దేశిభాషల నుండి సంస్కృతమునకుఁ జేరినవి గావచ్చును: నదులు, పర్వతములు, వృక్షములు, ఆభరణములు, ఆచారములు మొదలగునవి కొన్నికొన్ని దేశములందే వ్యవహారముగలవై దేశిభాషలలోఁ బేర్లు గలవై యుండును. అందుఁ గొన్ని యావశ్యకతను బట్టి సంస్కృతభాష యాదేశములందు వ్యవహృత మగునపుడు అందుఁ జేరి యుండవచ్చును. గోదావరీ, కావేరీ పదములు తొలుత దేశిభాషా పదములయి తర్వాత సంస్కృతమునఁ జేరియుండవచ్చును. పయి పదముల లోని కడపటి రెండక్షరములు 'ఏఱు' అను వాచక పదపు సంస్కృతవికారములు గావచ్చును. గోదావరికి 'గోదా' అనియు వ్యవహారముగలదుగాన కడపటి రెండక్షరములు 'ఏఱు' వికారమగుట పొసఁగును. 'గోలా' 'గోలేయూ' అని గోదావరికి ప్రాకృతపుఁ బేర్లు. కావేరీపదములోని కడపటి రెండక్షరములు 'ఏఱు' పదము వికారము లనుటకు 'కావేటి కాల్వ'లను వ్యవహారము సాధకము. 'మలయము' (పర్వతము)అనుపేరు ద్రవిడ దేశిపదమే. తాళహింతాళ పదములు తాడు ఈందాడు అను తెనుఁగు పదముల సంస్కృత వికారములు. 'గోరంట' పదపు సంస్కృత వికారమే కురంటక పదము. 'గోరంట' యను పేరు గోరు+అంటు, అను పదముల కూడికచేఁ బుట్టినది. ఆచెట్టు చిగుళ్లు నఖరంజకములు. (దాని నూఱి గోళ్ల కంటించుకొందురు) గాన యాచెట్టుకు గోరంట యని పేరయ్యెను. అది సంస్కృతీకరింపఁగా 'కురంటక' మయ్యెను. పూర్వకాలమున (నేఁడును దక్షిణదేశమున) కర్ణాభరణములఁగాఁ దాటియాకు చుట్టల నుంచుకొనెడివారు. కనుకనే కర్ణాభరణములకు 'కమ్మ' లని పేరయ్యెను. కమ్మయనఁగాఁ దాటియాకు. సంస్కృతమున శ్రీశంకరాచార్యులవారు దేవీస్తుతిలో 'అవటుతటఘటిత

చూళీ తాడిత తాళీఫలాశ తాటంకామ్' అని వర్ణనము చేసిరి. కమ్మలకు సంస్కృతమున 'తాటంక' మని పేరు. తాటంక పదము తాటాకు పదపు సంస్కృత వికారమే యని నా నమ్మకము. ఇఁక నీవిపులపరిశీలనము విశిష్ట శాసనమునకుఁ జేరవత్తును.

ఊఱువుటురిబోళ—ఊఱువుటూ రిప్పుడు ఉరుటూరను పేర గుడివాడ తాలూకాలో పామర్తి (పూర్వము పబ్బఱు పాంబఱు)కి దగ్గఱగా నున్నది. గుణగవిజయాదిత్యుని తామ్రశాసన మీయూరి దొకటిగలదు. ఆశాసనమందును ఊఱువుటూ రనుపేరే కలదు.

తూఱ్పు—ఇది తూఱుధాతువు కృదంతరూపము. మాఱుధాతువుననుండి మాఱుపు మాఱ్పు పుట్టినట్టే తూఱుధాతువున నుండి తూఱుపు తూఱ్పు పదములు పుట్టినవి.

ఱచువరు—ఱచ్చువారు చెఱుచువారు. ఱయ్యుధాతువు ప్రేరణరూపము ఱచ్చు, దీనినిగూర్చి శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులు గారు యుద్ధమల్లశాసనమునఁ గొంతవివృతి వ్రాసిరి.[1] 'ఱయ్యు ఱచ్చు' లే డయ్యు, డచ్చులుగా మాఱినవి. 'వ్రయ్యు వ్రచ్చు' లు గూడఁ గలవు. శాసనములం దవి ఱయ్యు ఱచ్చులు ప్రయోగింపఁబడు పట్టుననే ప్రయోగింపఁబడును. కావున వాని కర్థభేదము లేదు. 'వ్రయ్యు' ఱయ్యునుండి పుట్టియుండవచ్చును. ఎపిగ్రఫీ అఫీసువారి 1904 సంవత్సరపు 406 సంఖ్యగల ప్రాచీనశాసనమున 'వ్రచ్చు'ను గూడఁ జూచితిని. నన్నయకుఁ బ్రాచీనకాలపు శాసనములలో నిట్టిపట్టులందు 'వక్రంబువచ్చువారు" 'ప్రతిరవలు వచ్చువారు' అనికూడఁ దఱచుగాఁ బ్రయోగములు గలవు.

కళరేని—ఉండిరేని. 'కళరు'నన్నయనాఁటికే 'కలరు'గా మాఱినది. దేశిపదములలో నేఁడు 'ల'గా నుచ్చరింపఁబడునక్షరము నన్నయకుఁ బూర్వకాలమునఁ బెక్కుపట్టుల 'ళ' గా నుండెడిది. అంగను బహువచనరూపము గళ్ లోని 'ళ్' గాన, 'ళ్' 'ళు' రూపములతోనుండెడిది. ఈశాసనమందే 'కవిలాళు' 'చెఱువుళు' చూడఁదగును.

వేగవిలాళు—వేయికపిలగోవులు. సహస్రమను నర్థమున వే, వేయు ప్రాచీనరూపములు. వేయి అర్వాచీనరూపము. బటర్వర్తు వేణుగోపాలసెట్టిగార్ల (నెల్లూరుజిల్లా శాసనములు 1155 పుట) పొదిలిడివిజన్ బుడమరాయలపాడు గంగమ్మగుడిశాసనమున వేయు ప్రయోగములఁ జూడఁదగును "వెయుగుళ్లువెయు చెఱువుళు వేయుగవిలాళు, వేవురు పాఱను వేవు (ళ్?) కన్న్యళను ... చ్చినవి (ష్ట్య?) అయ్యెడు." మఱియు రావు బహదూర్ హెచ్ కృష్ణశాస్త్రులుగారు ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా XI వాల్యూంలో ప్రకటించిన సత్యాదిత్యచోడుని చిలుముకూరి తెలుఁగుశాసనమున 'వే' ప్రయోగములఁ జూడఁ

1. శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులు గారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక 1-వ సంపుటమున ప్రకటించిరి.

దగును. "దే (డే)ని నల్పినవానికి వే[1]గుడ్లువు వెసెఱువ్రుళు వేవాన్గూన్గు నిల్పినపుణ్యంబు." కపిలశబ్దమునకు 'కవిల' వికృతి. సంస్కృత మున నది గోవాచక మయినపుడు ప్రథమా విభక్తిలో నాకారాంతముగా నుండును. వికృతిలోఁగూడ నాయాకారాంతపు టుచ్చార మాకాలమున నుండెడిదని యిది తెలుపుచు న్నది. ఇట్టితిరుగు త్తితాలూకా దిమ్మగుడిశాస నమునఁ గూడఁ గానవచ్చెను. [2]"సికుళతురిఇర శర్మాగ రికిన్" 1. 'వే'సంఖ్యావాచకము గాన దానిమీఁది 'క' 'గ'గా మాఱినది. 'వేగవి లాళు' అయినది.

వేడ్లుము = ఇందు 'వే' తర్వాత 'గు' అనునక్షరముండవలెను. శాసనము చెక్కిన వాఁడు ప్రమాదమున దాని విడనాడెను. వేగు డ్లుము, అనగా వేయు దేవళములను అని యర్థము. 'గుడ్లు' తర్వాతి 'ము' సముచ్చయార్థకము. అఱవము 'ఉమ్' సముచ్చయార్థకము. అది గ్రాంథికపుఁ దెలుఁగుఁదనముఁ బడయునాఁటికి 'ఉన్'గా మాఱినది. ధనముం ధాన్యనుం, అఱవము. ధనమున్ ధాన్య మున్, తెనుఁగు. ఈశాసనకాలమునాఁటికిఁ దెలుఁగునఁగూడ సముచ్చయార్థమున 'ఉమ్' ఉండెడిదని యీ రూపము తెల్పుచున్నది. గుడ్లు + ఉమ్ గుడ్లుమ్ అయినది. దానిపై అజతత్వపుఁ జికిలిచే గుడ్లుము అయినది. ఇట్లే 'గుడ్లు' గుడ్లను అయినది. 'గుడ్లువు' అను రూపము గూడఁ బ్రాచీనాంధ్ర శాసనములందుఁ గలదు. అది యిందింతకు ముందు దాహృతమయిన బుడమరాయలపాటి శాసనమునఁ జూడఁదగును. సముచ్చయార్థ మున 'వు' కర్ణాటోచ్చారపుఁ దీరు గావ చ్చును. 'గుడి' పదపు బహువచనము గుడ్లు. అది నన్నయాదుల గ్రాంథికభాషలో, గుళ్లుగా మాఱినది. తొలుత దానిరూపము కుడి = (దేవుని) నివాసము. తెలుఁగున నేఁడు గకా రాదులుగా నుండుపదము లనేకములు ప్రాచీ నకాలమున కకారాదులే. కాలి, గాలి, కుంట గుంట, కడప, గడప ఇత్యాదుల నెన్నింటి నేని చూపవచ్చును. 'కుడ్' శబ్దము కుటీశబ్దభవ ము గావచ్చును. కుటీశబ్దము కుడిశబ్దపు సం స్కృతీకరణమేని కావచ్చును.

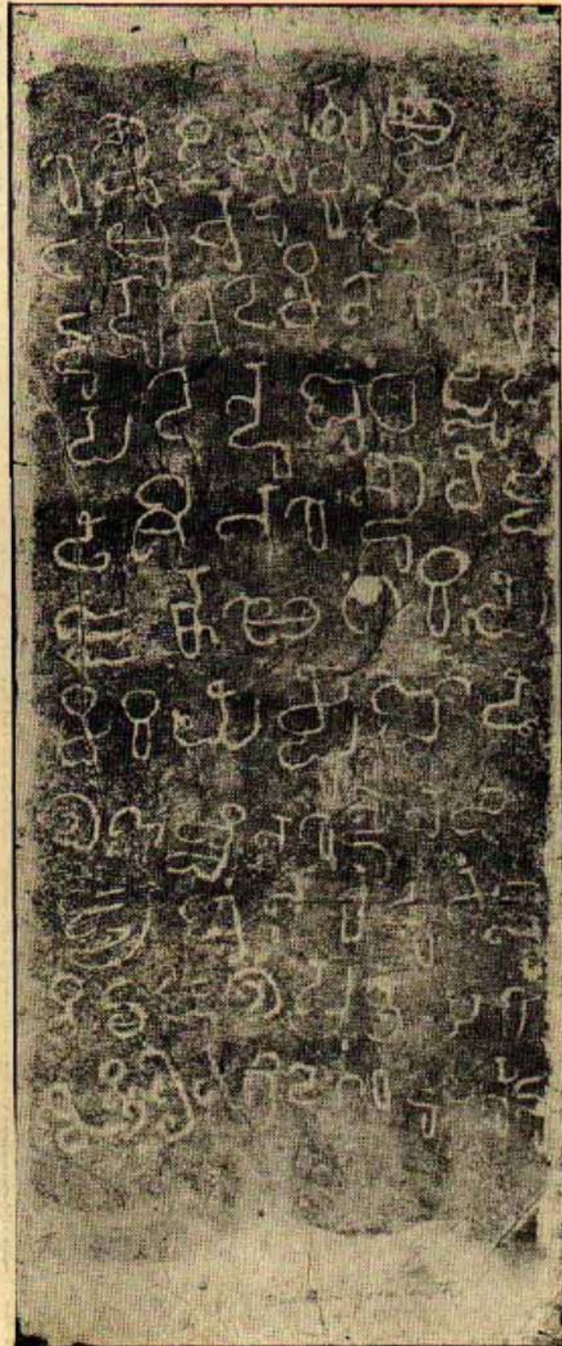
వేశెఱువ్రుళు = వేసెఱువ్రుళు అనుట న్యా కరణసంస్కారపుఁ దీరు. కర్ణాటకమున 'కెఱ' యనఁగా చెఱువు, 'కెఱ'బహువచనము 'కెఱె గళ్' కెఱగుళ్, కెఱెవుళ్, అయ్యెను. ద్రవిడ కర్ణాటరూపములలోఁ బదాదినుండు కకారము తెలుఁగురూపములలో చకారముగాఁ బెక్కింట మాఱును. కళిగళ్ = చిలుకలు, కై, చేయి, కెం, చెం, (కెందామర, చెందామర) ఇత్యాదులు

1. 'వేగుడ్లుము' అని చదువవలెను. శాసనమున అట్లే కలదు. 'గుడ్లువు' అని కృష్ణశాస్త్రిగారు పఠించిరి. ఇతర శాసనములందు గుడ్లువు (మీఁది బుడమరాయలపాటి శాసనము చూడుము.) ఉండుటను జూచి శాస్త్రిగా రిక్కడఁగూడ నట్లే కాఁదగునని కొనియుండురు.

2. ఇది అముద్రితము. ఎపిగ్రఫీ ఆఫీసువారి శాసనసంచయమునఁ గలదు.

లక్ష్మీపురపు శిలాశాసనము

మొదటిప్రక్క

రెండవప్రక్క

24.
23.
22.
21.
20.
19.
18.
17.
16.
15.
14.
13.
12.

చూడఁదగును. ఈతీరున కెతెవ్రుళ్, చెఱువుళ్, చెఱువ్రుళు చెఱువు రూపము లేర్పడెను.

వేవ్రుకు—వేయిమంది. వే=అవర్, కలసి వేవ్రురు అయ్యెను.

పఱాను—పాఱను అనుటకు స్వరవ్యత్యయముచే వచ్చిన ప్రామాదికరూపము. 'పాఱను' అనియే పెక్కుశాసనములందుఁ గలదు. మఱి కొన్నింట 'పఱాను' కూడఁ గలదు. పాఱను = అనఁగా బ్రాహ్మణులను అని యర్థము. బ్రాహ్మణునకు అఱవమున 'పార్పాన్' అనిపేరు. అనఁగా 'ద్రష్ట' 'తత్త్వజ్ఞుఁడు' అనియఱవవారర్థము చెప్పెదరు. అది దేశిపదమని వారందురు. 'పార్పాన్' నేఁడు 'పాపాన్' అని వ్యవహారమున నున్నదందురు. తెలుఁగున 'బాపఁడు' అను రూపమున్నది. అది బ్రాహ్మణశబ్దవికృతియని మనతలఁపు. తెలుఁగులో బ్రాహ్మణశబ్దపువికృతి బాపఁడు అయినట్లే అఱవమున ('బ'లేదుగాన) పాపాన్ అయి ఆతద్భవ పదమే దేశిపదతాభిమానము గల వ్యాకర్తలచే 'పార్పాన్'గా సంస్కరింపబడినదేమో అని నాయనుమానము. ఇది యిట్లుండె:—బ్రాహ్మణశబ్దపు వికృతిగాఁ బుట్టినదో యెట్లుపుట్టినదో కాని తెలుఁగున బ్రాహ్మణుఁడు అనునర్థమున 'పాఁడు' అనియో 'బాఁడు' అనియో ఒకపద మున్నది. శ్రీనాథుని క్రీడాభిరామమందలి యీక్రింది పద్యమును బరిశీలించినఁ దెలియఁగలదు:—

వ...ఎదురుగా నేతెంచు నొక్కబ్రాహ్మణుంగని,

ఉ. వీఁడిదె తెల్లనాకులను
   వీడెము సేయుచు వీథివచ్చుచు
న్నాఁడు మదించి తిండితిని
   నాఁడు సుమీ యిటమీఁద నేడకో
తేఁడఁగఁ బోయెడిన్ గరణ
   దేశపు జాణగ నుండఁబోలు నీ
బాఁడు, పసోపహారహరి
   పాటి గనుంగొనవచ్చు వీనిచేన్.

ప్రాఁతప్రతిలో 'బాఁడు' కలదు. దీనికి 'పాఁడు' అని ప్రాచీనరూపము గావచ్చును. లేక యిందు 'బాఁడు' 'పాఁడు' అనుటకుఁ బ్రామాదికపు వ్రాఁత గావచ్చును. 'పాఁడు' శబ్దమునకు బహువచనరూపము 'పాఱు'గాఁ గానవచ్చుచున్నది. ఇట్లనుటకు నేనింతకుముం దుదాహరించిన శాసనములపట్టులే లక్ష్యములు గాఁజాలును. తెలుఁగు కృతులలో పాఱుఁడు, పాఱువాఁడు, పాఱుఁత, రూపములుగలవుగాని యవి యెల్ల నర్వాచీనకవులవి. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ భారతారణ్యపర్వశేషమునను, హరివంశమునను పాఱువాఁడు, పాఱుఁడు రూపములఁ బ్రయోగించెను. అటుతర్వాతికవులు ప్రయోగించిరి. కాని నన్నయతిక్కనల కృతులలో నారూపములున్నట్లు నాదృష్టికి గోచరింపలేదు. ఒకవేళ వారట్లు ప్రయోగించినను నేను జెప్పవిషయము నన్నయ కింకను నన్నూఱేండ్లపూర్వపుదిగాన నాకాలమున ప్రథమాబహువచనాంతమగు 'పాఱు' నన్నయాదులనాఁటికిఁ

ప్రాతిపదికముగా మాఱిన దనవలసియుండును. మొదటికి నన్నయ తిక్కనలును వారినడిమి కాలపు వారును నగు కవులట్లు ప్రయోగించి యుండరనియే నాసమ్మకము. మఱియు నిక్కడ నింక నొక్క విశేషము: ఇంతకుముందు ఎపి గ్రాఫియాఇండికా XI వాల్యూంలో కీర్తిశేషు లగు హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారు ప్రకటించిన సత్యాదిత్యచోళుని చిలుముకూరి తెలుఁగుశా సనమున "వేవాన్రూఱ్ళునిల్పినపుణ్యంబు" అని చదివినపట్టునకు అర్థము బోధపడలేదని శాస్త్రి గారు వ్రాసిరి. అది వారుచదివినట్లే అయినను లేక "వేవాన్డూఁడ్లు" అని యయినను దాని కర్థము వేయిబ్రాహ్మణ గ్రామములని; వే+ పాన్రు+ఊఱ్ళు=వేయి బ్రాహ్మణగ్రామము లు; లేక వే+పాన్డు+ఊడ్లు వేయిబ్రాహ్మణ గ్రామములు. పాన్డుశబ్దమున నకార మరసున్న గామాఱి బ్రాహ్మణవాచకముగాను, నకారము లోపించి 'పాడు' అయి బ్రాహ్మణగ్రామ (అగ్రహార) వాచకముగాను వేర్పడి యుండ వచ్చును. ఇప్పుడు గ్రామనామములు పెక్కులు 'పాడు' పదాంతములుగా నున్నవి. ఈ'పాడు' పదమునకుఁ బూర్వము బ్రాహ్మణాగ్రహార మనియే యర్థమేమో! నేఁడు పాడుపదము బహుకాలము గ్రామమున్నచోట బూడిదవ న్నెగా మాఱిన మంటిదిబ్బపట్టునకుఁ బేరుగా వ్యవహారమున్నది. క్రీ. 6, 7, 8 శతాబ్దుల నాఁటి శాసనములలోఁగూడ గ్రామనామముల కీ'పాడు'పదాంతత్వము గలదు. 'పాడు' పద మునకు పాటిమట్టి దిబ్బయే యర్థమేని యానాఁ టికే గ్రామములు చెడి పాటిదిబ్బ లేర్పడి యుండ వలెను. గ్రామనామములతుది 'పాడు'పదమున కర్థమేదయినను పయిచిలుముకూరి శాసనము లోని పదము 'పాన్రూఱ్ళ' పాన్డూఁడ్ల బ్రా హ్మణాగ్రహారవాచకమే యనుటకు సందేహిం పఁబనిలేదు. సంఖ్యావాచక మగు 'వే' పద మునకుఁ దర్వాత నున్నదిగాన 'పా' 'వా' అయినది.

చమ్పిన—ఇది చమ్పుధాతువు ప్రేరణ భూతార్థకధాతుజన్యవిశేషణము.

చన్నంగు = దీని తర్వాతిబంతి చెడిపో యెను. అందు "డుచువారు." అను నక్షర ములును ఇంక నేవో ఒకటిరెండక్షరములును ఉండియుండును. దీనికి "పాపము ననుభవిం తురు" అని యర్థము గావచ్చును.

అఱవమున 'శినమ్' అనుపదమునకు పాపమని యర్థము. పాపార్థకముగాఁ దెలుఁ గున 'చన్న' పదముండెడిదేమో! పయిబంతి చెడిపోవుటచే నిక్కడ శబ్దరూపమిట్టిదనికూడ సరిగా గుర్తింపఁ గుదురకున్నది. 'చన్దంబు' అనియేని యక్కడిలిపి గావచ్చును.

లక్ష్మీపురపు శిలాశాసనము—మూలము

1 స్వస్తిశ్రీ మ[1]గిదొగరజులముడ్లు[2]
2 విట్టజుల ప్రతమరా
3 జ్యంబున కడు[3]వం [డ్లు?[4]]
4 ల ఇచ్చిన రెన్డువటి
5 మిరియమ్ముబో[5]ళ
6 జకు[5] తెంగరి పె[6]
7 డశిన రెన్డువట్టి
8 పదేన్డుంబు ఆ(7)డ్లుప
9 ట్టు ద్రుగ్గాదేవి నేలయు
10 ఉలువుటురిబో[5]ళ
11 రెన్డుట్టియు తూల్పు

రెండవప్రక్క—

12 ఈరెన్డుట్టి లచు(8)వరు
13 కళరేని బారనాసి
14 వేగవిలాళువే[9]డ్లు
15 ము వేశెలువులు
16 వేవురు ప[10]జాను
17 చమ్బినచన్నం[11]గు
18 [12]... ... ...
19 యశ్యయశ్యయ
20 తాభూమితశ్యశ్య
21 తశ్యతథాపలం
22 స్వదత్తా పరద
23 తావాదో......
24 పవసున్దరా

---

1. మంగి అని యుండవచ్చును.
2. ట్లు అనియేని కావచ్చును.
3. 'దు' కూడ కావచ్చును.
4. అస్పష్టము. 'ళ్లు' కూడ గావచ్చును.
5. 'క్కు' అనియుం గావచ్చును.
6. 'ప' ఉండవలెను.
7. 'ఆకు దాపలితలమీఁదకూడ ఎద్దుపు గీతవంటి గీత కలదు.
8. బద్ది ఉండవలెను.
9. 'వేగుడ్లు' అనియుండవలెను.
10. 'పాలను' ఉండవలెను.
11. అస్పష్టము. పన్నం, దన్ధం అనియేని కావచ్చును.
12. ఈపంక్తి మాసిపోయినది.

లక్ష్మీపూజ

శ్రీమతి రాజేశ్వరిగారు

శ్రీమహిళాలలామ, సరసీరుహధామ, త్రిలోకమంగళ
స్తోమ, నిజాననేందుజితసోమ, సతీజన జన్మభాగ్య ర
తీమహనీయసంకలితకామ, పయోంబుధి గర్భజన్యమా
రామ భజింతు నామది నిరంతరతత్పదకంజభృంగినై.

అఖిల భువనాంతరంబుల నమరియుండి, త్వత్పదాంబుజధ్యాన తత్పరత నున్న
వారలను నొక్క-కంటఁ గాపాడుదువని, ధ్యాన మొనరింతు హృదయవాస్తవ్యమాత!
స్థిరముగా నెందు నిల్వక తిరుగునిన్ను-దేవి! భక్తిశృంఖలల బంధించినాను
పరమమోద ముప్పతిల నావాహనంబుఁ-గూర్చినా నందు నిల్కడఁ గొనుము తల్లి!
పాలమున్నీటిలో వటపత్రశాయి-ప్రక్కసంతతభర్తృసేవాధురీణ
వై యొసఁగునీకు నర్ఘ్యపాద్యము లొసంగు-దానఁ గైకొమ్ము సన్మానధననిధాన!
రాజవదనా, విమలగౌతమీజలాభి-షేక మొనరింప నిదె యమర్చితిని గొనుము
క్షీరసారగర్భవార్తికమ, నీకు-జలముకన్న నేమిత్తు మజ్జన మొనర్ప?
నిరతధౌతపీతాంబరధరుఁడనంగఁ-బరగు లోకపాలకునకు భార్య వీవు
నీకుఁ బరిధాన మేమని నిర్ణయింతు-దయను గొనుమమ్మ, యిదిగో వస్త్రయుగళమ్ము.
అవని నాద్యంతరహితుఁ డైనట్టిభర్త-నిత్యమంగళాలయవగు నీకు దొరకె
నీదు శుభకంఠసీమ దీనిని గ్రహింపు-శుభముఁ గూర్పఁగ మంగళసూత్ర మిదిగొ.
అఖిల భోగభాగ్యములకు నాకరమవు-రత్నసహజవు సిరులపరంపరలకు
మూలమవు నీవు కాంచనభూషణములు, నీకు లెక్కయె నీదయ మాకుఁగాక.
పద్మకేళీనివాసంబు బయలువెడలి-నట్టి సురభిళమూర్తివి యంబ, నీకుఁ
జందన మలందు టాచారచర్యగాని-కమలనాభునిజాయకు గంధమేల?
పుష్పమందున నివసించు పుణ్యవీవు-పుష్పబాణుండు నీ ప్రియపుత్త్రిఁ డెలమిఁ
గాన వివిధకోమల సుమకలితహస్త-పుటముతో నీపదాబ్జముల్ పూజసేతు.
లలితాంభోజనికాంతనాట్యనవలీలా దేవి, తుభ్యంనమః
కలకంఠీశుభశోభనాదిఘటనా కళ్యాణి, తుభ్యంనమః
కులనారీజనమంగళప్రణయభాక్సౌభాంగి, తుభ్యంనమో
విలసత్సుందరరూప విభ్రమకళావిస్ఫూర్తి, తుభ్యంనమః.

భక్తిపరశత్వమున నెవ్వారికైన-నభిమతార్థము లొసఁగూడు నంట దేవి,
భక్తి నేనిడునగరుసాంబ్రాణి ధూప-మును గ్రహింపుము వరసితాంభోజసద్మ!

సాగరమునకు లవణదర్శనమురీతి-నిఖిలదేదీప్యమానకాంతి ప్రదాంగి
వైన నీకు దీపముఁ బట్టినాను దేవి, - నీదుజ్యోతిర్లవంబు కన్పించుకొఱకు.

పరమపావన క్షీరసాగరకిశోరి-వాదివిష్ణువక్షఃప్రదేశామలమణి
వైన నీకు నే నాచమనాంబులొసఁగి - శుచినిధానము నెటు పరిశుద్ధి సేతు?

శర్కరాక్షీరయుత పాయసంబు మొదలు-గాఁగలుగు భోజ్యవస్తువుల్ కమలధామ,
నీకిదే నివేదింతు నా నిర్మలాంత-రంగభక్తిమాధురినిఁ జూపంగఁ దలఁచి.

నిరతభవదీయ పాదసాన్నిధ్యకింక-రాంతరంగ ప్రసన్ననిర్మలాంబురూపి
తద్రవీభూత భక్తి నాఁ దల్లి నీకు-విమలపానీయ మిదె సమర్పించుచుంటి.

హస్తజలజాతములను బాదాంబుజముల-నీవు ప్రక్షాళన మొనర్పనేల దేవి,
కాలు నేలను బెట్టవు కరములందు - నీశుపదములు తప్ప స్పృశింపఁబోవు.

నైజభవదీయ బింబోష్ఠ నవ్యరక్తి - మాత్రసౌభాగ్యసురభిళవ్యాప్తి కస్మ
దర్పితంబగు తాంబూల మబ్జవదన,-చంద్రునిం దివ్వెఁ జూచిన చక్కిఁ దెలుపు.

త్వత్పదద్వయ దివ్యసందర్శనంబు - అంబ నాపూర్వజన్మపుణ్యమున దొరకె
నేతదంచిత సేవాప్రభూతపూత-మంగళము నాకు దయసేయు మాశుభాంగి!

లోకకళ్యాణప్రదాయిని,-నీకిదే కర్పూరహారతి
నీకటాక్షనిపాతశోభా-లోకనమె కాంక్షించెదన్.

రాజవదనా, కొనుమిదే నీ-రాజనజ్యోతి స్సుగంధము
రాజితంబుగ నన్నుఁ గను-మవ్యాజకరుణాదృష్టులన్.

సకలైశ్వర్యనిధాన వీవు, భవదాజ్ఞాదత్త సంపల్లవా
ధికసంతృప్తులమేము; నిట్టియెడ మంత్రీభూత సౌవర్ణపు
ష్పకృతైశ్వర్యము మేము నీకిడుట యాశ్చర్యాస్పదంబయ్యుఁ
ర్ణకళావేదికి నూలుపోగను విధానన్ గొమ్ము పద్మాలయా'

మజ్జిగనుబోలు పండేది ముజ్జగమున

పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు

(తక్రచికిత్స—మాధురినుండి)

౧. విషయప్రవేశము

ప్రాకృతికమయిన సంసారరంగమునందు పరమపురుషాసక్తచిత్తయు, ప్రౌఢయు నగు ప్రకృతిసతి తన ధ్యేయపురుషుని తనయం దనురక్తునిగాఁ జేసికొనుటకును, అతనికి చిత్రవిచిత్రములయిన అద్భుతాభినయములను చూపించి తన్ను స్వాధీనభర్తృకనుగా జేసికొనుటకును సర్వకాలసర్వావస్థలయందును ప్రయత్నించుచుండును. పురుషుఁడును ఆపురుషుని చిత్రవిచిత్రములైన వస్త్రాలంకారాదులచే నలంకరించి తా నతనిని చూచి చూచి హద్దు మితిలేని సంతోషమును పొందుచుండును. ప్రసన్నునిగా చేయుటకై ప్రకృతిదేవి, అతని కే విధమయిన సుఖమునకును లోపము కలుగకుండఁగాక యని చాల ప్రశస్తముగా సుఖసామగ్రిని సిద్ధముచేసియుంచుచుండును. ఏప్రదేశములో, ఏసమయమున, ఏవిధమయిన వస్తువుల కావశ్యకము తోఁచునో ఆప్రదేశమునందే, ఆసమయమునందే తదనుకూలమయిన వస్తువులనే సిద్ధముగా ఉన్నట్లు చూచుకొనుచుండును. అనావశ్యకములయిన వస్తువులసూచన తనదూతలద్వారా అయినవెంటనే అది తానుగానే ఆ వస్తువులను తొలఁగించుటకు ప్రయత్నింప మొదలిడుచుండును. ఏకార్యము చేయువిషయమున తనకు శక్తి చాల దని తెలిసికొనునో అందులకై స్వరచితములును, తనకు సమీపమునందే ఉన్నవియునగు అనేక సాధనముల సాయమును పొంది అశక్యములయిన కార్యములను చేయుటకు తన్ను సమర్థురాలినిగా చేసికొనుచుండును. ఆ సాధనములకొఱకును దూరస్థములయిన దేశముల మొఁగమువయిపు చూడ నవసరము దానికి లేదు. ఉదాహరణార్థము మన శరీరమే చాలియున్నది.

ప్రకృతిదేవి యీసాధనమును ఎంతో వింతమాదిరిగా తయారుచేయించి యుంచినది. దీనిని చూచితీరవలయును గాని చెప్పుటకు సాధ్యపడదు. ఈ దివ్యభవనములోఁ గూర్చున్నవాఁడై పురుషుఁడు తన-అఖండసామ్రాజ్య మేలుచున్నాఁడు. ఇంద్రియము లాపురుషునికి పరిచర్య చేయుచున్నవి. బుద్ధి అతనికి మంత్రియై సేవలో లోపమునుకలుగకుండఁ జూచుచున్నది. మనోరథారూఢుఁడై పురుషుఁడు ప్రకృతివిహితము లయిన విషయముల ననుభోగించుకొనుచు వేఱుగా నున్నవాఁడయ్యును ప్రకృతిమయుఁడుగానే తోఁచుచున్నాఁడు. ప్రకృతిదేవి స్వయముగా తన నియమముల కనుకూలించునట్లు ఈ శరీరదుర్గమును రక్షించుటకై తగినసామగ్రిని ఇంద్రియములద్వారా సంపాదించి సారభాగమును గ్రహించి అనావశ్యకములయిన మలాదులను బయటికి వెలువరించి శరీరదుర్గమును సాపుచేయుచు రక్షించుచున్నది. ఈ శరీరమున కద్దాని సాయమును అక్కఱలేదు. ఒకవేళ, ఇంద్రియములప్రమాదమువలన ఈ శరీరదుర్గములో అనావశ్యకవస్తువులస్థితికాని, అనుచితవ్యవహారముల ప్రచారముగాని జరిగియుండినపక్షమున ఈ శరీరదుర్గము రోగాదులకు శత్రువులద్వారా నియమితసమయమువఱకు నష్టపరుపఁబడియుండదు. ఈశరీరముతో అనుచిత వ్యవహారముగాని, దీనిలో అనావశ్యకవస్తువులు తగనిపరిణామములో ఒకచోఁ జేరుటకాని జరిగినప్పుడు వానిని తొలఁగించుటకై ప్రకృ[తి]దేవి తన్ను అసమర్థురాలినిగా తెలిసికొని తనశక్తిని వృద్ధిపొందించుకొనుటకై యేయేసాధనములను తయారుచేసికొనుచుండునో, వానిలో తక్రము (మజ్జిగ-చల్ల) కూడ ఒకసాధనము. ఇది శరీరమునందలి వికారములనన్నింటిని తొలఁగించుటకై ప్రాకృతికశక్తి వృద్ధిచేసి తాను తనశక్తిచేతను శరీరములను దృఢముగాను కాంతిమయముగను చేయుచున్నది.

మజ్జిగవలన సామాన్యముగా సమస్త రోగములు తొలఁగింపఁబడఁగలవు. ప్రతినిత్యము మజ్జిగ త్రాగు

మనుజులు డాక్టరులయు, దేశీయవైద్యులయు గుటికి లక్ష్యము కారు. తక్రసేవకు లెప్పుడును నీరోగులుగను, నిరలసులుగను, తేజశ్శాలులుగను, బలవంతులుగను ఉం దురు. ఆయుర్వేద వైద్యాచార్యులు దీనిగుణములపైని ముగ్ధులయిపోయి దీనిని అమృతముతో పోలిచియున్నారు. వారు దీని నిట్లు వర్ణించియున్నారు.

"శ్లో. న తక్రసేవీ వ్యథతే కదాచి
న్న తక్రదగ్ధాః ప్రభవన్తి రోగాః,
యథా సురాణా మమృతం ప్రధానం,
తథా నరాణాం భువి తక్ర మాహుః."

(భావప్రకాశ)

(తా. తక్రమును సేవించువా రెప్పుడును శారీరక మయిన బాధలను పొందరు. మజ్జిగచేతను కాల్పఁబడిన రోగము రెండవసారి అంకురింపదు. దేవతల కమృత మెట్లు ప్రధానమో మనుష్యులకు మజ్జిగ అట్లు ప్రధానమైనది.) వైద్యాచార్యులు తక్రము తాలూకుగుణముల నిట్లు వ్రాసి తమ అనుసంధానమునకు పూర్తిగా జాగా యిచ్చినారు. పాశ్చాత్యులయిన వైజ్ఞానికులు నేఁటివఱకును తక్రము గుణములనుగాని, దీనివలని లాభమునుగాని తెలిసికొనలేక వంచితులయి యున్నారు. కాని, పరాసుదాపదొర(ఫ్రాన్సుడాక్టరు) శ్రీయుత మేచనీకఫ్ మహాశయుని అనుసంధానమువలన ఇప్పుడిపుడు వారికిని తక్రముతో సమానమైన పాచకవస్తువు మఱియొకటి లేదని లెస్సగా విశదమయినది. ఈవడుముచే ఉద్యమశీలురగు కొందఱు డాక్టర్లు కలిసి మిక్కిలి పరిశ్రమకు పాలయి అనుసంధానముచేసి, ఆయుర్వేదీయానుసంధానము తాలూకు గుణములను గానముచేయుచు, తక్రమాహాత్మ్యమువిషయమున ఆయుర్వేదాచార్యులను సమర్థించినారు. నీరోగయు,బలవతియును అయిన ఒకానొకతె 120 సంవత్సరముల ఆయువులో అనఁగా, పూర్ణావస్థను పొందినతరువాతను మృతినొందుటమాచి పైడాక్టర్లు ఇది పూర్ణాయువుగనుండుటకు విశేషకారణ మేమయియుండును? అని అనుసంధానముచేయుట కారంభించినారు. తుట్టతుదకు సదాకాలము తక్రసేవన చేయుచుండుటవలననే దీని ఆయువు 120 సంవత్సరములవఱకును నిలిచిన దని నిశ్చయించినారు. దానికి మజ్జిగపైని ఇంతంత ప్రేమకాదు. ముంతెఁడుమజ్జిగ చేతికి చిక్కునంతను దానికి నెమ్మది లేకుండెడిది. ఎంత ప్రయత్నించినను తన యింటిలో తక్రము దొరకకుండెనేని తానుగా ముంత చేతఁబట్టుకొని చుట్టుప్రక్కల గ్రామములకేని పోయి దండి తెచ్చికొనుచుండెడిది. పాపము! ఆ ముసలిది కేవలము మజ్జిగకోసము ఒక్కొక్కప్పుడు మూఁడేసి గ్రామములుకూడ తిరుగుచుండెడిదట. ఇంతవఱకు చదివిన ప్రకరణమువలన పాఠకమహాశయుల మనస్సులకు తక్రమును అమృత మనుట అతిశయోక్తి కాదని విశదమయి యుండునని కొనుట తప్పు కాదుకదా! ఇటు చిత్తగించితిరా? ఎవరో కాని ప్రాచీన సంస్కృతకవి తక్రగుణములపయిని మోహితుఁడయిపోయి యెంత చక్కగా వర్ణించియున్నాఁడో:—

"శ్లో. కైలాసే యది తక్రమస్తి గిరిశః
కిం నీలకంఠో భవే
ద్వైకుంఠే యది కృష్ణతా మనుభవే
దద్యాపి కిం కేశవః,
ఇంద్రో దుర్భగతాం క్షయం ద్విజపతి
ర్లంబోదరత్వం గణే
ట్కుష్ఠిత్వంచ కుబేరకో దహనతా
మగ్నిశ్చ కిం విందతి."

(యోగరత్నాకరము.)

(తా. కైలాసమున మజ్జిగ ఉండినపక్షమున ఈశ్వరుఁ డేల యింతవఱకును నీలకంఠుఁడయి యుండును? అనఁగా అతనికంఠమునుండి విష మెప్పుడో దిగిపోయి యుండుననుట. వైకుంఠములో తక్రము లభించినచో విష్ణుఁ డింతవఱకును నల్లని శరీరముగలవాఁడయి యుండునా? చల్ల త్రాగి యెప్పుడో గౌరాంగుఁడయిపోవును గాదా? మరియు స్వర్గములో చల్ల లభించినపక్షమున ఇంద్రుఁడు తన దుర్భగత్వమును, చంద్రుఁడు తన క్షయరోగమును, ఎప్పుడో పోఁగొట్టుకొనియుందురే. గణపతి తన పెద్దకడుపును చల్ల త్రాగి తగ్గించుకొనును. కుబేరుఁడు తన కుష్ఠరోగమును (బొల్లిని) మాన్పుకొనును. వేయేల? అగ్నిభట్టారకుఁడు తన దహనత్వము నెప్పుడో యీ మజ్జిగ (త్రాగి పోఁగొట్టుకొనకుండునా?) ఇందులో కవి చమ

త్క్రముమాట అట్లుండఁగా, నిజ మాలోచించినచో మజ్జిగ యొసంగినచో వైరోగము లుండుట కష్టమే కాదు, అసంభవముకూడను. ఇది కవితాలూపు అతిశయోక్తి కాదు. మరేమన? కవి యీరోగములవయిపున ఇషారా చేసియున్నాఁడు. ఏమనియా? తక్రసేవనము వలన ఈ రోగము లన్నియు నిస్సందేహముగా నష్టము లయిపోవునని. మజ్జిగయందున్న యీ యెల్లగుణములను ఆయుర్వేదవిశారదు లెఱుఁగనివారు గారు. ఇంకను దీని గుణములు ముందు వర్ణింపఁబడును.

ఒకానొక రాజు వయోవృద్ధుఁడయిన వైద్యుని పిలిపించి "అయ్యా! తమరు దయయుంచి అనుభూతమయిన ఒకవస్తు వేదేని యున్నపక్షమున నాకుఁ జెప్పితిరేని యది నేను సదా సేవించుచుండెదను. ఆవస్తువు రుచికరముగాను, భుజించినపదార్థముల నన్నింటిని జీర్ణముచేయఁజాలినది గాను, నాకేవిధమైన రోగమును కలుగనీయకుండునది గాను ఉండవలెను" అని అడిగినాఁడు. రాజుగారిమాటలు విని వైద్యుఁ డిట్లన్నాఁడు. "మహారాజా! నా కింత వయస్సు చెల్లినది. నా కనుభవమయినంతలో ఇపుడు తాము కోరిన అన్నింటికిని ఉపయోగించునది ఒక్క మజ్జిగయే ముఖ్యమయిన దని మనవిచేసికొనుచున్నాను. మజ్జిగతో సమానముగా గుణ మిచ్చునది నాబుద్ధికి ప్రపంచములో రెండవవస్తువు గోచరముకాలేదు. కావుననే, దేవర దీనినే సేవించుటకు ప్రారంభించునది. అది యెట్లనఁగా

"శ్లో. భోజనాన్తే తు రాజేంద్ర! తక్రం స లవణం పిబ,
తస్యోపరి జలం కించి త్తస్యోపరి న కించన."

(తా. "భోజనానంతరము ఉప్పుకలిపిన మజ్జిగకొంచెము త్రాగినపైని మంచినీళ్లు త్రాగునది. అటుపై నాదినమున మఱియేమియు పుచ్చుకోఁగూడదు.) ఇది నా యభిప్రాయము. తరువాత దేవరచిత్తము" అని చెప్పియున్నాఁడు.

వాస్తవ మాలోచించినచో తక్రములో నున్న ప్రధానగుణ మిదే. ఆమాశయములో నున్న భోజనపదార్థము నంతను జీర్ణింపఁజేసి, అతి లఘుపదార్థమగుటచే తాను జీర్ణమైపోవును. దీనిభారము జఠరాగ్నిపైని పడదు. కనుకనే సంగ్రహణీరోగములో తక్రముతో సమానముగా వెంటనే గుణమునుగలిగించు వస్తువు మరియొకటి కనుపడదే దందురు. "న తక్రతుల్యం గ్రహణీవికారే" అని వైద్యగ్రంథసమ్మతము. సంగ్రహణిలో పాచనశక్తి పూర్ణముగా నష్టమయిపోవును. అట్టిస్థితిలో ఒక్క తక్రము గాక తేలికయైన మరియే వస్తువు తిన్నను దానిభారమెంతోకొంత జఠరాగ్నిపైని పడకతీరదు. అందుచే విరేచనములు కట్టుటలో చాలాకాలము పట్టును. పట్టుటయేకాదు కట్టుటకూడ కష్ట . ఎంతపురాణించిన సంగ్రహణియైనను తక్రద్వారా తొలఁగింపఁబడఁగలదు. తక్రముతో సమానముగా పాచనముచేయు నౌషధము మరియొకటి లేదు. అది జీనిపైనిబడిన దానిని తప్పక భస్మము చేసివేయును. నీతినిపుణుఁడయిన చాణక్యుని కథ యెవ్వ రెఱుఁగనిది? ఒకప్పుడు చాణక్యునితండ్రి గంగాస్నానమునకుఁ బోవుచుండఁగా, అతనిపాదములో దర్భముల్లు గ్రుచ్చుకొన్నదఁట! అందువలన వ్రణమయి తుదకతఁ డందువలననే చనిపోయినాఁడఁట! క్రోధావతారమగు చాణక్యుఁ డా దర్భ తన తండ్రిమరణమునకు కారణమగుటను గ్రహించి, అది మొదలుకొని దానిని భూమినుండి నిర్మూలించుటకు నిశ్చయించుకొన్నాఁడఁట! ఎక్కడనెక్కడ దర్భదుబ్బు కనుపడునో అక్కడ దానిని పెల్లగించి యచ్చట నల్ల పోయుచుండెడివాఁడఁట! అతనికి తక్రగుణము లెస్సగా తెలియును. దర్భ పెల్లగించి దాని మూలస్థానమున మజ్జిగ పోసినచో మఱి యంకురింపకుండ దానివేళ్లు భస్మమయిపోవునని యతఁ డెఱుఁగును.

గోవులను బఱ్ఱెలను సదా పాలన పోషణములు చేయుచున్నవాండ్రయినను బీదకాపులు పాలనేతుల రుచి బొత్తిగానే యెఱుఁగరు. వాండ్రు పాలయినను అమ్ముకొందురు, లేదా పెరుగుచేసి నేయి తీసియైనను అమ్ముకొందురు. కాని, ఆ మజ్జిగమాత్రము త్రాగుచుందురు. అయినప్పటికిని నేయి,పాలు ఉపయోగించుకొను వారికంటెను తక్రసేవకులు బలవంతులు, హృష్టపుష్టులు సోమరితనము లేనివారునునై యగపడుచుందురు. కనుకనే మజ్జిగ త్రాగెడి కృషీవలులు పగ లస్తమానము పరిశ్రమ చేసినతరువాతను సైతము అలసట పొందరు. ఎవరయితే గడ్డిజాతిని చూచియున్నారో వారికి విశేష

ముగ చెప్ప వలసియుండును. పాలు నేయి ఉపయోగించువారు వాండ్రవలె తగినపరిశ్రమ యెప్పుడును చేయజాలరు. వాండ్రలో సహజముగ హృష్టపుష్టులగువారు చాలకొలఁదిగానే దృష్టిగోచరు లగుదురు. మఱియు నీరోగులుగానే యుండఁజాలుదురు. ఒకానొకధనవంతున కిద్దఱు భార్యలుగలరు. ఇద్దఱికిని ఒక్కొక్కకొడుకు పుట్టినాఁడు. కాలవశమున చిన్నబిడ్డఁడు బాల్యమున నుండఁగానే వాని తల్లి స్వర్గస్థురా లయిపోయినది. అందువలన వాఁడు నిరాలంబుఁడయి తనసవతితల్లి కాశ్రితుఁడై జీవయాత్రను గడపుకొనుచుండెను. పెద్దవాని తల్లి సవతికొడుకుపైని ఈర్ష్య గలది యగుటవలన వాని కెప్పుడును మజ్జిగతోడి కుత్సితభోజనము పెట్టుచుండెడిది. తన కుమారునకు మాత్రము నేయి, పాలు మస్తుగాపోసి పోషించుచుండెడిది. అయినప్పటికిని నేతితోను, పాలతోను పెరుగుచుండెడి పెద్దకొడుకుస్వాస్థ్యముకంటెను తక్రసేవకుఁడయిన చిన్నకొడుకు స్వాస్థ్యమే బాగుగా నుండుట చూచి "నా భార్య తన కొడుకుకంటె చిన్నకొడుకు తల్లిలేని కారణమునను నిరాధారుఁ డన్న కారణమునను వానిపైనే హెచ్చుగా ప్రేమ యుంచుచున్న"దనియు, "కావలసినంత పాలు నేయి వానికి పోయుచున్న" దనియు "కనుకనే చిన్నవాఁ డయినప్పటికిని వీఁడు పెద్దవానికంటెను బలవంతుఁడుగా నగపడుచున్నాఁ"డనియునుతండ్రి యనుకొనుచుండెడివాఁడు. ఒకనాఁడు తన యిద్దఱుకొడుకులను రహస్యముగా వేఱువేఱుగా పిలిచి "మీరిద్దఱును ఎంతెంత పాలు నేయి భరింపఁగలరు?" అని యడిగినాఁడు. "అర్ధసేరు నేయి, రెండుసేర్లవఱకు పాలు భరింపఁగల"నని పెద్దకొడుకన్నాఁడు. చిన్నవాఁడు—"నాయనా! నేను నేయి పాల రుచియే యెఱుఁగనే, అట్టిస్థితిలో ఇంత భరింపఁగల నని యెట్లు చెప్పఁగలను?" అన్నాఁడు. "అటు లేని నిత్యము నీ వేమి తినుచున్నా"వని తండ్రి యడుగఁగా, "మజ్జిగ రొట్టె" అని చిన్నకొడుకు చెప్పినాఁడు. కాని తండ్రికి వాని మాటలయందు నమ్మకము లేకపోయినది. "లోకసామాన్యముగా వీఁడును తనసవతితల్లిపైని ఈర్ష్యావశమున దోషారోపణ చేయుటకే యిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. అట్లే కానిపక్షమున వీఁడు పెద్దవానికంటెను పుష్టశరీరుఁడును, బలవంతుఁడును ఎట్లు కాఁగల్గెడు?"అని యాలోచించుకొని రహస్యముగా కనిపెట్టుటకు ప్రారంభించినాఁడు. తుదకు చిన్నకొడుకు చెప్పినదే నిజమని తెలిసికొన్నాఁడు. అప్పుడు తండ్రి స్వయముగా వానికి కావలసిన పాలు, నేయి యేర్పాటుచేసి తక్రసేవను విడిపించినాఁడు. కాని కొన్నాళ్ళకు వాని యారోగ్యము మార్పుచెంద మొదలిడినది. క్రమముగా పెద్దవానివలెనే రోగగ్రస్తుఁ డయిపోయినాఁడు. అప్పుడు తండ్రి యీ వృత్తాంతమంతయు నొకమంచి వైద్యునితో చెప్పి "యిప్పుడు వీనికి మజ్జిగకుబదులు లెస్సగా నేయి,పాలు,మీఁగడ తినిపించుచున్నాను. కాని మునుపటివలె బలవంతుఁడు కాక యెప్పుడుచూచినను రోగిగానే కనుపడుచున్నాఁ" డని కూడ చెప్పినాఁడు. అప్పు డావైద్యుఁడు పిల్లవాండ్ర తండ్రికి మజ్జిగతాలూకుమాహాత్మ్యము చెప్పుచు "అధికముగా నేయియుపయోగించుటవలన ఆఁకలిమందగించును. అందువలన పాలు జీర్ణము కాఁజాలదు. హెచ్చుపాలు జీర్ణ మగుటకై తీక్ష్ణమైన జఠరాగ్ని యావశ్యకము. ఇట్లుండఁగా, హెచ్చునేతితోపాటుగా ఇగురఁగాఁచిన పాలు మీఁగడ నిత్యము హెచ్చుగా నుపయోగించువారు తదనుకూలముగా పరిశ్రమకూడ చేయుచుండవలయును. అట్లు కష్టపడకున్నచో తప్పక రోగగ్రస్తులు కాకతీరదు. మీరు మీ బిడ్డల యారోగ్యమును గోరుకొనేని వారిచేతను తక్రసేవనమే తప్పక చేయించుచుండుఁడు. దానిని సేవించుచున్నప్పుడు నేయి, పాలు మొదలయిన యే వస్తువులు సేవింపించుచున్నను అవి యన్నియు జీర్ణమయి పోవును" అని చెప్పినాఁడు. అదిమొదలు ఆతండ్రి తనయిద్దఱుబిడ్డలకును మజ్జిగ త్రాగించుచుండుటకు ప్రారంభించినాఁడు. అందువలన వాండ్రిద్దఱును హృష్టపుష్టులై యారోగ్యముగా నున్నారు. కాఁబట్టి బలకారకములుయిన పాలు, నేయి మొదలయిన వస్తువు లెప్పుడైతే సరాసరిగా జీర్ణమగుచుండునో అప్పుడే వాటి పరిణామముకూడ సరాసరిగా నగపడుచుండును. అట్లు కాని పక్షమున వాటివలన హాని కలుగకతీరదు. జఠరాగ్ని ప్రజ్వలించునప్పుడే బలకారకవస్తువుల ప్రభావము కనుపడును. దీనినిబట్టి దీపనవస్తువులే బలకారకములని చెప్ప

వను అనుచితము కాదు. కారణ మేమనఁగా బలమును కలిగించుటకు కారణము జఠరాగ్ని ప్రజ్వలించుచుండుటే. అది మందగించినప్పుడు నేయి, ఇగురఁగాఁచిన పాలు మొదలయినవెప్పుడును లాభదాయకములు కాఁజాలవు. పాలు మొదలయిన బలకారకపదార్థములు దీపన పాచన వస్తువులసాహాయ్యము వినాగా అధికముగా సేవింపరాదు. తక్రము మొదలయిన దీపన పాచన పదార్థములు దేని సాహాయ్యము అక్కఱలేకుండనే సేవింపవచ్చును. తక్రమును కొందఱు రోగులు పదునాలుగేసి సేర్ల వఱకును ఏ యౌషధములసాహాయ్యము అక్కఱలేకుండనే సేవించుచుండుట చూడఁబడినది. ఏవిధమయిన దీపనపాచనౌషధములసాయ మక్కఱలేకుండనే పాలుకూడ మజ్జిగ త్రాగినంత త్రాఁగఁగలుగుదురా? ఎప్పటికిని త్రాఁగఁజాలరనుట నిశ్చయము. తక్రగుణానుభవముగల ఒకానొక కవి "తక్రం శక్రస్య దుర్లభమ్" అను శ్లోకపాదమును తయారుచేసి వ్యంగ్యరూపమున తక్రయుక్తమయిన మనుష్యలోకమునెదుట అమృతమయమయిన స్వర్గము నెంత మనోరంజకముగా అనాదరము చేసినాఁడో చూడుఁడు. అమృత మున్నప్పటికిని ఇంద్రునకు మజ్జిగయం దాశ యుండిపోయినదఁట! కాని, అతని కది దుర్లభమయినదఁట! ఏమనఁగా అమృతము తక్రగుణములను పొందఁజాలకపోయినది. అమృతమునందు జరామరణములను పోఁగొట్టు శక్తిమాత్ర మున్నది కాని రోగములను పోఁగొట్టుశక్తి లేదు. అట్లే ఉన్నపక్షమున చంద్రునకు క్షయరోగము, కుబేరునకు, కుష్ఠరోగము, ఇంకను స్వర్గములో ఇతరరోగములును ఎందు కుండవలయును? మజ్జిగలో జరామరణ రోగనాశకములగు మూఁడుశక్తులును ఉన్నవి. తక్రసేవకులు జర అనఁగా ముదిమివలనఁగలిగెడి రోగములవలన ముక్తులగుటయేకాక, అకాలమరణమునుగూడఁ దప్పించుకోఁగలరు. ఇట్టి స్థితిలో రోగముల విషయమున చెప్పవలసిన దేమున్నది? తక్రసేవకుల చుట్టుపట్టులకు సయితము రోగములు రాఁజాలవనుట అతిశయోక్తిగా భావింపఁగూడదు. దానియం దట్టి అద్భుతశక్తి యున్నది. అందుకనియే దానిపేరు విన్నప్పుడెల్ల దేవేంద్రునికి నోరూరుచుండునఁట. ఆశమాత్రమే కాని తన కతని కది దుర్లభమే అని వాడుకయే అయిపోయినది. ఏమా? తక్రము మనుష్యలోకములోనే దొరకును గాని స్వర్గములో దొరకనే దొరకదుగదా! అందువలన స్వర్గలోకముకంటెను భూలోకమే యెన్నోరెట్లు గొప్పది. వెనుకఁ జూపిన శ్లోకపాదములో ఈభావమంతయు నింపించి కవి తనకు తక్రసేవనమువలన లభించిన గుణములను ప్రజల కెఱింగించియున్నాఁడు. ఈకవి కేదేని దుర్జయమయిన రోగ ముండెనో యేమో? అది యితరౌషధములకుఁ గుదురక మజ్జిగవలననే కుదిరినదో యేమో. అటులే కానిపక్షమున ఇంత భావపూర్ణముగా ఇట్టి శ్లోకపాదమును తయారుచేసి యుండఁడు. ఈపాదమునే సమస్యగా గ్రహించి అంత*ర్లాపికాద్వారా పూర్తిచేయుచు, ఎవరో ఒకకవి-అతఁడును వైద్యుఁడయి యుండవచ్చును-భోజనానంతరము ఏవస్తువు త్రాఁగఁదగినది, అని ప్రశ్నించుకొని "తక్రమ్" అని సమాధానము చేసికొని భోజనాంతమున తక్రసేవన విధిని స్పష్టీకరించినాఁడు. అందుచేతనే భోజనపదార్థములలో మజ్జిగపులుసు, మొదలయినవి మనవారు తయారుచేసి యుపయోగించుచున్నారు. కాన్యకుబ్జ బ్రాహ్మణుల యిండ్లలో పెండ్లి మొదలయిన కార్యములలో భోజనముల సమయమున మజ్జిగలో నానవేయఁబడినపదార్థములు భోజనమంతయు ముగిసిన తరువాతనే వడ్డించెదరఁట! ఎందుకనఁగా, దానివలన అదివఱకు భుజించిన పదార్థములలోనికి కొంత మజ్జిగ చేరుననియు, తిన్నదంతయు జీర్ణమయిపోవుననియు వారి నిశ్చయము. మజ్జిగ కేవలము గుణకరమయినదే కాక రుచికరమయినది కూడ నన్న సంగతి మనమందఱమును ఎఱుఁగనిది కాదుగదా. చంద్రవరదాయీ అను హిందీకవీశ్వరుఁ డెప్పుడో ఒక్కొక్కఛందస్సు వ్రాసి తక్రమాహాత్మ్యమును గొప్పచేసినాఁడఁట! ఆ పద్యముల ననుసరించి హిందీవారు పలురకము లయిన భోజనపదార్థములను తక్రమిశ్రితములుగా చేయుచుందురఁట. తక్రమాంసము క్వథిత(కడి)తక్రవటకములు మొదలయిన ప్రయోగము లాయుర్వేద శాస్త్రములో విధిపూర్వకముగ నెన్నియో వర్ణింపఁబడియున్నవి. ఈవ్యాసము

* శ్లో. భోజనాన్తేతు కిం పేయం జయన్తః కస్యవై సుతః, కథం విష్ణుపదం ప్రోక్తం తక్రం శక్రస్య దుర్లభమ్.

తాలూకుసిద్ధాంతము మనుష్యలోకములో సర్వరోగనాశకము, అతిసులభము, రుచికరము, ఎట్టి యనర్థలోనయినను పోని కలిగింపనిదియు నగు తక్రముతో సమానమయినది రెండవ పరశచికిత్సా దృష్టిగోచరము కాలేదనుటయే. దీనియం దిట్టి మహాగుణము లెన్నియో ఉన్నవి కనుకనే ఆ గుణములను వర్ణించుచు ఒక్కొక్క రోగము పైనను తక్రప్రయోగవిధి శాస్త్రానుసారముగ ముందు వర్ణితమైనది.

౨. తక్రభేదము

కాచినపాలలో పుల్లనిపదార్థముల సంయోగము వలన చేరుకొన్న పెరుగును కవ్వముతో చిలికి తయారు చేసినదానికి తక్రము (మజ్జిగ-చల్ల) అని పేరు. ఇది రచనాభేదమునుబట్టి అయిదువిధములుగా వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఘోలము, మథితము, తక్రము, ఉదశ్విత్తు, ఛచ్ఛిక అనివాటికి పేళ్లు. మీఁగడతోఁగూడిన పెరుగు నీరు కలుపకుండనే చిలికినదానికి ఘోల మని పేరు. మీఁగడ తీసివేసి నీరు కలుపకుండ చిలికినదానికి మథిత మని పేరు. పెరుగునకు నాలుగవవంతు నీరు కలిపి చిలికినదానికి తక్ర మని పేరు. సగపాలు నీరు కలిపి చిలికినది ఉదశ్విత్తు. హెచ్చునీరు పోసి పెరుగుచిలికి వెన్న తీసివేయఁగా మిగిలినదానికి ఛచ్ఛిక యని పేరు. తక్రముతాలూకు గుణములు యోగరత్నాకరమను వైద్యగ్రంథములో నిట్లు వివరింపఁబడియున్నవి:—

"శ్లో. క్షుద్వర్ధనం నేత్రరుజాపహంచ
ప్రాణప్రదం శోణిత మాంసదంచ,
ఆమాభిఘాతం కఫవాతహ_స్త్ర
త్వష్టా గుణా వై కథితా హి తక్రే."

అనఁగా ఆఁకలిని వృద్ధిచేయుట, నేత్రరోగముల నశింపఁజేయుట, బలమునిచ్చుట, రక్తమాంసములను వృద్ధిచేయుట, ఆమమును, కఫమును, వాతమును నశింపఁజేయుట అను నివి తక్రముతాలూకు ప్రధానగుణములు. మఱియు, ఘోలమను పేరుగల తక్రములో చక్కెర కలిపి సేవించుటవలన మామిడిపండువలనఁ గలుగుగుణములను కలిగించును. మామిడిపండు వీర్యవర్ధకము, స్నిగ్ధము అనఁగా రూక్షతను పోఁగొట్టునది, సుఖమును బలమును కలిగించునది, గురుత్వముచేయునది, వాతనాశకము, రుచికరము, శరీరకాన్తినీ, ఉత్తమముగాచేయునది, శీతలము, హృదయప్రియము, పిత్తమును పుట్టకుండఁజేయునది, స్త్రీ విషయమున హర్షదాయియు నగును. పైనిచెప్పిన గుణము లన్నియు చక్కెరకలిపిన ఘోలమునందుఁ గలవు.

మథిత మను తక్రము—వాతపిత్తమును, కఫపిత్తమును నశింపఁజేసి హృదయప్రియమై యుండును.

తక్రము—అనఁగా స్వలక్షణ సంపన్నమయిన తక్రము మలబద్ధకము, కషాయము, పులుపు, పాకములోను, రసములోను మధురము, లఘువు, ఉష్ణవీర్యమును అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేయునది, వీర్యవర్ధకము, తృప్తికారకము, వాతనాశకము, గ్రహణి మొదలయిన రోగములలో పథ్యము. తక్రము తేలిక యగుటవలన మలబద్ధకమగును. పాకములో మధుర మగుటవలన పిత్తానుత్పాదకము-అనఁగా పిత్తమును కుపితముగా చేయనిది. ఆమ్లము, ఉష్ణవీర్యము, దీపనము, వృష్యము, ప్రీణనము అగుట వలన వాతనాశకము. కషాయము, ఉష్ణము, వికాసి, రూక్షము అగుటవలన కఫనాశకము. ఈ ప్రకారముగా త్రిదోషములను శాంతింపఁజేయును. ఇట్టి తక్రమువిషయమునసే "దీనిని సేవించువా రెప్పటికిని రోగగ్రస్తులు కారు. దీనిచే కాల్పఁబడినరోగము రెండవసారి మరల అంకురింపదు" అని పైన వ్రాయఁబడెను.

ఉదశ్విత్తను తక్రము—కఫకారకము, బలకరము, ఆమమును అతివేగముగ నశింపఁజేయునది.

ఛచ్ఛిక అనుతక్రము—శీతలము, లఘువు, వాతనాశకము, శ్రమను, పిత్తమును నశింపఁజేయునది, కఫకారకము. ఉప్పుకలిపి సేవించుటవలన జఠరాగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేయును.

తక్రములో ఏప్రకారముగా జలము వెన్న కలిసి యుండునో అదేప్రకారముగా గుణములలో సయితము భేద ముండును. ఏతక్రములోనుండి సంపూర్ణముగా వెన్న తీసివేయఁబడునో ఆతక్రము తేలిక యగుటవలన పథ్యముగుచుండును. ఏతక్రములోనుండి కొంచెము వెన్న తీసివే

యఁబడునో అది వెనుకఁజెప్పఁబడిన తక్రముకంటెను గురువు, వీర్యవర్ధకము, కఫకారకము నగుచుండును. ఏతక్రమునుండి కొంచెమేనియు వెన్న తీసివేయఁబడకుండునో ఆతక్రము వెనుకఁజెప్పఁబడిన తక్రముకంటెను గాఢము, క్షారము, పుష్టికారకమునయి కఫమును కలిగించును. ఇదేప్రకారముగా జలముయొక్క హెచ్చుతగ్గులనుబట్టికూడ తక్రగుణములలో మార్పు కలుగుచుండును. దీని భేదములు పైని వ్రాయఁబడియే యున్నవి.

మందాది దధివలనఁ గలిగిన తక్రముగుణము

"యాన్యుక్తాని దధీన్యష్టౌ తద్గుణం తక్ర మాదిశేత్"

అని భావప్రకాశములోఁ జెప్పినచొప్పున ఏవిధమయిన పెరుగునుండి యేతక్రము తయారు చేయఁబడునో ఆతక్రములో ఆపెరుగున కనుకూలమయినగుణమే యుండునని చెప్పవచ్చును.

(1) ఏపెరుగు పాలతో సమానముగా అవ్యక్తమయినరసముగలదియై యుండి కొంచెము గాఢముగ నుండునో ఆపెరుగు మందము అని పేరుగలది యగును. దీనినుండి తయారయినతక్రము మలమూత్ర ప్రవర్తకము, త్రిదోషవర్ధకము, దాహకారకము అని చెప్పఁదగును.

(2) ఏపెరుగు చెస్సగా పేరుకొనియుండునో, దేనిలో తియ్యఁదనము స్పష్టముగా వచ్చియుండునో, పులుపించుకయు తెలియరాకుండునో, దానికి స్వాదు అని పేరు. స్వాదు వను దధినుండి తయారియిన తక్రము, అభిష్యంది-అనఁగా గురుత్వమును కలిగించునది, సంభోగశక్తివర్ధకము, మేదస్సును, కఫమును కలిగించునది, వాతనాశకము, పాకములో మధురము, రక్తపిత్తమును స్వచ్ఛపఱచునది యగును.

(3) ఏదధి పుల్లగా, తియ్యగా కషాయరసయుక్తమై యుండునో దానిని స్వాద్వమ్ల మందురు. దాని నుండి తయారయిన తక్రముతొలూకుగుణము సామాన్య తక్రమున కుండెడిగుణమే యుండును.

(4) ఏపెరుగు తియ్యఁదనముపోయిపులుపెక్కునో దాని కమ్ల మని పేరు. దీనినుండి తయారయిన తక్రము అగ్నివర్ధకము, పిత్తమును, రక్తమును, కఫమును వృద్ధి చేయును.

(5) ఏపెరుగు భుజించుటవలన పండ్లు జివ్వుమనునో, ఒడలు గగుర్పొడుచునో, కంఠములో మంట పుట్టునో దాని కత్యమ్ల మని పేరు. దీనినుండి తయారైన తక్రము అగ్నిదీపకము, రక్తవికారమును, వాతపిత్తములను అధికముగా కలిగించునదియు నగును.

ఆవుమజ్జిగ

గోతక్రము పవిత్రము, అగ్నివర్ధకము, బుద్ధిని వృద్ధిపఱచునది, ఆరోగ్యరోగమును, త్రిదోష మనఁగా వాతపిత్తకఫములను శాంతింపఁజేయునదియు నగుటయే కాక, గుల్మము, అతిసారము, ప్లీహము అర్శము, సంగ్రహణి అను రోగములలో హితకారకముకూడ నగును.

గేదెమజ్జిగ

మహిషీతక్రము కఫమును కలిగించును. గాఢముగనుండును, వాఁపును కలిగించును, గురుత్వమును చేయును, బలకారకమగును, వాతపిత్తమును తొలఁగించును.

మేఁకమజ్జిగ

ఛాగితక్రము చిక్కగా పేలికగా నుండుటయే కాక త్రిదోషనాశకము; గుల్మము, అర్శస్సు, సంగ్రహణి, క్షయము, దుర్బలత, శోషము (వాఁపు) పాండురోగము, అనువీటిని తొలఁగించును.

తక్రవిశేషముయొక్క గుణము

పచ్చిమజ్జిగ అనఁగా మరగఁబెట్టనిది ఆమాశయమునందలి కఫమును, ఆమమును నశింపఁజేయును. కంఠములో కఫమును కలిగించును.

మఱగఁబెట్టిన మజ్జిగ పీనస, శ్వాస, కాస మొదలయిన రోగములలో విశేషముగ లాభదాయకము.

దోషవిశేషమునుబట్టి తక్రప్రయోగము

వాతప్రధానమయిన రోగములలో సొంటి, సైంధవలవణముకలిపిన పుల్లనివల్ల ఉత్తమమయినది. ఘోలమను పేరుగల తక్రములో ఇంగువ, జీలకఱ్ఱ, సైంధవలవ

గము, కలిపి త్రాగినపక్షమున అత్యంతము కుపితమయిన వాయువును శాంతింపజేయును. ఇంతేకాదు, మూలవ్యాధిని, అతిసారమును, పోఁగొట్టును. రుచికరము, పుష్టికరము, బలవర్ధకము, వస్తిశూలనాశకముకూడను. పిత్తము వలనఁ గలిగినరోగములలో చక్కెరకలిపిన తియ్యనిమజ్జిగ విశేషించి లాభదాయకమగును. కఫముపెరిగినచో సొంటి, పిప్పలి, మిరియాలచూర్ణము కలిపినతక్రము గుణదాయకము.

తక్రసేవనమునకు ప్రధానవిషయము

తక్ర మన్నిఋతువులలోను సేవింపఁదగినదే అయినను శీతఋతువు తక్రసేవనమునకు ముఖ్యసమయము. అరోచకము కలిగినప్పుడును, రక్తనాడులు కఫాదుల ద్వారా అడ్డుపడినపుడును, అగ్నిమాంద్యము కలిగినపుడును, వాతాదిరోగములలోను తక్రము అమృతముచేయుపని చేయును. విష, వమన, విషమజ్వర, ప్రసేక, పాండు, మేదోరోగ, సంగ్రహణి, మూలవ్యాధి, మూత్రకృచ్ఛ్రి, భగందర, ప్రమేహ, గుల్మ, అతిసార, శూల, ప్లీహ, ఉదరరోగ, అరుచి, శ్వేతకుష్ఠ, శోథ, తృషా, క్రిమిరోగాదులలో తక్రము ప్రధానౌషధము.

కేవలము ఉష్ణకాలములోను క్షత, దౌర్బల్య, మూర్ఛా, భ్రమ, దాహ, రక్తపిత్తములలోను ప్రధానముగా తక్రసేవనమును చేయింపరాదు గాని, తక్కిన సమస్తరోగములలోను తక్ర మొక్కటియే పరమౌషధము.

జ్వరము—తక్రము

సమస్తరోగములలోను జ్వరముకంటెను కఠినమయిన రోగ మింకొకటి లేదు. తరచుగా జ్వరము రాకుండ ఏప్రాణికిని ప్రాణము పోదు. ప్రతిరోగము తొలుత రాజ్యమునందును జ్వరదేవుని జెండా యెగురుచుండును. ఆహారవిహారములలో అణుమాత్రమయినను హెచ్చుతగ్గులు కలిగినచో వికరాళమయిన జ్వరము తొలుత కాలమూర్తి యెదుటనే ప్రత్యక్షమగుచుండును. గొప్ప గొప్పమహారథులగు విశాలశరీరులను క్షణమాత్రములో ధరాశాయులను చేసివేసి వారిబలము తొలుత మానమును మర్దించుచు, తనచక్రవర్తిత్వమునకును, శాసకత్వమునకును ప్రత్యక్షప్రమాణమును చూపించుచుండును. నిర్దయముగ జ్వరము వచ్చినవారిని చంపుటలో నించుకయినను సంకోచమును పొందదు సరికదా నిర్బలుఁడు దొరకినచో తాను మరింత భీషణమయినమూర్తిని ధరించుచుండును. దీనులు, హీనులు, బాలకులు, వృద్ధులును దీనికి సామాన్యాహారమే కాని యెవరయినే ప్రాకృతికమయిన రాజ్యమునుండి పరారీ చిత్తగింతురో వారేజ్వరమునకు మిక్కిలిగా భయపడవలసినవా రయ్యుందురు. ప్రకృతిదేవి తొలుత ఆజ్ఞనతిక్రమించినప్రాణుల కీజ్వరము దండనస్వరూపము. ప్రాకృతికరాజ్యములో ఉన్నవారయి తన్నియమానుకూలముగా సంచరించువారి జీవనమార్గము నిష్కంటకము. జ్వరాదిరోగములు వారికి దూరమునుండియే చేతులుజోడించుచు వారిజీవనము తొలుత శాంతిమయమార్గమును చూపించుచుండును. ప్రకృతినియమముల నతిక్రమించినవారు జ్వరాక్రాంతు లగునపుడు ప్రకృతిమాతను శరణుచొచ్చినంతమాత్రముననే అతివేగముగా జ్వరమునుండి ముక్తులయి తీరుదురు. అట్టివారి కేవిధమయిన ఔషధాదులసాయమే అక్కఱయుండదు. కనుకనే మనశాస్త్రకారులు జ్వరాదిరోగములచే నాక్రమింపబడినపుడు లంఘనమునే ప్రధానముగా నంగీకరించియున్నారు; తుదకు దోషము పక్వమగువఱకును ఔషధమునే నిషేధించియున్నారు. అంతేకాదు; కేవలము ప్రకృతిమాతపయినే భారము వదలివేయవలయునన్న సిద్ధాంతమునే స్థిరపఱచినారు. ఇపుడిపు డీసిద్ధాంతము తొలుత అనుకరణమును గొప్పగొప్పడాక్టరులుకూడఁ జేయుటకు ప్రారంభించినారు. అమెరికాలో ఉపవాసచికిత్సను గురించి పెద్దపెద్దకాలేజీలుకూడ నేర్పఱుపఁబడియున్నవి. 90-90 లంఘనములుచేయించి కొంచెము పథ్యము పెట్టించుచున్నారు ఇచ్చట నీభూమికను వ్రాయుట కభిప్రాయ మేమనఁగా, ఎంతవఱకు జ్వరములో ఔషధ మిచ్చుట కవసరముండదో అంతవఱకును రోగికి సేవింపనీయక ఉచితసమయమున (అనఁగా, దోషము పక్వస్థితిని పొందినయనంతరము "వాతికే సప్తరాత్రేతు దశరాత్రేణ పైత్తికే, శ్లైష్మికే ద్వాదశాహేన జ్వరే యుంజీత భేషజమ్" వాతజనితమయిన సంతతజ్వరములో

ఏడేసిరోజులకుండ ర్యాతను, పిత్తమువలనఁ గలిగిన సంతత జ్వరములో పదేసిదినములఅనంతరమునను, కఫమువలనఁ గలిగినసంతతజ్వరములో పండ్రెండేసిదినములతరువాతను) తక్రమును పూర్వోక్తవిధి ననుసరించి దోషానుకూలముగా తయారుచేసి అయిమూషములయెత్తు అనఁగా ఒకచెమ్చాతో ప్రారంభించి క్రమముగా కాలమును, బలమును అనుసరించి హెచ్చింపవలెను. జ్వరము శాంతించినపయిని పథ్యమువిషయమున వ్రాయవలసిన దేమున్నది? ఔషధమునకా ఔషధము, ఆహారమునకా ఆహారము, పాచనములో నా రామబాణము చేయుపని చేయును. విషజ్వరములోనో తక్ర మమృతముచేయు కార్యమునే చేయును. ఇందులో అన్నస్థానమున తక్రమునే సేవింపఁజేసినచో అన్నివిధములయిన విషమజ్వరములు దూరమయిపోవును. ఇందుకు కారణము: దుష్టములయిన ఆహారవిహారముల వలన దూషితమయిన దోషమామాశయములో కుపితమయి జ్వరమును కలిగించును. ఆమాశయమును శుద్ధముగా చేయుటకై తక్రమును మించిన మఱియొకవస్తువు లేకపోవుటయే. ఏమా! తక్రము లఘు వగుటవలన తాను పచనమయిపోవును. దీనిపాచన భారముమాత్ర మామాశయముపై నుండదు, సరికదా, ఆమాశయగతమయిన దుష్టదోషములను పచనముచేయుటకై దీనికంటె హెచ్చయిన రెండవయౌషధ మింకొకటి లేదు. చాతుర్థికజ్వర మన్నింటికంటెను ఘోరమయినది. ఇది సంవత్సరములకొలఁదిని పిండమును విడుచునదిగాదు. కాని తక్రసేవకులదర్శనము చాతుర్థికజ్వరమునకు దుర్లభము. ఇట్లుండఁగా నింక అంతరికతార్తీయకాది జ్వరములవిషయమున చెప్పవలసిన దేమున్నది? తక్రకల్పమును చేయుమనుజులు శారీరకసుఖమును, స్వర్గలోకసుఖమును, మనుష్యలోకములోనే అనుభవించుచుందురు. కారణ మేమనఁగా, వారు శారీరకములయిన జ్వరాదివ్యాధులనుండి సర్వదా ముక్తులయి యుండుటయే.

బాదముపప్పు నూఱి మజ్జిగలోకలుపుకొని త్రాగుటవలన అన్నివిధములయినవిషమజ్వరములు శాంతించును. మఱియు మారేడు పద్మాక్షములు మజ్జిగలో కలుపుకొని త్రాగినసుకూడ విషమజ్వరము శాంతించును.

అతిసారము—సంగ్రహణి

అతిసారరోగముకూడ చాల ప్రబలమయిన రోగమే. ఇది ఉత్పన్నము కాఁగానే మనుజునియవయవములన్నియు శిథిలము లయిపోవును. ఇందులో దోషములు కుపితము లయినప్పుడు రక్తాదిసప్తద్రవధాతువులున్ను జాఠరాగ్నిని మందముచేసి వాయుద్వారా ప్రేరితములయి మలములో బయటికి వచ్చుచుండును. అగ్ని మందగించుట వలన నీరోగములో అన్నాదులను గురుపదార్థములను సేవించినపైని అవి సరిగా పచనముకాక దీనివేగము మఱింత వృద్ధియగును. ఒకప్పుడు ఆమము, ఒకప్పుడు పసరు, ఒకప్పుడు పచ్చగాను విరేచనము లగుచుండును. వేఱుగా మూత్రము జారీయగుట బందగును. వాయువు బయటికి రాదు. కడుపులో గుడగుడ లాడుచుండును. ఇట్టి స్థితిలో తక్రమునకంటెను హెచ్చుగా హితముచేయు రెండవవస్తువు కనుపడకున్నది. ఏమా? ఇది ఆహారమున కా ఆహారము, ఔషధమునకా ఔషధముకూడనగును. ఇది తేలిక, రూక్షమగుటవలన అతిశీఘ్రముగా తాను పచనమయి జలధాతువును శుష్కింపఁజేసి మలమును బంధించును. అందువలన తత్క్షణమే విరేచనములు కట్టిపోవును. అను విరేచనము లగునప్పుడు మాత్రము తక్రము వినాగా ఆహారమగుచు ఆమమును కాల్చివేసి వేగముగా మలమును కట్టించునట్టిది మరొకవస్తువే లేదు. కారణ మేమనఁగా, ఆమాతిసారముమాత్ర మన్నాదుల అజీర్ణమువలననే ఉత్పన్నమగుచుండును. ఇందులో మఱియేవస్తువయినను ఆహారార్థము భుజించినవెంటనే అజీర్ణము మఱింత వృద్ధియగును. అందువలన విరేచనములు, కడుపులోని గుడగుడ నిలిచిపోవుటకుబదులు మరింత వృద్ధియగుచు నేయుండును. ఆమాతిసారములో అర్ధచెటాకుగాని ఒకచెటాకుగాని ఆముదము త్రాగించి తరువాతను తక్రసేవన మారంభింపఁజేయుటవలనను, మూఁడుదినములు ఇంగువ, జీలకఱ్ఱ, లవణము కలిపినతక్రము త్రాగించుటవలనను ఎంతపురాణించిన ఆమాతిసారమయినను శాంతించును. ఇది వైద్యుల యనుభవములో ఉన్న ప్రయోగముకూడను.

ఇంద్రయవ, తుంగముస్తలు, నాగకేసరములు, లొద్దుగచెక్క, సొంటి, మోచారసము అను వీనిని చూర్ణ

ముచేసి దాన్ని దేశీయశర్కరతో కలిపినది కొంచెము తక్రములో ఆయుమాషములు సేవించుటవలన చాలా పురాణించిన అతిసారముకూడ శాంతించును. లేదా తక్రాదిమార్జనముయినను ఈయవచ్చును. తక్రము మరిగించి కోవా చేయునది. తర్వాత నందులో పైని వ్రాయఁబడిన ఔషధములు, రెండు జీలకఱ్ఱలు, అజవాయన ఓమము, వేఁచిన యింగువ, అజమోదము, వాయువిడంగములు, చిత్రమూలపు వేరు, మారేడిపండు గుజ్జు, మామిడి టెంకలోని గుజ్జు, ధంయు అను నీ వస్తువులు సమభాగములు తీసికొని నీటికి సరాసరిగా పైకోవా కలిపి ఒక్కటులను చూర్ణము సేవించుటవలన అతిసారము శాంతించిపోవును. ఈచూర్ణ మీ వ్యాసమును హిందీలో వ్రాసిన మధుసూదనదీక్షితు లనువైద్య మహాశయుని తండ్రిగారి యనుభవమయిన ప్రయోగమఁట!

తర్కార్కము

తక్రమును ఆవిరిద్వారా అరఖుతీసి దానిని జలము త్రాగుటకు బదులుగా త్రాగినచో చాలా లాభించును.

సంగ్రహణి

సంగ్రహణి యెంతో మిక్కిలి భయంకరమయిన రోగము. దీనిలో చిక్కుకొన్న మనుజుఁ డెంతో శ్రమపడి కాని దీనినుండి తప్పించుకోఁజాలఁడు. ఇది యతిసారమునకు ముందర, ఉదరముచెడి వృద్ధియయిన స్వరూపము. అతిసారములోఁగాని, అతిసారము నివృత్తమయిన పైని గాని అగ్ని మందముగ నుండును. అట్టి మందాగ్నిలోనే అపథ్యవస్తువులను సేవించుటవలన మిగిలిన అగ్నికూడ నష్టమయిపోవును. అందువలన సంగ్రహణి (అన్నమును ధరించునాఅవకళ) దూషిత మయిపోవును. దుష్టమయిన గ్రహణిలో అన్నమును ధరించుశక్తి యుండఁజాలదు. అందువలన అన్న మేమాత్ర మయినను సంగ్రహ మయినపుడు విరేచనములు ప్రారంభమగును. ఈకారణముచేతనే సంగ్రహణీరోగములో నెంతవఱకు బలానుసారముగా అన్నసంగ్రహ మగుచుండునో అంతవఱకును అనఁగా ౧౧-౧౨-౧౫ దినములవఱకును మనుజుఁడు చక్కఁగా నుండును, పిదప విరేచనములు ప్రారంభించును. గ్రహణి తాలూకుబలము తగ్గుట కారంభించిన కాలఁదిని వేవేగముగ విరేచనము లగుచుండును. పిదప సరాసరిగా విరేచనమగును. ఏమాత్రము తిన్నను అది యదేప్రకారముగా బయటికి వచ్చుచుండును. రక్తము మొదలయిన సమస్త ద్రవధాతువులతోఁ గూడ పోవుచుండుటవలన అస్థిచర్మావశిష్టుఁడై మనుజుఁ డుండిపోవును. ఇఁక నేమున్నది? పిదప తన ప్రాణములను విడుచుకొని దీనినోటను పడిపోవును. ఇటువంటి మహాభయంకరమయిన రోగమున కేకమాత్రౌషధము తక్రమే అని మఱవఁగూడదు. తక్రచక్రవర్తిగారి గొడుగునీడను చేరియున్న వారిని సంగ్రహణివంటి భయంకరరోగ మేమియుఁ జేయఁజాలదు. అనఁగా, తక్రముతాలూకు రాజ్యములో ఇటువంటి దోపిడీగాం డ్రుండఁజాలరు. సంగ్రహణివంటి రోగములనెడి దోపిడీగాండ్రవలన బాధింపఁబడుచున్న వారికి తక్రము శరణుచొచ్చినంతనే సంపూర్ణముగా శాంతి లభించును. అటుతర్వాతను ఆదోపిడీగాండ్రు వారిపై పుయావజ్జీవము కన్నెత్తి చూడనైనను చూడఁజాలరు.

తక్రకల్పము

సంగ్రహణి ఉత్పన్నించినవెంటనే తక్రమును దోషానుకూలముగా తయారుచేసి దానిలో జీలకఱ్ఱ, లవణము, ఇంగువ మొదలయిన తగిన ఔషధములు కలిపి దానిని సేవించుట క్రమముగా ప్రారంభించి, అన్నమును క్రమముగా విడిచిపెట్ట వలయును. ఇంత యేల? జలము త్రాగవలసినపుడు సయితము తక్రమే త్రాగునది. ఎంత తక్రము త్రాగుటకు వీలో అంతవఱకును త్రాగునది. ఇరువది సేర్లవఱకును తక్రము త్రాగువారు గలరు.

మూలవ్యాధి

ఈరోగము మనుష్యు నెట్లు నిర్బలునిగాఁ జేయునో యెఱుఁగుదురా? గోడములలోపల పుట్టెడి పురుగు వాటి నెల్లెండులకును పనికిరాకుండఁ జేయునో ఇదియు మనుజుల నట్లే చేయును. ఇది చాల దుర్జయమయినరోగమన్న సంగతి యనుభవించువారే యెఱుఁగుదురు. ఇది యంకురించినతోడనే రోగితాలూకు ఇంద్రియము లన్నియు శిథిలము లయిపోవును. దీనిలో చర్మము, మాంసము,

మేదస్సు దూషితమయినపుడుని మలద్వారములో మాంసాంకురములు బయలుదేరును. ఈయంకురము లావగింజ లంతలేసిగా ప్రారంభించి క్రమముగా పెరిగి పెద్దవగును. కొందఱ కొకటి, కొందఱకు రెండు, కొందఱకు మూఁడు ను పెరిగిపోవును. కొందఱ కామొలకలనుండి రక్తము మేఁకను కోసినారా అన్నట్టుగా ధారగట్టి ప్రవహించును. ఒకానొక దురదృష్టవంతునకు మూఁడుమొలకలును పొంగి పోయి యొక్కటిగా నయిపోవును. అట్టివానికి మల ప్రవృత్తిమాట అటుండఁగా వాయువుకూడ లోపలినుండి బయటికి రాఁజాలదు. అట్టి స్థితిలో ప్రేళ్ళతో మలము తీయవలసివచ్చును. ఇదిపుట్టినతర్వాతను గుల్మము, ప్లీహము, ఉదరము, జ్వరము, మూర్ఛ, తృష, అరతిదాహము, శ్వాసము, కాసము, హృల్లాసము, అరుచి, పీనస, ప్రమేహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, క్లైబ్యము, మందాగ్ని, ఛర్ది, శిరోజాడ్యము మొదలయినవి పెక్కు ఆమజన్య వ్యాధులు కలుగును. రక్తార్శస్సులో రక్తము హెచ్చుగా పోయిన తర్వాతను రోగిస్వరూపము పచ్చని కప్పలాగున నయిపోవును. బలము, వర్ణము, ఉత్సాహము నష్టమయిపోవును. ఇట్టి దుర్జయవ్యాధియనెడి గట్టికోటను ధ్వంసముచేయుటకు తక్రమే కంచుఫిరంగి. దాని ప్రహారమువలనచే అది ధ్వంసమై నామావశేషమగును. కావున తక్రమును సామాన్యమయినదానినిగా ఉపేక్షింపక ప్రతివారును సేవించుచు నీరోగులయి సర్వసుఖముల ననుభవించుచుందురు గాక యని కోరెదము.

ప్రభాతగానము

శ్రీ. శ్రీ. (కవితాసమితి)

అస్మదీయవ్రిఫుల్ల హృదంతరాళ
సంస్థిత పవిత్రతర భావనముదయ ప్ర
దర్శనోత్సుకమతినొచుఁ దమకమెసఁగ
దేవి! నీ సన్నిధికి నేఁగుదెంచినాఁడ!
అత్యుదగ్రతమిస్రదురాగ్రవృత్తి ప్ర
భిన్నమానైక శక్తి సంపన్ననిశిత
భానుకిరణ ప్రశస్తమై ప్రాచి తోఁచె
సమయమయ్యెను నీ పూజ సలుపుకొఱకు.

ఏ యనంత ప్రభావ దుర్జ్ఞేయమాన
మానితాచ్ఛ పరంజ్యోతివో నితాంత
నిస్తుల గుణాఢ్యవో యట్టి నిన్గనంగ
గందళించిన హృదయారవిందసుమము
భక్తిపూర్వకముగ సమర్పణమొనర్తు
మహిత భవదీయరూప సంపద్విలాస
నిర్మలాంచిత మందాకినీ తరంగ
సమవగాహనోపార్జిత విమలపుణ్య
మహిమ కారణ గళిత కల్మషుఁడనైతి
నిముసకాలము నిన్ను ధ్యానింప నిమ్మ.

దీర్ఘ హర్ష ప్రదాయక దివ్యభావ
గీతికా నవ్యరాగ సంకీర్తనమున
నైక్య మయ్యెద త్వన్మనోహర దిగంత
విశ్రుతశ్లోక పరిశుభ్రవీచికలను.

అర్ధాంగి

లింగం వీరభద్రయ్య చౌదరి గారు, బి. ఏ., (ఆక్సుఫర్డు)

"వాగర్థా వివసంపృక్తౌ వాగర్థ ప్రతిపత్తయే, జగతః పితరౌ వందే పార్వతీపరమేశ్వరౌ."

లింగం వీరభద్రయ్యచౌదరిగారు

మహాకవి కాళిదాస కృత రఘువంశకావ్యము లోని పై శ్లోకము, భార్యాభర్తల యన్యోన్యమును, మానసికముగ వారి యైక్యమును దెల్పుచున్నది. పార్వతి తన శరీరములో నర్ధభాగము శంకరున కిచ్చి శాంకరి యైనది. శివదేవుడు తన యర్ధశరీరము శాంకరి కిచ్చి యర్ధనారీశ్వరు డైనాడు. పార్వతీ పరమేశ్వరులకు నిజమునకు వేరువేర రెండుశరీరము లుండవచ్చును కాని వాక్కు-నం దర్థమువలె, నర్థముతో గూడియుండు వాక్కు-వలె, వారిద్దఱు మానసికముగ నేకశరీరు లైనారు. తన ప్రేమచేతను, భక్తి (devotion) త్యాగముల చేతను, పార్వతి పరమేశ్వరుని యం దర్ధభాగము సంపాదించి పరమేశ్వరి యైనవిధముగ, భార్య, భర్త ప్రేమను సంపాదించి, యతని కష్టసుఖములలో బాల్గొని, యతని యర్థాంగి కావలసి యున్నది. అట్లయినప్పుడే స్త్రీపురుషుల సంబంధము (relationship) ధన్య మగును.

అర్ధాంగి గుణ, లక్షణము లిదమిత్థ మని నిరూపింప వీలులేదు. కాని ప్రేమ, అన్యోన్యము, అవసరము. తెలివితేటలు, గ్రహణశక్తి, ఇంగితజ్ఞత, వ్యవహారదక్షత యుండిన బాగుగ నుండును. సౌందర్యలావణ్యములు, చాకచక్యము, రంజింపజేయుశక్తి, మృదుమధురవాక్కులు నుండిన శ్రేష్ఠము. నిజమున కివన్నియు నవసరము లేదు. వాగర్థప్రతిపత్తిని, కలిసి మెలిసి యుండిన, భార్య యెట్టిదైనను, 'తాను మునిగినది గంగ, తాను వలచినది రంభ' యను సామెతప్రకారము, భర్త, నిజమున కామె పై జెప్పిన గుణములను గలిగియుండిన విధముగనే యామెయెడల వర్తించును. మఱియు గొందఱు భర్తల కాదర్శమైన భార్య, పెద్దన్నగారి సంసారపక్షపు, "అనుకూలవతి నాదుమనసులో వర్తించు కులకాంత" ఇంత వండి, యింత తనకు దనపిల్లలకు బెట్టి, సంసారమీదునదైన జాలును. తదితరము లాయాసకరములు. కాని, పురుషు డెంతమాత్రము రసజ్ఞు డైనను, వాంఛాపరు డైనను, తన యర్థాంగి సురుచిర రూపలావణ్యరాశిగను, మృదుమధురభాషిణిగను, నవయౌవనోపేతగను, ప్రేమపూరిత హృదయగను, శేముషీసహితగను, ఇంగితజ్ఞరాలుగను నుండ నభిలషించును. అట్టియామె దొరికిన 'ధన్యోఽస్మి' యనుకొనును. లేనియెడల

ప్రేమపేరను, దానెంత యాదరించుచున్నను, గౌరవించుచున్నను, 'ఆనందో బ్రహ్మ మటన్న ప్రాజ్ఞు' వమలులోనికి దెచ్చుకొనలేదు.

భర్తమనస్సు గుర్తెఱుగు టర్ధాంగికి ముఖ్యధర్మము. భర్తస్వభావమెట్టిదో, యతని యుద్దేశ్యములు, ఆశయము లెట్టివో, అతని కేది ప్రియమో, యప్రియమో, అతనిమనస్సు రంజిల్లు విధమేదో యామె యవగాహనము చేసికొనవలెను. భర్త నర్థముచేసికొనని భార్య, అతనియం దెన్నడు సానుభూతి చూపలేదు. సానుభూతిలేని దతని కష్టసుఖములలో సీత, సావిత్రి, దమయంతి, చంద్రమతుల వలె నామె పాలు గొనలేదు. సత్య, ద్రౌపది, గాంధారులవలె భర్తకు దోడుపడలేదు ద్రౌపది, కుంతులవలె భర్తను కార్యోన్ముఖుని జేయలేదు. మఱియు, పురుషునకు స్త్రీసాంగత్య మవసరము. అతనిలో నున్న రత్యున్మాదము (sex instinct) తృప్తి కావలసియున్నది. స్త్రీపురుష సంగమమును(sexual intercourse)సౌందర్యవంతముగను,ఆనందమయముగను,ఉత్తమముగను జేయగలుగున దొక్క స్త్రీయే. పురుషుడు రసపిపాసి. కాని రససేకరణ మతని చేత గాదు. అన్నియు సమకూర్చిపెట్టిన యనుభవించి యానందించును. అశక్తుడగు (helpless) పురుషుని ప్రేమవాహినిలో దేల్చి యతనికి సంగమమున బరిపూర్ణ తృప్తి నిచ్చుటకు దా నతని యర్ధాంగి యైనప్పుడే స్త్రీ సమర్థురాలు కాగలదు. అప్పుడే భార్యాభర్త లిద్దఱేకత్వము బొంది, 'కుంభగత ప్రదీపకళికా శ్రీదోపనేకాగ్రతః, నిర్వృతిం' జెందుదురు. అప్పుడే దాంపత్యసౌఖ్యము మూర్తీభవించును. వివాహబద్ధజీవితము (married-life) ధన్య మగును. నిర్మలమై, నిశ్చలమైన దాంపత్యసౌఖ్యమునకు, సీతారాములు తార్కాణము. వారి నిష్కళంకప్రేమ, నిర్మలా నోన్యన్యము, మనస్సుల కలయిక మన కందఱ కాదర్శపాత్రములు. వారి యగాధప్రేమను, వా రొకరిలో నొకరు లీనమైన విధమును దలచుకొనిన పట్టరాని (painful) యానందము మనస్సున నుప్పొంగును. వారి ప్రేమకు మూల మేది? సీతయొక్క యర్ధాంగిత్వమే. ఆమె యతనిరూపములో దనరూపమును, అతని మనస్సులో దనమనస్సును, అతని ప్రేమలో దనప్రేమను గలిపివేసినది. అతని యదృష్టము తనయదృష్టము; అతనిదుఃఖము తనదుఃఖము. అతని హావభావములు తన హావభావములు నొకటి చేసినది ఇవన్నియు నేల? అతనిలో దానైక్యమైపోయినది. ఆ సంయోగములో సీతయెవరో, రాము డెవరో, యెవరు చెప్పగలరు? సీతారాముల ప్రేమచరిత్ర, మన భారతజాతి గాథలలో నుత్కృష్ట మైనది. దానిని మించినది గాని, దానికి సరియైనదిగాని మఱొకటి లేదు. సావిత్రీ, సత్యవంతుల చరిత్రముగూడ హృదయాహ్లాదకరమైనదే. వారి ప్రేమలోగూడ పరవశతను గలిగించు నైకమున్నది; సౌహార్ద మున్నది; ఐక్య మున్నది. వారి దాంపత్యధర్మము, స్త్రీపురుషుల కుండు సంగమకాంతు, దానితృప్తి,

ఎంత యింపైనవి! ఎంతధన్య మైనవి! వారి ప్రేమ, మానవస్వభావమును బవిత్రము చేయు శక్తి గలది. నిర్మలప్రేమబద్ధులైన దంపతులకు సంగమ మొక్కటియే ప్రధానము కాదు. వారి కది తమ హృదయమున బొంగి పొరలు ప్రేమయొక్క బహిఃప్రదర్శనము (outward-expression) దాని యంత్యము. స్త్రీ, పురుషుని చెంత జేరి యతని సరససల్లాపములతో నుప లాలించి, కౌగిళ్లలో బరవశునిజేసి, మోహ సముద్రమునముంచి అరచేత వైకుంఠముజూపి, నాహృదయము నీది, నాప్రేమ నీది, నాయావనము నీది, 'నన్నేలుకోరా, నాసామి' యను భావము వెల్లివిరియజేసిన రతికేళి (sexual-act) అంత యెక్కుడుగ నవసరము కాదు. భర్తజీవిత మానందదాయక మగును, ధన్య మగును. కాని, సంగమకాంక్ష (sex love) ఆడుది, మగవాడను భేదములేక ప్రతిజీవికి సహజము. అట్లుండుట ప్రకృతియాజ్ఞ, తప్పదు. ఐన, నిజమైన యర్ధాంగి యట్టి యింద్రియ ప్రేమను (physical love) తననిర్మలప్రేమచే, సానుభూతి (sympathy) తో, బవిత్రము చేయగలదు.

తన యింద్రియములు తృప్తిజెంది, హృదయ మాహ్లాదపూరితమై, జీవిత మానంద మయమైనప్పుడు, పురుషుడు తనహృదయగత మైన శక్తులను దెలిసికొనగలడు. తన నిజసత్వము (real stature) గ్రహించగలడు. అప్పుడే తనశక్తులేకార్యమున కెక్కుడుగ నుపయోగపడునో యెఱుగగలడు. మఱియు, తనజీవితములోని యాశయములు, తనజీవితాదర్శములు గుర్తెఱింగి, వాని సఫలతకొఱకుత్సాహముతో, నమ్మకముతో, మనఃపూర్తిగ పాటుపడగలడు; విజయము జేపట్టగలడు. పేరుకీర్తులు సంపాదించి, తనజన్మసార్థకము చేసికొనగలడు. భర్త తనయాశయముల ననుభవములోనికి దెచ్చికొని గొప్పవాడైన, వాని అర్ధాంగియైన భార్య మిక్కిలి సుఖించును. భార్యాభర్తలు తృప్తులైన, వారి గృహజీవితము (home life) ఆదర్శపాత్ర మగును. మన యార్షసంఘమున గృహము మిక్కిలి ప్రధానమైనది. ఆర్యనాగరికతలో గార్హస్థ్య మత్యుత్తమ మైనది. దాంపత్యసౌఖ్యము గార్హస్థ్యమునకు జీవము. మఱియు, గృహజీవితము సంతోషప్రదమైన, పిల్లలు హాయిగ బెరుగుదురు. వారి విద్య, వారి నడవడిక, తగినపద్ధతుల ననుసరించి యుండును. బాలబాలికలు భవిష్యజ్జాతిగాన, వారు విద్యావంతులై, బుద్ధిగలిగి, యారోగ్యముతో సంతోషవంతులుగ నుండిన నట్టి బిడ్డలగన్న తల్లిదండ్రులు సంఘమునకు, దేశమునకు నమూల్యమైన సేవజేసినవారగుదురు. ఇంతియకాదు. పిల్లలు జెల్లలతో సుఖంబుండిన గృహము నాగరికత యంతటికి బట్టుగొమ్మ.

పైన వ్రాసినదానిబట్టి, భార్యమాత్రమే శాయశక్తుల బ్రయత్నించి, యర్ధాంగియై భర్తను సుఖపెట్టవలె ననియు, భర్తగాడ సర్వవిధముల బ్రయత్నించి భార్యను, తన యర్ధాంగిని జేసికొని యామెను సుఖపెట్టవలె.

నని రాదనియు, బాఠకు లూహించుకొన కుందురుగాక. అట్టి సందేహమున కీ వ్యాస శీర్షిక నుదాహరించిన కాళిదాసుని శ్లోకమును, దాని ననుసరించి వ్రాయబడిన వాక్యములు నెఱమీాయువని నా నమ్మిక. కాని, భార్యా భర్తలసౌఖ్యమునకు, స్త్రీపురుషులు వ్యక్తిత్వ మును బొంది, తమతమ యాశయముల నాచరణలోనికి దెచ్చుకొనుటకు, తమ జీవి తము ఫలప్రదముగ జేసికొనుటకు, విశే పించి, పురుషుడు తనశక్తుల నుపయోగించి జాతికిగాని, దేశమునకుగాని, చివరకు ప్రపంచ మున కంతటికిగాని, తాను చేయగలిగినంత సేవ, యుపకారము చేయుటకు, పిల్లలభివృద్ధి నొందుటకు, గృహ మానందనిలయ మగు టకు, స్త్రీ యర్ధాంగి కావలసి యున్నది. స్త్రీ, పురుషుని యర్ధాంగియైనగాని మానవ జీవితము ఫలవంతముగాదు. నాగరికత సార్థ కము గాదు.

మ న స

మామునూరు నాగభూషణరావు గారు

దారుణమహోగ్ర హృదయవేదన దురంత
లోక వారాశిలో దేలు నా కవోష్ణ
రుధిర మంజుల నాళ సంపదల లోని
రక్తకాంతులు విరిగి ధావళ్యమొంద
ఎచటి కీ లీల గొంపోదు వీవు మనస?

సర్వవైభవ సంతోషసార సంక
లిత రసామృత సంసారలీల లెఱుగ
అమిత క్రూర భయానకమ్మయిన దుఃఖ
పూరిత మహాంధ కలుష ప్రసారములను
ఏల చవిజూపు సంకల్ప మిటులు మనస?

చండ నైదాఘ తప్త వాసరములందు
నిండుకోరిక జరియించు చుండు నాకు
నిభృత శారదచంద్రికా నిశలలోన
కలువపూవులు చెండలు గట్టి వైచి
లలిత మంజుల మలయానిలంబు విసరి
ఏల త్రిప్పెదు నన్ను నీ విటులు మనస?

ఎండమావుల జలమంచు నెద భ్రమింప
జేసి, వెంగటికాసార శీతలామ్ర
తాంబుపూరంబులను ద్రావన గోనర్చు
దుష్ట సంకల్పమేలనో దుడుకు మనస!

అందియుందని ఫలముకై యట్టుసాచి
అందలేదని దుర్వ్యథ లొందుకంటె
పటుతర గభీర శోక సంపదలయందె
మంజులానంద మొనగూర్చు మార్గములను
వెదకి కనుగొనవేలనో వెఱ్ఱి మనస?

లలిత సంతోష నిలయంబులను గనంగ
ముక్కుమూసుక తపములో మునుగ నేల?
అళిని రావించు మల్లెపూ వలపులందు
కాఱుమబ్బు చీకటుల చీకటులయందు
ఉన్నత ప్రేమ ప్రియుల వియోగమందు
కూడులేని దరిద్రుని కుండయందు
తప్పెఱుంగని ప్రభువిచ్చు మెప్పులందు
ఒప్పనుచు జేయు సేవకు తప్పులందు
వ్రాయనేరని విజ్ఞాని భావమందు
అణగి యున్నది ఆనంద మందె మనస?

[తొలిపూతనుండి]

ఆకస్మిక ఛాయాచిత్రములు

(SNAP SHOTS)

౧. లంబాడి

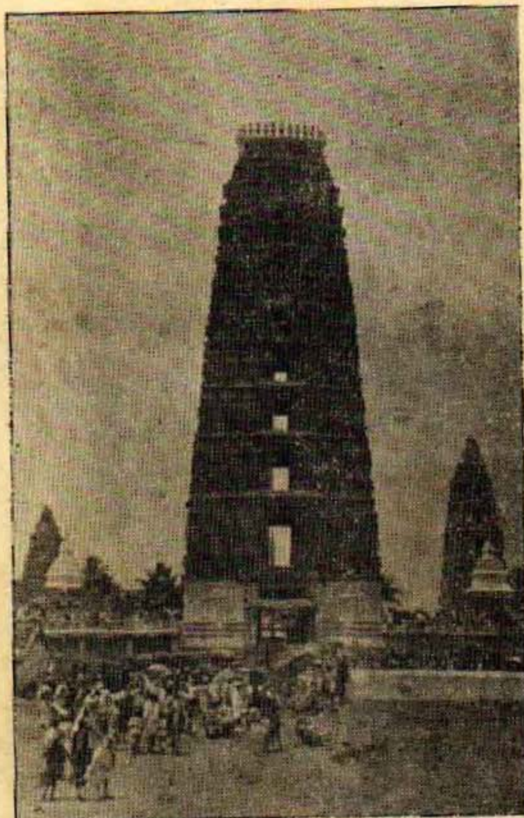

౨. స్వామిభక్తి

3. మధ్యాహ్న స్నానము

కె. యస్. ప్రసాదరావుగారు, [illegible]డవలూరు.

౧. గాలిగోపురం-మంగళగిరి

శ్రీ వి. గోపాలశాస్త్రిగారు, గుంటూరు.

౨. గొల్ల పెండ్లిలో గావుతేవ

చక్రవర్తుల వెంకట్రావుగారు, దంగేరు.

శ్లో. జమ్బూ ప్లక్ష కుశ క్రౌంచ శాక శాల్మలి పుష్కరాః; లవణేక్షు సురా సర్పి ర్దధి క్షీర జలార్ణవాః.

ప్రాచీనపద్ధతిని ప్రాథమికవిద్యాభ్యాసకు లైన భారతీయుల కెల్లరకును పై శ్లోకభాగములు బాల్యముననే వాచోవిధేయములై యుండును. వీని విషయము భాగవతమందు పంచమస్కంధమున (తెలుఁగు ద్వి. ఆ. సంస్కృతమున ౧౬, ౧౭, ౧౮, ౧౯, ౨౦ అధ్యాయములందు) వివరింపఁబడియున్నది. భారతము ఆరణ్యపర్వమందును, విష్ణుపురాణమందును వీని విషయము గలదు. ఈ ద్వీపములు వరుసగా నీ సముద్రము లావరణములుగాఁ గలవనియు ఏకోత్తర వృద్ధిగా నొక ద్వీపముకంటె దాని నావరించియుండు సముద్రముకంటె మఱొక ద్వీపము, సముద్రవిస్తీర్ణమున రెండింతలనియు, జంబూద్వీపము మున్నుగా నొక్కొక్కటియు భాగములుగా విభజింపఁబడి యున్నవనియు, వానిని వర్షము లందురనియు, వానిఁ బాలించిన రాజపుత్రుల పేర వాని కా పేళ్లేర్పడెననియు, నాయా ద్వీపస్థ ప్రధానవృక్షజముల కారణముగా నాయావాని కాయభిధానములు లభించెననియు నా గ్రంథములం గలదు. మఱియు, ప్రతిద్వీపాంతర్గత వర్ష సంఖ్య, ఆయా వర్షీయ నదీనద పర్వత సరోవరాదిక వివరము, ఆయా దేశీయ చాతుర్వర్ణ్య నామములు, ఇష్టదైవముల పేళ్లు నందుగలవు. భారతవర్షమందలి చాతుర్వర్ణ్య నామములకువలె బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులనికాక వేర్వేఱు ద్వీపముల చాతుర్వర్ణ్యముల వారికి వేర్వేరు నామములు.

ప్లక్షద్వీపమందలి చాతుర్వర్ణ్యములవారికి హంస పతంగ ఊర్ధ్వాయన సత్యాంగులని పేర్లు. "యాసాం జలోపస్పర్శన విధూతరజస్తమో హంసపతంగోర్ధ్వాయన సత్యాంగ సంజ్ఞా శ్చత్వారో వర్ణాః." ఇటులె తదితరద్వీపాయన చాతుర్వర్ణ్యమునకు వేర్వేరు నామములు గలవు. దీని ననుసరించి విచారించుచో లవణసముద్రావృతమై యిప్పటి భూగోళజ్ఞులచేఁ గాంచఁబడినభూభాగమంతయు జంబూద్వీపాంతర్గతముగానే కాన్పించుచున్నది. జంబూద్వీపము తొమ్మిదివర్షములు ఇలావృతవర్ష మందు మధ్యమం దుండునది. ఈ యిలావృతమందే మేరుపర్వతము. ఇయ్యది స్వర్ణమయము. దీని యవలంబనముననే యథోర్ధ్వాది లోకములుండును. మంగోలియా దేశీయమైన యాల్టాయి పర్వతము మేరువుగా వర్ణింపఁబడెనేమో. ఇల మంగోలియా దేశమో. భాగవతమున నీ జంబూద్వీపముంగూర్చియు ముఖ్యముగా నిందలి భారతవర్షముంగూర్చియు మూఁడధ్యాయములు గలవు. శేషించిన ద్వీపములవిషయ మొకయధ్యాయమందే సంగ్రహింపఁబడినది. భారతవర్షమున కుత్తరము హిమవత్పర్వతము, దక్షిణమున సముద్రమని సీమానిర్ణయము గలదు గాని, ప్రాక్పశ్చిమముల నీ మేరలు నిరూపింపబడలేదు. ఈ జంబూద్వీపానుబంధములై మఱియెనిమిది యుపద్వీపములు గలవు ఇయ్యవి జంబూద్వీపముతో (భారతవర్షముతో) నొకప్పుడు కలసి యుండి సగరపుత్రులు కారణముగా వేఱుపడినటులం దేకలదు. "జమ్బూద్వీపస్య చ రాజ న్నుపద్వీపా నష్టైక ఉపదిశన్తి సగరాత్మజై రశ్వాన్వేషణ ఇమాం మహీం పరితో నిఖనద్భి రుపకల్పితా స్తద్యథా స్వర్ణప్రస్థ శ్చన్ద్రశుక్ల ఆవర్తనో రమణకో మన్దర హరిణః, పాఞ్చజన్యః సింహలో లఙ్కేతి" ఇందు సింహళము భారతవర్ష సంబంధముగా నిప్పటి భూగోళజ్ఞులు నిర్ణయించిరి. మన రామాయణ కథాసంబంధముగలది సింహళము గాదనియు, ఇందుఁ జేర్పఁబడిన లంక [illegible]యది గావచ్చుననియు మన మాలోచింపవచ్చును. ఇప్పటి భూగోళజ్ఞుల పరిజ్ఞాన విశాలంకా విషయమందే యిటు లుండ [illegible]ద్వీపముల విషయమై వీరి పరిజ్ఞానముగూర్చి చర్చింప నక్కఱలేదు. ఈ జంబూద్వీపమునందలి భారతవర్షముగాక శేషించిన వర్షములు ఇలావృత, రమ్యక, హిరణ్మయ,

కును, హరి, కింపురుష, కేతుమాల, భద్రాశ్వవర్షంబులు. మన భూగోళజిజ్ఞాసువులు 'సప్తద్వీపావసుంధరా' అనుటం గూర్చి చర్చించుటకుఁ బూర్వము పైవర్షము లిపు డే యేపేర్ల నున్నవో, మన భాగవతాది గ్రంథములందు గల యీ దేశ సీమానిర్ణయము, తదంతర్గత నైసర్గికస్వరూప వివరణము, ప్రకృతదేశ, దేశ ఖండవిభాగమునకు, నైసర్గిక వివరణమున కేమైన పోలికగలదో లేదో చర్చించి వివరించి యున్నారేమో యింగా విధేయునికిఁ దెలియదు. భారతవర్షమున నిప్పటికిని వ్యవహారమునందుఁగల పర్వతముల, నదీనదముల పేళ్లే గ్రంథములందుఁ గలవు. మిగిలిన దేశీయుల భాషాదికములు మాఱిపోయినందువనో, వేఱైయున్నందువలనో ప్రకృతము విదేశీయములై వ్యవహారమందుండు నదీనదముల పర్వతాదుల నామములకును, భాగవతాది గ్రంథస్థనామములకును సమన్వయము సామాన్యజన సాధ్యముగాకున్నది. "సప్తద్వీపావసుంధరా" విషయముగా నిదివఱ భారతీపత్రికయందును, (ఉభయ శ్రీ ఒంగోలు వేంకటరంగయ్య పంతులవారి యాంధ్రానువాదము) తెలుగుదేరునందు పౌరాణికగాథా పరిశోధనాదికముగా బ్రకటితమగు నాంగ్లచాతుర్థిక పత్రికయందును (బ్ర. శ్రీ. వే. వేంకటాచలయ్యగారి వ్యాసములు) గావింపబడిన విమర్శనము, ప్రత్యక్షవాదులైన పాశ్చాత్యులకును, మన స్వర్గాదులవలె నీసప్తద్వీపాదికములును నాగరకతనెఱుఁగని మనవారి యూహాప్రపంచకల్పితములని పరిహసించువారికిని, మోదావహము గావచ్చునేమోగాని, మన ప్రాచీనగ్రంథములందును, వానిని రచియించిన వారియందును విశ్వాసము గలిగి ప్రత్యక్షవాదము కూపకూర్మన్యాయము వంటిదని భావించువారికి ఖేదావహమే యనుటలో భిన్నాభిప్రాయము లుండనేరవు.

పై జెప్పఁబడిన సప్తద్వీపములును, వాని కావరణములైన సముద్రములును నేకోత్తరవృద్ధిగా నొకదానికంటె నొ[...] రెట్టించియున్నటులు మనవారు కంఠోక్తిగ వ్రా[...]యుంచి నయ్యవి వారు నుడివిన యేదియో యొక్క ద్వీప[...]ను (జంబూద్వీపమందే) లేదా రెంటియందు నంతర్గత[...]ములనుట లెటులు సమంజసమో విమర్శకులే వివరింపవలసియున్నారు. ఇప్పటివారి ద్వీపనిర్వచనమునకును, మనవారిదానికిని భేద మేమియు గానరాదు. అందుచే ద్వీపశబ్దవిచారము నిర్వివాదాంశమే. నానావిధ సాంయాంత్రిక సాధనములు, వ్యోమయానములు తోడ్పాటుగా నేఁడు పర్యటనము నేయు నాగరకప్రపంచమువారట్టి ద్వీపములు, సముద్రములు లేవనుట కారణముగా నిటులు విమర్శించి ప్రాచీనభారతీయుల విదేశీయపరిజ్ఞాతృత్వము నిరూపించిరని సంతసించుటతో గూడ గావించిన యీ భావమునకై సంతాపించుటయు ఘటించుచున్నది. రెండవదే మెండైనను గావచ్చును. మెఱకెయొండువలె నీటను గూటివసిన బాటలందే పై సాంయాంత్రిక సాధనముల గమనాగమనములు సాధ్యములు. ఆ దారులు తీరమునకు నెంతో దూరముగా నుండ నేర వందురు. ఈ కాలీనులైన భూగోళజ్ఞులు వారి కవగతమైన భూభాగమంతయు విభజించిన పూర్వార్ధపశ్చిమార్ధగోళములమధ్య మిక్కిలి దూరముగూడ మనవారు జమ్బూద్వీపాదికములమధ్య నుండు దూరములో గలాంశమేని గానరాదు. బొంబయినుండి ఇంగ్లండులోని డోవరురేవునకు నాలువేలమైళ్లు దూరముండును (అఱునంచలయోజనములు). అటనుండి యమెరికాకంతయే దూరమైయున్నను కొంత న్యూనాధిక్యము లున్నను, నేఁడటును దగులం దాఁకక నౌకాప్రయాణము తిన్నగా సాగినను, మన దేశమునుండి ఇంగ్లాండునకును, నటనుండి యమెరికాకును గల నీటిబాటలయొక్కగాని, తదితర జలమార్గములయొక్కగాని యోజనమానము వేలసంఖ్యకు లోఁబడియే యుండును. ఇప్పటివారు గమనించిన భూమి నంతయు జుట్టివచ్చినను కొన్ని వేలయోజనములు దూరమే యుండును. ఒక జంబూప్లక్షద్వీపములమధ్య దూరమే మనవారు లక్షలయోజనములని వ్రాసిరి. ఆపై నేకోత్తరవృద్ధిగా రెట్టింపు.

"యోవాయం ద్వీపః కువలయకమలకోశాభ్యన్తరకోశో నియుతయోజనవిశాలః సమవర్తులో యథాపుష్కరపత్రమ్. జంబూద్వీపోఽయం యావత్ప్రమాణవిస్తారస్తావతా క్షారోదధినా పరివేష్టితో యథా మేరుర్జమ్బూద్వీపాఖ్యేన లవణోదధిరపి తతో ద్విగుణవిశాలేన ప్లక్షా

ఖ్యేన పరిక్షిప్తా యథా పరిఖా" (భా. ౧౬—౨౦ అ.) ఇటులే శేషించిన ద్వీపసముద్రములం గూర్చియుఁ గలదు. మన యనుభవములో దేశనదీశైలాదికముల మానము లోక దేశ భేదము భేదముగానుండిన, నయ్యది చిరకాలభేదము నశే వృద్ధిక్షయములు, తదితర పరివర్తనములు కారణము లనుకొనుట సమంజసము. కాని వారి వ్రాఁతలకే ప్రోఁత గలిగించు విపర్యనములు (అన్ని ద్వీపములు ప్రస్తుతము వారికి గోచరించిన భూమండలమందే ఇమిడియున్న వనుట లోనయినవి) సాధువులగునా యని సంశయము. ఆధునిక భౌతిక పరిశోధనము ప్రబలు కొలఁదియు కొన్ని యంత్రముల సాధనములు గలవారై చంద్రమండలము జనసంకీర్ణమని యిటీవలవారును తెలియఁగలిగినటులే యభూతోద్భుత సాధనముల సాహాయ్యమున నీ ద్వీపాదికములం గూడ గనిపెట్టినవారు గల్గుదురేమో! ఇప్పటికేమో మన స్వర్గాదులవలె నివియు మానవాగోచరములె యనవలయును. స్వర్గాదికముల యాస్తిక్యమునకు తపస్తేజో విశేషభూమణులైన నారదాది మహర్షుల వాక్యములను సప్రమాణములుగా విశ్వసించువారు భాగవతాది గ్రంథములందలి సప్తద్వీపాదికములుగానైన వారివాక్యములను ప్రమాణముగాఁ గొనుట ప్రమాదము గానేరదు. జగన్మిథ్యావాదము ననుసరించుచో స్వర్గాదులే కాక దృశ్యమాన ప్రపంచము భాతి ప్రస్తావనమందలి ద్వీపాదులును హుళక్కియే. మనము గాంచు లవణసముద్రమువలెనే ఇక్షుసారకాది సముద్రములును జలమయములే. చవినిబట్టి లవణసముద్రమున కీ పేరు గలిగినటులె యా యా వాని చవులంబట్టియే యా యా పేర్లు ప్రాపించినవి. ఇలావృతవర్షీయ మేరుప్రత్యంత పర్వతముల పైగల సరోవరములవిషయమై యిటులున్నది. "హ్రదాశ్చత్వారః పయోమధ్వీక్షురసమృష్టజలా యదుపస్పర్శిన ఉపదేవగణా యోగైశ్వర్యాణి స్వాభావికాని భరతర్షభ ధారయన్తి (భాగ.పం. స్కన్ధ.౧౬ అ శ్లో.౧౩.)

ఈ ద్వీపముల ప్రస్తావము రామాయణమందు గొంత భిన్నముగానుండిన మాత్రాన ప్రాపించు పరస్పర వ్యాఘాతిముగూడ గాన్పింపదు. రామాయణమందలి ప్రస్తావనము భూగోళనిర్ణయ విషయముగాఁ గాదు. సీతాన్వేషణార్థులై నలుదెసలకు వెళ్లు వానరులకు సూచించు మార్గముల వివరించుసందర్భము సుగ్రీవస్థానమైన కిష్కింధ, దానిసమీపమందలి మాల్యవత్ పర్వతము, జంబూద్వీపాన్తర్గతమైన భారతవర్షమందలి విషమవర్తులాకృతి, పైద్వీపము నావరించియుండు ద్వీపములు, సముద్రములు దానికి నలుదెసలందు నుండియే తీరును. దానం జేసి క్రౌంచ, పుష్కరాది ద్వీపములవిషయము ప్రాగ్దక్షిణపశ్చిమోత్తర దిశలకరుగువారికి మార్గకథనము దుండి తీరవలయు. పునరుక్తదోషాపనోదనమునకై కాఁబోలు వాల్మీకి కొంత సంక్షేపించెను. క్రౌంచాది ద్వీపములవిషయము రెండుమూడు దిక్కులనుంబోవు వారికి సుగ్రీవుఁడు చెప్పినటులుండు వాల్మీకోక్తిచే ద్వీపముల సమవర్తులత్వము, పరస్పరావరణత్వము స్థిరపడుచున్నవి. మేరువు నాభిస్థానముగాఁ గల యీ ద్వీపసప్తకములో గడపటిదిగా మానసోత్తర పర్వతము వర్షద్వయసీమగాఁ గల పుష్కరద్వీపమే మానవసంచారయోగ్యమైన భూమ్యవధియనియు, దానిపై మంచినీటి సముద్రము చుట్టును దర్పణోదర సమానమైన భూమి గలదనియు, నిందుఁ జేరినపదార్థంబు మఱలఁ బొంద నశక్యంబగుటం జేసి యయ్యది నిర్జనంబనియు దానిపై లోకాలోకపర్వతము గలదనియు, లోకమునకు నలోకమునకు మర్యాదాద్రియై యుండుటం జేసిరది దీని కీపేరనియు, దాని కావల నంధకారమయమనియు భాగవతమందుఁ గలదు. రామాయణమందలి సుగ్రీవనిర్దిష్టమార్గ కథనము నంగల జీవులకు దుష్ప్రవేశ్యమైన నిర్జనభూమియుఁ, నంధకారము నీయది యె కావచ్చును. ఎల్లదెసల కేఁగువారికిని పైఁ జెప్పిన భూమ్యంధకారములం గడపట నుడువుటయు, భూమియొక్క వర్తులత్వమును, ద్వీపసముద్రము లొండొంటి నావరించియుండుటను దృఢీకరించుచున్నది.

"యావన్మానసోత్తర మేర్వోరన్తరం తావతీ భూమిః కాఞ్చన్యన్యాదర్శతలోపమా యస్యాం ప్రహితః పదార్థో న కథంచిత్పునః ప్రత్యుపలభ్యతే తస్మాత్సర్వసత్త్వపరిహృతాఽఽసీత్॥ లోకాలోక ఇతి సమాఖ్యా యదనేనాచలేన లోకాలోకయో రన్తర్వర్తినా వ్యవస్థాప్యతే"—(భాగ. ౫ స్కం. అ. ౨౦). మన దశావతారాది కథలు జంబూద్వీపాన్తర్గతములై నభారతేతరవర్షములకును సంబంధించినటులున్నవి. ఇలావృతవర్షేష్ట దైవము శివలము

శివుఁడే. అకట చాతుర్వర్ణ్యము వా రెల్లరు శైవులే. మనబసవేశ్వరానుయాయులు వీరే కావచ్చును. గంగావతరణకథయు నీవర్ష సంబంధమైనదియే యై యున్నది. (భాగ. ౫ స్క. ౧౭ అ.) భద్రాశ్వవర్ష వాసులు హయగ్రీవోపాసకులు, నృసింహావతారము, ప్రహ్లాదచరిత్ర యీవర్ష సంబంధములు. కేతుమాలవర్షము, లక్ష్మీనారాయణస్థానము. మత్స్యావతారకథ రమ్యకవర్ష సంబంధము. హిరణ్మయవర్ష సంబంధమైనది కూర్మావతారకథ. కురువర్షములోనిది యజ్ఞవరాహావతారకథ. కింపురుషవర్షస్థానము శ్రీ శ్రీ రామమూర్తి (భాగ. ౫ స్కం. ౧౯ వ అ.) జంబూద్వీపభాగములైన నవవర్షములలో భారతవర్షము మాత్రమే కర్మభూమి. ఇచట నారే వైదికక్రియానుష్ఠాతలు. మిగిలిన వర్షములన్నియు భోగభూములు. ప్రాక్తనకర్మఫల మనుభవింతురే కాని, వారు వేదోక్తక్రియల నాచరింపరు. దానంజేసి, యచటి వారు క్రమముగాఁ గర్మభ్రష్టులై మ్లేచ్ఛవ్రాత్యజాతుల వారైరి. భాషయు నపభ్రంశమైనది. (పరిత్యక్తవైదిక క్రియులె మ్లేచ్ఛాది జాతులని మనువు) దానంజేసియే కాఁబోలు పైకథలు, దైవికోపాసనలు కర్మభూమియైన భారతవర్షీయము లైనవి. తదితరవర్షీయులు మ్లేచ్ఛులు, వ్రాత్యులు కాఁగా వారి కనుకూలమైన విధముగా వారి యపభ్రంశభాషలతోఁ గైకథల నన్నిటినో, కొన్నిటినో గ్రాంథికములుగా వ్యావహారికములుగాఁ జేసికొని యుందురేమో. రమ్యకవర్షమే యిప్పటి రోమకదేశమని యంగీకరింతుమో, మన మత్స్యావతార కథ కథయే వారి వైదిక (బైబిల్) గ్రంథమందలి నోవహా వృత్తాంతము గా నచ్చును. ఇటులే యితరములును మారి యుండును. జంబూద్వీపాంతర్గతములైన యన్ని దేశముల వారును బ్రారంభమున నించుమించుగ నిప్పటి భారతీయార్యుల పూర్వీకులు గానో తత్సంబంధీయులు గానో యుండి యొండొండ్ల దేశముల రాకపోకలవారేకాక సాహచర్యము గలవారునై యుండియుందురు. మనువునాఁటికే యానాఁటి వారి కర్మభ్రష్టతకారణముగా మ్లేచ్ఛవ్రాత్యజాతులవారైనందున భారతీయార్యులకు దేశాంతరగమనము నిషిద్ధమైనది.

ఈ ద్వీపసముద్రవిభాగము ప్రియవ్రతుఁడను రాజు యొక్కయు, వాని పుత్రపౌత్రాదుల యొక్కయు పాలనమందేర్పడినటు లున్నది. ఈప్రియవ్రతుఁడు ప్రథమ మనువైన స్వాయంభువుని పుత్రుఁడు; ధ్రువునకుఁ జిన్నతండ్రి. ధ్రువస్థానము జ్యోతిశ్చక్రమున నిర్ణీతమగుటకుఁ బూర్వమే యీ విభాగము స్థిరించినటులున్నది. భాగవతానుసారముగాఁ బ్రవృత్తమగు మహాయుగ మిరువదెనిమిదవది. కృతాదియుగ చతుష్కసకృదావృత్తి యొకమహాయుగము. యుగసంఖ్యలతోడ నీయుగచతుష్కమైనమానము పండ్రెండువేల సంవత్సరములని భారత భాగవతప్రమాణము. ప్రవృత్తమగునది వైవస్వతమన్వంతరము. దీనికవ్యవహితపూర్వమై గడచినది స్వాయంభువ మన్వంతరము. స్వాయంభువపుత్రుఁడైన ప్రియవ్రతుఁడు, వాని పుత్రపౌత్రప్రపౌత్రులును, ప్రథమ ద్వితీయ తృతీయ మహాయుగములలోని వారై యుందురు. దైవమానమానవముల భేదములుగా లెక్కించినను ఇప్పటికీ ద్వీపవిభాగము రమారమి ముప్పదిలక్షల సంవత్సరముం క్రిందటి మాటగా నుండును. ప్రపంచమంతయు నెంతో మారియుండును. ఆ ద్వీపాదికము లన్నియు బంగరువెన్నంటివానిగలవ నప్పులపాలైనవియో, లేక యప్పటిగుర్తులంబట్టి గుర్తింపరానివైనవేమో! జంబూద్వీపవిస్తీర్ణ మెంతో లవణోదధి విస్తీర్ణ మంతేయని భాగవతప్రమాణము. ఇప్పటి భూవిస్తీర్ణమునకంటె నిప్పటిలవణోదధి విస్తీర్ణము మూఁడింతలధికముగాన నాఁటి భూగోళజ్ఞులు నిశ్చయించిరి గదా. ఆ ద్వీపములపై ప్రళయసముద్రము విజృంభించి వాని లోగొనినేమో; కాదన గలవారెవరు? సముద్రమునందు నియతగతి దప్పిన నాకాదులు పర్వతముల తాఁకుడుచే భిన్నములై ముప్పులపాలగుట వినుచున్నారము. ఈ పర్వతాదులు పై ద్వీపసంబంధము లేమో! ఈనాఁటి భూగర్భశోధనలచే నెన్నియో వింతలు వెల్లడియగుచున్నవి. జలగర్భశోధనము సాధ్యమై సాగినచో నీ ద్వీపాదులం గూర్చియు నెఱుఁగ నగునేమో. ఒక శతాబ్దమందే యెన్నియో నైసర్గిక పరివర్తనములు గలుగుచు వాని నిదమిత్థమని నిర్ణయింపసాధ్యము గాకుండ లక్షల సంవత్సరముల క్రిందట మన వారు నిర్ణయించిన భూగోళస్థితి యథాసంధనముగా నేఁడు గానరాదని కననేరమిఁ బాటింపక వారి వ్రాఁతలు స్వప్రమాణములు గావని వ్యర్థముగా విమర్శించుట సమంజసమా యని సంశయము.

ఒక్క పాట

ప్రతివాది భయంకరం రంగాచార్యులు గారు

గర్భేశ్వరుఁ గాంచి సింగంబుగాఁగ
స్వీయ క్షాత్రమభావకూర్చికలతోడ
దాని జిత్రించుకొనుచు సంతసమునొంది
మేలుకొని కలల మునుంగు మేటి బుద్ధి
శాలి కవిబిరుదాంకితజనుని మాన
సాంతరావని యచలసత్యార్థవిమల
వాహినీతుంగభంగసంప్లావితమయి
పూత కర్తవ్యదీపికాపూర్ణకాంతి
సంతతుల్ గ్రోలి యాత్మసంజాతదివ్య
మధురగంభీరసందేశ మహితవాణి
భువనముల ముంపజాలు నమోఘశక్తి
పావనత దిగ్ధరాజమై పరగునట్టు
లోయి సన్న్యాసి, పాడుమీ యొక్క పాట!

పటుతరాహంకృతిచ్ఛటాపటలనిరత
విహారదార్ఢ్యమయశక్తివికతిపూర్ణ
జృంభితాంభఃప్రవాహసంరంభములను
శీర్ణమయి గడగడలాడు క్షేత్రమట్లు
ద్వారమును జుట్టు నా యస్థిపంజరమ్ము
కనులవీడి గర్జించు రక్తంపుటమ్ము
లాత్మకౌబేర్యమునకు సాఖ్యమ్ములొసగ
దొంగవెలుపు కట్టించిన దొడ్డగోడ
ప్రభుని సౌభాగ్యమునకు పారాలొసంగ
పట్టపగలె నిద్రించెడి పరమలోభి
మనసురాయి యమృతపుతుంపరల జిమ్మ
నోయి సన్న్యాసి, పాడుమీ యొక్క పాట!

జననిని ధరిత్రి శోణితజలధి ముంచి
జీవికోటి ప్రాణము లరచేతఁగొన్న
తన యమేయబలాసహ్యతంత్రమహిమ
భీకరాకృతి గన్గొని వెఱపు మిగుల
కడుపునిండగ నొకనాడు బిడికె డన్న
మైన నెఱుగని నిరుపేద 'అన్న'మన్న
మధురమధురాతురాంతరమధుతరంగ
గణము పైబడ నెట్టిన మునుగకుండ
గాలజలనిధి మునుగుచు దేలుచున్న
గాంచియును జూపు లింతయు వంచకుండ
పెద్దనేనను 'రాజ్యాంగవేత్త' మోము
వికటగాంభీర్యమును గోటి శకలములుగ
నుప్పు మని యొక్క మారుగా నూదివైచి
భవదమోఘ మహాత్యాగ భానుయాత్ర
కరుణసారథ్యమును గూర్చి మెరయ మాన
సంపు బంధము బూర్తిగా సడల విడిచి
ఓయి సన్న్యాసి, పాడుమీ యొక్క పాట!

పొగాకు దుర్గుణములు

కోట లక్ష్మీనారాయణగారు

1. చుట్టలు మొదలగునవి కాల్చువారు కొన్ని కొన్ని స్థలములలో, దొరకనపుడు చపలచిత్తులగుచుందురు.

2. ప్రత్యక్షముగా ధనమును దహింపఁజేయు దురభ్యాస మనవచ్చును.

3. ధూమపానము చేయువారి పెదవులయందలి సహజారుణ కాంతులు సమసిపోయి నల్లఁబారును.

4. హస్తములు చెడువాసన గొట్టును. కాల్చియార్పిన మాలిన్యములు వస్త్రములలో దాఁచిన నవి దుర్గంధవాసనా వాసితము లగును. అట్టి మహనీయులు పెద్దల సమీపింపఁ గొంకుచుందురు.

5. కాల్చిన వెంటనే నోటివాసన పోవుటకని మఱి యొక దురభ్యాసము తెచ్చికొందురు. అదియే తాంబూలము లేక "మిఠాకిల్లీలు" వాసనద్రవ్యములు నములుట. వీనివలన నజీర్ణరోగము లావేశించును.

6. చుట్టకాల్చినతోడ్తోడనే కొన్ని నిముసముల వరకు గుండె దడదడమని కొట్టుకొని రక్తప్రసరణము త్వరితము చేయును. పిదప మందగించును. దానిఁబట్టి హృదయము బలరహితమగును. అట్టివారు పనిపాటు లొనరింప నశక్తులగుదురు.

7. లోనికి ధూమమాఘ్రాణించుటవలనఁ బరిశుద్ధ వాయువునకు బదులు దుర్వాయువును పీల్తురు. అది కండరములకుఁ బోవును. అందుచేత నవి యెదుగక గిడసబారి వెలవెలఁబోవును.

8. శ్వాసాశయములోని గాలిగోలములలో నిలిచెడు గాలి చేరుటవలన వాని యావరణపు గోడలపైఁ గాలక్రమముగాఁ జిన్న చిన్న మచ్చలేర్పడును. అవి క్రమముగా నెదిగి చర్మమును గొరికి రంధ్రములు చేయును. అనంతరము శ్వాసాశయరోగముల కాలవాలమగును.

9. పొగాకు రసము మ్రింగినచో జీర్ణకోశములోఁ జేరి యొక్కసారి జఠరరస మూరునట్లు చేయును. ఆరసము చెడును. పిమ్మట మనము భుజించినచో మఱి జీర్ణద్రవము తయారు కాఁజాలదు. అజీర్ణము పుట్టును.

10. హృద్రోగము వలెనే మనోరోగములు గూడ నంకురించును.

11. ఆలోచనాశక్తి యడుగంటును.

12. చంచలస్వభావు లగుదురు.

13. కుష్ఠు మున్నగు చర్మవ్యాధులు కలుగును.

14. చుట్టలు కాల్చుటవలన నెన్నియో జనపనార యంత్రములు, బట్టలయంత్రములు విధ్వంసములైనవి. బొగ్గు గనులుగూడ పాడయినవి. అందువలన లక్షలకొలది ప్రాణములు నష్టమయినవి.

15. ప్రతి మానవుఁడును తన యార్జనలోఁ గొంతయీ వ్యసనమునకు వెచ్చించుచున్నాఁడు. ఆ ధనమును కుటుంబ సంరక్షణాదికార్యముల కుపయోగించునే.

16. స్వతంత్రాలోచన పోవును. పొగాకునకు దాసులగువా రన్యులకు బానిస లగుచున్నారు. మనో ధైర్యము మందగించును.

17. విదాహము పుట్టును.

18. జిహ్వకు రుచిగ్రహణశక్తి నశించును.

19. ముఖకాంతి పోయి నల్లబారును.

20 మూర్ఛాది రోగము లంకురించి యాజన్మాంతము పీడించి పిప్పిచేయును.

21. కాల్చునపు డగ్నికణములు పడి విలువగల వలువలు తగులబడును. ఒక్కొకప్పుడు ప్రాణాపాయము గూడ ప్రాప్తించును.

22. పొగాకువిషము దేహమంతటను వ్యాపించును. వారికి జనించు సంతతి కావిషము సంక్రమించి యాయుః క్షీణము చేయుట, బలహీన మొనరించుట చేయును. అందువలన భావిసంతత్యభివృద్ధికిఁ గంటకులమయి దేశ నాశనమునకు మూలబీజములను మనలో నుంచుకొను చున్నాము.

23. ఈయలవాటుగలవారి బిడ్డ లకాలమృత్యువు వాతఁ బడుచుందురు. అందులకు మనమే మూలమని తలంపక యజ్ఞానముచే దుఃఖింతుము.

24. నపుంసకత్వము కలిగి పురుషత్వము కోలు పోదురు.

కో. ల.

ఈడెన్ దేశమున స్త్రీలు

బుఖారెస్టునందు ఒక స్త్రీ సౌధము (సదనము) నిర్మింపబడుచున్నది. బాల్కను దేశములో త్తరమునను, ముఖ్యముగా రుమేనియా యందును ప్రచారములో నున్న స్త్రీలయుద్యమమున కది స్మారకచిహ్నముగా నుండ గలదు. యూరపుఖండ దాక్షిణ్య భాగమునందలి స్త్రీ యుద్యమమున కది ప్రేరేపకముగ నుండగలదు. మేరీ రాణియు, కాంటాకు జీను రాకుమారియు, దానికి నాయకురాండ్రు. స్త్రీలు తమ యెల్లచిక్కులయందును, సమస్యలయందును యీ 'స్త్రీసౌధము'న సలహాను, సహాయమును పొందగలరు. వివాహముగూర్చి కాని, వివాహవిచ్ఛేదము గూర్చిగాని, భర్తవలన తాను పడుపాటులగూర్చిగాని, యామెకు సలహా కావలసిన యెడల నచ్చట నామెకు నిపుణులగు న్యాయవాదులు చిక్కుదురు. ఆమె యనారోగ్యముగా నుండు నెడల నచట నామెకు వైద్యులు గలరు. పనిలోనున్న (ఉద్యోగములోనున్న) స్త్రీలకు అతిచౌకధరల కచట శుద్ధమైన భోజనము లభించు హోటలు గలదు. ఉపన్యాస మందిరము నందామె గృహవిద్య, తత్సంబంధమైన విషయములపై చక్కని యుపన్యాసములను వినగలదు. ఈ స్త్రీసమాజమునం దొక పెద్ద గ్రంథాలయమును, నొక స్త్రీ కృతి వస్తు ప్రదర్శన శాలయుగూడ ముఖ్యాంగములుగ నుండును.

(స్పెయరునుండి)

---

* నీతివాక్యాలు

౧. నిద్ర, సోమరితనం వల్ల బంగారమంటి రైతు పాడైపోతాడు. దగ్గువల్ల దొంగ పట్టుబడతాడు. అందవికారం చేత భోగంపడుచు అడుగంటుతుంది. దాసీముండవల్ల సర్వసంగపరిత్యాగియైన సన్యాసి నాశనమౌతాడు.

౨. ముసలియెద్దును కొన్న రైతు, సన్నని గుడ్డ కొన్న సంసారి (కుటుంబీకుడు) తమనాశనం తామే కొని తెచ్చుకుంటారు. పైగా గుడ్డ చాలకాలం మనలేదని, ఎద్దు సరిగా దున్న లేదని అదృష్టాన్ని ఆడిపోసుకుంటారు.

3. నరాలను నమిలేసేచెప్పులు, మాట్లాడే సమయంలో అడ్డువచ్చే ఆలు, తొలుచూలిపుట్టిన ఆడపిల్ల, అరకకు చాలని వ్యవసాయం, వెట్టిబానుల తోబుట్టువులు–

* ప్రయాగ, కాశీ మొదలగు హిందీప్రాంతాలలో పల్లెటూరిజనులు, ముఖ్యంగా రైతులు దినమూ వాడుకొనే హిందీసామెతలు. వీటి అసలుస్వరూపం చినచిన్న గీతాలుగా ఉంటవి.

ఇవన్నీ ఓర్చుకుందామన్న వీలుకానంత దుఃఖాన్ని కలుగ జేస్తవి.

౪. నౌకరు దొంగవాడైనా, రాజు కటికివాడైనా (నిర్దయుడైనా), వాళ్లమీద విశ్వాస ముంచ గూడదు.

౫. తరుణంలో అందరికంటె ముందు విత్తనాలు చల్లేవాడు, యుద్ధంలో మొట్టమొదట పోరాడేవాడు ఎప్పటికీ అపజయం పొందరు.

౬. బండి వెనకటి ఆరాబును బట్టి పోతుంది. కుపుత్రుడు మంచిచెడ్డ లాలోచించక పూర్వుల ననుసరిస్తాడు. కవి, సింహము, సుపుత్రుడు వీరు ముగ్గురును దేశ కాలముల ననుసరించి తమ మార్గం నిశ్చయించుకుంటారు.

౭. రాజు కుఱ్ఱవాడై, మంత్రి ముసలివాడైతే వారిద్దరికి మతి కలియదు.

౮. పెయ్యదూడ, వ్యభిచారం చేసేఆలు — ఈ రెంటి వల్ల రైతుకు ఉపయోగం ఉండదు. దూడవల్ల పొలం పని సాగదు. ఆలువల్ల ఇంటిపని జరగదు.

౯. భోజనం అయినతర్వాత మూత్ర విసర్జనం చేసేవానికి, ఎడమప్రక్క నిద్రపొయ్యేవానికి వైద్యునితో పనే లేదు.

౧౦. ఎద్దులేక వ్యవసాయంచేసేవాడు, భార్య లేకుండ గృహస్థధర్మం నడిపేవాడు, కాలుదువ్వి కయ్యం పెట్టుకునేవాడు, ఇటువంటి వ్యర్థులు ఎక్కడా ఉండరు.

౧౧. క్షత్రియుడు భక్తుడవటం రోకలిఖనమన్నటం అసంభవం.

౧౨. పోటుమాపుమాచే దున్నను, మందసరి (సోమరిపోతు) ఎద్దును, చదువుసంధ్యలమీద యిష్టంలేక పోకిలు చేసుకొనుటలో శ్రద్ధగల కుంకకాయను, దుర్గుణాలుగల భార్యను తప్పక వదిలెయ్యాలి. ఒకవేళ తప్పించుకోవడమునకు వీలులేకపోతే రాజ్యసుఖాన్నైనా వదిలేసి సన్యాసం పుచ్చుకుంటే సుఖం ఉంది.

౧౩. ఊరిదగ్గర పొలముండి, నాలుగరకల వ్యవసాయముండి, గృహకృత్యాలు నేర్పుతో జరుపుకోపా యేనిపుణత్వంగల భార్య ఉండి, సమృద్ధిగా పాలిచ్చే ఆవుండి, కందిపప్పు, వరిఅన్నం, వాట్లోకి సువాసనగల కాచిననెయ్యి, నిమ్మకాయల రసము, పెరుగు, చక్కెర ఉండి, సుందరమైన స్త్రీసన్నిధానముంటె రైతుకు యిక్కడనే వైకుంఠం ఉంది. పెద్దలు ఉన్నదనే మరో వైకుంఠం మిథ్య.

౧౪. చేలగట్లు ఎత్తుగా, వెడల్పుగా ఉంటే రెండింతలపంట లాభిస్తుంది.

౧౫. స్వంతంగా దున్నేవాడి వ్యవసాయం ఉత్తమం. దగ్గరఉండి దున్నించేవాడి వ్యవసాయం మధ్యమం. "దున్నేవాడు ఎక్కడరా" అని అనేవాడి వ్యవసాయం అధమం.

౧౬. వ్యవసాయం చేసేవాడు వ్యాపారం చేస్తే దేనిలోను లాభం రాదు.

౧౭. మూడెద్దులు, ఇద్దరుభార్యలు కలవాడి తిప్పలు భగవంతుని కెఱుక.

౧౮. తనతల్లి చేతిమీదుగా వడ్డించనిది భోజన సుఖం లేదు. భాద్రపదవాన లేనిది చేనికి సుఖంలేదు.

౧౯. కొంగకూర్చోటంవల్ల చెట్టుకు, సన్యాసి అడుగుపెట్టటంవల్ల యింటికి, కలుపువల్ల చేలకు, లోభియైన రాజువల్ల రాజ్యానికి నాశనం కలుగుతుంది.

౨౦. ఫాల్గుణమాసంలో అయిదు మంగళవారాలువచ్చినా, పుష్యమాసంలో అయిదు శనివారాలువచ్చినా, తాను దేవత తాండవమాడుతుంది.

౨౧. దున్నేసమయంలో ఉలికిపడి మొండికేసే యెద్దు, అన్నిసమయాల్లో దుమదుమ లాడే భార్య ప్రాణానికి శత్రువులు.

౨౨. రెండరకలు వ్యవసాయానికి పనికివస్తవి. ఒక్కఅరక కూరనార వేసుకోవడానికి మాత్రమే ఉపయోగిస్తుంది. కాని వ్యవసాయానికి లాభంలేదు. ఒక ఎద్దుకంటె గడ్డపార అన్నివిధాల శ్రేష్ఠం.

౨౩. ఇతరులచేత వ్యాపారం చేయించేవాడు, పరులచేత వ్యవసాయం సాగించేవాడు, పరుణ్ణి చూడ

కుంటా కూతురికి పెండ్లి చేస్తేవాడు, పరుల జాగాలో మూలధనం పాతిపెట్టేవాడు—వీరు రొమ్ముబాదుకొని విలపిస్తారు.

౨౪. ముగపాలలో నిద్రించే భార్య, యుద్ధంలో దుఃఖించేరాజు, రాత్రిపూట పేలపిండి తినేవాడు—ఈముగ్గురివల్ల ఎవ్వరికి ఉపయోగంలేదు; వ్యర్థులు.

౨౫. గుడ్డివాణ్ణి విందుకు పిలిస్తే ఇద్దరికి సరిపా యేలాగు వంట తయారుచేయాలి. అతనుగాక అతనికి తోవచూపేవా డొకడుంటాడు. వారిద్దరికి తయారు చేయాలి.

[అబ్బరాజు వెంకటరంగారావు]

పాపమా? పుణ్యమా?

ఈశీర్షిక క్రింద జ్యేష్ఠమానపు త్యాగభూమి పత్రికలో ముకుటవిహారీవర్మగారిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

"శ్రీయుత కంచన్‌లాల్ మగనలాల్ ఖాండ్వా రాగారి లెక్కప్రకారము, భారతదేశమున 15 సంll లకు లోబడిన వితంతువులసంఖ్య యీక్రిందివిధముగ నున్నది.

వయస్సు	హిందువు	మహమ్మ	మొత్తము
1-12 నెల	866	109	975
1-2 సంll	755	64	819
2-3 సంll	1564	166	1730
3-4 సంll	3987	5809	9796
4-5 సంll	7603	1281	8884
5-10 సంll	77585	14276	91861
10-15 సంll	191507	36264	233032

ఇట్లు బాలవితంతువుల సంఖ్య మిక్కుటముగనుండుటకు ఫలితముగ వ్యభిచార మధికమగుచున్నదనియు, కాశీ, మథుర, మున్నగు పుణ్యక్షేత్రములుగూడ నీకారణమున పాపవాయుపూరితములగుచున్నవనియు మడివి వర్మగారు తమ వ్యాసము నిట్లు ముగించుచున్నారు.

"ఈయవస్థ, మరేమైనగానిండు, ధర్మముగాని పుణ్యముగాని యెన్నడును గాజాలదు. ఈస్థితిలో విధవావివాహ ముపయోగకరముకాదా? విధవావివాహముచే పత్నీత్వమున్న చేకూరెడుగాక, యతృప్తులాలసలై యున్న వారి రహస్య దుష్కర్మలు కట్టువడజాలవా? తగ్గిపోవుటలో సందేహములేదు. ఇట్టిస్థితిలో నిది (విధవావివాహము) పాపమను టెట్లు? చెడ్డపనియే యైనచో—ఈసమయమున నది యెట్లునుకాదు—చెడుగు అల్పమేయగును. పైనుదహరించిన గొప్పచెడుగును నివారించుటకై యల్పమగు నీయకార్యమును మన మంగీకరించిన నందు దోషమేమేమియును లేదు. సిద్ధాంతరీత్యా వితంతూద్వాహమును మనము పుణ్యకార్యముగ నాదర్శముగ స్వీకరింపకున్నను ప్రస్తుతపరిస్థితులలో వ్యవహారరీత్యా, అది పాపమెన్నటికి గాజాలదు. లజ్జాకరమునుగాదు. నాయభిప్రాయమున నిదియొక రాజీపద్ధతి; పైనజెప్పిన దురాచారముల విధ్వస్తముల గావించుట కిది రామబాణము. నిష్కపటభావమున మనము దీని నంగీకరింతుమేని మనయవస్థ బాగుపడగలదు,"

పండితు లుదారహృదయులై సావధానముగ నీవిషయమును విచారింతురుగాక.

స్వరాజ్యోద్యమము

పండితజవాహర్లాల్ నెహ్రూగారు పంజాబురాష్ట్రీయ మహాసభాధ్యక్షోపన్యాసమున నిట్లు నుడివిరి:

కాని అన్నింటికంటె ముఖ్యమయిన సంగతియిది. మనస్వరాజ్యము సామాన్యులయొక్క, పేదలయొక్క రాజ్యమై యుండవలయును. ఇప్పటివరకు విద్యాధికులే స్వరాజ్యసమరమున పాల్గొనిరి. సామాన్యప్రజయొక్క జీవితముసంగతి, వారికి గావలసినదానిసంగతి, వచ్చినప్పుడు అది యటుకనుచూపుమేరనుంచి వేయబడినది. కాని రేపీయింగ్లీషువారికి బదులుగ నాయా

గొప్పగొప్ప పదవులలో భారతీయుల మంచివను కోట్ల కొలది నున్న నిరుపేదలకు కూలివాండ్రకు, రైతులకు, పనివాండ్రకు, నేమిలాభము కలుగును? నిజముగ సర్వసమత్వముగల ప్రజాప్రభుత్వము స్థాపింపబడినప్పుడే వాండ్రకు నిజముగ మేలు చేకూరగలదు. విద్యాధికుల స్వార్థపరత్వమునుబట్టి చూచినను వారికి సామాన్యప్రజను కూడ వంచుకొనుటయే వాంఛనీయము. ఏలయన: వాండ్ర సాయములేక విద్యాధికులు ప్రభుత్వము నేమియు జేయజాలరు. స్వరాజ్యమువలన దమకుతప్పక మేలుకలుగునని విశ్వసించినప్పుడే పేదవాండ్రు ఈసమరమున బాల్గొందురు. అందుచే వాండ్రకిట్టి విశ్వాసమును గలుగజేయుటకై వాండ్ర ప్రస్తుతకష్టములను దగ్గించి భావిహితమును సమకూర్చగల విధానములను మన కార్యక్రమమున జేర్పవలయును."

భావియుద్ధమున భారతీయుల కర్తవ్యము

అందే రాబోవు ప్రపంచ మహాయుద్ధమును గూర్చి ముచ్చటించుచు నాసందర్భమున భారతీయులకర్తవ్యమునుగూర్చి యిట్లునుడివిరి.

"భావియుద్ధమునకై కూడ మనము కూడ సంసిద్ధులమై యుండవలయును. యుద్ధమెట్లును దప్పదు. ఆసందర్భమున మిల్లుబట్టల వెలల పై పరీక్ష్యము చేతను విదేశ వస్త్రముల యభావము చేతను ఇబ్బందిపడ నక్కర లేకుండ ఖద్దరు నభివృద్ధి చేసికొనవలయును; అంగ్లేయులకు మన ధన జన సాహాయ్యమును బొందుట యసాధ్య మగునట్లు చేయుట మన రెండవ కార్యము. మనమాయుద్ధమున బాల్గొనుటకుగాని సాయమొసగుటకుగాని నిరాకరింపవలయును. ఈ కార్యమున మనకు ఇబ్బందులు చాల సంభవించును. కాని ధైర్యముతో మనము వానినెదుర్కొని లోబడకుండ నుందుమేని మనకు విజయము నిశ్చయము. మన దేశము చిరానుభూతము లగు నీ బానిసతనపు గొలుసులను తెంచుకొని స్వాతంత్ర్యము బడయగలదు."

ఖద్దరువలని ఆర్థికలాభములు

శ్రీయుత సి. రాజగోపాలాచారి గారు కలకత్తాలో మేనెల 1-వ తేదీని యుపన్యసింపుచు నిట్లు నుడివిరి:—

"మీరు ఖద్దరు దుకాణమునకేగి, ఐదు రూపాయలిచ్చి ఖద్దరు వస్త్రములు కొనినయెడల, ఆధన మేమగుచున్నదో తెలుసుకొనుటకు మీరు కోరుచుందురు. రూ. 1-13-6 ప్రత్తిని పండించిన రైతునకు పోవును. కృషీవలునిపైనే మీ జీవనము, మీ స్వతంత్రము, మీ సుఖము నాధారపడియున్నవి. రూ. 1-3-0 నూలువడుకువారికి పోవును. ఈ పైకము వానికి, లేక ఆమెకు, తనజీవితము మరికొంత యానందమయ మగుటకు తోడ్పడును. ఈపని లేనియెడల కుటుంబమునకు భారముగా నుండవలసిన యనేక పేదవాండ్రు మీరు ఖద్దరున కిచ్చు పైకమునందలి యీవంతువలన తమ్ము తాము పోషించుకొనుచున్నారు. విదేశములలో పల్లెటూరి పడుచుకలు మానమర్యాదలకు సురక్షణము లేని, యే తేయాకుతోటలలోనో, ఫ్యాక్టరీలలోనో పాటుబడుటకు పంపివేయబడు నవస్థనుండి పెక్కురు పడుచుకలు రక్షింపబడుచున్నారు. ఈ పని యంతయు నేర్పాటు చేయుటకును- రైతులు, నూలువడుకువారు, నేతగాండ్రను, బట్టలను కొనువారు- వీరలలో పరస్పరము సహకారమును కలుగజేయుటకును పనిచేయు ప్రచారకులు పంచుకొనుటయు ఒక భాగము- నాల్గణాల తొమ్మిదిపైసలు- వినియోగపడును. వేయిమంది యువకులీపనిచేయుచున్నారు. వారు ఒక్కొక్కసంవత్సరమునకును 25 లక్షల రూపాయల విలువగల వస్త్రములను తయారు చేయించుచున్నారు. ఇంకొక రెండణాలతొమ్మిదిపైసలు చిల్లరఖర్చులకు పోవును. మీరు కొనినయిది గజముల ఖద్దరునకై చెల్లించిన యైదు రూపాయలు నీ విధముగ నీ స్వదేశముయొక్క యుపయోగమునకై పంచిపెట్టబడుచున్నది. కాని దీనికి బదులు, మీరు విదేశపు వస్త్రములు కొనినయెడల, దవ్వబిళ్లలవలె నీ యైదురూపాయలును పూర్తిగా దాటి సముద్రమునుచేరి, యోడలనిండుగా విదేశములకు పంపివేయబడి, భారతదేశమునకు తీరని నష్టమును దెచ్చిపెట్టుకొనును."

గ్రీష్మములో ఒకరాత్రి

— తలిశెట్టి రామారావు.

బిరుదుల మహిమలు

భారతదేశమున పత్రికానిర్వహణము

"భారతీయ పత్రికలను పీడించుచున్న దేది?" అను విషయముపై డాక్టరు సుధీంద్రబోసుగారు (యం.ఏ. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల అయోవా సంస్థానిక విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యాయులు) 'ప్రబుద్ధభారత' పత్రిక యేప్రిలు మాససంచికయం దొకవ్యాసమును వ్రాసిరి. భారతీయవార్తాపత్రికలు చాలవరకు, ఏఫోర్డుకారులవలెనో, బీఛామ్స్ మాత్రలవలెనో, ఒకేమచ్చుగా, మార్పు సహింపలేనివానివలె, ఎదుగుబొదుగు లేకయున్నవనియు; ఈపత్రికలన్నియు నొకేవిధముగు తయారీ, ఒకేఅధికారరాజాజ్ఞలు, ఒకేవిధముగు అసోసియేటెడ్ ప్రెస్ వారి నీరసమయినసరుకు, వేర్వేరు శీర్షికలుగల నొకేవిధమగు రాజకీయవిషయిక ప్రధాన వ్యాసముల యేర్పాటును, గల్గియున్నవనియు బోసుగారి యభిప్రాయమగుచున్నది. ఉపసంహారమున వా రిట్లు వ్రాసిరి:—

"భారతదేశమున పత్రికానిర్వహణము పాండిత్యముగల వృత్తిగా, నింకను తొలియావనముననే యున్నది. అది యింకను తనగొప్పదనమునకు దగినంత గౌరవాదరణములను బడయలేదు. దానికిపుడు ముఖ్యముగా వార్తాపత్రికానిర్వహణవృత్తికే ప్రత్యేకముగా తమకాలమంతయు వెచ్చించి తమ సంపూర్ణోత్పాదన సామర్థ్యమును వినియోగించు సుశిక్షితు లగువారు కావలసియున్నారు. అది వారిశక్తియందలి ప్రత్యంశమును, వారిజీవితములోని ప్రతినిముసమునుకూడ నుపయోగించుకొనగల యంత పెద్దపని."

ఉరితీయుట శిక్షయగునా?

'డెయిలీ హెరాల్డు' పత్రికలో వ్రాయుచు 'డేన్ గ్రిఫిత్సుగారు' ఉరితీయుటను గూర్చి వ్యతిరేకముగ పదికారణముల చెప్పిరి:—

1. సాంఘికములు, వ్యక్తిగతములు నగు హత్యాకారణముల నది యుపేక్షించుచున్నది.

2. మనము హంతకుని నాశనము చేయుచున్నాముగాని హత్య నశింపలేదు.

3. ఉరిశిక్షలయు, హత్యానేరములయు లెక్కలను బట్టియు, అనుభవమునుబట్టియు, నీశిక్షవలన హత్యానిరోధము కాలేదని రుజువగుచున్నది.

4. అది క్రూరమగు మాత్సర్యక్రోధాదులను సంతృప్తిపరచి, సంఘమును మృగప్రాయము చేసివైచును.

5. అది మనతోటివారగు ఉరితీయువానిపైనను, జైలుఉద్యోగులపైనను మిక్కిలి రాక్షసకృత్యమును మోపుచున్నది.

6. నిర్దోషులను హంతకుని బంధువుల నది మిగుల బాధించును.

7. అది యేవిధముగను సంఘమును హత్యలనుండి కాపాడుటకు నేకమాత్రమార్గము కాజాలదు.

8. ఒకవిధముగా నదియును నొకహత్యయే— అది కారణనిర్ణీతహత్య.

9. ఇతరవిషయములలో నెల్ల నభివృద్ధినొందిన మనకిది యవమానకరముగ నున్నది.

10. అదియొక తిరుగులేనిదండనము. ప్రమాదమున హంతకుడుకాని వానికి విధింపబడిన శిక్ష, సవరణమునకుగాని, పరిహారమునకుగాని యెన్నడును నవకాశములేనిది.

విద్యయొక్క ప్రాచీనాదర్శము

'వేదిక్ మేగజిన్' లో టి. యల్. వాస్వానిగా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు:—

ప్రాచీనభారతదేశమున విద్య కేవలము పుస్తకపఠనముతో దీరునదికాదు. అది మానవస్వభావానుగుణముగను, ఉపయోగ యోగ్యముగను ఉండెను. మానవునిహస్త మాతనిహృదయమువలెను, శిరస్సు (బుద్ధీంద్రియము)వలెను, పవిత్రమైనది కాదేమి? హస్తపరిశ్రమల

పవిత్రతను మనము మరల సర్తింపవలెను. హస్తపరిశ్రమలు, గృహపరిశ్రమలు మనవిద్యాశాలలయందు చేర్పవలెనని నేను కోరుచున్నాను. ఉపవననిర్మాణము, చిత్రవిద్య, జానపదగేయములు, నాటకకళ, నాట్యశాస్త్రము మొదలయినవిగూడ చేర్పవలెను.

వ్యాయామక్రీడల చేర్పువిషయమయిగూడ నొక్కి చెప్పవలెను. వ్యాయామక్రీడ లనగా నీనాటి విద్యార్థులు కోరు 'సుకుమారము' లయిన క్రీడలు కావు. శరీరమునకు పుష్టిని, బలమును పెంపొందించు కఠినతరము లయినవి. తలనొప్పిని గలిగించు పుస్తకములకంటె నవి విద్యార్థులకు నధికముగా నుపకరించునవి. అవి వారల కారోగ్యమును బ్రసాదించును. ప్రతిమానవవ్యక్తికిని 'ఆరోగ్యము సహజస్వత్వ' మని ఒక గొప్పవైద్యుడు నిక్కమును వచించినాడు. ఈ 'సహజస్వత్వమును' మన విద్యార్థులు పరీక్షలకు బలియిచ్చుచున్నారు. ఈ విద్య జీవకళావిధ్వంసక మైనది. వ్యాయామక్రీడలు సహజసార్వజనీనసామాన్యమునుగూడ సమకూర్పగలవు. దరిద్రులు, ధనికులు నను విద్యార్థులు కలసి వ్యాయామక్రీడలు కావించునపుడు వారలలో బుట్టిన బూటకపు విభేదములు అంతరించును. మఱియు వానివలన స్వీయశక్తిని సర్తింపనగును.

జ్ఞానము, సేవ రెండును ప్రాచీనాశ్రమములందు లోకమునీడలుగ ప్రవర్తిల్లుచుండినవి; కాన, ప్రతివిద్యాశాలయును సేవయొక్క సత్యస్వరూపమును సర్తింపగోరెదను. విద్యయొక్క పరమావధి విషయవివేకము గాదు; బుద్ధినైపుణ్యము గాదు, స్వార్థపరత్వము గాదు. అరిస్టాటలుపండితుడు నుడివినట్లు సేవయే విద్యయొక్క పరమావధి! 'మాతృపాదములచెంతనే స్వర్గము గల' దని అరేబియాదేశపుప్రవక్త నుడివినాడు. 'పిన్నవారల పాదములచెంతనే స్వర్గము గల' దని నేను సవినయముగా విన్నవించుకొనుచున్నాను. కావున వారిని శక్తి—బలము, సేవ, త్యాగము కీర్తిని ప్రసాదించు—విద్యాశాలలయందు సుశిక్షితులగావింపుడు. ఈనాటిపుత్త్రపుత్త్రికలు—వారేసుమా భావికాలనిర్మాతలు కాబోవువారు!!

స్మరదహనము

కామస్తు బాణావసరం ప్రతీక్ష్య
పతంగవద్వహ్నిముఖం వివిక్షుః,
ఉమాసమక్షం హరబద్ధలక్ష్య
శ్శరాసనజ్యాం ముహురామమర్శ.

కుమారసంభవం, సర్గ 3.

చిత్రకారుడు: శ్రీ కంచి శివరామమూర్తిగారు.

అమెరికాఖండమునందలి పట్టణములు-విద్యావిషయిక వ్యయము

'న్యూయార్కు-టైమ్సు' పత్రిక యిట్లు వ్రాయుచున్నది:—

అమెరికనుపట్టణము లిప్పుడు తమకరాబడిలో సంపూర్ణవ్యయమున మూడవవంతు విద్యకొఱకు వ్యయించుచున్నవని వ్యాపారశాఖయొక్క ప్రకటనమున్నది.

౧౯౨౫ వ సంవత్సరమున ౩౦,౦౦౦ కంటె అధికమగు జనసంఖ్యగల ౨౫౧ అమెరికనుపట్టణములు విద్యాశాలలకొఱకువెచ్చించినమొత్తము ౬౧౪,౧౫౯,౫౫౩ డాలర్లు. అనగా ఆపట్టణముల మొత్తము వ్యయమున నూటముప్పదివీసువంతులు—మనిషి ఒక్కనికి ౧౪.౫౧ డాలర్లు అనుట.

౩౦,౦౦౦ కంటె అధికమగు జనసంఖ్యగల పట్టణములు ౧౯౧౫ వ సంవత్సరమున ఒకమనిషికి ౯.౩౦ డాలర్లు వ్యయించినట్లు అంచనావేయబడినది.

౨౫౦ పట్టణములు, ౧౯౨౬ వ సంవత్సరమున, అంతకుపూర్వపు సంవత్సరములలో విద్యాలయముల శాశ్వతాభివృద్ధికొఱకు ౯౭౨,౦౦౦,౦౯౦ డాలర్లువెచ్చించి ఋణముచేసినట్లు తెలిసినది. ఆపట్టణములే ౧౯౧౬ వ సంవత్సరమున విద్యాశాలల అభివృద్ధికొఱకయి ౩౭,౦౦౧,౦౧౦ డాలరులుమాత్రము అప్పుపడియుండినవి.

౧౯౧౬ వ సంవత్సరమున ౨౫౦ పట్టణములు విద్యాశాలలభవనములు, తోటలు, ఇతరోపకరణములు మొదలయినవానికిగా ౬౫౦,౧౬౧,౦౦౦ డాలరులు పెట్టుబడిపెట్టియుండగా ౧౯౨౬ వ సంవత్సరమున నా పెట్టుబడి ౨,౧౧౨,౦౦౧,౦౧౦ డాలరులవరకు పెరిగినది.

ఒకడాలరు రమారమి మూడురూపాయలకు సమానము. ఇందులో ఎన్నవపాలు మనపురపాలకసంఘములు విద్యాభివృద్ధికొఱకు వెచ్చించుచున్నవి.?

(మాడరన్ రివ్యూ)

భారతదేశమున విదేశీయ ప్రభుత్వము

"విదేశీయప్రభుత్వ మెంతప్పుడుపకారబుద్ధియును, సమర్థతయుకలదియైనను, నది విషాదకరముగ పర్యవసించుటకు కారణ మది విదేశీయమగుటయే. అది మనలో నైక్యముకాజాలదు. అది బహిఃస్థితముగానే యుండిపోవును. అందుచేత సాంతరవ్యవహారములలో జోక్యము కలిగించుకొను నప్పు డది విషాదముకలిగించునదగుచున్నది." అని సి. యఫ్. ఆండ్రూసుగారు 'ఫారిన్ అఫైర్సు' పత్రికలో వ్రాసిరి. బ్రిటిషుప్రభుత్వము భారతదేశమున నిరంతరము అభివృద్ధిమార్గమున కవరోధముగ నున్నదని ఇంగ్లాండులోనివారికి బోధపడుట మిక్కిలికష్టమని వారనుడివిరి. వారివాక్యములు:—

"ఈ యుభయ దేశముల యన్యోన్యసంపర్కభావమున యుత్తమ రాజనీతి నైపుణ్యము స్తంభించుచున్నది. ఏలయన నిట్టిస్థితిలో రాజనీతినైపుణ్యము ప్రవర్తింపజాలదు. విదేశప్రభువులయినతమయెడ నెల్లరు నయిష్టమును కనుపరుచుచుండుటను, బ్రిటిషువారు గ్రహించి జాగరతగా పరిపాలించుటకు ప్రయత్నింతురు. గొప్పసంస్కారములను సాహసించిచేయుటకు వారు ధైర్యమును కోల్పోవుదురు. రాజా రామమోహనరాయలు, బెంటింక్ ప్రభువుల యన్యోన్యసహకారమువలన సతి (సహగమనము) రూపుమాపినది. భారతదేశమున ప్రభుత్వము వారిచే నిర్వహింపబడిన యట్టిసంస్కరణ మదియొక్కటియె. కాని యది యసాధారణులగు నిద్దరుపురుషశ్రేష్ఠుల శుభకరమగు నైకమత్యమువలన కలిగినది. అది సాధారణసూత్రమును రుజువుచేయు మినహాయింపు".

కాని ప్రస్తుతము భారతీయసంస్థానముల కుండు గౌరవను న్యాయవిషయమున ప్రాంతీయక స్వత్వభావమును, పౌరస్వాతంత్ర్యభావమును స్వరాజ్యముబడసి భారతదేశము నింకను త్వరితముగ తొలగింపబడునా? ఆండ్రూసుగారు చెప్పుచున్నారు:—

"ప్రస్తుత ప్రభుత్వవిధానమున నీయన్ని యనైక్యకములను పరివర్తనములను, శీఘ్రగమనము నొందుట కంటె మందగమన మొందినవనుట నా యనుభవములో

నిది. స్వరాజ్యాభాసముగ శాసనసభలనూలమున సంస్కరణము లొసంగినప్పుడు వెంటనే యొకింత 'త్వరితాభివృద్ధి' కనుపించిననూట సత్యమే. కాని యీ సంస్కరణము లత్యల్పికరములును, అర్థాంగీకారములు నగుటచే నతిసమర్థులగు నుత్తమతరగతి భారత రాజనీతిజ్ఞులు కొందరు వానిని కొంతకాలము ప్రయత్నించిచూచియు, నవి ముఖ్యముగా నాచరణాసాధ్యము లని విడిచిపెట్టుట తటస్థించెను. ఏదో యభివృద్ధికి దారితీయుననుకొన్న యీ ప్రారంభోత్సాహము నే డంతరించిపోయినది. బ్రిటిషుప్రభుత్వము నెడలగల యవిశ్వాసము మనయాసలనెల్ల భంగమొనరించినది. ఇండియను సివిలుసర్వీసులోని యొక ప్రతిభాశాలి నాకిట్లు చెప్పియుండెను. 'ద్వంద్వప్రభుత్వమును గూర్చి యొక్కనగా మనము చెప్పగలిగినది-దానిని నడిపించుట పూర్తిగా నసాధ్యము-అనియే. దానిస్వభావమునుబట్టియే యది యింకను మరింత బాధ్యతాయుత, విధాయకమైన కార్యమునకు గుసలను ముందుకు నెట్టుచున్నది; నేటి సర్వరసాంఘికాభివృద్ధికి గల ప్రతిబంధకములలో పెద్దది పాలక పాలితుల నడుమ నుత్పన్నమై యున్న సంపూర్ణావిశ్వాసమే. ఇట్టి సంపూర్ణానమకూల పరిస్థితులలో నెట్టి పరిపూర్ణ సానుకూల సంఘ సంస్కారము న సాధ్యముగాదు. దీనికితోడు నీ యన్నిగొప్పలివయములలోను పరుల యుపస్థితి యుపకారముకంటె నొక యాటంకముగనే యేర్పడునని కలిగినది. విదేశీయుడగు మాడవవాని శ్రేయము లేనిచోడల కొంతవరకు కొంచెమెక్కువ కలవరము కలుగవచ్చుననుట సత్యమే. కాని స్వసాధీనముకొఱకును, అభివృద్ధికొఱకు నత్యంతముగ నంతరంగిక ప్రేరణ ముండుటయు గలదు. ఏలనన ప్రారంభము బాధ్యతతోగూడ ప్రాప్తించునదిగాని, పరాధికారమువలనగాదు. ఎంతైనను, విదేశీయుని శ్రేయము చివరకు మృతప్రాయమే. అది యెన్నడును జీవము నొసగజాలదు."

'మరడ్డటుమారో' యను పత్రికయందు దీనిమయమైయే వ్రాయుచు సార్డ్రమాసుగారు, బ్రిటిషువారు భారతదేశమున సారఖికశాసనములను చేయుటలో చాల నాలస్యము చేయుచున్నారని నేర మారోపించుచు నిట్లనిరి:—

"కాని, భారతదేశమున పూర్వము బ్రిటిషుపరిపాలనముయొక్క నిలువ యెట్టిదై యుండినను, ఆపాలనా కాలము త్వరలో సమాప్తి నొందనున్నదను విశ్వాసము నాయందేమి గ్రహచారమోకాని, దృఢపడుచున్నది. సంస్కరణములు కొంతైనను ముందుగా కలిపివికావు. నిజమే యవి యత్యంతాలస్యముగ వచ్చుట విచారకరము. మరియు నవి తినినంత లాభకారులును గావు. ఇంతకంటె మిగుల ఫలవంతములగు మార్పు- అదియు సత్వరముగ- చేయవలెనుండునెడల, నెట్టివిధమైన స్వక్రమపరిణామము నెంతమాత్రమును సాధ్యము కాజాలదు.

(ఇండియన్ రివ్యూ)

తెల్ల సేనల ఖర్చు

ఈ విషయమును గూర్చి వైశాఖ మాసపు మనోరమ పత్రికలో నిట్లున్నది:—

" ఇంగ్లండు తన నావిక వైమానిక భూమిపర సైన్యములకై సంవత్సరము మీద తన యాదాయములో నూటికి 14 వంతున ఖర్చు పెట్టుచున్నది. అమెరికా $7\frac{1}{2}$ వంతునను, ఫ్రాన్సు 10 వంతునను, ఇటలీ 10 వంతునను, జపాను $10\frac{1}{2}$ వంతునను ఖర్చు పెట్టుచున్నవి. ఆఫ్ఘనిస్థానమున గూడ నిం తేఖర్చు కాని దాని సైన్యముతో యూరపు దేశముల సైన్యము లేనియు సాటిరాజాలవు. హిందూదేశపు ప్రభుత్వము తన యాదాయమున నూటికి 42 వంతున సైన్యములకై ఖర్చుపెట్టుచున్నది. అట్లయ్యు భారతదేశము దుర్బలతమముగనే తలంపబడుచున్నది. దేశీయాంగ్లేయ సైన్యము ఖర్చు చూడుడు:

		రు.
4000	ఆంగ్లేయాశ్వికదళమునకు	500000
15000	దేశీయాశ్వికదళమునకు	800000
40000	తెల్ల కాల్బలమునకు	1600000
97000	స్వదేశపు కాల్బలమునకు	600000

60221	ఆంగ్లేయులగు సైనికులకు	7040560
194664	స్వదేశీయులగు సైనికులకు	5000000
520	తెల్లసైనికుల పిల్లల విద్యకు సైన్య వ్యయమునుండి	376520
574	దేశీయ సైనికుల పిల్లల విద్యకు	76000
	వేరు వేరు పటాలముల విద్యాలయములలోని యాంగ్లేయ బాలకులకు	1156000
	భారతీయుల పిల్లలకు	110450

ఇదిగాక ఆంగ్లేయ సైనికుల కొరకు ప్రత్యేకముగ స్టాఫ్ కాలేజీ (staff College) యున్నది. అందు ముప్పది మంది విద్యార్థులు మాత్ర ముందురు. వారికై రు. 730120 లు ఖర్చు అగుచున్నది. అనగా ఒక్క యాంగ్లేయ సైనికునికి ఉన్నత సైన్య విద్యకై ప్రతి సంవత్సరము భారతదేశపు ఆదాయమునుండి రు. 24337 లు ఖర్చగుచున్నవి!."

హిందూదేశమున నాంగ్లేయ ప్రభుత్వమువారు భారతీయుల విద్యపై ఖర్చుపెట్టుచున్న ధనమును సైన్య వ్యయముతో పోల్చి చూచుకొని, తరువాత మనము ఆంగ్లేయులు మనకొసంగిన 'శాంతి'ని గురించియు, రైళ్లను గురించియు నాలోచించుకొందుముగాక!

ప్రపంచమున నన్నిటికంటె గొప్ప హోటలు

ప్రపంచమున నన్నిటికన్న పెద్ద హోటలు చికాగోలో నున్నది. ఎవ్వడైన తనగదిని దినదినము మార్చుకొనుచు, నందలి గదులన్నిటిలోను నివసించివచ్చుటకు 8 సం॥ లు పట్టునట! అమెరికాలోని మిక్కిలి గొప్పవగు 4000 పట్టణముల నటుంచి యితరము లగు అన్ని గ్రామములలోని, పట్టణములలోని ప్రజలు నందు హాయిగ నివసింపవచ్చునట. హోటలులో 7000 కుర్చీలు, 134000 పళ్లెములుగలవు. ఇందలి వెండిసామాను మరియొక చోటికి బంపవలసిన మూడు బండ్లు పూర్తిగ నిండిపోవును. ఇందలి కంబళ్లనన్నిటిని వరుసగ పరచినచో 60 మైళ్ల వరకు శయ్య లేర్పడును. నాట్యభవనమున నొక్కసారిగ 3000 మంది నాట్యమాడవచ్చును. భోజనశాలలో 5284 మంది యొక్కసారిగ భుజింపవచ్చును. 15000 గ్రంథములతో నొక పుస్తకభాండాగారము గలదు. ఇచ్చట యంత్రముమీద 3000 మంది పనివాండ్రు కలరు. భవనముయొక్క నాలుగంతస్తులు భూగర్భమున నున్నవి. 25 పైన నున్నవి. ఈ స్థలము కొని భవనము కట్టుటకు సుమారు రు. 724000000 అయినవి!........

(సుజోరసు)

ఇంగ్లీషా? హిందీయా?

ఏభాష ద్వారా విద్యార్థులకు బోధనము జరుగవలయునన్న యంశమునుగూర్చి సాధు వాస్వానిగారు హరిద్వారములోని గురుకులమున నుపన్యసించుచు నిట్లు నుడివిరి:

"ఇంగ్లీషు మనల నితరప్రపంచముతో గలుపుచున్నది. దానిద్వారా మనము నేటి వైజ్ఞానిక రాజకీయ సామాజికశాస్త్రములను, పాశ్చాత్యనాగరకతను దెలిసికొనగలుగుచున్నాము. కాని యింగ్లీషును మాధ్యమిక భాషగ (Medium Language) జేసికొనకయే మన మూలార్థము బొందవచ్చును. ఇంగ్లీషు చదువుడు. ఐన దాని నొక విదేశభాషగ జదువుడు. మన మాతృభాష హిందీ ఇంగ్లీషు దానిస్థానము నాక్రమింపజాలదు. జర్మనీ పోలండు దేశమును జయించినప్పుడు ఆదేశమునందలి జాతీయభావములను సమూలముగ జెరిపివేయవలయునన్న పోలండు విద్యాలయములలో జర్మనుభాషను మాధ్యమిక భాషగ చేయుటయే యత్యుత్తమసాధనమని జర్మనీ తలచెను. అట్లే చేయబడినది. మాతృభాషలో ప్రార్థనగీతములబాడిన పోలండు విద్యార్థులను జర్మను ఉపాధ్యాయులు నిర్దయులయి దండించిరి. మానవుని యాలోచనా జీవితములతో భాషకు దృఢమగు సంబంధము కలదు. ఒక పరభాషను మాధ్యమికభాషగ జేసినప్పుడు విద్యార్థియొక్క స్వతంత్రాలోచనాశక్తి తప్పక క్షీణించిపోవును. విద్యార్థులు విదేశీయుల యాలోచనలను ఆచారవ్యవహారములను అనుకరించుటకు మొదలిడుదురు. వారి మానసికవికాస మంతరించిపోవును."

ఇంగ్లీషులో నేకాని మాతృభాషలో మాటలాడుట యవమానకరమని తలపోయు విద్యార్థిసోదరులు వాత్స్యాసీగారి యుపదేశములోని రహస్యమును గ్రహించుటకు గొంచెము ప్రయత్నింతురుగాక.

(త్యాగభూమి)

తెలుగుపత్రికలు

'సమదర్శిని' విభవ సంవత్సరాది సంచికయందు (శ్రీ) చల్లా శేషగిరిరావు పంతులుగారు (ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులు) వ్రాసిన చక్కని వ్యాసము 'తెలుగుపత్రిక' లను పేర నొకటి ప్రకటితమయినది. అందు పత్రికల నిర్వాహకులు, సంపాదకులు, పాఠకులు, తెలిసికొని మననము చేసికొని ఆచరణమునకు దేవలసిన సూక్తులు గలవు. వానిలో నుత్తమము లనదగిన కొన్నిటి నీక్రింద గాంచనగును.

...పత్రికా నిర్వహణమునకు ధన మత్యంతావశ్యకము. కేవలము చందాలవలననే పత్రికలు వానిపొట్టనవి పోసుకొనుననిగాని, వెంటనే లాభము చేకూరుననిగాని తలంప వలనుపడదు. కొంతకాల మయినను వేచియున్నగాని, పత్రికలకు శాశ్వతపు చందాదారులుగాని, ప్రకటనలుగాని సమకూరవు. అంతవరకయినను పత్రికాధిపతి స్వంతద్రవ్యము ఖర్చుపెట్టకతీరదు. ఆంధ్రదేశము నందిది మరింత యవసర మగుచున్నది. దేశోపయోగము కొఱకై కొంతవరకయినను త్యాగము సలుపగలవారె యిక్కార్యమునకు గడంగవలయును................

..........కనీస మొక్క సంవత్సర మయినను పత్రికను పోషింప శక్తిలేనివారు, యిట్టిప్రయత్నములకు బూనుట న్యాయము గాదు. పత్రికలు కొన్ని సంవత్సరపు చందాలను వసూలుజేసియు మధ్యనే యాగిపోవుచున్నవి. ఇట్టివాని మూలమున నూతనముగ వెలువడు పత్రికలకు చందాదారులుగ జేరుటకు పలువురు వెనుదీయుచున్నారు. విశ్వాసము విశ్వాసమును పెంచును. వ్యవహారధర్మమున కిది మూలము. ఒక్కసంవత్సరముపాటయినను, పత్రికలను నిర్వహించి, ఆపిమ్మట శక్తిలేనిచో వానిని నిలిపివైచినను అపకీర్తి గలుగదు. అందుచే చందాదారులిచ్చినసొమ్ము సద్వినియోగ మగునను నమ్మకము ప్రజలలో నేర్పడునటుల జూచుట పత్రికా నిర్వాహకుల కనీసధర్మము.

...వీరు సయితము కొంత త్యాగమునకు సంసిద్ధులై, పత్రికాభివృద్ధినే జీవితాశయముగ బెట్టుకొని కృషిసలుపవలయును. సంపాదకుల సామర్థ్యమునకు, తగిన వేతనము లభించుననిగాని, ఇతర జీవిత శాఖలలో గలుగు లాభములు పత్రికలద్వారా చేకూరుననిగాని తలంచుట వ్యర్థము. ఆంధ్రదేశములో నిట్టి ఆశల కింకను తగిన పరిస్థితు లేర్పడలేదు....నిష్కామసేవ ఎవరికయినను అవసరమయినయెడల, పత్రికా సంపాదకుల కిది ముఖ్యావసరము. పత్రికలు వివిధోద్యమములను పైకి దేవలసి యుండును. వీనిని నిర్వహించు నాయకులనుగూడా పైకి దేవలసియుండును. వీరి కనేక విషయముల తోడ్పడవలసియుండును. ఉద్యమాభివృద్ధియే సంపాదకుని నిజమగు లక్ష్యము. దాని సాఫల్యమువలననే, వీరికి సంతుష్టి గలుగవలెను.....................................

......సంపాదకు లెంత శ్రద్ధతో బనిచేసినను, వారివలన ఏమాత్రము లోపమువచ్చినను, ఎవరి యభిప్రాయములను వారు విమర్శించినను, వారిపై నాగ్రహము జనించును. అంతటితో పత్రికను చాలించుకొందు మని భయపెట్టువా రుందురు. ఈరీతిని సంపాదకుని కెదుర్కొను ఆశాభంగములకు కొదవ యుండదు. దూషణభూషణములను, గౌరవాగౌరవములను పాటింపక, నిష్కామబుద్ధితో సేవజేయు సంపాదకుడే తుదకు విజయము గాంచగలడు. సంపాదకపీఠ మలంకరించుట, ఇతర సేవలకన్నను తక్కువగాదు. ప్రచారకులు, వక్తలు, శాసనసభ్యులు, మున్నగువా రెంత ప్రజాప్రబోధము గావించుచున్నారో, సంపాదకులు అంతకన్న తక్కువప్రబోధము గలిగించుటలేదు. అందుచే సంపాదకస్థానము సమాజ గౌరవార్హ మనియే ఎంచవలయును...............................

......హరికథాకాలక్షేపము చేయువారలకువలె సంపాదకులకును పెక్కువిషయములగూర్చి కొంతవరకయినను రూఢిజ్ఞానముండవలయును. ఒకటి రెండు విషయముల గూర్చి వీరికి ప్రత్యేకపరిజ్ఞాన ముండవలయును. ఆంధ్ర పత్రికల సంపాదకులకు కనీసము మూడుభాషలలోనయినను ప్రవేశముండవలయును. పెక్కుపత్రికలు రాజకీయ విషయముల గూర్చియే ప్రధానముగ వ్యవహరించుచుండుటచే, ఆంగ్ల భాషాపరిచయ మత్యవసరమగుచున్నది. ఆంధ్రభాషలో చక్కని వ్యాసశైలి యలవడవలయునని వేరుగ జెప్పనవసరము లేదు. పెక్కు శబ్దములను సంస్కృతమునుండి గైకొనవలసి యుండుటచే సంపాదకులు సంస్కృత భాషామర్యాదలను గ్రహించి యుండుటవసరమగును......

......తాను దెలుపదలచిన సంగతిని చదువరు లెట్టుల సులభముగ గ్రహింపగలరని, సంపాదకుడు ముందుగ యోచించును. అట్టి పదములనే అతడు ఏరుకొనును....

......సంపాదకులు ఎట్టి క్లిష్టవ్యవహారముల నయినను త్వరితముగ గ్రహించు నేర్పుగలవారుగ నుండవలయును. పూర్వాపరసందర్భములను వెంటనే సమన్వయము చేసికొను శక్తి గలిగియుండవలెను. రాజకీయ విషయములనే కాక, భాషావిషయములను, చిత్రకళలను, ఆర్థికవిషయములను, సాంఘిక మతవిషయములను మున్నగు వాని నెన్నిటినిగూర్చియైనా వ్యాఖ్యానము చేయుటకు సంపాదకునకు సామర్థ్యముండవలయును. ఇంతసామర్థ్యమున్నను, తీవ్రమగు విషయములగూర్చి వ్యాఖ్యానము చేయవలసియున్నపుడు, సరళ పదప్రయోగ మవసరమగును. వ్యక్తుల లోపముల జూపుటతో కాలము గడపుటకన్నను పత్రికలు ఉద్యమాశయముల వ్యాపింపజేయుట వలన ఎక్కువ ప్రయోజన ముండును. పత్రిక లితరులపై కయ్యమునకు కాలుదువ్వుటవలన ప్రయోజన ముండదు.

......ఇంగ్లీషు పత్రికలలో వలె తెలుగు పత్రికలలో వార్తలు లేవేమని యడుగుచుందురు. డబ్బు ఖర్చుపెట్టి వార్తలను తెప్పించినను వీనిని భాషాంతరీకరించి గాని ముద్రించుటకు సాధ్యపడదు. ఇంగ్లీషుపత్రికలలో, వార్తలకు శీర్షికను బెట్టి, వచ్చిన తంతివార్తలను వచ్చిన విధముననే ముద్రణమునకు బంపవీలగును; లండను 'టైమ్సు' మున్నగు విదేశవార్తాపత్రికలలోగల వ్యాసములను, కత్తెర సహాయముతో చింపి అచ్చువేయవచ్చును. ఇటులనే పలువుర ప్రసిద్ధపురుషుల వ్యాసములను ఉపన్యాసములను ఇంగ్లీషుపత్రికలలో ప్రచురించుట కష్టముగాదు. తెలుగుపత్రికలలో నటుగాక స్థానికవార్తలు సైతము భాషాంతరీకరించి ప్రచురింపవలయును. ఇంగ్లీషు సంక్షిప్త లిపిలో వ్రాసిన ప్రసంగములను తెలుగులో తర్జుమాచేసి ప్రచురింపవలయును. కాంగ్రెసువారమునందు ఎన్ని ప్రసంగములను, తీర్మానములను తర్జుమా చేయవలయునో తెలుపనక్కరలేదు. ఈరీతిని తెలుగుపత్రికలను సౌష్ఠవముగ కొనసాగింపదలచుచో, అనువాదకులయూధముండవలయును......

......కొందరు పెద్దలు ఆంధ్రభాషలో ఉపన్యసింపగలిగియు, వ్రాయగలిగియు, వెలుపలివారికి తెలియుటకు ఆంగ్లభాషలోనే వ్రాయుటయు, ఉపన్యసించుటయు సామాన్యముగ జరుగుచుండును. ఏ ఇంగ్లీషు టైపుపత్రికయో తెలుగుపత్రికలపైగూడ పడవేయబడుచుండును. కష్టపడి అనువదించి ప్రచురించిన పిమ్మట, తమభావములను పత్రికలు సరిగ వ్యక్తపరుప లేదని, వీరు నిరసించుచుందురు......

......మహారాష్ట్రి, బెంగాలీ, హిందీ, మున్నగు దేశభాషలలో ప్రచురింపబడు దైనిక వారపత్రికలు, తెలుగుపత్రికలకన్నను ఎక్కుడుసామర్థ్యము జూపకున్నను ప్రజలు వాని నభిమానించి పత్రికలను విరివిగ దెప్పించుకొనుచున్నారు. తమిళదేశమునందుగూడ ఆంధ్రదేశమునందుకన్నను హెచ్చు అభిమానము కనుపించుచున్నది. ఆంధ్రదేశములో పత్రికాపఠనాసక్తి విస్తరించుచున్నను డబ్బిచ్చి పత్రికలను దెప్పించుకొనువారి సంఖ్య చాల తక్కువగ నున్నది. పత్రికలకు చందాదారుల సంఖ్య హెచ్చినగాని, అయ్యవి జీవింపజాలవని ప్రజ లింకను గుర్తింపకున్నారు.

పత్రికలుగూడ ప్రస్తుతహీనస్థితికి బాధ్యతవహింపక తప్పదు. అన్ని పత్రికలును ఒక్క రీతి వార్తలనే ప్రచురించి, ఒక్కరీతివ్యాఖ్యానములనే గావించుటకు

మారుగా భిన్నవిధముల ప్రబోధింపవచ్చును. కొన్ని పత్రికలు స్థానికవార్తలకును, మండలవార్తలకును, ప్రాముఖ్యము నొసగవచ్చును. ఇతర పత్రికలలో గనుపింపని విశేషములను ప్రచురింపవచ్చును. స్థానిక నాయకుల వాక్చాతుర్యమును ప్రచురింపవచ్చును. వారి ఛాయాపటములను ముద్రింపవచ్చును. కొన్ని పత్రికలలో క్రీడాశాఖకు ప్రత్యేక ప్రాముఖ్య మీయవచ్చును. ఈరీతిని, కొన్ని రాజకీయపత్రికలు, కొన్ని సాంఘిక పత్రికలు, కొన్ని ఆర్థికపత్రికలు, మరికొన్ని వ్యవసాయపత్రికలు వెలువడి తమ తమ ధర్మములను నిర్వహించుచో, అన్ని పత్రికలును, జీవింప వీలగును. గతానుగతికులవలె, అన్ని పత్రికలును ఒకమార్గమునే త్రొక్కదలచుచో మాత్రము ఏవియు ముందుకు పోజాలవు......................

......పత్రికలు ప్రజలహక్కులను రక్షించుట కెట్టుల పాటుబడుచున్నవో ప్రజలు పత్రికల హక్కులను రక్షించుట కట్టుల పాటుబడుట యవసరము. అన్యోన్యాశ్రయపు విలువ నుభయులును గ్రహించినగాని, ఏ దేశమయినను ముందుకు పోజాలదు. పత్రికలను పోషించుటకు దేశము సంసిద్ధమయినపుడే ప్రజలకు స్వాతంత్ర్యసిద్ధి గలుగును...

.........*......*......*...... *

"......ఒక్క సంగతిమాత్రము జెప్పి ముగించెదను. పత్రికలు ప్రజాభిప్రాయమును వ్యక్తీకరింపవలయునా, లేక పత్రికాసంపాదకుల యుద్దేశ్యములను మాత్రమే తెలుపవలయునా, అను ప్రశ్న గలదు. ప్రజాభిప్రాయమును ప్రతిఫలింపజేయుచు, పత్రికలు ప్రజలను ముందుకు నడిపి గమ్యస్థానమునకు జేర్చుటకుగూడ ప్రయత్నింపవలయును. కొందరు ధర్మములను నెరవేరుచుండని యెడల పత్రికల ప్రయోజనము తగ్గును. వ్యక్తులను విమర్శించినపుడు, వారి లోపముల నెన్ని చెప్పి వారి బయల్పరచుట పాడిగాదు. వ్యక్తులు బహిరంగముగ జేయు కార్యములను, దేశశ్రేయమునకు భంగముగ నున్నపుడు మాత్రమే, ఖండించుట న్యాయము. అంతియ గాని, వ్యక్తుల నెట్టుల నయినను అగౌరవపరచి వారి పరువుప్రతిష్ఠలను అంతమొందించుటకు ప్రయత్నించుచో, పత్రికల ప్రతిష్ఠగూడ అడుగంటును. పత్రికలు ఆదర్శములను ప్రధాన సూత్రములను ప్రతిపాదించుచో, ప్రజలలో ప్రబోధము గలుగును....

......పత్రికలు ఉన్నతమార్గముల త్రొక్కుచు, నీచపు వ్రాతలకు గడంగక, ఒరుల మనములను నొప్పింపక, సహనము జూపుచు విశాలబుద్ధితో ప్రవర్తించుచో, శాశ్వత ప్రయోజనము గలిగింపగలవు. అటుగాక, పరులను వ్యక్తిపరముగ దూషించుచు, ద్వేషము వ్యాపింపజేయుచు, అపహాస్యము తరుచుగ జూపుచో కొంతకాలమవి యొకపక్షమువారి యభిమానమును చూరగొనగలిగినను, త్వరలో క్షీణింపగలవు. పత్రికా సమావేశములు తరుచుగ గూడుచు, పత్రికల హక్కులను, వాని బాధ్యతలను నిరూపించుచుండుట లాభకరము.

నేటి ఆంధ్రులు-ఆంగ్లభాషాపిశాచము

ఆంధ్ర భారతి మూడవ సంపుటము రెండవ సంచికయందు శ్రీ కొల్లూరు ధర్మారావుగారు బి.ఏ., 'బ్రహ్మలోకంలో భాషా కాంగ్రెస్' అనే వ్యాసంలో యిట్లు నుడివినారు :

ప్రస్తుతం భూలోకంలో ప్రభుత్వంతోపాటు భాషలోకూడా యింగ్లీషువాడి జావుటా యే ఎగురుతూంది. సంస్కృత జన్యంఅయిన ప్రాచ్యభాషలకి కూడా యింగ్లీషుధనరు తగిలి అవి మార్పుజెందుతున్నాయి. అట్లా మార్పుచెందుతూన్న వాట్లో ముఖ్యమైంది తెలుగు. ఇంగ్లీషువారిని, వారిభాషను, వారి ఆచారాలనూ, బోధపర్చుకోడంలో ఆంధ్రు లనేకవిధాల పొరపాటుపడుతున్నారు. ఆంగ్లేయులకి స్వదేశాభిమానం, స్వభాషాభిమానం చాలాయెక్కువ. వారి నవల్లోను, నాటకాల్లోను, కథల్లోను, జాతీయత వెల్లివిరిసిపోతూ వుంటుంది. Shakspeare తాలూకు చారిత్రక నాటకాలు తీయించి చూడండి; ఇంగ్లాండు అంటే భూలోకస్వర్గం అన్నాడు. వాళ్ల Ivy, వాళ్ల oak, వాళ్ల snowdrifts, మొద

లైనవే వాళ్లు వర్ణిస్తూవుంటారుకాని, హిందూదేశపు ప్రకృతి శృంగారం పూసె త్తరు. ప్రతీదీ nationalise చేసుకునే పద్ధతిగా వ్రాస్తారు. ఇప్పుడిప్పుడాంధ్రులు కూడా ఆంధ్రాన్నత్యాని కీర్తించమని తమ్ముళ్లోన్ని చెల్లెల్లోన్ని address చేస్తూ జాతీయగేయాలు వ్రాస్తున్నారు. అది ఆనందింపదగిన సంగతి కాని, యింకా కథకులికీ నవలారచకులికి మాత్రం పాశ్చాత్య సూచకమైన బంగాళాలు, క్రోటన్లు, ఏదీకానివేళ టీ త్రాగుడులూ, అడుగడుక్కీ కాగితపు సీమచుట్టలు ముట్టించడాలు, యివే బుద్ధికి పొడగడుతున్నాయి కాని, ఒకరూ "నా" అనుకోదగిన జాతీయాచార వ్యవహారాలు గ్రంథాల్లో పునరుజ్జీవింప జెయ్యకుండా వున్నారు. అయినకాడికి పైడాబుకు ఇంగ్లీషువాళ్ల లాగు పేర్లు తెగ్గొట్టుకు పెట్టుకోడం యిప్పుడు ఆంధ్రులికి బాగా పట్టుకున్న వెఱ్ఱి! అందులోనైనా, బుద్ధి వుపయోగించారేమో అంటేసున్న. అనాదిగా వస్తూన్న గృహనామం విడిచిపెట్టి, ఒక్క పేరు మట్టుకే రాసుకోడం ఇప్పుడు ఆంధ్రలోకంలో ప్రబలంగా వున్న వ్యాధి. Shakespeare, Milton, Wordsworth మొదలైన ఇంగ్లీషు కవులంతా పూర్తిగా పేరు రాసుకోక, పై ఒక్కొక్క ముక్కే రాసుకోడం ఆంధ్రులు చూసేరు; వాతబెట్టుకొన్నారు. కాని "Shakespeare" మొదలైనవి కుటుంబాల పేర్లే. "William" మొదలైన అసలు పేర్లు త్యజించేరు. అందరు ఇంగ్లీషుకవులూ అలాగే. "సుపుత్రః కులదీపకః" నాయనా నువ్వు కీర్తిగడిస్తే ఫలానా వంశంలో పుట్టినవాడవని చెప్పి నీవంశప్రతిష్ఠ నిలబెట్టాలి. అలాచేస్తూన్నవారు వంగదేశీయులొకరు. William Shakespeare లో Williain విడిచిపెట్టేడు కదా అని, ముందొచ్చేయింటిపేరు మంటగలిపి తమ పేరుమాత్రం రాసుకుంటూన్నారు ఆంధ్రులు. వంశప్రతిష్ఠ నిర్మూలంచేసే యీ దురాచారం జాతీయ ప్రతిష్ఠని రక్షిస్తుందా?

ఇహ. కవులసూటు. ప్రమత్తం, శబ్దం, అంటే యేమిటో యెరగనివాళ్లు కవులై పోతున్నారు. ఓహో, ఆంధ్రలోకంలో యెక్కడ చూసినా భావకవులు. ప్రణయకవులు, మర్మకవులు-అంతరంగంలో లేనిభావం, అనుభవంలో లేనిప్రణయం, అర్థంలేని mysticism ఇంటికొక Shelley, Keates లు పుక్కు మురిసిపోయారు. Browning కంటె నారికేళపాకం వెలిగించేవాళ్లు లెక్కకి మీరిపోయేరు. ఈ నారికేళం మాత్రం పిశాచ హస్తగతం అయిపోతూంది.

రాజకీయవిషయిక ప్రధానవ్యాసలేఖకుడు

జార్జి బెర్నార్డుషాగారు 'టైమ్ అండ్ టైడ్' పత్రికకు వ్రాసిన లేఖనుండి యీదిగువభాగము ఎత్తివ్రాయబడుచున్నది. ఇందు రాజకీయ విమర్శనములను గూర్చియు, దైనికపత్రికలలో ప్రధానవ్యాసములను వ్రాయువారి పనినిగూర్చియు చర్చింపబడియున్నది:—

యుద్ధసమయమునందొక ముఖ్యసేనానిని సేనిల్లడిగితిని "అసలు యుద్ధమునకు ఎంతదూరముముందు వ్యూహరచనాది కార్యకలాపము లేర్పాటుచేయనగును." అని "ప్రథమదళమునకు అర్ధకిలోమీటరు (సుమారు 547 గజములు) ముందుగా" నని యాతడు జబాబు చెప్పియుండెను. యుద్ధమారంభమైనపుడు దానిగూర్చి నేనొక వ్యాసమును వ్రాసితిని. దానికి అవసరమైన సాధనపత్రములకొఱకు వెదకి తంటాలుపడి, వానినిగూర్చి చర్చించి దానియందు చేరియుండు సమస్యలనువిడదీసి పరిష్కరించుటకు నాకు రెండునెలలకాలము పట్టినది. అప్పటికిని. యది శీఘ్రముగా ముగింపబడినదనియే చెప్పవలెను. ప్రారంభించిన తరువాత నేను విడిచిపెట్టకుండ ముగింపదలచితిని; కాని యుద్ధము ముగిసిపోయిన కొంతకాలము తరువాతివరకు నొక వ్యాసమును ఎందుకైన నుపయోగించుటకు కావలసినంత దిట్టముగా ముగింపజాలకపోతిని. ఈలోపున ప్రతిదినమును వార్తాపత్రికలు డజన్లకొలది ఫిర్యాదులచ్చుపడి చిమ్ముకొని వచ్చుచుండెను; ప్రజలు వాని నత్యాతురముతో నుద్రేకముతో చదువుచుండిరి. వానియందలి ప్రధానవ్యాసములు, ప్రత్యేకవ్యాసములు - వార్తలు, యుద్ధరంగమునుండి వార్తలును (పత్రికాకార్యాలయ యుద్ధరంగములు) అతితొందరగా పోవుచుండిన మోటా

రుబండి పైబడిన కోడిపిల్లల సమూహపు అల్లరియతిపుల స్వభావమును విలువరయ గల్గియుండెను.

ప్రతిదినమును జరుగుచున్న విషయముయొక్క అతిశయమైన స్థితియే యాయుధమైయుండెను. గంట గంటకును వార్తలు వచ్చుచుండును. వచ్చినంతనే వార్తలపై చరిత్రయొక్క తీర్పును (అభిప్రాయమును) ప్రధాన వ్యాసలేఖకుడు సగభరా చేయునని తలంపబడుచుండును. ఇంకొకవిధముగ చెప్పవలెననిన, వార్తాహరులు వార్తాహరులే, వార్తలు వార్తలే; కాని ప్రధానవ్యాసలేఖకుడు వంచకుడును, వాని తీర్పులు నిరర్థకములునగుచున్నవి. తదనుగుణముగా, తాను వ్రాయు సమస్య లెన్నడును పరిష్కరింపబడుచున్నట్లు లేవను సంగతిని చదువరులు కనిపెట్టజాలనంతగా వారి మనసులకు నాటునట్లుగా నద్భుతావహమగు పద్ధతిని సమస్యలను త్వరగా ప్రతిపాదించు సామర్థ్యమును ప్రధానవ్యాసలేఖకుడు వృద్ధిపొందించుకొనవలెను.

ఇట్లు కొన్ని సంవత్సరములైన తరువాత ప్రధాన వ్యాసలేఖకుడు యింకేమియుచేయ నసమర్థుడైపోవును; ఇందువలననే యనేకగ్రంథకర్తలకంటెను పత్రికానిర్వాహకుడు మంచిరచయితయైనను, వానిజన్మమున నొకగ్రంథమైనను వ్రాయజాలడనుట సామాన్యవిషయమైనది.

పత్రికా నిర్వాహకుని కార్యము వార్తావిశేషముల సేకరణమును ప్రచురణమునుగాని, రాజనీతి తత్త్వవిచారముకాదని, పైమాటల తాత్పర్యము. ఈ పరిమితిని గ్రహింప నారంభించితిమేని మనము చేయవలసియున్నది: లార్డు పామర్‌స్టన్‌గూర్చియు, ప్రాచ్యదేశముల సమస్యగూర్చియు లండనుపత్రికా ప్రధానవ్యాసములుగా లేఖకులు పూర్వకాలపు తరహాగా వ్రాయుచుండిన యుత్తమమైన కలురులుమానుట. ఊటకపు రాజకీయ విషయిక ప్రధానవ్యాసముల నసలే పూర్తిగా విసర్జింపవలెను; కాని యుపన్యాసవేదికల పైనను, రంగస్థలములందును సరసముగ నున్నట్లుగనుండు పెద్ద ధర్మప్రసంగములుగాని, పెద్దపెద్ద యుపన్యాసములుగాని, దీర్ఘ వ్యాసములుగాని ప్రజల కిష్టముండదనుట యింతమాత్రమును కారణము కాదు. వారు సహింపజాలనిది:—చెప్పుటకేమియు లేని వారి డాంబికమైనసోదెలు, వట్టిముఖముల వక్తృత్వము, పిచ్చివాని చప్పనిమాటలు, నిరర్థకశబ్ద పాండిత్యముగల వాని ఉపాలంభమును. వార్తలు, చింతలు, విశేషములు, అంగుండి యిందుండి యెత్తిచెప్పిన చిన్నచిన్న వాక్యములును వారు మెచ్చుకొందురు; ఏలన నవి సామాన్యముగా దీర్ఘోపన్యాసములకంటె చాల నయము. కాని, నిజముగా కావలసినదాని నివ్వగలవారెవరైన నుండిన రానిండు, జనులకు చాలినంతగా చెప్పుటకు వారికడ్డ నేమియు నుండదు.

దైనికపత్రికా కార్యాలయములు ఖైదులవంటివని కూడ గమనింపుడు. మిక్కిలి తెలివితేటలుగల సంపాదకుడైనను తాను పనిచేయవలసిన గంటలలో జరుగు రాజకీయ సభలు, విజ్ఞానశాస్త్ర విషయకోపన్యాసములు, సంగీత ప్రదర్శనములు,తుదకు విందులు మొదలగు వానినుండి కూడ సంబంధములేక వేరుగానుండుట వలన నత్యల్పకాలములో ప్రపంచముతోడి సంబంధమును కూడ గోల్పోవును. దైనికపత్రికకు అధమము ముగ్గురు ముఖ్యసంపాదకు లుండవలెను; ఒక్కొక్కరు వొకదినము కార్యాలయమున పని చేయుచు రెండుదినములు ఖాళీగానుండవలెను. సంపాదకులు ఒకమూలకూర్చొని ఏకాంతవాసులయి యుండుటచే ప్రస్తుతము పత్రికలువర్తమానకాలమున కిరువదియేండ్లు వెనుకబడియున్నవి. వీరికంటె వైర్‌లెస్ సెట్సు (తీగలేని విద్యుత్యంత్రములు. వీనివలన నెక్కడెక్కడ నేమిజరుగుచున్నది ఒకేమారు తెలియవచ్చుచుండును, వినబడుచుండును) సహాయముగల లైట్‌హౌస్ ఉద్యోగులకు ప్రపంచమున నేమేమి జరుగుచున్నదో యెక్కువగా తెలియుననవచ్చును.

(రివ్యూ ఆఫ్ రివ్యూస్)

భారతదేశపు రవానా సమస్యలు

బ్రిటిష్ ఏంపైర్ రివ్యూనందు,వ్రాయుచు మేజర్. టి. సాల్‌కీల్డుగారు భారత దేశమునకు

బ్రిటిషువారు వచ్చి యేర్పడిన యప్పటినుండియు సరకులరవానా గూర్చిన చరిత్రమును వివరించిరి:—

"మేము భారతదేశము నాక్రమించుకొన్న మొదటిరోజులలో కలకత్తానుండి కాన్పూరుకు సైనికదళములు గంగానదిమీదుగా రవానాయగుచుండెను కాని, కలకత్తానుండి పెషావరునకు చేరునప్పటికి మూడుమాసములుపట్టెడిది. 1852 సంవత్సరమున, నిప్పుడు కలకత్తానుండి పశ్చిమోత్తర పరగణాలకు గంగా సింధూ మైదానమునెంబడి ఢిల్లీమీదుగాబోవు సరాసరి రహదారిమార్గము, మీరటువరకే నిర్మింపబడియుండెను. ఈ పరిస్థితులవలననే 1857 వ సంవత్సరమున కలిగిన సిపాయీల తిరుగుబాటు సమయమున మనుష్యులను, మందుగుండు సామానులను ఒకచోటినుండి యింకొకచోటికిబోవుట కంతికష్టమైనది. కాని యానాటినుండి భారతదేశమున సైన్యములకు రోడ్డులు నిర్మింపబడియున్నను, యుద్ధసంబంధమగు కపటోపాయ ప్రయత్నములకొఱకును, క్షామనివారణ ప్రయత్నములకొఱకును సైనికుల యావశ్యకముల ప్రాబల్యమువలన మారిన దృక్పథము ననుసరించి యధికారు లాలోచింపదొడగిరి. దేశముయొక్క యార్థికజీవనమున నెల్లవారును గలసిమెలసి యుండుటకును, ఆధునిక వ్యాపారావసరముల యొక్క అలకు చాలుటకును దగిన రహదారుల యావశ్యకము మొనమొన్నటివరకు నుపేక్షింపబడియుండెను."

రహదారిమార్గముల పునర్నిర్మాణమును గూర్చి యీలేఖకు డిట్లనుచున్నాడు:—

కేంద్రప్రభుత్వమువారును, రాష్ట్రీయప్రభుత్వమువారును తమ్మెదురుకొనుచున్న యనేకార్థిక సమస్యలలో రోడ్లనిర్మాణము నొక మిగుల నావశ్యకవిషయముగా తలపవలెను. సరాసరి మార్గముల యభివృద్ధి యెంతయు కావలసియున్నది; రైల్వేలకు క్రొత్తశాఖామార్గము లావశ్యకములు. రాకపోకల వ్యాపారముయొక్క త్వరాభివృద్ధిగలిగినట్టియు,మార్పుల నొందుచుండునట్టియు స్వభావమున కనుగుణముగ పెద్ద పురపాలక సంఘములవారు తమ పట్టణములయందలి బాటలను వృద్ధిచేయుటకు నింకనెక్కువ ప్రయత్నములు చేయవలెను. భారతీయులు ప్రయాణరామణీయకతను చవిచూచి, యింకను ప్రయాణమునం దౌత్సుక్యము కలిగియున్నారు. కాన నీనాటి రాకపోకలవిధములు, ప్రయాణసౌకర్యములును భారతదేశమును తల్లక్రిందులు చేయును. రాజకీయపరిస్థితుల శక్తిసామర్థ్యములను ఆచరణలో పెట్టనగిన ప్రణాళికవ్యాగములుగా మార్పగలిగినప్పుడు దేశమునకు సంభవింపదగిన సంపద యాథార్థమైనదే యగును; ఈ మార్పులో, భారతదేశపు సమస్యల నేకము-ఆర్థికవిషయము మూలముగా గలవి-పరిష్కృతము లగును. కాని రెంటితో, విశాలమగు రహదారిమార్గ నిర్మాణాలోచనలు విశాలదృష్టిని పురస్కరించుకొని కావించినయెడల నవి మిగిలిన యన్నిటికంటె నీయత్యంత వాంఛనీయమైన పరిస్థితిని గలుగజేయుటకు మిగుల తోడ్పడును.

ప్రధాన, సహాయమార్గములకు రెంటికిని, భారతదేశమున రోడ్డు మోటారుసర్వీసులు సహాయకములుగను శాఖలుగను వర్తించును. కాని, కడు విశాలము గనున్న భారతదేశమున రోడ్డు ప్రయాణమునకును, రైలుప్రయాణమునకును పోటీ జరుగుట కవకాశము లేదు. అందుచేత భారతదేశము తెలివితేటలుగలిగి పరస్పర సహకారబుద్ధితో సమానావశ్యకతను గుర్తించి రెండురకముల రవానామార్గములను వృద్ధిచేసికొనగలుగును. ఈ దేశములోవలె (ఇంగ్లాండువలె)పోటీదారుల వైరము నెదుర్కొనుట కెన్నడు నగత్యముండదు. ఎట్లయినను భారతదేశ మభివృద్ధి చెందవలెననిన దాని భావ్యభివృద్ధి, సంతుష్టి, సౌఖ్యము, విజయము, దాని రవానా విధానముల సత్వరాభివృద్ధిపై నాధారపడియున్నవి. ఇట్టివ్యాపార సంబంధమైన ప్రయత్నము లన్నింటిలోను ప్రజలప్రయత్నములను భారతప్రభుత్వమువారు ప్రోత్సహింపవలయును. ప్రజలకిపుడత్యంతావశ్యకమయినది విద్య కావునను, రవానాయే నాగరికత కావునను, నాగరికత-దాని సహీనార్థమున-విద్యకావునను, భారతదేశమును చీకాకుపరచుచున్న సమస్యలన్ని

టిలోను గొప్పదానియొక్క పరిష్కార మిదేయని వారు జ్ఞప్తియం దుంచుకొన వలెను.

ఆనర్ న్ను 1917 లో మహామహోపాధ్యాయ యనుబిరుదు నొసంగబడినవి.

కీ. శే. మహామహోపాధ్యాయ పండిత యం. లక్ష్మణసూరిగారు

తిరునల్వేలిజిల్లా పూవల్ వేలి గ్రామములో 1859 సంవత్సరమున జన్మించిరి. వీరితండ్రిగారును మంచిసంస్కృతపండితులు. కుమారుడు తండ్రి పేరును నిలిపి, తానును సారస్వతమున గొప్ప పేరు సంపాదించుకొనెను. వీరు 1896 లో తంజావూరు కళాశాలయందు సంస్కృత పండితులుగ నుండిరి. పిదప 1907 నుండి 1920 వరకు చెన్నపురి పచ్చయప్ప కళాశాలలో నుండిరి. వీరు సులభశైలిలో సంస్కృత గ్రంథముల వ్రాయుటయందు కడు నిపుణులు. నాటకములు, గద్యపద్యాత్మకములగు గ్రంథములు, భావ్యములు, వ్యాఖ్య లనేకములు వ్రాసిరి. వీరి రచనములు కొన్ని విదేశభాషలలోనికి తర్జుమాయైనవట. వీరికి 1911 లో దర్బార్ అండ్ సర్టిఫికేట్ ఆఫ్

కీ. శే. పుదుక్కోట మహారాజావారు

మే నెల 28 వ తేదీని వీరు ప్యారిస్‌లో మృతినొందిరి. రెండుపర్యాయముల శస్త్రచికిత్సయు నిష్ఫలమైనదట. వీరికి చనిపోవునప్పటికి 58 ఏండ్లుండెను. వీరికి 5 గురు సోదరులు గలరు. అందు పెద్దవారే రీజెంటుగా నున్నారు. రాజాగారు 1915 సం॥ ఫింకు అను మెల్బోరను (ఆస్ట్రేలియా) లోని యొక ఎల్. ఎల్. బి. కుమార్తెను వివాహమాడిరి. 1916 సం॥ వీరికొక కుమారుడు గలిగెను. 1922 సం॥వీరెల్లప్పుడును విదేశములందే యుండిపోదురని ప్రకటించిరి.

వీరి శవమును ఇంగ్లాండులో హిందూ కర్మకాండ ప్రకారము దహనమొనర్తురు.

కీర్తిశేషులు
బ్రహ్మశ్రీ నోరి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

పండితశిరోభూషణ మనదగు శ్రీ వ్యాకరణాచార్య నోరి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు విభవ సం॥ జ్యేష్ఠ శుద్ధ షష్ఠి 25-6-28 వ తేది రాత్రి కాకినాడ జగన్నాథపురములో వారి స్వగృహమందు మృతినొందిరి. చనిపోవు నాటికి వీరికి సుమారు 70 సం॥ వయస్సుండును. నిరుపమ పాండితీ మండితులు, బహుభాషావిశారదులు. లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలక్ మహాశయులు రచించిన గీతారహస్యమును మహారాష్ట్రభాషనుండి చక్కని తేటతెనుగులోని కనువదించి యాంధ్రభాషకు గొప్ప సేవజేసి ప్రసిద్ధిగాంచిరి.

ఆకాశప్రభుత్వము

విద్వాన్ వారణాశి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

మహిత సీమకుఁ దారకామండలాళి - కాకరంబైన యాకాశలోకమునకుఁ
చక్రవర్తి నవగ్రహ చక్రవర్తి - శశకుమారధరుండు వైస్రాయిగారు
వారి చాతికములకు మంజూరు సేయ - సభకు విచ్చేయుచున్న పర్జన్యదేవు
మెయిలు బ్రట్టోతున కిడుదఁ బూను పట్టె - మమరచాపంబు గర్జనాహ్వానరవము
పరమసాధ్వి యరుంధతి పాలుగొనుచు - వరల సప్తర్షి సభ్య విభాజితమయి
వర్ధిలుచునున్న దివి యూనివర్సిటీకి - ఛాన్సిలరు బ్రహ్మ, ధృవుఁడు వైస్ ఛాన్సిలరఁట
గగన మను పాఠశాల నక్షత్రతతికి - విద్యగఱపు శశాంకు వైశద్యగరిమ
మాదిరి పరీక్షచేసి రిమార్కు వ్రాయు - కాలునకుఁ దోకచుక్క వజ్రాలకలము
శాంతమై సమమై సువిశాలమైన - అభ్రరంగస్థలంబున నాటలాడు
భవ్యతర శీలురగు నుడు బాలురకుఁ - బూర్ణచంద్రుండు బాలు సంబోధి గోలు.

భారతీయ మహిళామండలి

శ్రీమతి డాక్టరు వీరశింగి చిన్నప్పగారు,
యం. బి., బి. యస్.

ఈమె ౮ యేండ్లయి మదరాసు కార్పొరేషను నందు శిశుసంరక్షణ శాఖకు సూపరింటెండెంటుగ నుండెను. ఇపుడు సింహళద్వీపమునందు శిశుసంరక్షణ ఆరోగ్యశాఖయందు దాయీలకు శిశుసంరక్షణ మొసంగుటకై ప్రత్యేకోద్యోగిగ నియమింపబడెను. ఈమెసేవను ప్రశంసించుచు ప్రభుత్వమువారీమెకు కెయిజరి హిందుపతకము నొసంగియుండిరి. ఈమె మంచివక్తయు, వ్యాసరచయిత్రియు.

శ్రీమతి ఇ. కల్యాణికుట్టిఅమ్మ, యం. ఏ.

కాలికటు పురపాలక సంఘాధ్యక్షులగు ఇ. నారాయణనాయరుగారి కుమారితె, యవివాహిత, యగు నీమె చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమునందు యం. ఏ. పరీక్షలో మొదటితరగతిలో రాజధానియం దందరికంటె నుత్తమస్థానమునం దుత్తీర్ణురాలయ్యెను.

గ్రంథములు

బుద్ధపురాణము

(గ్రంథకర్త: దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు. క్రౌను ప్లైజువ ౧౩౩౦ పుటలు. వెల రు. ౪-౧-౧. వివాసము: మేనేజరు, మానవాదర్శ గ్రంథమండలి, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.)

ఈ గ్రంథము మానవాదర్శ గ్రంథమాలయందలి ప్రథమ పుష్పము. క్రీస్తుపూర్వ మారవశతాబ్దమున భారతదేశమున నవతరించి సర్వతోముఖముగ నహింసాధర్మము బ్రతిపాదించి వెలయించిన మహాత్ముడగు బుద్ధదేవుని జీవితచరిత్ర మీ గ్రంథమున ప్రధానస్థానమును గైకొన్నది. అట్లే యీ మహనీయుని ధర్మోపదేశములు—బుద్ధుని నోట వెలసినవి.—(బౌద్ధమతవాఙ్మయమునకు మూలగ్రంథములగు త్రిపిటకములలో నభిధమ్మపిటకమునందలి 'ధమ్మపదమే' యీ బుద్ధగీత.) పాళీమూలముతోడను, దాని తెనుగువివరణముతోడను రెండవభాగముగ నిందు వెలసినవి. ఇంతియకాక యీ రెంటిని మించిన 'పరిశిష్టము' మూడవభాగమయినది. ఈ మూడును దేని కదియుత్కృష్టమయ్యెను పరిశిష్టభాగము విశేషవిమర్శన మొసగుటచే వానిలో ముఖ్యమనదగియున్నది. వైదికవాఙ్మయమునుండియు, శాస్త్రగ్రంథములనుండియు, పాశ్చాత్యేతిహాసాదులనుండియు, భగవద్గీతనుండియు ఆంగ్లగ్రంథములనుండియు, మహాత్మాగాంధి, తిలకు, వివేకానంద మొదలయిన కారణజన్ముల రచనములనుండియు ఇతర మతగ్రంథములనుండియు వలసినన్ని విమర్శనములనుద్ధరించి మా పురాతన భరతఖండమున వెలసిన భిన్నభిన్న మతధర్మములకును, బౌద్ధమతధర్మములకును సమన్వయము గల్పించి తమసిద్ధాంతములను స్థాపించుటయందు గ్రంథకర్త కావించిన పరిశ్రమ మింతింత యనరానిది. గ్రంథాదిని సృష్టిపై చిత్రములను, జీవశాస్త్రాదివాఙ్మయమును విమర్శించుచు బుద్ధునియొక్కయు, తన్మతముయొక్కయు ప్రాశస్త్యమునుచాటు ౧౨౧ పుటల పీఠికగలదు. మొత్తమున ఈయుత్కృష్టగ్రంథము గ్రంథకర్తయొక్క బహుగ్రంథపరిశోధనమును, అనంత పరిశ్రమమును జాటుచున్నది.

బుద్ధదేవుని సదుపదేశములు భారతీయులకు బరమాదరణీయములు. అట్టి మహాపురుషుని జీవితమును, ధర్మములను, ఉపదేశములను గరతలామలకముగా వివరించుచున్న యీ గ్రంథము నాదరముతో జదువుట భారతీయుల కావశ్యకమని వేరుగ జెప్పబనిలేదు.

వచనరచనమైన యీ గ్రంథముయొక్క శైలి సరళముగ నున్నది. విసుగు జెందక యింత పెద్దగ్రంథమును రచియించి యాంధ్రలోకమున కర్పించిన గ్రంథకర్తపూనిక మిగుల గొనియాడదగినది. ఆంధ్రలోకము వీరిపరిశ్రమను సఫలము గావించుగాక. వీరు రచియింపనున్న యితరబౌద్ధగ్రంథముల నచిరకాలమున నాంధ్రులకు లభింపు భాగ్యమును దైవ మనుగ్రహించుగాక!

రామదాసస్వామి

గ్రంథకర్త: నిష్టలరామమూర్తి క్రౌనుసైజున ౧౭౧ పుటలు వెల రు ౧-౮-౦ ప్రకాశకులు: సుప్రబ దర్స్, బుక్ సెల్లర్సు, విశాఖపట్టణము.

రామభక్తాగ్రేసరుడగు శివాజీమహారాజునకు గురువును, ఆతని చక్రవర్తియగుటకు కారణభూతుడును, రామభక్తాగ్రేసరుడును నగు సమర్థ రామదాసస్వామి పవిత్రజీవిత మిందు వర్ణితమైనది. ఈజీవితము తొలుత మహారాష్ట్రిభాషను వెలసినది. పదపడి భారతమాతృస్వాతంత్ర్యమునకయి తపములు భారవోయుచు పలుబాముల నందుచున్న శ్రీయుత కిరణచంద్రముఖర్జీగారిచే వంగభాషలోనికి బరివర్తితమయినది. దానినుండి యుత్పన్నమయిన యాంధ్రానువాదానమిది. రామదాసస్వామి కేవలమొక మహాపురుషమాత్రుడేకాడు—గొప్పరాజనీతివేత్తయును. ఈ పురుషవరుని పవిత్రజీవిత చరిత్రము నాంధ్రులెల్లరు నవశ్యముగ దెలిసికొనవలసినది. 'ఇప్పుడును, స్వామివంటి మహాపురుషులుండుకేని శివాజీవంటి భారతీయ చక్రవర్తులకు గొరంత యుండ'దని శ్రీ కిరణచంద్రముఖర్జీగారు తమ తొలిపలుకున (ఆంగ్లమునందున్నది) నుడివినమాట సత్యము. రచనము సరళముగ నున్నది.

చంద్రమతి

గ్రంథకర్త: చెలికాని సూర్యారావుగారు, శ్రీరామవిలాసగ్రంథమాల, చిత్రాడ. క్రౌనుసైజున ౧౪౪ పుటలు. వెల రు ౧-౧౧-౯.

పురాణములయందు పతివ్రతాతిలకమని పేరుగాంచిన చంద్రమతీసతీమణి సచ్చారిత్ర మిందు తేటతెలుగు వచనమున వర్ణితమయినది. శంకరకవి, గౌరన మంత్రి మొదలయిన ప్రాచీనకవులరచనములనుండి యచ్చటచ్చట నితివృత్తమునకు సరిపడుపద్యము లిందు పొందింపబడియున్నవి. ఇది పయిచెప్పిన గ్రంథమాలయందలి ౪౬ వ కుసుమము.

నేటికాలపుకవిత్వం

గ్రంథకర్త: పండిత ఉమాకాంత విద్యాశేఖరులు. డిమ్మిసైజున ౨౭౯ పుటలు. క్యాలికోబైండు వెల రు ౨-౮-౧.

ఇది కృతిపై దేశకాల సంపన్నులయిన ఆధునాతనకవి సార్వభౌములపై నెత్తిన యుద్ధంపు పండగ ౧౯౨౬ వ సంవత్సరము ఏప్రిలు మాసమున చెన్నపురీ సభయందు గ్రంథకర్త యీగ్రంథవిషయముల న్యసించినారు. ఆయుపన్యాసములు ఆంధ్రపత్రికయందు ప్రకటితములైనవి. వాని విస్తృతస్వరూపమే యీగ్రంథము. భారతీయ సుసాధనసంపన్నమయిన యీ యాత్రయందలి జయాపజయములమాట యెట్లున్నను కవితాతత్త్వజిజ్ఞాసువు లెల్లరు—ముఖ్యముగా కవులు గోరువారు—దీనిని జదువవలయును. గ్రంథకర్త సంస్కృతాంధ్రవాఙ్మయములయందలి లక్షణాలంకార గ్రంథములనుండియు, కావ్యములనుండియు, వైదిక వాఙ్మయ గ్రంథములనుండియు ప్రమాణముల నుద్ధరించి యీ గ్రంథమున కవితాతత్త్వమును చక్కగా వివరించి యున్నారు.

దయాంభోనిధి

గ్రంథకర్త: ట్టి రామరావుగారు, గంధర్వమహల్ విజయనగరము. డెమ్మిసైజున ౨౭ పుటలు. వెల అ.

ఇందు భక్త్యతిశయమున గ్రంథకర్త వివిధములం బరమేశ్వరుని స్తుతించినాడు. '[illegible] అను మకుటముగల ౨౧౬ వృత్తము లిం[illegible]

కలహారగంప

గ్రంథకర్త: పులికొండ పరబ్రహ్మ[illegible] పారుపూడి, పాములపోస్టు. డెమ్మిసైజున ౨౨ [illegible] వెల రు ౦-౩-౧.

గ్రంథకర్త అప్పుడప్పుడు నాయా విషయములం గూర్చి చాటువులుగా రచియించిన పంచపద్యము లింద సంతరింపబడినవి. విషయవిమర్శనము చమత్కారముగ నున్నది. కవిత ధారాళముగను, సరసముగను ఉన్నది.

శ్రీలక్ష్మీనృసింహస్తోత్రము

గ్రంథకర్త: పాలపర్తి సూర్యనారాయణగారు, హెడ్ మేష్టరు, ఆళ్లగడ్డ కర్నూలుజిల్లా. క్రౌను ౧౬ పేజీలసైజున ౨౦ పుటలు. వెల రు ౦-౪-౦

శ్రీశంకరాచార్యకృత సంస్కృతమూలము, అంతోక్క శ్లోకమునకు సరియైన తెలుగుగీతపద్యము, తాత్పర్యము గలదు.

గీతాత్రయము

గ్రంథకర్త: ఇస్కుర్తి తిరుపతిరాయడు. క్రౌను సైజున ౩౫ పుటలు. వెల రు ౦-౪-౦

సత్యసాధనినుండి పునర్ముద్రితము. దైవమాహాత్మ్యము ప్రపంచించు ౧౩౩ గీతము లిందున్నవి. ప్రతిగీత చివరను 'అష్టైజగ దేకమూర్తి సేవాశ్రయింతు' అను మకుటముగలదు. శైలి సరళముగా నున్నది.

ఓదార్పు

కర్త: గరికపాటి మల్లావధానిగారు; శ్రీగాంధీజాం ప్రజాతీయ మహావిద్యాలయ పండితులు, ఏలూరు. గ్రంథకర్త తనశిష్యుడగు మద్దుల వెంకటసత్యనారాయణమూర్తి యొక్క స్మృతి నుద్దేశించి వ్రాసిన చిన్నశోకకావ్యమిది. మనస్సును గరగించునది. ఫూల్ స్కేపు సైజున ౯ పుటల చిన్నిపొత్తము.

భద్రాద్రిరామ వేణుగోపాలతారావళులు

గ్రంథకర్త: చెళ్లపిళ్ల సుందరరావుగారు, డెమ్మి [illegible] పుటలు. వెల రు ౦-౨-౦

భద్రాద్రి రామస్వామిని పెనికేరు వేణుగోపాలస్వామిని స్తుతించు సీసపద్యతారావళు లిందుగలవు.

మాధవశతకము

గ్రంథకర్త: ఇనగంటి పున్నయ్య చౌదరిగారు, అప్పికట్ల, అప్పికట్లపోష్టు. గుంటూరుజిల్లా. క్రౌనుసైజున ౨౭ పుటలు, వెల రు ౦-౪-౦

'మాధవా' అనుమకుటముగల విష్ణుస్తోత్రాత్మకమయిన వృత్తశతకము. ౧౦౮ పద్యములు. కవిత్వము నిర్దుష్టముగ ధారాశుద్ధిగలిగి ప్రాచీనశతకరచనముల ఫక్కిని ప్రౌఢముగను, రసవంతముగను నున్నది.

గురుశిష్యసంవాదము

డెమ్మిసైజున ౭౩ పుటలు వెల రు ౦-౧౨-౦

శ్రీ. తెనాలి చంద్రయ్యగురుసాన్నిధ్యమున శ్రీరంగా వెంకటరత్నముగారు తెలిసికొనిన వేదాంతరహస్యము లీయాగ్రంథరూపమును దాల్చినవి. గురుశిష్యసంవాదరూపమయిన వచనరచనము. గ్రంథము చివరను పెక్కుగేయములును గలవు.

విలాసము: కొండూరి సుబ్బారాయకృష్ణమూర్తి, బెజవాడ.

శ్రీకృష్ణరత్నములు

గ్రంథకర్త: బాలకవి కృష్ణారావుగారు, డెమ్మిసైజున ౨౮ పుటలు. వెల రు ౦-౨-౦. ఇందు ఏనుబది రెండు నీతిగతపద్యములున్నవి. నీతులు సదృష్టాంతములుగ నుద్ధృతములయినవి. ప్రతిపద్యమున 'రమ్యగుణాధుర్య పాపయరాజవర్య' అను మకుటమున్నది.

స్తవరత్నములు (సంస్కృతము)

గ్రంథకర్త: నాగపూడి కుప్పుస్వామయ్యగారు, తిరుపతి. క్రౌను ౧౬ పేజీలసైజున ౮౩ పుటలు. వెల ౧ అ.

ఏతద్గ్రంథరచయిత విదితులు కాంధ్రపండితకవిగ చే నెంచబడిన యాంధ్రలోకమున కీసంస్కృతికృతి యాశ్చర్యమును గలిగింపకమానదు. ఇందు పదునాలు దేవదేవీస్తవములున్నవి. కవిత్వము లక్షణసమంచితమై హృద్యముగ నున్నది. ప్రాచీన స్తోత్రరత్నముల కీస్తవములు కిని తీసిపోవునవి కావు.

మచ్చునకు:

శ్రీ కృష్ణస్తోత్రమున:

శ్లో. భూరిప్రేమ్ణా గృహీత్వా కతి చిపిటకణాన్
బాల్యమిత్రా దకాక్షీత్
నిర్వ్యాజోద్వేలదీవ్య త్పరమకరుణయా
హేమచేలం కుచేలమ్,
క్రమశో నాంబరాఢ్యం కనకమణిమయ
ప్రాగ్ధరాం తస్య పత్నీం
ధర్మప్రాసాదరమ్యం తదుషితసదనం
యః కృపాబ్ధిం తమీడే.

శ్రీ వేంకటేశ్వర స్తోత్రమున :

శ్లో. శక్యా హి గాంగసికతాగణనా తథైవ
సాముద్రవారికణతతే రుడుసంచయానామ్;
త్వత్పాదసేవనగతాఖిలసంకటానాం
శక్యా తు నైవ గణనం ఖలు వేంకటేశ!

ధన్యమణిహారమున :

శ్లో. నిత్యం పత్యై ప్రణిహితమతి
ర్వ్రతరాగిత్వవృత్తిః
ఇష్టానిష్టే ష్వచలితమనా
యద్యహం స్యామజస్రమ్;
ఉద్వేగ స్సైవ ద్యుది తనుభృతాం
నైవమత్తః కదాచిత్
ఆనందాప్తిర్మనసి యది మే
కోఽ ప్తిధన్యో మదన్యః,

ఆంధ్రప్రశస్తి : రసవత్ఖండకావ్యసంపుటి

గ్రంథకర్త : విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు 'రసతరంగిణి' గ్రంథమాలలోనిది ప్రథమసంఖ్యగల గ్రంథము. వెల రు. ౧-౧-౧ విలాసము : విశ్వనాథ వేంకటేశ్వర్లు, కృష్ణాపత్రికా ఆఫీసు, మచిలీపట్టణము. (కృష్ణా)

జీర్ణవిజయనగర చరిత్రము

ఆంధ్రగ్రంథమాలలో ౯-వ సంఖ్యగల యీ గ్రంథము వెలువడినది; విక్రయమునకు సిద్ధముగ నున్నది. ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7 తంబుశెట్టివీథి, చెన్నపురి. వెల రు. ౧-౮-౧.

పత్రికలు

సమదర్శిని - విభవసంవత్సరాది సంచిక

క్రౌను ౮ పేజీలసైజున ౧౫౦ పేజీలు.

వెల రు. ౧-౦-౧ మాత్రము

తెలుగుదేశములో సంవత్సరాదిసంచికలు ప్రచురించే ఆచారాన్ని ఆంధ్రపత్రిక తలపెట్టి క్రమంగా కొనసాగిస్తూఉంది. ఇటీవల రెండేండ్లక్రిందట 'సంక్రాంతి సంచిక' అనుపేర కృష్ణాపత్రిక ఒకసంచికను ప్రకటించి అట్లే యేటా ప్రకటిస్తానని వ్రాసికూడ ఏలనో మానివేసింది. ఇటీవల ౬౫ సం॥రం క్రిందట శ్రీ పింజల సుబ్రహ్మణ్య శెట్టిగారి యాజమాన్యమున ఉదయించిన 'ఈ సమదర్శిని' పత్రికకూడ ఇపుడు తన మొదటి సంవత్సరాది సంచికను ప్రచురించింది. ఆంధ్రదేశీయు లగు బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర మహాశయులు పలువురురచియించిన వివిధవిధ సారస్వతశాఖలకు చెందిన వ్యాసాలను, కథలను, పద్యాలను, ఈ సంచిక ప్రకటించింది. ఇందలి వ్యాసాలన్నియు ప్రత్యేకప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగినవి. చెన్నపురి బ్రాహ్మణేతర ప్రముఖు లగు శ్రీ ఏ. రామస్వామి మొదలియారుగారును, ఏ.లక్ష్మణస్వామి మొదలియార్ గారును వ్రాసిన చక్కని వ్యాసాలు రెండున్నవి. బ్రాహ్మణేతరుల అభ్యుదయాభివృద్ధుల నుద్దేశించి వెలయుచున్న యీపత్రిక తనతొలిసంచికను బ్రాహ్మణేతర నాయకుడయి వాసిగన్న శ్రీ సర్ పిట్టి. త్యాగరాయశెట్టిగారి స్మరణార్థము ప్రకటించడం చాల సమంజసంగా ఉంది.

సంచిక ముఖపత్రముపైనున్న శ్రీ త్యాగరాయ శెట్టిగారి సుందర త్రివర్ణచిత్ర మీసంచిక సౌందర్యమును పెంపొందిస్తూఉంది. శ్రీ ప్రమోదకుమార చటోపాధ్యాయుల 'పార్వతీపరమేశ్వరులు' మరియితర వంగీయత్రివర్ణ చిత్రములు ౮, కీ. శే. మాగంటి అన్నపూర్ణాదేవి త్రివర్ణచిత్రము ఇందుగలవు. బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర నాయకులయు, ప్రముఖులయు చిత్రములు ౧౫౦ ఇందు వాటి వివరణాలతో ఉన్నవి. ఈ సంచిక తెలుగుపత్రిక లిదివరకు కాంచని క్రొత్తతీరున ముద్రితమైనట్టుగా ఉంది. ఫెదర్ వెయిటు కాగితం, అచ్చుపూర్వ విధానము, వ్యాసాలు, చిత్రాలు, ప్రకటనాలు, అన్నీకలిసి యీ సంచికకు నూతనశోభను తెచ్చినవి. ఈసంచిక క్రొత్తదనమున ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాదిసంచికలకన్న మిన్నగానున్నది. సర్వాంగసుందరంగా ఈసంచికను వెలయించిన శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యంశెట్టిగారు ఎంతయు అభినందింపదగుదురు.

ఈసమదర్శినీ పత్రిక అచిరకాలముననే దినపత్రికయై ప్రతియేటా ఇట్టి సంవత్సరాదిసంచికలను ప్రచురిస్తూ దేశసేవను కావించుచుండ సర్వేశ్వరుడనుగ్రహించుగాక

ప్రపంచము మహాప్రసవవేదన ననుభవించుచున్న విధమును ప్రపంచప్రవృత్తి విశదము చేయుచున్నది. ప్రపంచమునకు పరిపాటియైన ఆసురబలము యథాప్రకారము రాజ్యము చేయుచున్నది. మహాసంగ్రామము గలుగజేసిన దుఃఖవేదన శ్మశాన ప్రసూతి వైరాగ్యములవలె తాత్కాలికమైనది. యూరపు రాజ్యము లెప్పటివలె సంగ్రామ ప్రస్థానమునకు ప్రయత్నములను జేయుచున్నవి. ప్రబల రాజ్యభంజన సిద్ధాంతము నింగ్లాండవలంబించుచున్నను ఆటలు సాగకున్నవి. రుష్యా, చీనా, అమెరికా రాజ్యములపట్లను - నింగ్లాండవలంబించిన రాజ్యతంత్రము నిర్వీర్యమైనది. గ్రేటుబ్రిటను స్థాపించిన ప్రపంచవ్యాప్తమైన మహాసామ్రాజ్యము సంగ్రామానంతరము పెరిగినను సామ్రాజ్యమును బంధించిన పాశబంధములు శిథిలములగుచున్నవి. ప్రముఖములైన వలసరాజ్యములు స్వాతంత్ర్య మార్గము నవలంబించుచున్నవి కనడా, ఆఫ్రికా, స్వాతంత్ర్యస్థితిని బడయుచున్నవి. ప్రపంచమునందంతటను గ్రేటుబ్రిటను పన్నిన ఆర్థికబంధములు శిథిలము లగుచున్నవి. ఆర్థికబలమున కమెరికా కేంద్రస్థానమైనది. ఫ్రాన్సు, జర్మని, ఇటలి ఇంగ్లాండు మొదలగు యూరపు రాజ్యములన్నియును అమెరికా కప్పువడి యున్నవి. ఎత్తుపడియున్న స్థితియందు సైనికబల వ్యాపనము సకల రాజ్యములకును దుర్భరముగనున్నది. అయినను గ్రేటుబ్రిటను, ఇటలి, ఫ్రాన్సు, సైన్య వ్యాపనమునకు, సంగ్రామములకు, సంసిద్ధముగ నున్నవి. సంగ్రామానంతరమిా రాజ్యములు నిస్సహాయస్థితియందున్న రాజ్యములను కబళించినవి. మొరాకో స్వాతంత్ర్యమును విధ్వంసముచేసి మూడురాజ్యములును చేరి స్వప్రయోజనార్థము టాంజీరు ఒడంబడికను జేసికొనినవి. స్వప్రయోజనము, పరపీడనము నను యూరపురాజ్యముల రాజ్యనీతి, సంగ్రామానంతరమైనను మార్పుచెందక నిలిచియున్నది. విల్సను మహాశయుడు ప్రతిపాదించిన స్వల్పరాజ్య సంరక్షణ సిద్ధాంతము యూరపురాజ్యములకు కొంతవర కన్వయించి ననుతదితరరాజ్యముల కన్వయించని విధమును ప్రపంచచరిత్రము వేయినోళ్లను వెల్లడిచేయుచున్నది. శ్వేతజాతు లాచంద్రార్కము ప్రపంచాధికారమును గలిగియుండుటకు తెల్లజాతులు విశ్వప్రయత్నము చేయుచున్నవి. ఈప్రయత్నములందు బ్రిటీషు రాజ్యనీతిజ్ఞులు నాయకత్వమును వహించుచున్నారు. కాని వారి ప్రయత్నములు నిరర్థకములని ప్రపంచ పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి.

* * * *

రుష్యాపరివర్తనము

యూరపునందు ప్రబలమైన రుష్యారాజ్యము సంపన్నమైన బ్రిటీషు రాజ్యవిలయమును గోరుచున్నది. రుష్యాను సాధించుటకు బ్రిటీషురాజ్యము చేసిన ప్రయత్నములు నిష్ఫలములైనవి. బ్రిటీషురాజ్యనీతిజ్ఞులు రుష్యాను సాధించుటకు పన్నిన తంత్రములన్నియును నిరర్థకములైనవి. దండనోపాయమైన సైన్యప్రస్థా

నము పరాజయమును బొందినది. సాధనమైన ఆర్థిక ప్రస్థాన మపజయమును బొందినది. భేదోపాయమైన కుతంత్రములు నిరర్థకములైనవి. సామోపాయము మాత్రము శేషించియున్నది. ధనస్వామ్యత్వమునకు నాయకమణియైన బ్రిటనునకును, ధనస్వామ్యత్వమును నాశనము చేయుటకు కంకణమును గట్టుకొనిన రుష్యాకును సామోపాయము వర్తమాన పరిస్థితులందు సాధ్యముగాదు.

రుష్యా మానవసంస్థాపనలందు మహాపరివర్తనమును జేయుటకు బూనుకొని యున్నది. ఫ్రాంచిపరివర్తనము ప్రతిపాదించిన మానవ స్వాతంత్ర్యమును మానవసౌభ్రాతృత్వమును, మానవసామ్యత్వమును నిత్యవ్యవహారములందు ప్రవర్తింపజేయుటకు రుష్యా సమకట్టినది. బుద్ధభగవాను డుపదేశించిన ప్రేమతత్త్వమును ప్రాపంచిక మానవ వ్యవహారములందు ప్రవర్తింప జేయుటకు సమకట్టినది. రుష్యాంతస్త్యము భౌతికపరిస్థితులందు లగ్నమగుచున్నటు లాధ్యాత్మికపరిస్థితులందు లగ్నముగాకున్నది. "సర్వేజనా స్సుఖినో భవన్తు" అని సంకల్పమునందు కోరుచున్నను వ్యవహారమునందు సాధ్యము గాకున్నది. ప్రపంచమునందు ధనవంతులు ధనహీనులను ప్రేమించుటకు బదులు పీడించుట పరిపాటియైనది. ధనరహితు లన్నవస్త్రములులేక మహాదుఃఖవేదన ననుభవించుచున్న విధమును మన మనుక్షణమును కన్నులార గాంచుచున్నాము. వారి తరణోపాయమునకు సాధనములు శ్రీమంతుల దయాదాక్షిణ్యములమీద నాధారపడియున్నవిగాని మానవధర్మములమీద నాధారపడియుండలేదు. లోకమునందు శ్రీమంతులు కొలదిగను దరిద్రు లనంతముగను నున్నారు. రుష్యా రాజ్యము శ్రీమంత దరిద్ర భేదమును, యజమానికార్మిక భేదమును, రైతు కూలివాని భేదమును నిర్మూలముచేయుచున్నది. సోవి[illegible]రు భావము దారిద్ర్యగ్రస్తమైన ప్రపంచ[illegible]పించిన తలను వ్యాపించుట సహజము. ముఖ్యము[illegible]గ పరమదారిద్ర్యగ్రస్తమై, జాతిమతభేదముల [illegible] వాలమైన భారతవర్షమునందు సోవియట[illegible]ద్ధాంతములు త్వరితగతిని వ్యాపించుట స[illegible]ము. దేశమునందు వ్యాప్తములైన శాఖాభేద[illegible]లు, కులభేదములు, జాతిభేదములు, పారతంత్ర్యము సోవియటు సిద్ధాంతముల వ్యాపకమున[illegible]స్వాగతము నొసంగగలవు. బ్రిటీషుప్రభుత్వము సోవియటుభయవ్యాజముతో స్వదేశ సంస్థానములను బ్రిటీషు రాజ్యమును స్థిరతరముగ బంధించుటకు విశ్వప్రయత్నములను జేయుచున్నది.

సైమనుకమిషను, బట్లరుకమిషను రాజ్యాంగసంస్కరణములు, ఈనాటక ప్రదర్శనములోని కొన్ని రంగములు. భారతభూమికి సంప్రాప్తము గానున్న మహావిప్లవము దుర్గ్రాహ్యము. హిందుమహమ్మదీయసంరంభము, బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతరసంరంభము, అగ్రజ నిమ్నజాతిసంరంభము, నిరంకుశప్రభుత్వప్ర[illegible] సంరంభము, గలుగజేయనున్న మహాదుఃఖమును సంభావించుటయైనను సాధ్యముకాకున్నది. ఈ అంతర్విభేదములు బ్రిటీషు నిరంకుశత్వమును స్థిరతరముచేయుచున్నవి. మానవప్రయత్నములు నిరర్థకములుగ గన్పట్టుచున్నవి. సకలమును దైవాధీనమైయున్నది. రుష్యా రాజ్యము ఆరంభించిన సోవియటు సంస్థాపనలు విజయవంతములై మానవదుఃఖనివృత్తి

…కిని, శాంతిస్థాపనమునకును, సాధనములైన మానవధర్మసంస్థాపనమందు నూతనయుగారంభము సాధ్యము గాగలదు. కోటీశ్వరులు రాజ్య…చున్న యుగమునందు భగవత్సంకల్ప…ణమించునో కాలగర్భమునందు…దు.

* * * *

…రంభము

…పాయందు వలె చీనాయందును …షు రాజ్యతంత్రము పరాజయమును పొంది … జపాను అమెరికా రాజ్యముల సహా…ము లేకను బ్రిటీషు మరఫిరంగులు, సైన్యములు, యుద్ధనావలు, వాయు విమానములు, …నుపయోగములైనవి. గ్రేటుబ్రిటను కోట్ల…ద్రవ్యములను వ్యయముచేసి మరలిపోవలసి…నది. చీనాస్వాతంత్ర్య సంరంభమునందు …టీషు రాజనీతిజ్ఞు లవలంబించిన తంత్రము …తి స్వభావమున కనురూపముగ నున్నది. …త్తరభాగమును దక్షిణభాగము మీద లేవదీసి స్వప్రయోజనమును సాధించుటకు …త్నము చేసినది. ఇతర రాజ్యము లవలం… తటస్థభావము బ్రిటీషు తంత్రములను …ము చేసినది. అయినను చీనారాజ్యము … సమయము వచ్చినపుడు ప్రమేయమును …చుకొని స్వప్రయోజనములను సాధించుటకు వేచియున్నది. ప్రపంచమంతయును …టీషురాజ్యనీతిని శంకించుచున్నది. తూర్పు …ంతములయందు బ్రిటీషు ప్రాబల్యమును …ర్యధ్వజము సంపూర్ణముగా పడగొట్టినది …శీకిని ఏకమతమునకును జెంది మహా…సంపన్నములైన చీనాజపానురాజ్యములకు …యోగము గలుగునపుడు తూర్పు ప్రాంతములందు బ్రిటీషుప్రాబల్యముతోపాటు శ్వేతజాతుల ప్రాబల్యము నస్తమింప గలదు. మానవ ధర్మాభ్యుదయమునకును, ప్రపంచశాంతికిని, చీనాస్వాతంత్ర్యమును, చీనాజపాను సంయోగమును పరమావసరములుగ నున్నవి.

* * * *

మహమ్మదీయ ప్రబోధము

దూరస్థ ప్రాగ్దేశములందు సూర్యధ్వజమువలె సన్నిహిత ప్రాగ్దేశములందు చంద్రధ్వజము బ్రిటీషుప్రాబల్యమునకు ప్రతిబంధకముగ నున్నది. మహమ్మదీయరాజ్యము లన్నియును మేల్కాని స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించుచున్నవి. బ్రిటీషురాజ్యనీతిని యథోచితముగ ప్రతిఘటించుచున్నవి. తుర్కీ సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము ననుభవించు చున్నది. పారసీకము, అఫ్గనిస్థానము బ్రిటీషుఅధికారపాశములను నిర్మూలము జేసినవి. పారసీకమునకును, అఫ్గనిస్థానమునకు, తుర్కీకిని సంధి ఏర్పడినది. అఫ్గన్ అమీరునకు యూరపురాజ్యములు, ముఖ్యముగ గ్రేటుబ్రిటను చూపిన గౌరవ సన్మానములు విస్మయమును గలుగజేసినవి. ఇంగ్లీషువార్తాపత్రికలు వందిమాగధులవలె నమీరును పొగడినవి. పదేండ్ల క్రితము అఫ్గనురాజు దీనిలో దశాంశమైన గౌరవమైనను పొందియుండడు. ఇతర ప్రాంతములందు బ్రిటీషురాజ్యమునుండి జారిపోవుచున్న ప్రాబల్యమును నిస్సహాయస్థితియందున్న భరతవర్షము మొదలగు దేశములందు స్థిరతరము చేయుటకు బ్రిటీషు రాజ్యనీతిజ్ఞు లవలంబించుచున్న వర్తమాన రాజనీతి విశదము చేయుచున్నది. బర్కెనుహెడ్డు ప్రభువుగారి ప్రలాపములు ఇందులకు నిదర్శనములుగ నున్నవి.

* * * *

బట్లురుకమిషను

బట్లురుకమిషనుచర్యలు అతి గోప్యముగ నున్నవి. హిందూదేశమునందు 627 స్వదేశ సంస్థానములు గలవు ఆసంస్థానములకును బ్రిటీషుప్రభుత్వమునకునుగల సంబంధము చిరకాలముక్రిందట వారివారి యావసరములనుబట్టి నిర్ణయింపబడినది. కాలము మారినది దేశము వృద్ధిబొందెను. బ్రిటిషుప్రజలు విద్యాసంపదలను బడసిరి. ప్రభుత్వము సంస్థానాధీశులను కారణాంతరములవలన తొలగించుటకు అధికారమును గలిగియున్నది. అయినను సంస్థానాధీశులు వారి సంస్థానములందు నిరంకుశాధికారమును గలిగియుండుట కవకాశములుగలవు. మైసూరు, బరోడా మొదలగు సంస్థానములందు సంస్థానాధీశుల నిరంకుశత్వము కొంత నియమింపబడినను దేశమునం దంతటను సంస్థానాధీశులు యథేచ్ఛగ పరిపాలించు చున్నారు. మైసూరు మహారాజువంటి సాధుప్రభువులరుదుగ బుట్టుచుందురు. వారి శాంతదయాశౌచభావములు వారిని పూజాపాత్రులను జేసినవి. కాని వర్తమానమునందు సుపరిపాలన యుగము పోయి స్వపరిపాలన యుగమేర్పడినది. బ్రిటీషుఇండియాప్రజలు ప్రజాపరిపాలనమును బడయుటకు మహాప్రయత్నములను జేయుచున్నారు. బ్రిటీషుఇండియా యందు బాధ్యతాయుత పరిపాలనమును సంస్థానములందు నిరంకుశపరిపాలనమును సాధ్యములుగావు. బ్రిటీషుఇండియాయును, సంస్థానములును ఒకమార్గముననే నడచినగాని సంయుక్తభారత సామ్రాజ్యముగానేరదు. కాని బట్లురుకమిషను ఈ మహాప్రయోజనమును సమకూర్చుటకు ఏర్పడలేదని వ్యవహారములు విశదముచేయుచున్నవి. సంస్థానాధీశులు తమ యధికారమును సంరక్షిం కొనుటకును, వృద్ధిచేయుటకునుకోరుచున్నా బ్రిటీషు ప్రభుత్వము స్వీయాధికారమును సం నములమీద స్థిరతరము చేయుటకు కో చున్నది. సర్ లేలి విల్సనుగారు నిరూ త్రివర్గప్రభుత్వ మీ సంకల్పసిద్ధి కనుకూల నున్నది. వారి విధానము బ్రిటీషుఇండి కును, సంస్థానములకును విభేదములను స్థి ము చేయుచున్నది. బ్రిటీషుఇండియా నడ నున్న సంస్థానములు మహాప్రవాహమున మునిగిపోవుట సంభవముగాని స్వాతంత్ర్య ను గలిగి నిలిచియుండుట సాధ్యముగాదు. స్థానముల ప్రత్యేకత్వము బ్రిటీషుప్రయోజన ములకు వినియోగపడునుగాని సంస్థానము ప్రయోజనములకుగాని, భరతవర్ష ప్రయోజన ములకుగాని వినియోగపడదు. స్థిరోపసంఘము ప్రబలమైన బ్రిటిషు ప్రయోజనములను సం క్షించినటులు బలహీనములైన సంస్థానముల సంరక్షింపజాలదు. స్వదేశసంస్థానాధీశులు వారి యధికారలాభములను విసర్జించి బ్రిటీషుఇండి యాతో కలిసిపనిచేయనంతవఱకును దేశమో ము దుస్తరము. బ్రిటీషుప్రభుత్వము స్వదేశసం స్థానములను విడదీసి స్వాతంత్ర్యభారతము దుస్సాధ్యముచేయుట సహజము. సంస్థానా శులు బ్రిటీషు మాయోపాయములను శిరసా హించుచు భారతస్వాతంత్ర్యమును దూర ముచేయుట యవివేకము. సంస్థానములందు ఒకతాలూకా వైశాల్యముగల సంస్థానములు గలవు. అవియును ప్రత్యేక లాభములు కోర ట దేశాభ్యుదయమునకు ప్రతిబంధకము. బట్లరుకమిషను పంపిన ప్రశ్నావళికి నిరువది సంస్థానములు మాత్రము సమాధాన మిచ్చు

భారతి - పంచమ సంపుటము - భా. ౧.

వ్యాసముల అకారాది సూచి